

Міністерство внутрішніх справ України

Луганський державний університет внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка

В.С. Бондар, А.Г. Солодовніков, Є.В. Дехтярьов

Розслідування розбоїв, вчинених організованими групами

Навчально-методичний посібник

Луганськ – 2014

**Міністерство внутрішніх справ України
Луганський державний університет внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка**

**В.С. БОНДАР
А.Г. СОЛОДОВНИКОВ
Є.В. ДЕХТЯРЬОВ**

**РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ,
ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ
ГРУПАМИ**

Луганськ, 2014

УДК 343222.7
ББК 67.9(4Укр)308
Б-81

Бондар В.С., Солодовніков А.Г., Є.В. Дехтярьов

Б-81 Розслідування розбоїв, вчинених організованими групами. Навчально-методичний посібник, 2014 – 276 с.

Автори:

В.С. Бондар, доцент кафедри криміналістики Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

А.Г. Солодовніков, доцент кафедри криміналістики Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, кандидат юридичних наук;

Є.В. Дехтярьов, старший викладач кафедри інформаційних технологій Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, кандидат юридичних наук.

Рецензенти:

В.В. Бірюков, професор кафедри криміналістики Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, доктор юридичних наук, професор;

А.В. Іщенко, професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

С.М. Дикий, перший заступник начальника ГУМВС України в Луганській області – начальник слідчого управління, полковник міліції.

У навчально-методичному посібнику наведено криміналістичну характеристику розбоїв, вчинених організованими групами, визначено обставини, що підлягають встановленню, подані рекомендації з організації розслідування та проведення окремих слідчих (розшукових) дій та викладено методичні рекомендації щодо проведення занять з розслідування злочинів зазначеної категорії. зі спецкурсу «Слідчо-криміналістичні вчення».

Для слідчих, прокурорів та інших працівників правоохоронних органів, а також курсантів, студентів та ад'юнктів (аспірантів).

Рекомендовано вченою радою

*Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
(протокол № 14 від 19 липня 2013 року)*

© Бондар В.С., Солодовніков А.Г., Дехтярьов Є.В.
© Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, 2014

ISBN 978-966-492-286-6

© ТОВ «Віртуальна реальність», 2014

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АДІС – автоматизована дактилоскопічна ідентифікаційна система

АБІС – автоматизована балістична ідентифікаційна система

АІС – автоматизована інформаційна система

АБД – автоматизований банк даних

ДІАЗ – Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення

ДНДЕКЦ – Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

ЄО – Єдиний облік заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події

ЄРДР – єдиний реєстр досудових розслідувань

ЕОМ – електронно-обчислювальна машина

ЕОМ – електронно-обчислювальна машина

ІБнД – інтегрований банк даних

ІПС ОВС – інтегрована інформаційно-пошукова система органів внутрішніх справ

ІС – інформаційна система

КК – Кримінальний кодекс України

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс України

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

НДЕКЦ – Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр (підрозділ експертної служби МВС України на рівні ГУМВС, УМВС областей і Автономної Республіки Крим)

НТЗ – науково-технічні засоби

ОВС – орган внутрішніх справ

ОГ – організована група

ОРД – оперативно-розшукова діяльність

СОГ – слідчо-оперативна група

СКБД – інформаційна система (підсистема), система керування базами даних

УІАЗ – Управління інформаційно-аналітичного забезпечення (структурний підрозділ ДІАЗ на рівні ГУМВС, УМВС областей і Автономної Республіки Крим)

*Світлій пам'яті
Михайла Яковича Сегая –
Дорогого вчителя –
Присвячується*

ПЕРЕДМОВА

Методика досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами є важливою складовою спеціального курсу «Слідчо-криміналістичні вчення», що ставить на меті підготовку високоякісних спеціалістів та формування в них теоретичних знань, а також практичних навичок у процесі виявлення, розкриття та розслідування цих розбоїв.

Актуальність розробки методико-криміналістичних та організаційно-тактичних основ розслідування розбоїв, вчинених організованими групами, зумовлена необхідністю забезпечення формування доказової бази для притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб. Реалізація зазначеного завдання можлива за рахунок створення теоретичних основ розслідування злочинів цієї категорії, формулювання практичних рекомендацій, що спрямовані на підвищення ефективності діяльності підрозділів досудового слідства та оперативно-розшукових підрозділів, що й зумовило своєчасність підготовки даного навчально-методичного посібника, як однієї з найбільш дієвої форми викладення криміналістичних рекомендацій.

Ці питання розглядаються у спецкурсі «Слідчо-криміналістичні вчення» розрахованому на курсантів, які навчаються за напрямом підготовки/спеціальністю 6.030401 «Правознавство/. Він є важливою складовою частиною слідчо-криміналістичних вчень та методики досудового розслідування окремих видів

кримінальних правопорушень в цілому та методики досудового розслідування розбоїв, зокрема.

За структурною побудовою навчально-методичний посібник умовно складається з двох частин: змістовної та методичних матеріалів до практичних завдань. У першій частині пропонується криміналістична характеристика розбоїв, вчинених організованими групами, виокремлюються обставини, що підлягають встановленню, розкриваються особливості організації розслідування розбоїв, вчинених організованими групами, подаються типові слідчі ситуації, що виникають у процесі розслідування та пропонуються алгоритми їх вирішення. Окремо розглянуті тактичні основи проведення окремих слідчих (розшукових) дій (огляду місця події, допитів, слідчого експерименту, обшуку, призначення та проведення судових експертиз, а також пред'явлення для впізнання).

Друга частина даного навчально-методичного посібника містить методичні матеріали для проведення практичних занять, що є необхідною умовою набуття курсантами практичних навичок розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії.

Уявляється, що така форма подання матеріалу є зручною як при вивченні навчального курсу, так і при повторенні раніше пройденого матеріалу в процесі підготовки до різних форм підсумкового контролю знань.

Теми, що розглядаються в навчально-методичному посібнику, пов'язані з такими дисциплінами як «криміналістика», «криміналістична методика», «кримінальний процес», «судова експертологія», «оперативно-розшукова діяльність», «інформаційно-довідкове забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень».

Метою вивчення методики досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами є:

– *навчальна* – оволодіння та закріплення теоретичних знань розслідування цих видів кримінальних правопорушень;

– *розвивальна* – сформувати у курсантів уміння й професійні навички досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами, відпрацювати питання організації й діяльності слідчо-оперативної групи щодо розкриття злочину за «гарячими» слідами, взаємодії слідчого із працівниками служб і підрозділів органів внутрішніх справ;

– *виховна* – підвищення юридичної культури та ерудиції фахівців, оволодіння досвідом інших держав щодо застосування криміналістичних знань; формування відданості ідеям істини, добра, справедливості і законності, почуття відповідальності перед суспільством, державою і людиною.

Основними завданнями вивчення теми «Методика досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами» є формування у курсантів комплексу теоретичних знань та практичних навичок щодо досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами.

В результаті вивчення питань, викладених у навчально-методичному посібнику «Методика досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами» курсанти повинні знати:

– основні концептуальні положення загальної теорії криміналістики, систему окремих криміналістичних теорій і вчень, криміналістичні поняття та категорії, закони і тенденції розвитку криміналістичної методики;

– криміналістичні характеристики розбоїв, наукові рекомендації щодо методики їх розслідування;

– положення та рекомендації науки щодо застосування техніко-криміналістичних засобів, прийомів і методів під час роботи зі слідами, що залишаються при вчиненні розбоїв та інших злочинів, вчинених в умовах неочевидності;

– положення та рекомендації криміналістики щодо тактики побудови і перевірки версій, планування досудового розслідування неочевидних кримінальних правопорушень, тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) дій, використання спеціальних знань і взаємодії слідчого з оперативним підрозділом, організації діяльності слідчо-оперативних груп;

– особливості викриття осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, діяльності на подальшому етапі досудового розслідування;

вміти:

– застосовувати техніко-криміналістичні засоби, прийоми і методи задля виявлення, фіксації та вилучення слідів розбоїв та інших неочевидних злочинів і злочинця;

– організовувати діяльність слідчо-оперативної групи на місці події та на початковому етапі досудового розслідування;

– аналізувати первісну інформацію про кримінальне правопорушення, правильно оцінити слідчі ситуації та визначити напрями (планування) розслідування шляхом висунування і перевірки слідчих версій;

– проводити конкретні слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії (огляд місця події, допит різних категорій осіб, обшук, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент, призначення експертиз); аналізувати та правильно інтерпретувати зміст висновків експерта;

– організовувати діяльність слідчого на подальшому етапі досудового розслідування після повідомлення особи про підозру.

Заняття з методики досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами проводяться, в основному, у формі групових вправ і ділових ігор. На заняттях курсанти досліджують і оцінюють фактичні дані про конкретний злочин, а потім приймають необхідні рішення й виконують їх. При цьому головна увага приділяється розвитку професійного мислення слідчого. Курсанти вчать самостійно приймати процесуальні рішення та оформлювати їх відповідно до чинного законодавства.

У ході вивчення цього матеріалу навчально-методичного посібника курсанти готують процесуальні й організаційно-методичні документи, які по завершенню навчання вони подають на кафедру криміналістики для перевірки й оцінки. Контроль і оцінка знань матеріалу здійснюється за кредитно-модульною системою. Уміння й навички розслідування кримінальних правопорушень, набуті на заняттях, курсанти закріплюють на стажуванні в слідчих підрозділах у органах внутрішніх справ.

Наведені у посібнику положення відповідають чинному кримінальному, кримінальному процесуальному та іншому законодавству України. Посібник ґрунтується на аналізі понятійно-термінологічного апарату провідних криміналістичних шкіл. Разом із тим, деякі рекомендації, запропоновані в роботі не є безспірними та відображують авторський погляд на об'єкти вивчення.

Разом із тим, автори висловлюють сподівання, що даний посібник буде корисним для широкого кола читачів: курсантів, студентів та слухачів юридичних навчальних закладів, ад'юнктів, аспірантів та практичних працівників правоохоронних органів.

Автори висловлюють щире подяку В.В. Бірюкову, А.В. Іщенку, В.В. Коваленку, О.Ю. Головіну, С.М. Дикому, колективу кафедри криміналістики Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, а також будуть вдячні читачам за їх об'єктивні оцінки та побажання.

РОЗДІЛ 1. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗБОЇВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

Підрозділ 1.1. Сутність та зміст криміналістичної характеристики розбоїв, вчинених організованими групами

Можливість пізнання події кримінального правопорушення в кожному конкретному випадку полегшується завдяки низці закономірностей, властивих утворенню, виявленню, фіксації, вилученню, оцінці, дослідженню та використанню зазначених даних. Встановлення цих закономірностей є завданням криміналістичної науки, адже вони отримують відображення в її наукових категоріях, класифікаціях, структурах, системах та досліджуються окремими криміналістичними теоріями, які є методологічною базою розробки засобів, прийомів та рекомендацій, зокрема стосовно досудового розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Предмет криміналістичної методики розслідування окремих видів злочинів складають закономірності:

- механізму кримінального правопорушення;
- виникнення інформації про кримінальне правопорушення;
- діяльності зі збирання, фіксації та використання вказаної інформації в типових слідчих ситуаціях розслідування злочинів того чи іншого виду.

Метою пізнання цих закономірностей є розробка відповідно до вимог законодавства науково обґрунтованих рекомендацій з найбільш ефективного проведення досудового розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Однією з таких закономірностей є ситуаційна повторюваність процесів утворення та зникнення доказів, встановлення яких надає змогу типізувати ці процеси та докази, що утворюються в їх результаті, зокрема визначити коло типових відображуваних та відображуючих об'єктів, які взаємодіють під час підготування, вчинення та приховування кримінального правопорушення. Комплекс відомостей, які стосуються зазначених об'єктів, обстановки, характеру та результатів їх взаємодії,

міститься в криміналістичній характеристиці певного виду кримінального правопорушення.

Професор В.Ю. Шепітько обґрунтовує необхідність розробки спеціальної методики розслідування злочинів, які вчиняються організованими групами, яка має носити комплексний характер, виходячи з того, що організовані злочинні групи вчиняють різні види злочинів. Зміст такої методики повинна скла-дати інформація про:

- криміналістичну характеристику злочинів;
- типові слідчі ситуації;
- організацію та планування розслідування;
- забезпечення координації дій правоохоронних органів;
- тактичні особливості окремих слідчих дій та їх комплексів (тактичних операцій);
- методи оперативно-розшукової діяльності;
- заходи криміналістичної профілактики¹.

В процесі досудового розслідування кримінального провадження слідчий, з'ясовуючи сутність події розбою, будує у своїй свідомості її уявну модель – інформаційну модель розслідуваної події, що є не штучно створеною теоретичною побудовою, результатом практичного абстрагування. При подальшому отриманні інформації про кримінальне правопорушення та особу злочинця, ця модель стає більш повною і менш схематичною, спочатку оцінюється як ймовірна, внаслідок неповноти інформаційного базису, а згодом «насичується» достовірними знаннями.

При побудові моделі конкретної розслідуваної події слідчий, як правило, спирається на інформацію типового характеру, що міститься в криміналістичній характеристиці кримінального правопорушення².

Криміналістична характеристика є основою ймовірних умовиводів, втілених в слідчі версії. Її можна визначити як інформаційну модель, що об'єднує в собі сукупність систематизованих

1 Див.: Шепітько, В. Ю. Проблеми формування методики розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами [Текст] / В.Ю. Шепітько // Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (на матеріалах Харківської та Полтавської областей): зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., [Харків], 26-27 квітня 1999 р. – Х.: Право, 2000. – С. 158-162.

2 Див.: Лукашевич, В. Г. Моделювання у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого [текст]: Монографія / В. Г. Лукашевич, О. В. Юнацький. – К.: КНТ, 2008. – С. 117-118.

і типізованих відомостей про подію злочину й пов'язані з нею процеси, а також закономірності їх відображення та джерелах відображеної інформації. Вона являє собою своєрідну онтологічну матрицю, яка «накладається» на конкретний випадок та дає можливість обрати найбільш оптимальні версії та напрями розслідування, особливо на початковому його етапі при ваді первинної інформації, коли невідомими є багато обставин злочину¹. Саме в цьому полягає практичне значення криміналістичної характеристики, яке, втім, не слід перебільшувати, адже відомості, що містяться в ній, мають ймовірний характер та можуть бути використані лише як орієнтуюча інформація.

Інформаційний характер вказаної дефініції поняття, що розглядається, має прояв також в тому, що, як слушно зазначив професор В. П. Лавров, хоча криміналістична характеристика представляє собою абстрактну наукову категорію, відомості, що містяться в окремих видах злочинних діянь, мають як наукове, так і прикладне, практичне значення².

Професор В. Ю. Шепітько вважає, що призначення криміналістичної характеристики полягає в тому, що вона сприяє:

- 1) розробці окремих методик розслідування;
- 2) формуванню типових програм та моделей розслідування злочинів;
- 3) визначенню напрямку розслідування конкретного злочину. Ця характеристика слугує слідчому в якості своєрідної інформаційної бази, набором відомостей про даний вид злочинів³.

Прикладне значення криміналістичної характеристики в досудовому розслідуванні розбійних нападів, вчинених організованими групами полягає в наступному:

– створення пошукових моделей слідових комплексів для здійснення логічного аналізу механізму вчинення кримінального

---

1 Див.: Аверьянова, Т. В. Криминалистика [текст]: учебник / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. – 3-е изд. перераб. и доп. – М.: Норма, 2008. – С. 657.

2 Див.: Лавров, В. П. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений [Текст] / В. П. Лавров // Курс лекций по криминалистике. Вып. 8. – М., 1998. – С. 18.

3 Див.: Шепітько, В. Ю. Нотатки про загальні проблеми криміналістичної методики // Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики [Текст]: Монографія / Кол. авторів: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; За ред. В. Ю. Шепітька. – Х.: Право, 2006. – С. 12.

правопорушення при проведенні деяких невербальних слідчих (розшукових) дій (огляду місця події, обшуку, іноді – слідчого експерименту);

- визначення слідчих ситуацій та на цій основі – алгоритму дій слідчого, висунення версій, визначення напряму розслідування, вибору, підготовки та проведення слідчих (розшукових) дій, тактики прийняття та реалізації слідчих рішень;

- обрання тактики проведення вербальних слідчих (розшукових) дій (допитів);

- визначення напрямів збирання відомостей про підозрюваного (обвинуваченого) за для повного та всебічного вивчення його особи;

- формулювання типових визначень функціональної ролі співучасників злочинів при складанні процесуальних документів;

- проведення аналітичної роботи з виявлення серії кримінальних правопорушень, вчинених ще не встановленою особою, з використанням індуктивного методу діяльності, орієнтованого на аналіз обставин однотипних кримінальних правопорушень, способів їх вчинення, слідової картини тощо з формулюванням висновку про наявність (відсутність) у досліджуваній групі злочинів ознак серійності, у тому числі моніторингу нерозкритих кримінальних проваджень із застосуванням інформації, що міститься в інформаційних підсистемах ППС («Злочин», «Єдиний облік» тощо), експертної служби МВС. На основі такого аналізу будується формально-логічна модель злочину, яка використовується надалі для прогнозування існування фактів, які ще не було встановлено, пошуку доказів, виявлення додаткових обставин за тими епізодами кримінальних правопорушень, де такі обставини мають бути присутніми. Узагальнена модель сприятиме й побудові оптимальної схеми викриття особи, підозрюваної в неодноразових розбійних нападах, у кожному такому кримінальному правопорушенні.

Структура криміналістичної характеристики може дещо змінюватися залежно від особливостей того чи іншого виду кримінального правопорушення, а її елементи – знаходиться між собою в різних співвідношеннях. В структуру криміналістичної характеристики розбійних нападів, вчинених організованими групами доцільно включати такі підсистеми узагальнених (типових) відомостей про:

- предмет злочинного посягання;
- спосіб вчинення розбійних нападів, включаючи прийоми підготовки, власно вчинення та приховання злочинного діяння, а також відповідна «слідова картина» (в широкому значенні);
- знаряддя та засоби вчинення діянь, що розглядаються;
- обстановку, місце та час вчинення розбоїв;
- склад, особливості формування та функціонування організованих груп, які скоюють діяння, що розглядаються, особу злочинців, які входять до складу таких груп;
- особи потерпілого та особливості їх поведінки до, під час та після вчинення злочину.

Розглянемо більш детально елементи криміналістичної характеристики розбоїв, вчинених організованими групами.

Підрозділ 1.2. Предмет злочинного посягання

На вибір предмету злочинного посягання при розбійному нападі впливають не тільки особливості особи злочинця, а й ступінь матеріальної забезпеченості потерпілих. Як правило, при скоєнні кримінальних правопорушень даних категорій викрадаються: комп'ютерна техніка; одяг, взуття; продукти харчування; ювелірні вироби; гроші; засоби мобільного зв'язку, відеокамери, фотоапарати; пластикові картки різних банків; небанківські пластикові картки (картки доступу; соціальні картки; бензинові картки; торгові картки); цінні папери; дисконтні картки.

Аналіз викрадених предметів дозволяє зробити обгрунтоване припущення про вік, стать злочинців, а також про його потреби, уподобання, рівень розвитку інтелекту. Пояснюється це тим, що віддаючи перевагу окремим предметам, особа демонструє власну суб'єктивну оцінку їх значущості у порівнянні з іншими предметами й така оцінка може не співпадати з вподобаннями інших осіб.

Криміналістична значущість предмету посягання обумовлена також тим, що вплив злочинця на цей об'єкт поєднується з утворенням певного інтеграційного слідового комплексу. Ці зміни локалізуються: на місці злочинної події; на самому об'єкті, його частинах; у місцях подальшого його перебування; на злочинцеві (тілі, одязі тощо); знаряддях кримінального правопорушення, технічних засобах, що використані злочинцем.

Характеристика предмета злочинного посягання має важливе практичне значення для встановлення злочинця в таких випадках:

а) якщо викрадення майна свідчить про знання злочинцем цінності чи особливих якостей (антикваріат, засоби мобільного зв'язку);

б) коли за предметом можна судити про специфічні цілі злочину (зброя);

в) коли до предмету посягання має доступ обмежене чи певне коло осіб. Іноді його особливості дають підстави для висновку про вчинення серії розбійних нападів злочинною групою.

В матеріальній обстановці розбою здебільшого виявляється не предмет кримінального правопорушення, а пов'язана з ним річ або її частина: упаковка, гарантійні талони, чеки, етикетки, стереонавушники, фрагменти ювелірних виробів, кобури до зброї, інші документи, які містять відомості про ідентифікаційні ознаки предмету та можуть бути використані для пошуку викраденого за обліковими системами та подальшої ідентифікації.

Підрозділ 1.3. Способи злочину та слідова картина

Розбої можна умовно поділити на три великі групи:

1) ті, що вчиняються щодо осіб, які завдяки своїй професійній діяльності можуть володіти значною сумою грошей (водії таксі, приватні підприємці, продавці, інкасатори);

2) ті, що вчиняються на власників і водіїв транспортних засобів на автодорогах;

3) ті, що поєднані з проникненням у житло чи інше приміщення.

Спосіб вчинення розбоїв є повно-структурним, тобто включає дії, що відносяться до всіх трьох його елементів: підготовки, вчинення та приховування, що охоплюються єдиним злочинним задумом.

До найхарактерніших способів вчинення розбоїв слід віднести:

1) напад на відкритій місцевості на особу, що вчиняється з застосуванням насильства або погрозою застосування насильства;

– напад на громадян у житлових приміщеннях;

напад на державні установи, об'єкти приватної або колективної власності;

– напад на осіб на залізничному чи автомобільному транспорті;

– напад на водіїв таксі.

Слід зазначити, що це – не вичерпний комплекс способів вчинення злочинів.

В юридичній літературі під нападом в основному розуміють активні, раптові, неочікувані для потерпілого дії винного, що створюють реальну загрозу безпосереднього застосування насильства чи погрози його застосування з метою заволодіння чужим майном. Найпоширенішими варіантами поведінки учасників розбійного нападу в квартирі чи будинку потерпілої особи є: зв'язування чи закривання потерпілого в іншій кімнаті; змушування потерпілого під погрозою смерті вказати місця зберігання цінностей; побиття потерпілого до стану, коли він не може чинити опору, та подальше вилучення матеріальних цінностей; катування потерпілого.

Підготовка до вчинення кримінального правопорушення включає в себе такі дії:

1) Вивчення (розвідка) місця, де планується скоїти напад. При цьому з урахуванням цілей майбутнього розбою злочинцями вивчаються або намічаються:

– місця, на які планується розбій (відділення банків, інкасаторські автомобілі, приватні будинки чи квартири, об'єкти дорожнього сервісу тощо), у тому числі режим їх роботи, розпорядок доби мешканців, відвідуваність, охорона, наявність та особливості систем контролю доступу, місця зберігання цінностей тощо;

– шляхи прибуття на місце розбою та відходу з нього, напрями переміщення викраденого майна, утримуваних потерпілих, місць тимчасового приховання викраденого майна, трупів, залишення (утримання) потерпілих тощо;

– розташування на місці розбою, що планується, членів злочинної групи відповідно до їх ролі;

2) Збір злочинцями відомостей про предмет злочинного посягання, з метою якого планується здійснити напад.

3) Створення умов для знаходження майна, що цікавить злочинців у певний час.

4) Пошук жертви, що цікавить злочинців, збір інформації про неї:

- вивчення зовнішнього вигляду квартир у будинках, розташованих у престижних районах міста (візуально чи за допомогою оптичних засобів);

- вивчення способу життя та обстановки в квартирі за допомогою оптичних засобів у вечірній час;

- особисте ознайомлення з місцем майбутнього розбою та прилеглою місцевістю;

- відстеження в ломбардах, перукарнях, салонах краси та ін., майбутніх жертв розбійного нападу та супроводження їх до місця помешкання;

- отримання відомостей через третіх осіб (спеціалістів з євроремонту, дітей, користуючись прагненням останніх до суперництва серед товаришів та однокласників, аргументами якого доволі часто є речі або посада чи можливості, що мають батьки).

5) Придбання чи виготовлення знарядь та засобів злочинного діяння.

Знаряддя та засоби вчинення злочинів представляють собою різні предмети, речовини, технологічні засоби, які використовуються злочинцями для досягнення злочинного результату.

Всі знаряддя та засоби вчинення розбоїв можна поділити на декілька груп:

- зброя та предмети, що використовуються в якості зброї;

- інструменти, що використовуються злочинцями для подолання запірних пристроїв, злому місць зберігання цінностей;

- засоби маскуванню;

- транспортні засоби;

- засоби нейтралізації спротиву та активності потерпілих і свідків;

- засоби зв'язку.

Особливої уваги на стадії організації злочинної групи та підготовки до конкретних розбійних нападів злочинці приділяють забезпеченню озброєності групи.

Дії, спрямовані на забезпечення ОГ здійснюються в більшості випадків. При цьому озброєність злочинної групи складала:

- вогнепальна зброя промислового виробництва;

- вогнепальна зброя кустарного виробництва;

- перероблена вогнепальна зброя – зброя промислового виробництва, у якій саморобним або кустарним способом змінені деякі деталі чи вузли, у результаті чого вона набула нових

характеристик (як правило, використання іншого зразка боеприпасу або перехід до іншої видової групи вогнепальної зброї);

- вогнепальна зброя, виготовлена шляхом переробки виробів, що не були вогнепальною зброєю – газова й пневматична зброя, сигнальні та інші пристрої спеціального, господарсько-побутового, промислового призначення, у конструкцію яких саморобним або кустарним способом внесено зміни, внаслідок чого вони набули властивостей вогнепальної зброї;

- саморобна вогнепальна зброя – зброя, виготовлена та зібрана саморобним способом з деталей і частин цілком саморобного виготовлення чи з використанням окремих деталей і частин зброї та (або) виробів іншого призначення промислового чи кустарного виробництва.

- вибухові пристрої промислового або саморобного виробництва.

Окрім вказаного, окремі ОГ використовують при вчиненні розбоїв у якості зброї, засобів нейтралізації активності жертви:

- інструменти та предмети побутового призначення (столові ножі, викрутки);

- макети вогнепальної зброї;

- шнури, удавки, використані для посягання на життя потерпілого.

Транспортні засоби при вчиненні злочинів зазначених категорій використовуються:

- виключно як засіб пересування (прибуття на місце злочину та відходу з нього);

- також як засіб блокування автодороги, переслідування потерпілих;

- в якості елемента злочинної «легенди» про пересувні пости ДАІ;

- з метою переміщення з місця розбою викраденого майна.

Ознаками розбою, що готується є: перевірочні телефонні дзвінки, «випадкові» візитери, руйнування освітлювальних приладів на сходах чи в коридорі, виявлення на замку слідів підбирання ключів (подряпини, вм'ятини, порушення нормального входження штатного ключа в шпарину, наявність мастичних утворень), сірники, волосся в дверній щілині та ін.

Здійсненню першого етапу злочинної діяльності притаманний такий слідовий комплекс: встановлення нових зв'язків ініціатором злочинної діяльності, особисті записи, вивчення спеціальної

літератури та документів, ведення телефонних переговорів; сформованість зв'язків між індивідуумами суб'єкта злочинної діяльності, їхні систематичні зустрічі для уточнення варіанту моделі дій; витрати на придбання знарядь й пристроїв; наявність цих знарядь, матеріалів; поява одного (команди) зі співучасників у дворі чи в всередині будинку, де розташована квартира, з якої планується вчинити розбій, а також у сусідніх дворах та будинках; імітація спеціальних робіт (ремонт зв'язку, електромережі, євроремонт, порушення міцності запірних пристроїв замаскованих під дії з їх укріплення) для встановлення сховищ, ознайомлення з системою підключення охоронної сигналізації, ведення спостережень за мешканцями.

2. *Другий етап – система дій по безпосередньому вчиненню розбою.*

Способи безпосереднього вчинення розбоїв багато в чому залежать від місця вчинення злочину: на відкритій місцевості або в приміщенні.

На відкритій місцевості розбої, як правило, вчиняються групою способів, які можна об'єднати за ознакою очевидності дій злочинця в момент вчинення злочину, відповідно, на відкриті та приховані.

У відкритий спосіб злочини, що розглядаються, вчиняються найбільш часто. Даний спосіб характеризується тим, що група злочинців, як правило, діє агресивно чим у деяких випадках жертву в шоковий стан. При цьому потерпілий чітко усвідомлює, що відносно нього відбувається злочинний акт. Відкритий спосіб вчинення розбою зі встановлення вербального зв'язку злочинців з жертвою може бути *контактним* або *безконтактним*.

В першому випадку злочинцями при вчиненні розбою встановлюється вербальний зв'язок (контакт) з жертвою шляхом певного прохання (запалити цигарку, підказати дорогу тощо). В момент реакції жертви на поставлене питання злочинцями обираються найбільш вразливі ділянки тіла для нанесення удару або цими діями злочинець відволікає потерпілого від співучасника, який в цей момент завдає удару або вириває з рук які-небудь речі.

Окремим видом контактного виду відкритого способу грабежу є випадки, коли для полегшення доступу до майна використовується *обман*: злочинець просить у незнайомої людини

мобільний телефон для тимчасового користування («відправити повідомлення»), а потім зникає з цим телефоном.

Безконтактні розбої вчиняються за відсутності намірів злочинця вступати в попередній контакт з жертвою (розпад комунікаційної складової). В таких випадках злочинній дії здійснюються негайно шляхом:

а) *ривку* – різких, поривчастих рухів руками або тілом, який бентежить потерпілого своєю несподіванкою та раптовістю. Внаслідок ривку, як правило, викрадаються жіночі сумочки, мобільні телефони, розташовані на спеціальній шийній мотузці або ті, що знаходяться в руках потерпілих; прикраси, які помітні на тілі, одязі; хутрові головні убори та інше майно, заволодіти яким, у силу певних обставин, зловмисникам не складає особливих труднощів;

б) *безперешкодного заволодіння майном*. Викрадання в такий спосіб стає можливим завдяки необережному відношенню до свого майна громадян, які, наприклад, на пляжі, в прибережній зоні залишали власні речі на великій від себе відстані.

Прихованим способом вуличні розбої вчиняються в умовах, коли злочинці нападають на жертву ззаду або з укриття. Частіше за все це реалізується шляхом завалювання потерпілого на асфальт (землю), в тому числі із застосуванням силових прийомів, наприклад, «залому» руки за спину, «підніжки», удару ззаду по голові, спині, ногам, пострілу з-за укриття тощо.

Особливою формою прихованого розбою є застосування отруйних або запаморожуючих речовин, які представляють собою небезпеку для життя або здоров'я потерпілого. Найбільш розповсюдженими є випадки, коли злочинцями заздалегідь придбаються певні медичні препарати (клонидин, клофелін, гемітон, апресин тощо), які при випадкових знайомствах на вокзалах, у парках, скверах з майбутніми жертвами підмішували їм у алкоголь, чекали їх дії та вчиняли викрадення¹.

Для вчинення розбоїв у приміщенні притаманними є такі *способи проникнення*:

– таємне проникнення на об'єкт, яке супроводжується подоланням перешкоди, а потім – пограбування;

1 Васюков, В. Ф. Организационные и тактические особенности расследования грабежей и разбоев, совершаемых на открытой местности [Текст]: монография / В. Ф. Васюков. – М.: Юрлитинформ, 2012. – С. 6-36.

— проникнення під вигаданим приводом на виду та зі згоди потерпілого з раптовим наступним вчиненням пограбування.

До *першої групи* відносяться способи таємного проникнення на об'єкти, через двері чи вікно, або в інший спосіб (суміжні балкони, димарі), тому способи проникнення у приміщення необхідно класифікувати на такі групи.

1. Проникнення до приміщення через двері шляхом:

- впливу на запірний пристрій (замок):
  - підбору ключа;
  - маніпуляційним;
  - механічним;
  - хімічним;
- впливу на вхідні двері (пошкодження дверей);

Вплив на замок здійснюється шляхом відпирання чи злому.

Відпирання здійснюється підібраними, підробленими ключами; відмичками; випадковими предметами; шляхом віджимання засуви тощо.

2. Проникнення до квартири через вікно чи балкон (лоджію) здійснюється різними способами, втім початок механізму проникнення однаковий для будь-якого з них.

3. Проникнення до квартири в інший спосіб, наприклад шляхом руйнування стін.

Використання даних способів утворює такі слідові комплекси: сліди рук, ніг, злому на перекриттях горища чи даху, отвір, мікрочастки; спорядження, яке використовував злочинець для проникнення до приміщення.

Враховуючи те, що на практиці з метою охорони об'єктів та майна, отримують розповсюдження комп'ютерні системи сигналізації, магнітного кодування, відеоспостереження, моніторингу та відео фіксації дій осіб в певних місцях у режимі реального часу, необхідно вказати й на відповідну слідову інформацію, котра утворюється при несанкціонованому проникненні.

Зокрема це: записи, що автоматично утворюються в пам'яті транзитних пристроїв, котрі виконують функції управління сигналізацією, контролю, авторизації абонентського терміналу, яким скористався злочинець і управління пакетами IP, що містять голосову, відео — та мультимедіа інформацію.

Той чи інший спосіб проникнення до приміщення квартири може супроводжуватися пошкодженням сигналізації шляхом

впливу на її шлейф¹, програмні засоби для зміни ідентифікаційних ознак, відключення електроживлення.

До *другої групи* входять способи проникнення злочинців під благовидним приводом або шляхом встановлення довірливих відносин з потерпілим. При цьому злочинці можуть себе видавати за майстрів з євроремонту, працівників міліції.

При нападі групою злочинці, використовуючи раптовість та чисельну перевагу, швидко придушують спротив потерпілого шляхом застосування насилля, небезпечного для життя або здоров'я, або погрожуючи його застосуванням.

У випадку відмови потерпілого видати гроші та цінності злочинці завдають тілесних пошкоджень шляхом побиття, удушення, нанесення ножових поранень.

При спротиві потерпілого, злочинці застосовують вогнепальну, холодну зброю та/або інші предмети.

Для цієї системи дій злочинців притаманні такі слідові комплекси: сліди рук (рукавичок) та одягу, частин подошви взуття; наявність мікрооб'єктів, запахових речовин у місцях контактування злочинця (ців) із об'єктами (дверцятах шаф, шухлядах, схованках); поверхневі сліди ніг (на підлозі, предметах, викинутих злочинцем під час пошуку: аркушах паперу, книгах, одязі); застосування вогнепальної чи холодної зброї (на підлозі, тілі потерпілого); відсутність викрадених цінностей та їх знаходження у злочинців; сліди пакування, частини викрадених речей; сумки, футляри з-під речей чи предметів; предмети, від яких злочинець відірвав частину (тканина), або залишив на місці події (частини комплектного цілого – ніж та піхви та ін.).

Сам злочинець (тіло, одяг, взуття) та використовувані знаряддя не тільки утворюють сліди на предметах речової обстановки, а й сприймають сліди цих предметів, можливості використання яких доволі широкі: вони дозволяють надійно встановлювати індивідуально визначені джерела їх походження, факти контактної

---

1 Шлейф сигналізації: ланцюг (електричний, радіо каналний, оптоволоконний чи інший), який поєднує вихідні вузли оповіслювачів, котрий включає в себе допоміжні (виносні) елементи та з'єднувальні лінії та призначений для передачі на прибор прийомно-контрольний (ППК) чи на пристрій об'єктовий системи передачі повідомлень інформації від датчиків про контрольовані ними параметри, а в деяких випадках – для подачі електроживлення.

взаємодії, ціле за частинами, природу об'єктів за природничо-науковими класифікаціями. На основі виявлення і дослідження таких об'єктів можна встановити осіб, причетних до вчиненого злочину. Це: відкладення продуктів пострілу, тілесні пошкодження, маленькі шматочки скла, дерева, фарби, які характеризують обстановку місця події; на зломщику сейфів можуть виявитись частки матеріалу для заповнення сейфів, металеві ошурки.

Дії по виходу з житла та транспортуванню викраденого найчастіше реалізуються в таких варіантах:

а) винесення речей, малих за об'ємом у кишенях одягу, в тарі, принесеній на місце злочину або взятій в приміщенні;

б) спускання викраденого спільникам через вікно, лоджію, сміттєпровід чи вентиляційні шахти;

в) зберігання викраденого (великого за об'ємом) в будинку, де розташоване приміщення: на горищах, підвалах, сходових майданчиках; в пересувних і стаціонарних схованках або в помешканнях спільників.

3. Третій етап — приховування слідів та причетності осіб до розбою.

А. Приховування умислу на вчинення серії розбоїв, а також власної участі в ньому.

В деяких випадках, злочинці, затримані при замаху на вчинення чергового розбою, а також під час або безпосередньо після її вчинення, на перших допитах намагаються переконати слідчого в тому, що умисел на скоєння цього розбою виник раптово, в зв'язку зі сприятливими обставинами, що склалися випадково або внаслідок важкого матеріального становища.

Приховання своєї участі у вчиненні серійних розбоїв може здійснюватися такими типовими способами:

— комплексом дій зі знешкодження слідів чи їх змінювання — заходи по відключенню чи обходу сигналізації; використання рукавичок; стирання папілярних ліній за допомогою наждачного паперу; покриття долонь лаком або знежирювальним розчином; викрадення речей, що не мають індивідуальних ознак; поводження з предметами способами, що виключають залишення слідів; протирання місць можливого стикання рук із предметами обстановки;

— даванням неправдивих показань та відмова від дачі показань;

– висування неправдивого алібі на досудовому розслідуванні;

– приховування викраденого майна та розпорядження ним.

Приховування викраденого майна:

1) збут предметів злочинного посягання:

– незнайомим (випадковим) особам, що більш властиве злочинцям-наркоманам, які намагаються якомога швидше задовольнити наркотичний голод. Відомі випадки, коли вони пропонували викрадені предмети та речі мешканцям кількох будинків, обходячи квартири;

– збут викраденого майна заздалегідь встановленим особам, які є постійними покупцями, причому третина з них обізнана про джерело походження майна, що передається, а майже половина не знає про це:

- торговці на ринках;
- цигани (за наркотики);
- скупники золота;
- знайомі крадія;
- колекціонери.

Факт типовості номенклатури викраденого та збування його постійним особам може свідчити про вчинення серійних розбоїв на замовлення.

Майно, яке не вдалося відразу збути, злочинці можуть:

- використовувати на особисті потреби;
- дарити;
- зберігати з наміром подальшого збути викраденого.

Місцями зберігання майна можуть бути: власне помешкання членів ОГ (56%); прилеглі до нього об'єкти (гаражі, дачі) (19%); приховані місця на відкритій місцевості (у лісосмузі, парку, на незавершених об'єктах будівництва (8%); місце роботи злочинців або їх родичів (1%); також іноді для зберігання викраденого майна спеціально робляться схованки, або таке майно передається на зберігання знайомим, незалежно від їх особистої обізнаності відносно майна (5%) .

Коли серійні розбої вчиняються організованою групою, то в прихованні викраденого можуть брати участь всі члени ОГ (відповідно власної та/або загальної долі), незалежно від того, чи брали вони безпосередню участь у вчиненні конкретних злочинів чи ні.

Підрозділ 1.4. Обстановка, місце та час вчинення злочину

В криміналістичній літературі існують декілька підходів щодо визначення поняття обстановки вчинення злочину. Одна група вчених-криміналістів під *обстановкою вчинення злочину* розуміє *систему різного роду об'єктів, явищ та процесів, які взаємодіють між собою до та в момент вчинення злочину, а також тісно пов'язані з місцем, часом, умовами навколишнього середовища та іншими факторами об'єктивної реальності, що визначають можливість, умови та інші обставини вчинення злочину*¹. Інші автори вважають, що *обстановка вчиненого злочину* – це *обставини, за яких готувався та був вчинений злочин*, обстановка злочину пояснює його механізм та вказує на закономірності утворення інформації про злочин².

В числі елементів обстановки вчинення діянь, що розглядаються слід особливо виділити:

1) обставини, що детермінують вчинення розбою в конкретному місці, на певний об'єкт, у конкретний час, у певний спосіб. Серед них:

– віктимна поведінка жертв злочинів, неналежна охорона майна;

– відсутність сторонніх осіб, співробітників правоохоронних органів у місці злочину, що планується, низька ймовірність їх появи;

– наявність у місці нападу, у жертв майна, вантажів та інших цінностей;

2) обставини, що дозволяють досягнути злочинного результату в ході вчинення злочину:

– наявність у злочинців злочинного досвіду у вчиненні корисно-насильницьких злочинів, установки на завдання шкоди здоров'ю потерпілим та свідкам, вбивства;

1 Див.: Комаров, О. Н. Обстановка совершения грабежей и разбоев как элемент их криминалистической характеристики и основа построения следственных версий [Текст] / О.Н. Комаров // Уголовно-процессуальные и криминалистические чтения на Алтае: материалы ежегодной региональной науч.-практич. конференции. Вып. 5. – Барнаул: Изд-во Алтайского ун-та, 2005. – С. 75-78.

2 Див.: Оперук, В. І. Методика розслідування розбійних нападів на банківські установи: автореф. дис. – К., 2010. – С. 7.

– озброєність організованою групою, її забезпеченість іншими знаряддями та засобами, транспортом, які дозволяють досягнути злочинного результату;

– продуманість та можливість швидкого уходу злочинців з місця нападу, переміщення, приховання та збуту викраденого майна.

Характеризуючи місця безпосереднього вчинення розбоїв, слід зазначити, що в абсолютній більшості випадків на момент вчинення злочинів – це малолюдні місця. Причому в третині випадків місцем вчинення злочину виступають суспільні місця (вулиці, парки, сквери, двори, під'їзди), в деяких випадках – житло громадян (будинки, квартири), автомобільні дороги, автозаправки, торгівельні точки (зали ігрових автоматів), пункти обміну валюти, відділення банків; загородні дома та ін.

На вибір злочинцями певного місця злочину впливає ціла низка факторів (предмет злочинного посягання, час доби, малолюдність, можливість ускладнити можливе переслідування тощо).

Для ефективного розкриття та розслідування злочинів зазначеної категорії необхідна певна інформація про місце вчинення злочину, зокрема:

а) відомості про загальне місцезонашування житла (район, вулиця тощо);

б) характеристика будинку (багатоповерховий, система контролю доступу, наявність фірм, горищних та підвальних приміщень, внутрішнє планування);

в) характеристика квартири (поверх, кількість кімнат, вікна, двері, замки, наявність засобів охоронної сигналізації, ґрати, прозурки, камери спостереження, комп'ютерні мережі, сейфи).

Злочинці проявляють певну схожість у виборі безпосередніх місць для вчинення чергових серійних злочинів – шукають подібні будинки, вхідні двері, що зумовлено типовим для них способом вчинення злочинів та створює підґрунтя оптимізації аналітичної діяльності з виявлення серій розбоїв.

Важливе значення має встановлення часу вчинення злочину, адже маючи уявлення щодо часу, впродовж якого відбулася подія, легше визначити, де необхідно в першу чергу шукати свідків по справі та інші джерела доказів, серед яких осіб ймовірно можна виявити запідозреного. Багато в чому вибір місця та часу визначається умовами охорони об'єкта.

Підрозділ 1.5. Особа потерпілого

Зазвичай злочинці особисто не знайомі із заявниками чи потерпілими. Іноді розбої вчиняються особами, так чи інакше пов'язаними з ними: разом працюють (працювали); є сусідами (колишніми сусідами) за місцем помешкання; розпивали епізодично алкогольні напої або вживали наркотики; є родичами.

В деяких випадках потерпілі спеціально відшуковуються злочинцями. Більшість з них відомі злочинцям як власники шуканих цінностей, відносно інших можливість знаходження в їх власності цінних предметів тільки припускається в зв'язку зі спостереженням за їх способом життя. Такими є приватні підприємці; особи, дохід яких не пов'язаний з підприємницькою діяльністю; особи, які нещодавно продали або отримали особливо цінне майно, великі суми грошей; колекціонери, водії таксі, інкасатори.

Підрозділ 1.6. Особа злочинця

Особа злочинця як об'єкт дослідження в криміналістиці – це елемент криміналістичної характеристики злочинів, який являє собою типову модель особи злочинця, який скоїв злочин з притаманними йому біологічними, психологічними та соціальними властивостями, які беруть участь у процесі детермінації механізму злочину, зумовлюють особливості можливостей його відображення та процесу слідоутворення та, разом із тим, відчують на собі та фіксують вплив інших осіб, предметів та процесів, що взаємодіють з ними.

Ключовим елементом криміналістичної характеристики злочинів виду, що розглядається, виступає система узагальнених (типових) відомостей про склад, особливості формування та функціонування організованих груп, що вчиняють розбої, особи злочинців, які входять до складу таких груп.

Автори науково-методичного посібника «Расследование убийств, совершённых организованными группами при разбойных нападениях» цілком слушно стверджують, що за даною категорією злочинів повинна мати місце побічна криміналістична характеристика, куди повинні входити дані, які характеризують організовану групу, як злочинне формування: процес

створення, спосіб залучення учасників, особа організатора, система підпорядкування, ієрархія, структура, система заохочень та покарань, способи зв'язку, конспірації, види дозвілля, які проводився спільно тощо¹.

Більше того, як цілком обґрунтовано зазначається вченими-криміналістами, розробка криміналістичних характеристик організованих груп з орієнтацією на базові злочини дозволяє визначити і охарактеризувати об'єкт, цільову спрямованість організованої злочинної діяльності, типову структуру й особливості злочинних формувань, чітко окреслити загальний об'єм їх злочинної діяльності.

Розбійні напади, так само як і інші види корисно-насильницької злочинності, без сумніву, можуть розглядатися в якості одного з таких базових злочинів, характеризуються певною специфікою їх вчинення організованими групами, входженням таких груп, у свою чергу, в організовані злочинні формування більш високих рівнів.

Організованим групам, які вчиняють розбої, притаманні всі загальні ознаки організованих злочинних формувань, зокрема:

- здатність до вчинення насильницьких дій відносно жертв злочинів, очевидців, у тому числі вбивств, активному спротиву правоохоронним органам;
- озброєність, забезпеченість транспортом, засобами зв'язку, іншими технічними засобами вчинення та приховання злочину, наявність каналів збуту викраденого, легалізації майна та грошових коштів, отриманих злочинним шляхом;
- жорстка дисципліна серед членів злочинної групи, розподіл «ролей» та злочинних «обов'язків» у групі;
- конспірація злочинної діяльності з елементами ієрархічності, чіткого розподілу обов'язків (злочинних ролей);
- наявність корумпованих зв'язків у правоохоронних органах та органах влади і управління, які використовуються для протидії розслідуванню.

Системне уявлення криміналістичної характеристики організованих груп, що вчиняють розбійні напади, може бути основане на їх криміналістичній класифікації.

1 Дворкин, А. И. Расследование убийств, совершенных организованными группами при разбойных нападениях: Научно-методическое пособие / А. И. Дворкин, Р. М. Сафин. — М.: Издательство «Экзамен», 2003. — 192 с.

Залежно від загальної направленості організованої злочинної діяльності можна виділити наступні види злочинних груп, які вчиняють розбійні напади.

Вид 1. Організовані групи, які мають стійку злочинну спрямованість на вчинення розбійних нападів у певних місцях: автомобільних дорогах, банківських установах. При цьому в переважній кількості випадків подібна стійка злочинна спрямованість детермінована:

- 1) предметом злочинного посягання (автотранспортні засоби, вантажі, що перевозяться, грошові кошти);
- 2) механізмом (методами) вчинення розбоїв на водіїв, інкасаторів, мешканців квартир.

Вид 2. Організовані групи, що мають стійку злочинну спрямованість на вчинення розбійних нападів, але не мають прив'язки до певних різновидів місць вчинення кримінального правопорушення.

Вид 3. Організовані групи, що мають загальну спрямованість на вчинення різних видів корисних та корисно-насильницьких злочинів, у тому числі, окрім розбійних нападів та грабежів, крадіжок, вимагань, вбивств тощо. Широкий злочинний профіль подібних груп нерідко зумовлює їх входження в злочинні формування більш високого рівня, зокрема злочинні співтовариства (організації).

Вид 4. Організовані групи, що мають інший основний (базовий) напрям злочинної діяльності (наркоторгівля, шахрайство тощо). Вчинення розбоїв є для таких груп нетиповим.

Окрім розбоїв як «базового» напрямки діяльності організованих груп, ними здійснюється й допоміжна злочинна діяльність, спрямована на полегшення та забезпечення досягнення основних злочинних цілей, «безпеки» злочинної групи, її лідерів та окремих членів. Подібна допоміжна діяльність, у свою чергу, може являти собою комплекс злочинних діянь, передбачених різними статтями кримінального законодавства.

Серед таких діянь: незаконне носіння, зберігання зброї та боєприпасів або вибухових речовин, їх викрадення, які, виступають закономірним елементом підготовки до вчинення розбійних нападів, кримінальної діяльності організованих груп у цілому.

В процесі вчинення розбоїв у деяких випадках вчиняється викрадення людини, як правило, потерпілого з наступним полишенням свободи або вбивством. Вказані дії також мають забезпечувальний характер відносно основної злочинної діяльності ОГ зі скоєння розбоїв.

Особливе місце в системі злочинної діяльності, що розглядається, займають вбивства. Такі діяння можуть бути вчинені як у процесі скоєння розбійних нападів, так і у інший час. У ході вчинення злочинів вбивства потерпілих та можливих свідків можуть бути як заздалегідь сплановані, так і являть собою ексцес окремих виконавців злочинів. Після вчинення злочинів вбивства потерпілих, свідків, співробітників правоохоронних органів можуть мати на меті протидію розслідуванню. В окремих випадках жертвами ОГ, що розглядаються, стають їх члени, які порушили «норми» поведінки всередині групи.

За територією дії організовані групи, що вчиняють кримінальні правопорушення, які розглядаються, можна поділити на:

1) регіональні, що діють у межах одного суб'єкта України, в тому числі:

а) одного району;

б) декількох районів;

2) міжрегіональні, що діють на території декількох суб'єктів України;

3) ті, що діють як на території України, так і сусідніх країн (Білорусі, Казахстану, Грузії, Російської Федерації та ін.).

За ступенем організованості можлива класифікація організованих груп на:

1) високоорганізовані стійкі ОГ, у тому числі банди, що створюються для здійснення постійної злочинної діяльності;

2) ОГ, у яких незмінним лишаються організатор та «кістяк» групи, окремі члени групи в процесі здійснення злочинної діяльності можуть змінюватися;

3) ОГ, сформовані для вчинення одного або декількох розбоїв, як правило, в нетривалий проміжок часу.

За складністю структури виділяються наступні види злочинних груп, що вчиняють розбої:

1) ті, що мають складну структуру та передбачають у своєму складі формування (окремих членів), які безпосередньо не беруть

у вчиненні злочинів, виконують злочинні функції з планування злочинів, забезпеченню «безпеки» злочинної діяльності групи, збуту викраденого майна, збиранню інформації, забезпеченню групи зброєю, засобами зв'язку, маскуванню та іншої підготовки до нападів.

Такі організовані групи можуть входити складовим елементом в організовані злочинні формування більш високого рівня;

2) ті, що мають просту структуру, в яких всі члени, включаючи організатора ОГ, беруть безпосередню участь у скоєнні нападів.

Особливе місце в структурі всіх організованих груп займає їхній лідер (керівне ядро). В абсолютній більшості випадків лідер ОГ, — це одночасно й організатор злочинної групи.

Лідер організованої групи визначає загальні завдання злочинної діяльності, планує напади, розподіляє «ролі» між членами злочинної групи, несе функції «скарбника» груп, координує взаємодію безпосередніх виконавців нападів та інших членів злочинних груп, які відповідають за вирішення інших злочинних завдань (для ОГ зі складною структурою). Він же, як правило, визначає необхідність тимчасового призупинення злочинної діяльності, перенесення її в інший регіон, здійснює залучення до ОГ інших членів, налагоджує корупційні зв'язки в правоохоронних органах та інших органах влади та управління, організовує протидію розслідуванню, а також реалізує інші «організаційно-розпорядчі функції» в злочинній групі.

В ряді випадків подібні керівні рішення приймаються не одноосібно організатором злочинної групи, а її керівним ядром, так званим «кістяком групи».

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

Підрозділ 2.1. Особливості початку кримінального провадження та дій органів досудового розслідування на даному етапі

Досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Структурно досудове розслідування можливо поділити на етапи:

- 1) внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань;
- 2) проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання (збирання) або перевірку доказів;
- 3) виконання процесуальних дій, пов'язаних з повідомленням про підозру, застосуванням запобіжних заходів та інших заходів процесуального примусу;
- 4) прийняття рішення про закінчення досудового розслідування, виконання процесуальних дій, пов'язаних із закінченням розслідування;
- 5) складання відповідного процесуального документа.

Досудове розслідування кримінальних правопорушень, учинених членами ОГ, здійснюється виключно спеціалізованими слідчими підрозділами слідчих управлінь (відділів) ГУМВС, УМВС.

При наявності в оперативного підрозділу достатньої інформації про готування до вчинення розбою особами у складі ОГ зібрані матеріали із зафіксованими фактичними даними про це надаються начальнику слідчого управління (відділу) ГУМВС, УМВС для планування погоджених дій під час їх реалізації.

Матеріали оперативного підрозділу, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння членів ОГ, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, що направляються до слідчого підрозділу для початку та здійснення досудового розслідування, в обов'язковому порядку повинні містити відомості про наявність та місцезнаходження доказів (у т.ч. речових), особливо бухгалтерських документів, викрадених або здобутих злочинним шляхом коштів, майна та інших цінностей.

Передбачений КПК України 2012 р. порядок початку досудового розслідування фактично відмінняє так звану «дослідчу перевірку» за заявами та повідомленнями про вчинення злочину. На перевірку інформації шляхом здійснення певних дій (огляду місця події), спрямованих на встановлення ознак злочину та внесення даних про злочин в ЄРДР відводиться 24 години. Такими відомостями можуть бути:

- заява потерпілого про вчинений відносно його розбій;
- рапорти співробітників оперативних підрозділів за результатами проведення заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», направлених на виявлення злочинної діяльності організованої групи;
- рапорт слідчого про безпосереднє виявлення ним ознак розбою або іншого злочину, вчиненого членами організованої групи під час здійснення іншого досудового розслідування.

Таким чином, початковий етап розслідування починається з моменту внесення відомостей про подію в ЄРДР та закінчується винесенням письмового повідомлення про підозру на основі достатньої сукупності доказів (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України).

Процес формування даних на початку кримінального провадження при вчиненні злочинів за ст.ст. 187 КК України має низку особливостей, які виражаються в необхідності встановлення наступних обставин:

- в який період часу та де було вчинено злочинне посягання;
- яка характеристика приміщення, ділянки місцевості (належність, система охорони, кількість поверхів, рельєф, рослинність, характер ґрунту, будівлі, розташовані поруч, жвавість руху, наявність поруч наскрізних під'їздів);
- в який спосіб було вчинено посягання;
- чи застосовувалося насилля до постраждалого;
- чи надходили погрози з боку злочинців, якого характеру;

- чи реально сприймав потерпілий погрози насилля як небезпечного або безпечного для здоров'я та чому;
- чи було при цьому викрадено майно;
- яке саме було викрадено майно;
- яка кількість осіб брала участь у викраденні;
- демонструвалася та/або застосовувалася при нападі зброя або предмети, що використовувалися в якості зброї.

В процесі перевірки інформації про викрадення приділяється особлива увага механізму злочинного посягання. При цьому враховуються не тільки об'єктивні фактори, але й те, як сприймалися дії злочинців жертвою.

На суб'єктивне сприйняття потерпілого може великий вплив чинити його емоційний стан. Практиці відомі випадки, коли потерпілі, переживши душевне потрясіння, дуже перебільшують роль нападників, перекручують факти та вказують на неіснуючі обставини, що набуває фатального значення при юридичній оцінці злочинної дії. Така поведінка є типовою для неповнолітніх, жінок, осіб похилого віку. Тому в подібних ситуаціях слідчий повинен критично відноситись до інформації, яка отримується від очевидців та потерпілих, та ретельно перевірити її, спів ставляючи її з іншими доказами.

Як свідчить практика, найбільш проблемною є ситуація, коли слідчий повинен оцінити реальність небезпеки для життя та здоров'я постраждалого при насильницькому викраденні. Для вирішення цієї ситуації необхідно в найдрібніших подробностях встановити весь механізм скоєного злочинного акту. В силу цього слідчим також встановлюється:

1) *вихідна точка нападу*: які дії стали початком нападу – захоплення, удар, жести, міміка, фраза; після якої фрази або дії злочинець наніс перший удар (застосував зброю); як саме він наносився; що при цьому відчув потерпілий;

2) *початок сприйняття реальної небезпеки життю та здоров'ю*: які саме дії злочинців, слова стали причиною сприйняття реальності застосування насилля, небезпечного для життя або здоров'я; що слугувало загостренню небезпеки – оточуюча обстановка (наприклад, підведення жертви до краю даху будівлі); додаткові дії злочинця (наприклад, демонстрація дії електрошоку, постріл з пістолета в бік, метання ножа в землю тощо);

3) *безпосереднє застосування насилля, за своїм характером небезпечного для життя та здоров'я*: скільки було нанесено ударів потерпілому, в якій послідовності, по яких саме ділянках тіла; чи здійснювалися удари цілеспрямовано або мали хаотичний характер; чи слідували за ними обопільні удари, чи чинився інший спротив нападу, який саме; якщо в нападі брало участь декілька осіб, в якій черговості наносилися удари кожним з них;

4) *закінчення сприйняття реальної небезпеки життю або здоров'ю*: що слугувало причиною закінчення небезпечних дій; чи були закінчені небезпечні дії з незалежних від злочинця причин (поява співробітників міліції, спротив потерпілого тощо); які інші об'єктивні фактори слугували причиною завершення небезпечних дій (зламування клинку зброї тощо);

5) *завершення нападу*: чи здійснювалися насильницькі дії після того, як потерпілий вже не чинив спротиву та передав злочинцям своє майно; після якого саме удару потерпілий втратив свідомість.

Підрозділ 2.2. Типові слідчі ситуації та основні напрями досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами на початковому етапі

Розслідування злочину в загальному вигляді є процесом пізнання злочинної діяльності за носіями та джерелами, які містять інформацію про подію. Злочин – це об'єктивна реальність зовнішнього світу, яка знаходиться у взаємозв'язку зі всіма його елементами (суб'єктивними, просторово-часовими та іншими), це система етапів, об'єднаних єдністю завдань, умовами розслідування, специфікою криміналістичних прийомів.

Розслідування розбоїв, підпорядковуючись загальним закономірностям криміналістичної методики, має й власні особливості, пов'язані зі співвідношенням етапів цього процесу, з проведенням окремих слідчих дій, експертних досліджень, пошукових заходів тощо.

Діяльність досудового слідства на етапі початку кримінального провадження та в подальшому характеризується багатоваріантністю та визначається наступними напрямками:

- виявлення ознак розбою і визначення тактики перевірочних дій;
- аналіз вихідної інформації;

- висунення версій та планування розслідування (з урахуванням слідчої ситуації);
- визначення особливостей тактики початкових та наступних слідчих (розшукових) дій.

В наукових дослідженнях, присвячених питанням періодизації етапів розслідування обґрунтовується доцільність поділу процесу розслідування на два етапи – початковий та наступний, межа між якими чітко не визначена, але можна вважати такою момент затримання підозрюваного (зустрічається й інша точка зору: початковий етап розслідування закінчується з зібранням даних, достатніх для повідомлення йому про підозру).

Початковий етап – це етап невідкладних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, організаційних та інших заходів чи їх комплексів, спрямованих на інтенсивний пошук, виявлення та закріплення доказів безпосередньо після початку кримінального провадження.

На даному етапі необхідно встановити:

- чи має подія злочинний характер, чи було вчинено саме розбій;
- де і коли вчинено розбій (який проміжок часу минув після цього);
- яким чином злочинець опинився на місці вчинення злочину, як покинув його, в якому напрямку зник;
- у який спосіб, за допомогою яких засобів та чим заволодів злочинець;
- кількість злочинців, роль кожного, ознаки та відомості про них;
- мета та структура підготовчих дій, які вчинялися співучасниками;
- які сліди та речові докази могли бути залишені на місці злочину, знаряддях та самому злочинцеві;
- хто є потерпілим, його психологічна та соціальна характеристика;
- чи є очевидці злочину та в яких умовах здійснювалося ними спостереження за злочинною подією;
- причини і умови, які сприяли вчиненню злочину.

В процесі пізнання того, що відбулося, слідчий вивчає не лише сам факт вчинення злочину та умови, що сприяли його реалізації, а й обстановку, яка обумовлює подальше проведення різноманітних заходів (організаційних заходів, слідчих (розшукових)

дій, спрямованих на вирішення завдань, що виникли, з метою отримання доказів та інших даних про обставини вчинення злочину. Ця обстановка, позначена в криміналістиці як «слідча ситуація», є визначальним фактором в процесі розслідування злочинів.

Вперше термін «слідча ситуація» запропонований професором О.Н. Колесниченком ще в 1967 році, який визначив це поняття як «певне положення в розслідуванні злочинів, що характеризується наявністю тих чи інших доказів та інформаційного матеріалу та конкретними завданнями його збирання та перевірки, що виникають у зв'язку з цим»¹.

При цьому звісно слід чітко розуміти, що завдання оптимізації методичних рекомендацій розслідування окремих видів злочинів завжди стояла перед криміналістами, тому можливості ситуаційного підходу як одного з ефективних інструментів виконання цього завдання висвітлювались на сторінках ще перших радянських публікацій².

Виділення слідчих ситуацій дозволяє слідчому найбільш раціонально підійти до процесу розслідування:

1) Правильна діагностика слідчої ситуації, як правильно поставлений діагноз, дозволяє, використовуючи криміналістичну характеристику злочинів, ліквідувати інформаційну невизначеність.

2) Діагностика вихідної ситуації сприяє правильній кваліфікації ситуацій.

3) Правильна класифікація ситуації зумовлює методику роботи с цій ситуації.

4) Вірно обрана методика робота в ситуації містить раціональний набір методів, а також сприяє їх раціональному послідовному застосуванню.

Компонентами слідчої ситуації є чинники:

– інформаційного характеру, зокрема обізнаність слідчого про обставини злочину та підозрюваних осіб, обізнаність останніх та їх захисників про ступінь інформованості слідчого, наявність в слідчого криміналістично значимої інформації про аналогічність

---

1 Колесниченко, А.Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений: Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. – Харьков, 1967. – С. 16.

2 Див. наприклад: Якимов И.Н. Практическое руководство к расследованию преступлений. – М., 1924. – С. 167.

місця, часу, способу вчинення всіх діянь, котрі складають серію, використані при цьому знаряддя та залишені сліди злочинців, відомості про особливості особи потерпілих та предметів злочинного посягання;

– психологічного характеру, зокрема психологічні якості слідчого, підозрюваних, потерпілих, свідків, наявність конфлікту між слідчим та особами, які протистоять йому;

– процесуального та тактичного характеру, зокрема стан провадження, наявні докази та їх джерела, можливість ізоляції один від одного осіб, які проходять по справі, можливість проведення конкретної слідчої дії, наявність відомостей про кількість серійних розбоїв та відомостей, що характеризують осіб, винних у їх вчиненні тощо;

– матеріального та організаційно-технічного характеру, зокрема наявність зв'язку між черговою частиною та СОГ, засобів отримання інформації з інформаційних баз даних УІАЗ, НДЕКЦ та ін.

У наукових дослідженнях пропонується така послідовність прийняття тактичного рішення для вирішення слідчих ситуацій:

а) аналіз та оцінка слідчої ситуації;

б) встановлення процесуальних завдань, які підлягають вирішенню;

в) встановлення наявних ресурсів, необхідних для виконання прийнятого рішення;

г) визначення мети впливу, тобто визначення елементів слідчої ситуації, які підлягають зміні;

д) визначення умов та способів досягнення мети у вирішенні слідчих ситуацій¹.

Початковий етап досудового розслідування є найбільш складним й, тим не менш, від його результатів залежить ефективність подальшого розслідування. У випадку дефіциту інформації та часу суб'єкту розслідування можуть допомогти знання алгоритмів дій, які витікають з типових слідчих ситуацій та типових слідчих версій.

---

1 Див.: Расследование хищений чужого имущества [Текст]: учеб. Пособие [В. С. Корнелюк, В. В. Пушкарев, А. П. Резван, М. В. Субботина]; / под ред. А. П. Резвана, М. В. Субботиной. – Волгоград: ВА МВД России, 2001. – С. 89; *Субботина, М. В.* Концепция формирования базовых методик расследования преступлений [Текст]: монография. – Волгоград: ВА МВД РФ, 2007. – С. 48-50.

Професор І. О. Возгрін у свій час достатньо чітко обґрунтував, що слідча ситуація є вихідним моментом для вироблення алгоритму розслідування. Перехід від аналізу слідчої ситуації до вироблення алгоритму розслідування, а потім до перетворення цього алгоритму в життя — це процес реалізації криміналістичної методики¹.

Алгоритм розслідування злочинів — це науково обґрунтоване точне викладення послідовності слідчих, оперативно-розшукових та інших організаційно-технічних дій суб'єкта досудового розслідування, їх комплексів, комбінацій, стосовно до слідчих ситуацій, що складаються, виконання яких забезпечує вирішення поставлених завдань з розкриття та розслідування злочинів.

В теперішній час питання алгоритмізації досудового розслідування піддане детальному вивченню, підсумком якого є розробка типових алгоритмів та програм розслідування деяких видів злочинів, типових програм проведення деяких слідчих дій, наукових та практичних основ застосування таких програм (алгоритмів) тощо².

Програми є джерелом інформації про типові завдання розслідування, методи, засоби, прийоми їх вирішення. Вони допомагають правильно оцінити інформацію, яка надійшла в ході розслідування кримінального провадження, сприяють прийняттю оптимальних рішень. Методологічною базою криміналістичних типових програм виступає система відомостей про

-
- 1 Возгрин И.А. О соотношении следственных ситуаций и алгоритмов расследования преступлений [Текст] / И. А. Возгрин // Вопросы профилактики преступлений. — Л., 1977. — С. 63.
  - 2 Див.: *Аленин Ю.П.* Расследование тяжких преступлений: Научно-практическое пособие / Ю.П. Аленин, В.В. Тищенко, Л.И. Аркуша. — Х.: Одиссей, 2006. — 256 с.; *Коновалова, В. О.* Эффективность реализации алгоритмов у методики розслідування злочинів / В. О. Коновалова // Правові засади підвищення ефективності боротьби зі злочинністю в Україні: Матер. наук. конф. — Х.: Право, 2008. — С. 170-172. *Шаталов А.С.* Понятия криминалистической алгоритмизации и программирования расследования преступлений // Государство и право. — 2000. — № 8. — С. 34-35; *Шаталов А.С.* Криминалистические алгоритмы и программы. Теория. Проблемы. Прикладные аспекты. (Научное издание). — М.: Лига Разум, 2000. — 252 с; *Сайбаркаев Н.И.* Криминалистические основания и методы построения типовых следственных версий (по материалам уголовных дел о корыстно-насильственных преступлениях): автореф. дис. ...канд. юрид. наук. — М., 2000.

механізм вчиненого злочину, які включає інформацію щодо процесів взаємодії учасників події, об'єктів, явищ, а також закономірностей процесу досудового розслідування.

На початковому етапі досудового розслідування слідчі ситуації залежать від наступних об'єктивних факторів:

- чи затримані члени ОГ (усі, в тому числі й керівник, або декілька з них);

- чи знаходилася ОГ впродовж певного часу під оперативним контролем правоохоронних органів, або про її існування стало відомо лише в результаті виявлення її членами злочину;

- чи є яка-небудь доказова або інша криміналістично значима інформація про подію злочину та осіб, які його вчинили¹.

Умови суб'єктивного характеру формують такі фактори:

- стан та характер відносин, які склалися між учасниками розбою та сторонами кримінального провадження;

- активність чи пасивність суб'єктів доказування у вирішенні проблем розслідування, що виникають, рівень їх теоретичних та практичних знань, умінь, а також наявність практичного досвіду;

- ступінь обізнаності щодо доказів та їх джерел у суб'єктів доказування, характер протидії розслідуванню;

- наявність та характер існуючих помилок, прорахунків у діях суб'єктів доказування та їх наслідки;

- позиція, зайнята учасниками події розбою відносно розслідування; їх непередбачувані дії та деякі вчинки осіб, які не є причетними до події, що розслідується;

- існуюча на даний момент суспільна оцінка злочинної події, що розслідується.

В науці криміналістиці вже давно висловлено ідею єдиної методичної організації процесу розслідування та оперативно-розшукової діяльності, яка використовується при цьому. Зокрема, засоби та методи оперативно-розшукової діяльності пропонується навіть включати складовим елементом у методику розслідування організованої злочинної діяльності. Зокрема, професор М. П. Яблоков зазначив, що «... засоби, прийоми та способи оперативно-розшукової розвідувальної діяльності зі збирання даних про злочинну діяльність організованих груп та

---

1 Див.: Расследование вооружённых разбоев и бандитизма / [А. Ю. Головин, В. Д. Рожков, Н. В. Тишутина, А. Я. Эрекаев]. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2004. – С. 109.

співтовариств слід вважати важливим компонентом як загальної методики розкриття та розслідування так і окремих її видів»¹. Український вчений-криміналіст Р. Л. Степанюк вважає необхідним та доцільним включення в зміст окремої криміналістичної методики рекомендацій відносно особливостей тактики окремих негласних слідчих (розшукових) дій, які є найбільш типовими та ефективними для досудового розслідування певних категорій злочинів². Даний автор вважає за необхідне, в цьому зв'язку, переосмислити співвідношення предмету дослідження в галузях криміналістики та оперативно-розшукової діяльності з питань криміналістичної тактики та методики розслідування певних видів та груп злочинів³.

Вважаємо, що подібне об'єднання в методиці розслідування розбоїв, вчинених організованими групами може відбуватись у рамках методичних рекомендацій з організації ефективної взаємодії слідчого з оперативними підрозділами.

Для того, аби правильно вирішувати задачі поєднання слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, слід чітко уявляти функції оперативно-розшукових органів у системі дій по провадженню. Ці функції полягають у наступному:

1) при початку кримінального провадження за оперативними даними зміст та результати оперативних заходів визначають характер і тактику початкових слідчих (розшукових) дій, за допомогою здійснюється реалізація даних;

2) оперативно-розшукові заходи слугують засобом створення умов для проведення конкретних слідчих (розшукових) дій.

---

1 См.: Яблоков Н.П. Оперативно-розыскные средства и приемы в методике расследования организованной преступной деятельности // Вестник Московского университета. Серия: Право. — 2001. — №6. — С. 14.

2 Див.: Степанюк, Р. Л. Особливості тактики негласних слідчих дій у структурі окремої криміналістичної методики / Р. Л. Степанюк // Сучасні проблеми криміналістики: Матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 100-річчю з дня народження д.ю.н., проф. В. П. Колмакова (27-28 вересня 2013 року, м. Одеса) / упоряд.: В. В. Тіщенко, О. П. Ващук. — Одеса: Юридична література, 2013. — С. 292-294.

3 Див.: Степанюк, Р. Л. Напряму удосконалення структури та змісту окремої криміналістичної методики в умовах дії нового КПК України / Р. Л. Степанюк // Кримінальне провадження: новачі процесуальної теорії та криміналістичної практики: матеріали міжн. наук.-практ. конференції, 18-19 квітня 2013 року, м. Сімферополь-Алушта / відпов. ред. М. А. Михайлов, Т. В. Омельченко; Таврійський нац. ун-т імені В. І. Вернадського. — Сімферополь: ДІАЙПІ, 2013. — С. 142.

Ця форма може носити й зворотній характер, коли слідча дія проводиться з метою створення оптимальних умов для прийняття тих або інших оперативно-розшукових заходів;

3) оперативно-розшукові заходи проводяться з метою зниження тактичного ризику при проведенні слідчих (розшукових) дій;

4) слідчі (розшукові) дії слугують цілям відволікання уваги від оперативно-розшукових заходів, конспірування їх результатів;

5) оперативно-розшукові заходи виконують функцію компоненту тактичної (складної) комбінації.

Особливо важливою допомогою співробітників оперативних підрозділів є при проведенні обшуків, допитів, одночасних допитів, пред'явленнях для впізнання. В конкретизованому виді надання допомоги оперативних підрозділів слідчому повинно бути орієнтованим на вирішення наступних задач:

– встановлення всіх співучасників розбою та інших епізодів злочинної діяльності;

– перевірку причетності підозрюваних осіб до вчинення незкритих розбоїв, а також інших злочинів, скоєних ними у різний час на різних територіях;

– конкретизації ролі кожного члена злочинної групи;

– оперативної перевірки доказів, які є в розпорядженні слідства, особливо отриманих із джерел, добросовісність яких викликає сумнів;

– встановлення намірів розроблюваних осіб та їх зв'язків з чинення протидії слідству та його нейтралізації;

– встановлення потерпілих та свідків, раніше невідомих слідству;

– визначення оптимального часу й тактики проведення слідчих (розшукових) дій та оперативних розшукових заходів.

Безумовно правий професор Є. С. Дубонос, який стверджує, що сучасну організацію боротьби зі злочинністю, в якій беруть участь оперативні підрозділи ОВС, неможна являти собі як просту сукупність конкретних заходів із запобігання та розкриття злочинних проявів. Боротьба зі злочинністю в сучасному суспільстві – це складний комплекс соціально-економічних, правових, організаційних, спеціальних та інших заходів, які проводяться всіма державними органами та громадськими організаціями. До таких спеціальних заходів відносяться й ті, які здійснюються оперативно-розшуковими засобами та методами. Вони тісно пов'язані з іншими заходами, які застосовуються державними

та громадськими організаціями, та визначають спрямованість ОРД у цілому¹.

Зокрема оперативний підрозділ, за дорученням слідчого шляхом використання комплексу оперативно-розшукових сил, засобів та методів (у тому числі проведення негласних слідчих (розшукових) дій) здійснює вивчення даного злочинного формування, осіб, які входять до його складу. Оперативно-аналітичний пошук, які здійснюється з цією метою повинен охоплювати всі сфери життєдіяльності об'єкту впровадження.

Найбільш важливими напрямками такої роботи зі збирання інформації про осіб, які вчиняють розбої є пошук:

– у місцях, де найбільш часто фіксується поява членів ОГ, у тому числі місцях проведення ними дозвілля;

– на об'єктах, де здійснюється їх злочинна діяльність;

– у суб'єктів підприємницької та/або господарської діяльності, які використовуються ОГ у якості прикриття;

– в сфері родинно-побутових, родинних відносин будь-якого з членів ОГ, близького оточення;

– за місцем помешкання членів ОГ;

– серед осіб, які хоча й безпосередньо не входять у склад ОГ, але здійснюють сприяння здійсненню ними злочинної діяльності (співучасники, які надають засоби, гроші, виконують окремі доручення, консультанти, особливо у сфері ринкових відносин, які в силу їх вміння швидко пристосовуватись до змін в економіці, визначаючи конкретну стратегію, користуються у її лідерів особливою довірою);

– в середовищі, яке обслуговує членів злочинних формувань (масажисти, будівельники дач, кур'єри, нотаріуси, медичні робітники, особи, які здійснюють ремонт житла, обслуговування особистого транспорту та ін.);

– серед членів кримінальних структур, які відбувають покарання в УВП, а також тих, що знаходяться в СІЗО, ІТТ, яким відомі факти злочинної діяльності;

– в сфері інтимних зв'язків лідерів, членів кримінальних організацій, осіб, обізнаних про їх злочинну діяльність².

---

1 Див.: Дубоносов, Е. С. Основы оперативно-розыскной деятельности [Текст]: учебное пособие / Е. С. Дубоносов; под ред. проф. Г. К. Синилова. – М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. – С. 41.

2 Див.: Бирюлькин, В. Г. Оперативное внедрение в сфере борьбы с организованной преступностью: дис. ... канд. юрид. наук. – Волгоград, 1999.

В ст. 93 КПК України до числа способів збирання доказів стороною обвинувачення, зокрема віднесені негласні слідчі (розшукові) дії.

Чинний КПК України надає визначення негласних слідчих (розшукових) дій як різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

В законі закріплені загальні умови їх проведення (ст. 246 КПК); порядок отримання дозволів на їх проведення (ст.ст. 247-251 КПК); правила фіксації їх ходу та результатів (ст. 252 КПК); заходи з забезпечення захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 254 КПК) та інформації, яка не використовується в кримінальному провадженні (ст. 255); загальні умови використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій в доказуванні та в інших цілях або передачі інформації (ст. 256 КПК) тощо.

Основним функціональним призначення негласних слідчих (розшукових) дій є забезпечення: оптимальних шляхів використання в кримінальному процесі інформації, отриманої з використанням негласних сил та засобів, якими обслуговується оперативно-розшукова діяльність¹.

Процесуальними особливостями негласних слідчих (розшукових) дій є наступні.

1) Факт та методи проведення їх не підлягають розголошенню, тому при їх підготовці, проведенні та використанні результатів повинен забезпечуватись певний режим таємності.

2) Проводяться як виключення у випадках, коли відомості про злочин або особу, яка його скоїла неможливо отримати в інший спосіб.

3) Переважно проводяться по кримінальним провадженням по тяжким та особливо тяжким злочинам.

4) На відміну від слідчих (розшукових) дій прокурор не наділений правом їх проводити.

5) Така негласна (розшукова) слідча дія як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК),

---

¹ Скуліш, Є. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України / Є. Скуліш // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 2.

не мають проводити ані прокурор, ані слідчий, ані оперативні підрозділи за його дорученням, а лише спеціально уповноважені підрозділи МВС та СБУ.

6) Протоколи проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатки до них не підлягають копіюванню.

7) Матеріали проведених негласних слідчих (розшукових) дій в орган досудового розслідування надсилаються виключно через прокурора.

8) Слідчим суддею, якому надано право розгляду та дачі дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, визначений виключно суддя апеляційного суду.

9) Прокурор має право заборонити проведення або припинити негласну слідчу (розшукову) дію¹.

На відомчому рівні проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів в кримінальному процесуальному доказуванні регламентовано Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджену спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією Держприкордонслужби України та Мінюстом України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1681/51.

В свою чергу, слідчий уповноважений на підставі п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам. При цьому, відповідно до ч. 6 ст. 246 КПК України проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, а за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи, а також за рішенням слідчого або прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися й інші особи.

Також, відповідно до ч. 1 ст. 281 КПК України, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме, то слідчий, прокурор об'являють його у розшук, та на підставі ч. 3 цієї статті здійснення розшуку може бути доручено оперативним підрозділам.

---

¹ Бабіков, О.Негласні слідчі дії: проблеми правового регулювання / О. Бабіков // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – №3. – С. 53.

Відповідно до ч. 2 ст. 41 КПК України співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії в кримінальному провадженні за власною ініціативою. Керуючись ч. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», у випадку виявлення ознак злочину оперативний підрозділ, який здійснює ОРД, зобов'язаний негайно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовані фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України у відповідний орган досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України. Відповідно до ч. 3 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», у випадку, якщо ознаки злочину виявлені під час проведення оперативно-розшукових заходів, які проводяться та припинення яких може негативно поспливати на результати кримінального провадження, підрозділ, який здійснює ОРД, сповіщає відповідний орган досудового розслідування та прокурора про виявлення ознак злочину, закінчує проведення ОРМ, після чого направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовані фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, у відповідний орган досудового розслідування.

До негласних слідчих (розшукових) дій законодавець відніс:

- аудіо – та відеоконтроль особи (ст. 260 КПК), який полягає у застосуванні технічного спорядження, яке надає можливості без відома особи, приховано отримувати та фіксувати інформацію про обстановку, в якій вона знаходиться, про її контакти, розмови та дії;

- накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК) може проводитись як у розшукових цілях, так і для документування фактів протидії розслідуванню, виявлення обставин, які свідчать про приховання злочину;

- огляд та виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК) полягає в обслідуванні поштової кореспонденції, з метою виявлення та фіксації відомостей, що містяться в кореспонденції відносно обставин вчинення розбою, за наявності підстав – фізичного вилучення, затримання матеріальних об'єктів;

- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК) полягає в застосуванні технічного спорядження, яке надає можливості зафіксувати факт контакту в мережі,

а також аудіовізуально сприймати, фіксувати та відтворювати інформацію, яка передавалася цим каналом зв'язку, в тому числі її зміст;

- зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача (ст. 264 КПК) полягає в застосуванні технічного спорядження для отримання інформації, яка міститься в ЕОМ (комп'ютері) автоматизованих системах, комп'ютерній мережі, мережі електрозв'язку;

- обслідування публічно недоступних місць, житла або іншого володіння (ст. 267 КПК) полягає в проникненні слідчого або уповноваженої особи без відома власника чи володільця приховано або під легендою, в приміщення чи інше володіння (автомобіль, гараж, інші приміщення чи будівлі побутового, службового, господарського чи іншого призначення) для встановлення технічного спорядження або безпосередньо з метою виявлення та фіксації слідів розбою, проведення огляду, виявлення документів, речей, що мають значення для досудового розслідування, виготовлення копій чи їх зразків, виявлення осіб, які переховуються від органів розслідування, або з іншою метою для досягнення цілей кримінального провадження. При розслідуванні розбою ця НСРД надає можливості також: встановити характер пошкодження транспортного засобу чи іншого предмету, який ретельно приховується злочинцями; отримати фрагменти біологічного походження, лакофарбового покриття з кузову автомобіля; отримати інформацію, яка зберігається в відео-реєстраторі автомобіля тощо;

- встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК) проводиться з метою встановлення місця знаходження мобільного терміналу з використанням пошукового мобільного комплексу радіомоніторингу телекомунікаційних систем при відомих номерах абонента чи IMEI мобільного терміналу. Сьогодні практично мобільні пристрої зв'язку можуть знаходитись, як у кожному транспортному засобі, так і недалеко від нього в момент розбою. Потенційними джерелами криміналістично значущої інформації в цьому випадку є засоби мобільного зв'язку та навігації, наприклад, мобільні телефони, смартфони, навігаційні пристрої GPS, супутникові протиугонні системи GPS або модуль, який виконує ті ж самі функції, але через мережу мобільного зв'язку, портативні комп'ютери, які активовані та підтримують налаштування 3G і 4G зв'язку;

- спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК) полягає у візуальному спостереженні за особою для фіксації її пересування, контактів, поведінки, знаходження в певному місці тощо, або застосування з цією метою технічних засобів для спостереження;

- аудіо- відеоконтроль особи (ст. 270 КПК) полягає у застосуванні технічного спорядження в публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження, без відома присутніх у ньому осіб. Ця НСРД доцільно проводити в розшукових цілях, наприклад, для встановлення місцезнаходження транспортного засобу, виявлення фактів знешкодження або приховання слідів злочину;

- контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК);

- виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації (ст. 272 КПК) полягає в організації слідчим та оперативним підрозділом введення уповноваженої особи в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання відомостей, речей та документів, що мають значення для розслідування розбоїв;

- негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК) полягає в діях слідчого або уповноваженої особи, які дозволяють без відома власника або володільця отримувати зразки матеріалів, сировини, виробів тощо, в тому числі в публічно не доступних місцях;

- використання конференційного співробітництва (ст. 275 КПК).

Таким чином, у кримінальних провадженнях про розбої, вчинені організованими групами можуть проводитись з метою:

- встановлення особи нападників, які зникли з місця злочину;

- пошуку та встановлення знарядь злочину (транспортного засобу) або особи злочинців, які зникли з місця події або зникають від слідства;

- затримання особи, якій було вручено повідомлення про підозру за вчинення злочину, передбаченого ст. 187 КК України, та об'явлено у розшук;

- виявлення, вилучення та фіксації речових доказів, документів та слідів злочину, які мають значення для розслідування розбою;

- встановлення додаткових свідків-очевидців та постраждалих у результаті розбою;

- ідентифікації транспортного засобу;

- виявлення обставин, які вказують на інсценування або приховання факту розбою;

- встановлення місцезнаходження трупа (при вчиненні вбивства в процесі розбою) та місця його поховання, якщо тіло загиблого було переміщено в інше місце;

- документування фактів протидії розслідуванню.

При проведенні початкових та невідкладних слідчих (розшукових) дій співробітники оперативних підрозділів поряд із найбільш ефективним використанням раніше отриманих даних надають допомогу слідчому у вирішенні наступних задач:

- встановлення всіх співучасників розбою та інших епізодів злочинної діяльності;

- перевірки причетності підозрюваних осіб до вчинення нерозкритих розбоїв, а також латентних кримінальних правопорушень;

- визначення ролі кожного члену організованої групи, особливо замовника, організатора, виконавця;

- оперативної перевірки доказів, які є в розпорядженні досудового слідства, особливо тих, які подані стороною захисту, а також свідками та потерпілими, чиї показання викликають сумнів;

- виявлення намірів розроблюваних осіб та їх зв'язків чинення протидії слідству та їх нейтралізації;

- виявлення потерпілих та свідків, раніше не відомих слідству;

- визначення оптимального часу й тактики проведення слідчих (розшукових) та негласних (розшукових) дій.

Типовими слідчими ситуаціями, що складаються на початковому етапі досудового розслідування розбоїв є такі:

- 1) відомості про осіб, які вчинили розбій, а в окремих випадках й про обставини події, відсутні або вкрай незначні;

- 2) є інформація про обставини розбою, загальні відомості про склад, озброєність ОГ, використаних транспортних засобах, окремих ознаках злочинців тощо;

3) є інформація про особи злочинців (окремих членах організованої групи), однак злочинці не затримані та їх місцезнаходження невідоме;

4) затримані всі або окремі члени ОГ, які вчинила розбій;

5) має місце безвісне зникнення потерпілого.

Крім того, за наявності повідомлення про розбій типові слідчі ситуації можна умовно поділити на дві групи:

1) у повідомленні є достатньо даних, які вказують на ознаки складу злочину;

2) даних, які вказують на ознаки складу злочину недостатньо.

Ретельне вивчення та аналіз вихідної інформації про виявлений злочин допоможе слідчому на основі тієї чи іншої типової слідчої ситуації визначити напрямки висунення версій стосовно осіб, які вчинили злочин та обставин його вчинення.

Версія – це обґрунтоване припущення відносно сутності чи окремих обставин події, що має ознаки злочину, яке базується на фактичних даних, прийняте до перевірки слідчим або іншою уповноваженою особою при досудовому розслідуванні чи судовому розгляді кримінального провадження.

Залежно від повноти та якості проведеної роботи версії можуть характеризуватися більшим чи меншим ступенем конкретності, їх зміст в основному утворюють припущення про суттєві обставини кримінального провадження: предмет доказування, доказових фактах, можливих джерелах встановлення цих обставин, кількості співучасників тощо. Характер та напрями висунення версій залежать від наявної початкової інформації, слідчої ситуації, що склалася на цьому етапі досудового розслідування, а сукупність версій визначає програму (алгоритм) слідчих та інших дій з їх перевірки та збирання криміналістично значущої інформації.

Курсантам, студентам та практичним працівникам пропонується загальна типова програма початкового етапу досудового розслідування розбоїв, вчинених ОГ із урахуванням виділених слідчих ситуацій.

Слідчі ситуації 1 та 2.

Типові завдання досудового розслідування:

1. Встановити подію злочину.

2. Встановити особи членів злочинної групи, які зникли.

3. Провести розшук та затримання членів злочинної групи, які зникли.

4. Зібрати докази, що підтверджують чи спростовують причетність затриманих до вчиненого злочину.

5. Провести розшук викраденого майна.

Алгоритм типових дій слідчого з вирішення типових завдань досудового розслідування:

– провести огляд місця події (як виявлення слідів злочину, так і місця нападу, якщо воно встановлено);

– здійснити допити потерпілих, свідків-очевидців, свідків, які виявили сліди злочину;

– призначити необхідні експертизи:

• дактилоскопічну;

• трасологічну (слідів рукавичок, ніг, знарядь злому, замків, транспортних засобів);

• балістичну;

• холодної зброї;

• одорологічну;

• матеріалів, речовин та виробів;

• судово-біологічну;

• судово-медичну;

– організувати та провести (дати доручення про проведення) негласних слідчих (розшукових) дій, особливо якщо з моменту злочину минув нетривалий час: установа місцезнаходження радіоелектронного засобу тощо;

– проінформувати правоохоронні органи, у тому числі інших регіонів країни про скоєний розбій, прикмети осіб, які скоїли його;

– проаналізувати факти подібних розбійних нападів на території регіону, інших суміжних регіонів, а також інших суб'єктів адміністративного поділу на предмет встановлення спільних ознак кримінальних правопорушень (наприклад, за способом вчинення та приховання, слідовою картиною, місцем злочину), версій про їх учинення одними й тими ОГ. Аналізу мають піддаватися й матеріали кримінальних проваджень (кримінальних справ) за раніше нерозкритим грабежам, розбійним нападам, вбивствам із застосуванням вогнепальної зброї, що може вказувати на можливу причетність до скоєння різних нападів одних й тих самих осіб;

– активно використовувати криміналістичні оперативно-довідкові, довідково-допоміжні обліки, зокрема:

а) фото- та відеотеки осіб (АІС «АРГУС», АІС «Пізнання» ППС ДІАЗ, УІАЗ МВС України), які притягувалися до кримінальної відповідальності за скоєння тяжких та особливо тяжких злочинів, у тому числі корисно-насильницької спрямованості;

б) обліки осіб за ознаками зовнішності експертної служби МВС України;

в) обліки генетичних ознак людини експертної служби МВС України, при виявленні на місці розбою або виявлення ознак злочину біологічних слідів;

в) дактилоскопічний облік експертної служби МВС України, при виявленні на місці скоєння злочину слідів рук або об'єктів з латентними слідами рук, придатними для ідентифікації особи;

г) трасологічний облік експертної служби МВС України, при виявленні на місці розбою або виявлення ознак злочину слідів ніг, рукавичок, знарядь зламу, транспортних засобів придатних для встановлення групової належності;

г) балістичний облік експертної служби МВС України та обліків зброї ДІАЗ-УІАЗ МВС України («Кримінальна зброя», «Зареєстрована зброя»), при виявленні на місці події або інших місцях зброї, куль, гільз та патронів зі слідами зброї, використаної членами ОГ;

д) вибухотехнічний облік експертної служби МВС України, при виявленні на місці події залишків вибухового пристрою та вибухової речовини;

е) обліки способів злочину, які концентруються в автоматизованих інформаційних підсистемах системах інтегрованого банку даних (ІБнД) – «СОВА», «Злочин», «Єдиний облік», «Статистика – 2012», «Річ», «Кримінальна зброя», «Особа» та ін.;

е) обліки транспортних засобів ДІАЗ-УІАЗ та ДАІ МВС України при отриманні інформації про використання або викрадення членами ОГ транспортних засобів;

– забезпечити інформаційний обмін про факти вчинення розбоїв, ознаках членів ОГ, які їх скоїли, з правоохоронними органами сусідніх держав;

– здійснити комплекс негласних (розшукових) слідчих дій, спрямованих на отримання із залученням спеціальних сил та засобів орієнтуючої інформації:

- а) про особу потерпілого, встановлення зв'язків шляхом:
- проведення оперативної установки за місцем помешкання;
  - перевірка за оперативними обліками ОВС (базах даних ДІАЗ (УІАЗ), УБОЗ «Скорпіон», РЕП ДАІ, дозвільної системи) та інших правоохоронних органів та установ (державної реєстраційної служби, ДП «Інформаційний центр міністерства юстиції України», Міністерства доходів та зборів (АІС «Податки», «Митниця») та ін.);
  - вивчення особистих документів, записів потерпілого, виявлених при мобільного телефону потерпілого з метою:
    - виявлення кола осіб активного спілкування;
    - встановлення місцезнаходження конкретної особи (радіоелектронного засобу) у певний час;
    - отримання аудіо-, фото– відеоінформації;
    - визначення обстановки, характеру взаємовідносин між абонентами;
  - проведення опитування громадян по квартирах, будинках за місцем помешкання потерпілого;
    - допити осіб, із якими контактував потерпілий;
- б) про осіб, причетних до вчинення розбою, серед:
- осіб, які достовірно знають про наявність у потерпілого грошових коштів, інших матеріальних цінностей;
  - особи, з якими підтримували інтимні відносини статевої партнери потерпілого;
    - раніше засуджених за корисливо-насильницькі та інші тяжкі та особливо тяжкі злочини, відомості про яких можуть бути отримані за допомогою автоматизованих банків даних, у тому числі дактилоскопічних інформаційних систем, а також інших оперативно-розшукових і криміналістичних обліків ОВС;
    - осіб, взятих в оперативну розробку в зв'язку з причетністю до ОГ, підтримують міжрегіональні та міжнародні зв'язки;
    - лідерів і активних членів конфліктуючих злочинних груп і організацій. Конкретну інформацію про них можна отримати під час взаємодії з підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю, а також з інформаційно-аналітичної системи «СОВА», АІС «Кристал» та «Рубін», підсистеми «Оріон», «Оріон-3» та ін.;
    - власників вогнепальної зброї;
- в) про свідків, які не встановлені;

г) про інших осіб (потерпілих), які піддавалися нападам, але залишилися в живих;

г) про факти звертання за медичною допомогою злочинців, які постраждали в результаті спротиву жертв нападу, переслідування правоохоронними органами чи громадянами, їх особи, характер шкоди здоров'ю;

д) про результати розшуку автотранспортних засобів, викрадених або використаних у процесі нападів;

е) про результати розшуку викраденого майна, у тому числі в місцях можливого збуту або зберігання;

є) про результати використання допомоги громадськості (у тому числі з використанням засобів масової інформації) у розкритті розбою, отримання іншої криміналістично значущої інформації;

ж) про результати спеціальних оперативно-пошукових операцій;

з) про результати відпрацювання *об'єктів, які в першу чергу мають охоплюватися оперативним перекриттям:*

1) підприємства й інші об'єкти, де виготовляються, зберігаються й утилізуються вибухові матеріали, боєприпаси, а також на яких можливо їх незаконне виготовлення.

2) склади в підрозділах Міністерства Збройних сил України;

3) об'єкти дозвільної системи тощо.

Слідча ситуація 3.

Є інформація про особи окремих членах організованої групи, однак злочинці не затримані та їх місцезнаходження невідоме.

Типові завдання досудового розслідування:

1. Встановити склад злочину в діях членів ОГ.

2. Встановити особи невідомих членів групи.

3. Вжити заходів до розшуку та затримання членів ОГ.

4. Здійснити розшук викраденого майна.

Алгоритм типових дій слідчого з вирішення типових завдань досудового розслідування:

1. Провести огляд місця події та місць, прилеглих до нього (ділянки місцевості, ліфт, горище, дах, дитячі майданчики, підвал тощо) з метою виявлення слідів перебування злочинців.

2. Допитати потерпілого.

3. Виявити та допитати свідків-очевидців.

4. Провести підвірно-поквартирний обхід з метою виявлення та допиту ще не встановлених свідків-очевидців.

5. Організувати групу переслідування за «гарячими слідами», якщо з моменту вчинення розбою до приїзду слідчого і слідчо-оперативної групи пройшов незначний час.

6. Проінформувати працівників ОВС, прилеглих до місця події районів про ознаки злочинця та викраденого ним майна.

7. Представити для впізнання потерпілому, свідкам-очевидцям злочину, які запам'ятали зовнішність злочинця (ців) та здатні його (їх) впізнати, фотознімки осіб, які розшукуються за вчинення аналогічних кримінальних правопорушень.

8. Скласти зі слів свідка суб'єктивний портрет (фоторобот) злочинця (ців) та надіслати його в якості орієнтування в суміжні ОВС.

9. Якщо за фотознімками особа злочинця (ців) впізнана, то з архівних даних встановлюється його (їх) адреса, родичі, коло знайомих, зв'язки тощо.

10. Допитати членів родини, знайомих підозрюваного (них).

11. Допитати сусідів за місцем помешкання підозрюваного (них).

12. Допитати сусідів за місцем помешкання його (їх) родичів, близьких знайомих, колег по роботі.

13. Провести огляд та, якщо є підстави, обшук (тимчасовий доступ до речей) за місцем помешкання підозрюваних, а також за місцем помешкання його родичів, близьких знайомих.

14. Організувати патрулювання місць можливого збуту та зберігання викраденого (ломбарди, камери схову).

15. Відпрацювати оперативним шляхом дані про злочинні канали збуту.

16. Накласти арешт на кореспонденцію за місцем помешкання підозрюваного та, якщо є підстави, за місцем помешкання його родичів, знайомих.

17. Здійснити аудіо-, відео контроль особи (сіб), підозрюваної у вчиненні злочину, а також всередині публічних місць, де можлива поява членів ОГ;

18. Дослідити інформацію про раніше розкриті та нерозкриті аналогічні кримінальні правопорушення.

19. Направити запити про наявність судимості.

20. Витребувати копії вироків.

21. Встановити спостереження за місцями можливої появи злочинця.

Слідча ситуація 4.

Затримані всі або окремі члени ОГ, які вчинили розбій.

Типові завдання досудового розслідування:

1. Встановити сутність події.
2. Визначити ознаки складу злочину в діях затриманих осіб.
3. Встановити вид, особливості та об'єм викраденого майна.
4. Встановити характер та ступінь тілесних пошкоджень.
5. Встановити причетність підозрюваних до розбою, що розслідується, а також до інших кримінальних правопорушень.
6. Встановити всіх членів ОГ, виявити лідера (організатора), а також злочинні ролі кожного співучасника.
7. Організувати розшук викраденого майна (якщо злочинці встигли позбутися викраденого).

Алгоритм типових дій слідчого з вирішення типових завдань досудового розслідування:

1. Провести огляд місця події та місць, прилеглих до нього (ділянки місцевості, ліфт, горище, дах, дитячі майданчики, підвал тощо) з метою виявлення слідів перебування злочинців.
2. Провести затримання злочинця (ців), якщо останній був виявлений під час вчинення ним злочину або відразу після цього, в результаті переслідування «за гарячими слідами».
3. Провести особистий обшук затриманого (них) відразу після затримання з метою виявлення викрадених предметів, збої, інструментів, знарядь, які використовувалися для проникнення у житло, придушення опору потерпілого тощо.
4. Провести освідування затриманого з метою виявлення на його тілі та одязі слідів, які могли утворитися в результаті його проникнення у приміщення, подолання спротиву потерпілого, застосування зброї тощо.
5. Допитати осіб, які проводили затримання злочинця, а також свідків з метою з'ясування обставин затримання.
6. Провести огляд місця події та місць, прилеглих до нього, з метою виявлення слідів злочинців і використаних засобів та знарядь.
7. Допитати потерпілого з метою визначення предмета розбою, ступеня та характеру тілесних пошкоджень, обстановки злочину.
8. Виявити за допомогою підсистем ППС ДІАЗ-УІАЗ, АІС «СОВА» фактів вчинення затриманою особою інших злочинних

діянь, осіб, з якими ним були вчинені раніше злочини, перевірити їх на можливу причетність до вчинення розбоїв, що розслідуються.

9. Виявити та перевірити на причетність до розбоїв осіб, з якими підозрюваний разом відбував покарання в місцях позбавлення волі (у взаємодії з оперативними підрозділами ДПС, у який підозрюваний відбував покарання).

10. Вивчити та проаналізувати зміст виявлених у підозрюваного (них) книг мобільних телефонів, фото-, відеоматеріалів, які доцільно пред'явити для впізнання потерпілому або очевидцям, які, можливо, впізнають серед зображених на них осіб, номерів телефонів інших співучасників злочину.

11. Встановити злочинні, дружні, ділові, родинні та інші зв'язки підозрюваного (за допомогою оперативних можливостей, а також шляхом аналізу інформації, що міститься в АІС «СОВА», АІС «Зв'язки», АІС «Єдиний облік», АІС «ОЗУ», АІС «Оріон 3» тощо).

12. Провести обшук (тимчасовий доступ до речей) за місцем помешкання затриманого (затриманих) та, якщо є підстави, то за місцем помешкання їх родичів, знайомих, інших осіб. Обшук у такій ситуації проводиться з метою виявлення викраденого майна (якщо він встиг його приховати або передати кому-небудь), слідів підготовки до злочину.

13. Оглянути вилучені речі та предмети, перевірити вилучене за обліками для встановлення причетності підозрюваного до вчинення інших епізодів серії розбійних нападів.

14. Допитати свідків про обставини розбою та прикмети, особу злочинця (злочинців).

15. Пред'явити для впізнання потерпілому підозрюваних, майно, вилучене у затриманого.

16. За допомогою аналізу інформації, що міститься в нерозкритих кримінальних провадженнях, базах даних НДЕКЦ, УІАЗ провести криміналістичне ототожнення розбою, що розслідується з іншими аналогічними злочинами.

17. Призначити судові експертизи (орієнтовний перелік):

- Дактилоскопічну.
- Трасологічну (слідів рукавичок, ніг, знарядь злому, замків, транспортних засобів).
- Судово-балістичну.

- Одорологічну.
- Матеріалів, речовин та виробів.
- Судово-біологічну.
- Судово-медичну.
- Судово-психіатричну.
- Судову експертизу холодної зброї.

18. Пред'явити для впізнання свідкам затриманих осіб.

19. Визначити та провести комплекс заходів, спрямованих на відшкодування матеріальної шкоди, завданого потерпілим в результаті вчинення підозрюваними серії розбоїв.

Слідча ситуація 5.

Має місце безвісне зникнення потерпілого.

Типові завдання досудового розслідування:

1. Встановити подію злочину.
2. Провести розшук потерпілого.

Алгоритм типових дій слідчого з вирішення типових завдань досудового розслідування:

1. Допитати заявника, родичів, друзів, знайомих, колег безвісно відсутньої особи на предмет можливих відомостей про його образ життя, зв'язках з оточуючими, обставинах та місці зникнення, маршруті його пересування, кінцевому пункті прибуття, проміжних пунктах та точках зупинки, придбаннях товару, характері поїздки, наявності при собі великої суми грошей або інших цінностей, особі – замовнику перевезення та ін.

2. Отримати фотографію безвісно зниклої особи, за можливістю транспортного засобу з метою пошуку.

3. Скласти орієнтування правоохоронних органів за маршрутом слідування особи про можливе вчинення нападу на нього.

4. Провести оперативно-розшукові заходи за маршрутом слідування безвісно зниклої особи, в тому числі в місцях зупинки та відпочинку.

5. Проаналізувати інші факти розбійних нападів на певній автодорозі, місцевості, інших регіонах, на предмет виявлення загальних ознак їх вчинення, висунення припущення про можливу причетність до зникнення особи поки що не затриманої ОЗГ, що спеціалізується на розбійних нападах, узагальнення інформації та висунення на її основі версій про можливе місце нападу, знаходження потерпілого, слідів злочину, прихованих трупів, кинутого або викраденого автотранспорту та іншого майна.

6. Здійснити моніторинг з використанням технічних засобів сигналів мобільних телефонів зниклих осіб, приладів супутникового слідкування, встановлених у транспортних засобах.

7. Здійснити активний пошук зниклих осіб, трупів, кинутого автотранспорту та інших слідів злочину, в місцях можливого утримання або переміщення потерпілих, транспорту та викраденого майна (лісові масиви, дороги). Район пошуку може бути суттєво звужений при отриманні та аналізі інформації про слідування зниклої особи по автодорогах, точках його зупинок, виходу на зв'язок, місці можливої поломки тощо.

8. Провести огляд квартири, останнього місця перебування (службового приміщення) з обов'язковою участю спеціаліста, відібрати зразки волосся, об'єктів для одорологічного дослідження, слідів рук потерпілого та інших предметів, що мають значення для розшуку та ототожнення особи.

Процес планування досудового розслідування відбувається у вигляді безперервного циклу, який складається з:

а) збирання слідчим фактичних даних, пов'язаних із розслідуваною подією кримінального правопорушення;

б) аналізу та перевірки зібраних даних;

в) побудови версій;

г) перевірки цих версій шляхом збирання нових фактичних даних;

д) аналізу та оцінки знов зібраних даних, висунення нових версій, перевірки тощо, до виконання задач розслідування¹.

Предметом планування розслідування розбоїв, вчинених організованими групами буде робота з висунення та перевірки версій, центральною з яких буде версія про суб'єктів вчинення злочинів.

Концепція про типові версії має такі ключові положення:

1) версії про осіб, які вчинили розбій, як правило, будуються на основі аналізу інформації, що міститься в протоколі огляду місця події (трупа), висновках судових експертиз, інформаційних системах незалежно від їх основного призначення та відомчої належності (обліках експертної служби, підрозділів УІАЗ, операторів мобільного зв'язку тощо), матеріалах кримінальних

---

1 *Васильев А.Н.* Планирование расследования преступлений / А.Н. Васильев, Г.Н. Мудьюгин, Н.А. Якубович / Под ред. А.С. Голунского. – М., 1957. – С. 10.

проваджень по кримінальних правопорушеннях, скоєних аналогічним способом;

2) практичні працівники, що мають значний досвід в розслідуванні розбоїв, в кожному новому конкретному випадку за дефіциту вихідної інформації про елемент розбою, що встановлюється, при висуненні версій про той чи інший елемент звертаються до інформації, отриманої в результаті власного досвіду та шукають в ній аналог із тим, що відбулося;

3) побудова версій про осіб, що вчинили розбій, має будуватися на аналоговій типологічній інформації про характеристики елементів даної категорії злочинів, що знаходиться в певному закономірному зв'язку з особами, які їх вчинили.

Базуючись на криміналістичній характеристиці¹ та особливостях розбоїв, вчинених організованими групами, курсантам, студентам та практичним працівникам пропонується наступна система загальних та приватних версій стосовно досудового розслідування як окремих фактів злочинів, так і в цілому діяльності ОГ, які вчинюють діяння, що розглядаються.

Зокрема, в такій системі можна виділяти декілька підсистем типових версій:

Підсистема 1.

Версії за окремим епізодом (фактом) розбою.

1. Загальні версії:

- на місці виявлення слідів злочину було вчинено розбій;
- мав місце розбій за обставин, що повідомив заявник, про скоєний ним злочин;
- мав місце розбій за інших обставин (заявник навмисно перекручує інформацію про злочин за іншими причинами).

2. Приватні версії:

- про підготовку до вчинення розбою;
- про спосіб вчинення розбою;
- про вчинення злочинної групою (в тому числі ОГ), поведінці її членів до та після нападу, їх кількості, особливостей розподілу ролей між ними;

1 *Берестнев М.А.* Методика расследования разбойных нападений на автодорогах: монография / М.А. Берестнев, А.Ю. Головин. – М.: Юрлитинформ, 2012. – С. 99; *Куртынов И.В.* Проблемы раскрытия и расследования групповых преступлений: монография / И.В. Куртынов. – Волгоград: ВА МВД России, 2010. – С. 93; *Расследование бандитизма. Методическое пособие* [А.И. Дворкин, Э.У. Бабаева, Р.М. Сафин, Г.Р. Юнчик]. – М.: Издательство «Приоритет», 2000. – С. 59-76.

- про характер використаної при нападі зброї та слідів її застосування, інших знарядь та засобів й слідів їх застосування;
- про безпосереднє місце розбою (ділянка дороги, автомобіль, під'їзд, квартира, будинок), місці приховання слідів злочину, перевантаженні майна;
- про особливості поведінки потерпілих, очевидців злочину до, під час та після скоєння розбою;
- про характер викраденого в ході розбійного нападу майна та його місцезнаходження, маршрути переміщення, способи маскуванню (перепакування, переробка, перебивання номерів тощо), шляхи та місця збуту.

Підсистема 2.

Версії про вчинення різних епізодів розбоїв однією й тою ж організованою групою:

1. Про територію дії ОГ:

- на автошляхах у одному районі;
- на однієї й тієї ж великій автодорозі (автотрасі державно-го або регіонального значення);
- в під'їздах багатопверхових будинків;
- в банківських установах;
- на відкритій місцевості;

2. Про причетність ОГ (її членів) до учинення:

- інших розбоїв або інших кримінальних правопорушень, які вже знаходяться в провадженні слідчого підрозділу;
- інших розбоїв та інших кримінальних правопорушень, які вже знаходяться в провадженні слідчих підрозділів інших регіонів;
- інших розбоїв та злочинів, ознаки яких поки не були виявлені правоохоронними органами;
- розкритих розбоїв та інших кримінальних правопорушень минулих років;
- нерозкритих розбоїв минулих років.

Підсистема 3.

Версії про склад та характер групи, особу організатора, виконавців та пособників злочинів, а також їх місцезнаходженні:

- про час та місце створення ОГ;
- про чисельність групи, її «ядра»;
- про її стійкість, озброєність, етнічну характеристику, цільову спрямованість злочинної діяльності;

– про членів ОГ, які безпосередньо беруть участь у вчиненні вбивств, розбійних нападів, поєднаних із вбивствами, здійснюють загальне керівництво, виконують «забезпечувальні» функції;

– про особу її лідера (організатора);

– про місцезнаходження членів ОГ, які переходять від слідства.

Підсистема 4.

Версії про злочинну діяльність, супутню розбоям:

– про постійні канали та місця збуту викраденого майна;

– про способи придбання (виготовлення) зброї, боєприпасів, вибухових речовин, транспорту, засоби зв'язку тощо;

– про способи доставки вибухового пристрою на місце події та керування ним, способи ініціації вибуху;

– про вплив на учасників розслідування з метою протидії їх діяльності, особах, які чинять такий вплив та їх наслідках.

Підсистема 5.

Версії про наявність поки не встановлених джерел доказової та іншої криміналістично значущої інформації:

– про наявність очевидців та інших свідків розбоїв, іншої злочинної діяльності ОГ та їх місцезнаходженні;

– про наявність у певному місці, на тілі конкретної особи, її одязі слідів злочину (застосування зброї, їх виготовлення, переробки, перевезення);

– про наявність у певному місці або у певної особи речових доказів та документів, які мають значення для кримінального провадження, що розслідується.

В рамках поданих підсистем типових версій може здійснювати висунення конкретних версій, моделювання окремих обставин вчинених нападів, діяльності ОГ, злочинної поведінки окремих її членів (наприклад, її лідера).

Наприклад, *підставою для висунення про вчинення розбою організованою групою можуть слугувати наступні обставини:*

– *груповий характер нападу* – виявлення на місці нападу слідів рук, взуття, залишених різними особами, а також слідів застосування різної зброї (пошкоджень різних за основними та додатковими факторами тощо);

– *озброєність ОГ* – сліди застосування зброї;

– попередня підготовка до вчинення розбою та прихованню слідів злочину – сліди, які свідчать про тривале спостереження за об'єктом, добре орієнтування злочинців на об'єкті, нападу, використання масок, рукавичок, міліцейської форми, вибір найбільш зручних та безпечних шляхів підходу та відходу тощо;

– високий рівень оснащення та озброєності ОГ – використання при розбійному нападі високоефективних знарядь та допоміжних засобів, наприклад, для відпирання сейфів, металевих шухляд та подолання інших елементів систем контролю доступу;

– не випадковий вибір об'єкту посягання – банківські установи, пункти обміну валюти, інкасатори, водії автомобілів, забезпечені громадяни з проникненням у житло тощо;

– погодженість дій злочинців на місці події – злагодженість, чіткий розподіл функцій в умовах швидкості кримінальної події, в тому числі відсутність переговорів один з іншим тощо.

Аналіз спеціальної літератури¹, відповідної судової та слідчої практики дозволяє висунути типові версії та визначити найбільш важливі ознаки, що складають їх основу (склад ОГ, територія дії, місце помешкання її учасників тощо):

1. Розбій вчинено членами місцевої ОГ.
2. Розбій вчинено ОГ з числа злочинців-гастролерів.
3. Розбій вчинено членами ОГ з числа зв'язків потерпілого або за їх наведенням.
4. Розбій вчинено членами ОГ з числа молоді та підлітків.
5. Розбій вчинено членами ОГ, сформованої на етнічній основі².

Тому певний інтерес для практичних працівників та курсантів можуть представляти відомості про ознаки вчинення розбою ОГ, до складу якої входять визначені категорії злочинців.

---

1 *Берестнев М.А.* Методика расследования разбойных нападений на автодорогах: монография / М.А. Берестнев, А.Ю. Головин. – М.: Юрлитинформ, 2012. – С. 99; Расследование бандитизма. Методическое пособие [А.И. Дворкин, Э.У. Бабаева, Р.М. Сафин, Г.Р. Юнчик]. – М.: Издательство «Приоритет», 2000. – С. 74-76; *Головин А.Ю.* Расследование вооруженных разбоев и бандитизма / А.Ю. Головин, В.Д. Рожков, Н.В. Тишутина, А.Я. Эрекаев. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2004. – С. 142.

2 *Рубцов В.Г.* Противодействие расследованию деятельности преступных формирований, организованных на этнической основе и криминалистические методы его преодоления: монография / под ред. д.ю.н., проф. В.П. Лаврова. – М.: Юрлитинформ, 2011. – С. 104.

Зокрема, на користь версії про те, що злочин вчинено членами ОГ, до складу якої можуть входити особи, які працюють або звільнені раніше з організації, де вчинено злочин чи за їх наведнням, свідчать наступні ознаки:

– безперешкодне проникнення на територію охоронюваного об'єкта;

– знання злочинцями режиму роботи підприємства, установи, стану його охорони порядку ввезення та вивезення грошей; обізнаність про час інкасацій, послідовність об'їзду інкасованих об'єктів та маршрутів інкасаторського автомобіля;

– вмiле орієнтування злочинців у приміщенні охоронюваного об'єкта – знання ними конструкції самої будівлі та її особливостей, місць розташування сховищ, обізнаність про розташування камер відео – спостереження;

– вибір для нападу часу, коли проти правил у касі знаходиться велика грошова сума.

Про те, що розбій вчинено членами ОГ, до складу якої може входити співробітник (ки) міліції, свідчать такі ознаки:

– наявність у злочинців динамічного стереотипу в спілкуванні, розуміння один іншого за допомогою жестів, міміки;

– вмiлий вибір злочинцями місця та часу вчинення нападу, знання дислокації відділів міліції, маршрутів руху транспортних засобів;

– безрезультатність багатьох оперативно-розшукових заходів з-за утікання інформації про місце та час їх проведення;

– вчинення декількох нападів на одній ділянці або території обслуговування в доби роботи певного наряду або співробітника міліції;

– прояв на місці події обізнаності злочинців про способи та технічні засоби, що використовуються співробітниками міліції.

Підрозділ 2.3. Типові слідчі ситуації та основні напрями досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами на наступному етапі

В науці криміналістиці питання щодо часу початку наступного етапу досудового розслідування і дотепер не має однозначного рішення. Основних точок зору щодо цього дві. Відповідно до першої, даний етап пов'язується з моментом затримання

особи в якості підозрюваного або з повідомлення про підозру. Втім, не завжди наступний етап розслідування закінчується встановленням особи, яка вчинила злочин. Тому друга точка зору обґрунтовується рухливістю меж між початковим та наступним етапами. В одному випадку це момент розкриття злочину, а в іншому – поновлення провадження по справі, зупиненого за п. 3 ст. 206 КПК. Слід звернути увагу, що підставою для поновлення провадження по справі не завжди є факт розкриття злочину.

Тому сутність дій слідчого на даному етапі – розгорнуте, послідовне, методичне доказування, а стосовно специфіки розбоїв даної категорії, основним завданням наступного етапу є виявлення додаткових епізодів злочинної діяльності ОГ та збирання інформації, достатньої для встановлення і затримання винних у вчиненні розбоїв членів ОГ.

У конкретизованому вигляді завдання наступного етапу досудового розслідування розбоїв, вчинених ОГ можна представити так:

1. Встановлення осіб, запідозрених у вчиненні злочину, якщо це не було зроблено на початковому етапі.

2. Встановлення вини підозрюваних осіб у вчиненні злочину та збирання доказів, які підтверджують чи спростовують це.

3. Розшук підозрюваних.

4. Встановлення співучасників, якщо цього не було зроблено на початковому етапі, додаткових епізодів злочинної діяльності, місцезнаходження викраденого, а також майна, на яке повинен бути накладений арешт.

5. Вивчення особи підозрюваних.

6. Перевірка версій, висунутих підозрюваними, щодо події злочину та осіб, які ще брали участь у його вчиненні.

7. Проведення додаткових слідчих (розшукових) дій за для повного дослідження обставин всіх епізодів злочинної діяльності (серії розбоїв) та усунення протиріч, які мають місце.

Типовими слідчими ситуаціями, що виникають на наступному етапі досудового розслідування розбоїв, вчинених ОГ є такі:

1. В результаті досудового розслідування за підозрою у вчиненні злочину затримано одну особу, але особи інших членів ОГ чи місце їх перебування невідомі.

2. Відомостей про особу (осіб), які вчинили виявлену серію розбоїв, недостатньо для їх індивідуалізації.

3. Причетність підозрюваних до події, що розслідується не викликає сумнівів, але правоохоронні органи мають у розпорядженні відомості про вчинення ними інших злочинів, про які раніше не було заявлено.

Типова слідча ситуація 1.

В результаті досудового розслідування за підозрою у вчиненні злочину затримано одну особу, але особи інших членів ОГ чи місце їх перебування невідомі.

Слідчі, які здійснюють кримінальне провадження за одним розбоєм або серією подібних злочинів, повинні приділяти особливу увагу ознакам, які свідчать про вчинення даних розбоїв групою осіб, відображаючи їх не тільки в процесуальних документах, а й в різних зведених таблицях та інших засобах аналізу (інформаційних матрицях) та оцінки наявної інформації.

Типовий комплекс дій з виявлення членів ОГ у вчиненні серійних розбоїв:

1. Вивчити способи вчинення злочинів виявленої серії розбоїв з метою з'ясування питання щодо можливості вчинення всіх або частини злочинів групою осіб.

2. Визначити наявність матеріально-фіксованих та ідеальних слідів злочинів, які вказують на вчинення серії розбоїв групою осіб.

3. Вивчити, оцінити та зіставити висновки відповідних експертиз з метою встановлення ідентичних слідів за різними злочинами, інших обставин, які свідчать про відношення окремих епізодів до досліджуваної серії розбоїв та причетності до їх вчинення інших осіб, крім встановлених. Крім того, фактично коло завдань, що вирішуються в процесі досудового розслідування серійних розбоїв за допомогою експертизи, є більш широким. В нього, зокрема, входить з'ясування:

– факту перебування одних й тих самих осіб (підозрюваних) на місці вчинення двох чи більше розбоїв;

– контактної взаємодії підозрюваних з двома та більше потерпілими, а також з елементами обстановки місць злочинів;

– використання однієї зброї або знаряддя для придушення спротиву декількох потерпілих.

4. Встановити кількість, об'єм та вагу викраденого в результаті кожного розбою майна для проведення в подальшому відповідних експериментів.

5. При затриманні злочинця-одинака перевірка версії щодо групового характеру серійних розбоїв не повинна втрачати темпу. Відносно затриманих співучасників мають бути вжиті заходи для встановлення всіх членів організованої групи, зокрема різноманітні оперативно-розшукові заходи.

6. ровести (слідчі експерименти), які стосуються перевірки можливості виконання підозрюваним конкретних дій з підготування злочину, проникненням у приміщення, механізму нанесення тілесних пошкоджень, безпосереднього викрадення майна та його транспортування за кожним епізодом розбою, який входить у серію, та наявності в нього злочинних навичок щодо цього.

7. Оцінити факт віддаленості місць приховання викраденого майна від місць вчинення злочинів та конкретний спосіб його приховування.

8. Отримати відомості про судимості підозрюваного та копії винесених щодо нього вироків суду.

9. За отриманими даними з'ясувати питання про вчинення ним раніше злочинів, у тому числі тотожних, в групі осіб, детально вивчити способи їх вчинення, його функціональні обов'язки та роль у злочинній групі, встановити схильність затриманого до групового вчинення аналогічних злочинів тощо.

10. Встановити кримінальні та інші зв'язки підозрюваного шляхом аналізу інформації, отриманої із закладів пенітенціарної служби, баз даних АІС «ІПС», АІС «СОВА» (АІС «Зв'язки», АІС «Злочин», АІС «Єдиний облік» тощо), даних книги його мобільного телефону тощо.

11. Встановити осіб, яким передавалося викрадене майно, перевірити їх причетність до вчинення серійних розбоїв.

12. Здійснити комплекс заходів, спрямованих на перевірку причетності конкретних осіб до вчинення всіх або частини серійних розбоїв спільно із затриманим:

- отримати зразки для порівняльного дослідження;
- призначити відповідні судові експертизи;
- при встановленні особи співучасників провести їх затримання;
- провести обшук у підозрюваних;
- пред'явити можливих співучасників для впізнання;
- пред'явити вилучене майно для впізнання потерпілим;

- допитати встановлених співучасників;
- провести слідчі експерименти.

Типова слідча ситуація 2.

Відомостей про осіб, які вчинили виявлену серію розбоїв, недостатньо для їх індивідуалізації.

При об'єднанні матеріалів досудового розслідування про нерозкриті розбої, серійний характер яких виявлений, виникає слідча ситуація, що характеризує обстановку та умови досудового розслідування об'єднаної сукупності криміналістично тотожних один іншому злочинів. У цьому її основна відмінність від слідчих ситуацій, які складаються при одноепізодному провадженні. В основі загальної слідчої ситуації по справі про серію розбоїв знаходиться сума слідчих ситуацій, які характеризують кожне аналогічне діяння серії окремо.

Аналіз загальної слідчої ситуації відбувається шляхом вивчення матеріалів згрупованих кримінальних проваджень з метою виявлення, уточнення та з'ясування всіх наявних відомостей. З метою оптимізації діяльності слідчого у цьому напрямі доцільно розробити програму аналізу та оцінки слідчих ситуацій, які складаються по кримінальних провадженнях про злочини досліджуваної категорії на наступному етапі досудового розслідування. Її ключова функція – контрольна, сенс якої полягає в додатковій перевірці істинності висновку про серійний характер раніше ототожнених між собою розбоїв.

Типові завдання:

1. Визначити просторово-часові межі виявленої серії:
    - межі території, де були вчинені виявлені злочини серії;
    - розташування будинків та квартир;
    - віддаленість від транспортних магістралей, зупинок маршрутів міського транспорту, метро, залізничних та автовокзалів;
    - близькість місць вчинення розбоїв до можливих місць збуту викраденого майна – речових та інших ринків, стоянок таксі, ломбардів;
    - маршрути пересування злочинців до місць вчинення розбоїв та шляхи їх відходу;
    - час (дати) вчинення всіх відомих злочинів серії розбоїв.
- Календарні числа першого та останнього злочину обмежують злочинну діяльність групи осіб у часі;

- дні тижня та години вчинення серійних розбоїв;
- часовий ритм злочинів (інтенсивність).

2. З'ясувати особливості охорони приміщення та способу вчинення злочину:

- визначити послідовність та спосіб дій злочинців з приготування, вчинення та приховування серійних розбоїв;
- виявити певні навички та звички злочинців, які проявились у способі вчинення аналогічних злочинів;
- встановити факт використання транспортного засобу та зброї при вчиненні кожного серійного розбою.

3. Визначити характеристики предметів злочинного посягання та особливості особи потерпілих:

- виявити найменування, індивідуалізуючі ознаки, кількість викраденого майна;
- виділити специфічні предмети злочину;
- встановити наявність можливої подібності між потерпілими, загальним колом їх спілкування.

4. Дослідити сукупність матеріальних (в тому числі висновків відповідних експертиз) та ідеальних (що містяться в показаннях потерпілих, свідків) слідів злочинця:

- перевірити версії про груповий характер всіх або частини злочинів, які складають серію розбоїв;
- з'ясувати та систематизувати відомості про прикмети злочинців;
- визначити та проаналізувати наявну доказову базу.

Після вивчення всієї криміналістично значимої інформації по згрупованих кримінальних провадженнях за серією розбоїв, вчинених ОГ, враховуючи значущість кореляційних зв'язків між константними і тимчасовими елементами криміналістичної характеристики таких злочинів, необхідно:

5. Сформувати суб'єктивний портрет кожного передбачуваного злочинця та виділити та його основні ознаки, необхідні для пошуку:

- кількість злочинців;
- власні ознаки;
- відомості про особливі прикмети злочинців;
- рівень злочинного професіоналізму (ймовірнісні дані про судимості, в тому числі за вчинення аналогічних злочинів);

– схильність до зловживання алкоголем, наркотичними засобами;

– прояв інтересу та розбірливості у відношенні до специфічних предметів злочинного посягання, які характеризують деякі особливості особи невідомого злочинця, сферу його інтересів, цивільну професію чи хобі, коло спілкування, злочинну спеціалізацію чи які можуть свідчити про вчинення розбоїв серії на замовлення.

В процесі вивчення згрупованих матеріалів кримінальних проваджень щодо серії розбоїв може бути отримана інформація про особу злочинця, достатня для його індивідуалізації. В такому випадку необхідно провести наступний комплекс дій:

- 1) отримання зразків для порівняльного дослідження;
  - 2) призначення необхідних експертиз;
  - 3) затримання підозрюваного;
  - 4) особистий обшук;
  - 5) обшук за місцем помешкання, роботи, інших об'єктів, що належать підозрюваним;
  - 6) встановлення злочинних та інших зв'язків підозрюваного;
  - 7) груповий обшук за місцем помешкання, роботи, інших об'єктів, що належать підозрюваним, іншим співучасникам, а також покупцям та реалізаторам викраденого майна;
  - 8) огляд вилучених речей та предметів, перевірка вилученого за обліками для встановлення причетності підозрюваного до вчинення інших епізодів серії розбоїв;
  - 9) допит підозрюваного;
  - 10) криміналістичне ототожнення розбоїв, які вчинені підозрюваними з іншими нерозкритими аналогічними злочинами;
  - 11) пред'явлення потерпілим викрадених речей для впізнання;
  - 12) перевірка показань підозрюваного на місці вчинення ним розбоїв;
  - 13) повідомлення про підозру;
  - 14) об'єднання кримінальних проваджень.
6. Побудова просторово-часової моделі поведінки злочинця, необхідної для визначення місця та часу вчинення ним наступних злочинів серії, а також місця його помешкання чи бази.

Типова слідча ситуація 3.

Причетність підозрюваних до події, що розслідується не викликає сумнівів, але правоохоронні органи мають у розпорядженні відомості про вчинення ними інших кримінальних правопорушень, про які раніше не було заявлено.

При затриманні конкретного злочинця, який вчинив одиничний розбій або їх серію, з'являється можливість застосування додаткових засобів перевірки його причетності до інших нерозкритих аналогічних діянь.

Типовий комплекс дій з виявлення нових аналогічних епізодів серії розбоїв:

1. Виділити криміналістично значимі ознаки злочинів та особи підозрюваних співучасників, провести ототожнення злочинів, що розслідуються, з розбоями, які залишилися нерозкритими, для виявлення їх серійного характеру.

2. Призначити відповідні експертизи.

3. При згоді підозрюваного провести його опитування із використанням поліграфа. Окреслити шляхи реалізації отриманих даних.

4. Провести груповий обшук за місцем помешкання, роботи, інших об'єктів, які належать підозрюваним, іншим співучасникам, а також покупцям та реалізаторам викраденого майна.

5. Оглянути вилучені речі та предмети, перевірити вилучене за обліками викраденого майна.

6. Детально встановити походження предметів, вилучених у підозрюваних, інших осіб, яким було передано це майно, шляхом їх допитів, пред'явлення речей потерпілим для впізнання.

7. Перевірити показання підозрюваних у вчиненні інших аналогічних епізодів, які залишилися нерозкритими.

8. Встановити потерпілих, заяви яких з приводу вчинення розбоїв не надійшли.

Підрозділ 2.4. Обставини, що підлягають встановленню

Для визначення кола обставин, що підлягають встановленню по кожному провадженню, суттєве значення мають норми матеріального права, від змісту яких певною мірою залежать не тільки особливості завдань розслідування, а й специфіка тактики проведення слідчих (розшукових) дій, адже вони значною мірою забезпечують побудову первинних пошукових моделей,

які орієнтують на виявлення важливих для провадження доказів у кожному конкретному випадку.

І.О. Возгрин виділив певні закономірності, притаманні процесу деталізації обставин, що підлягають доказуванню за різними видами злочинів. Найбільш значущими є такі положення його теорії.

1. Для визначення обставин, що підлягають доказуванню при розслідуванні окремих видів злочинів, за основу береться перелік, сформульований в ст. 73 КПК РФ.

2. Одним з найбільш значущих факторів, які впливають на визначення обставин, що підлягають доказуванню при розслідуванні окремих видів злочинів є кримінальний закон¹.

Об'єм обставин, що підлягають встановленню в процесі досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами, необхідно визначати, виходячи з предмету та меж доказування по кримінальному провадженню, які містяться у ст. 91 КПК, кваліфікуючих ознак цього виду злочинів, закріплених у відповідній статті КК, і обставин, обумовлених своєрідністю конкретного розбою.

Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні розбоїв, можна поділити на декілька груп:

1) обставини, що відносяться до вчинення розбою (предмет посягання, спосіб, шкода, інші обставини);

2) обставини, що характеризують організовану групу, її винність, мотиви вчинення злочину;

3) обставини, що впливають на притягнення винного до кримінальної відповідальності, призначення йому або його звільнення від покарання;

4) обставини, які сприяли вчиненню злочину, а також інші обставини, що мають значення для кримінального провадження.

Такі обставини утворюють алгоритм слідчої роботи по кожному провадженню. Окрім цього, виникає необхідність встановлення додаткових обставин, що мають значення для розслідування.

Вони не є елементами процесу доказування, встановлення цих обставин має велике практичне значення з точки зору

---

1 *Возгрин, И. А.* Криминалистическая методика расследования преступлений // Курс криминалистики: В 3 т. Т. II. Криминалистическая методика: Методика расследования преступлений против личности, общественной безопасности и общественного порядка. — СПб., 2004. — С. 85-87.

розумового відтворення (моделювання) всієї картини вчиненого злочину, розшуку злочинців, визначення шляхів пошуку доказів у провадженні, а також у якості засобу встановлення невідомих елементів предмету доказування, що знаходяться з ними в закономірному зв'язку.

Таким чином, в кримінальному провадженні за фактом вчинення організованою групою розбою необхідно встановити такі обставини.

Стосовно об'єкту злочину та предмету викрадення:

- що саме було викрадено;
- кому належить викрадене майно (зокрема що воно не належить особам, які його викрали);
- об'єм, розміри, призначення, стан, загальні та індивідуальні ознаки, вартість викраденого майна.

Необхідно детально з'ясувати й описати найменування, кількість, індивідуальну і сумарну вартість викраденого майна, його відмітні прикмети, а також долучити до кримінального провадження документи, що підтверджують приналежність викраденого майна потерпілому, іншим особам.

Слід пам'ятати, що предметом розбою, який кваліфікується за ст. 187 КК, є чуже майно, тобто речі матеріального світу, яким притаманні специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру (рухоме та нерухоме майно, головна річ та приналежність, гроші), не вилучене з вільного цивільного обігу. Незаконне заволодіння таким специфічним майном як вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої чи радіоактивні матеріали, наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги тощо виділене законодавцем в окремі склади злочинів (ст. ст. 262, 297, 308, 312, 313, 357, 410, 432 КК).

Крім того, розбій є найбільш небезпечним серед злочинів проти власності. Це обумовлено тим, що, вчиняючи його, особа посягає не лише на право власності, а й на такі найвищі соціальні цінності як здоров'я та (або) життя людини. *Основним безпосереднім об'єктом* злочину, передбаченого ст. 187 КК, є право власності. Життя ж і здоров'я потерпілого, яким спричиняється істотна шкода (чи створюється реальна загроза спричинення такої шкоди) під час вчинення розбою, у розглядуваному складі злочину виступають *додатковими альтернативними*

об'єктами. При цьому наявність істотної шкоди (чи реальної загрози її спричинення) хоча б одному із зазначених об'єктів є обов'язковою умовою притягнення особи до кримінальної відповідальності за розбій.

Потерпілими від розбою можуть бути:

– особи, у володінні, веденні чи під охороною яких знаходиться предмет (майно) злочинного посягання;

– сторонні особи, які перешкоджають чи можуть, на думку злочинця, завадити заволодінню майном;

– особи, в долі яких зацікавлена особа, яка володіє майном чи охороняє його, на яке посягає злочинець (діти та інші близькі родичі).

Стосовно об'єктивної сторони складу злочину підлягають встановленню:

– відповідність місця вчинення розбою поняттю житла;

– протиправність проникнення винних в чуже житло;

– факт відкритого викрадення чужого майна;

– які саме підготовчі дії виконувалися;

– як було здійснене проникнення у житло, які засоби та знаряддя було використано для цього;

– тривалість перебування і конкретні дії злочинців на місці розбою;

– яким чином здійснювалося приховування злочину;

– як злочинці розпорядилися викраденим;

– механізм дій кожного співучасника;

– кому конкретно і яку шкоду завдано (матеріальну, фізичну, моральну), обґрунтування шкоди;

– відомості про потерпілого.

З об'єктивної сторони *розбій* відповідно до ч. 1 ст. 187 КК є нападом з метою заволодіння чужим майном, поєднаним із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою такого насильства. Напад може бути таємним чи відкритим, але обов'язково повинен виявлятися у психічному або фізичному насильстві, яке має реальний характер: воно здатне подавити волю потерпілого і примусити його передати майно винному. Під *нападом* слід розуміти умисні дії, спрямовані на негайне вилучення чужого майна шляхом застосування фізичного або психічного насильства, зазначеного в ч. 1 ст. 187

(абз. 2 п. 6 постанови Пленуму ВСУ від 6 листопада 2009 року № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності»).

Під *фізичним насильством небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу*, слід розуміти:

а) умисне заподіяння легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності (див. ч. 2 ст. 125 КК, пп. 2.3. Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень);

б) умисне заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження (див. ст. 122 КК, пп. 2.2. Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень);

в) умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження (див. ч.1 ст. 121 КК, пп. 2.1. Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень). У цьому випадку вчинене кваліфікується за ч. 4 ст. 187 КК;

г) інші насильницькі дії, які не спричинили зазначених у пунктах «а», «б» і «в» наслідків, але були небезпечними для життя чи здоров'я потерпілого в момент їх вчинення (наприклад, позбавлення волі, вчинене способом небезпечним для життя або здоров'я потерпілого; насильство, що призвело до втрати свідомості чи мало характер мордування; стиснення ший; неодноразове занурювання голови в рідину; скидання з висоти; застосування зброї, спеціальних знарядь, електричного струму, наркотичних засобів, психотропних, отруйних чи сильнодіючих речовин тощо).

Зокрема в п. 10 постанови Пленуму ВСУ від 6 листопада 2009 року № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» зазначається, що застосування до потерпілого без його згоди наркотичних засобів, психотропних, отруйних чи сильнодіючих речовин (газів) з метою заволодіння його майном потрібно розглядати як насильство і залежно від того, було воно небезпечним для життя або здоров'я чи не було, кваліфікувати такі дії за ч. 2 ст. 186 КК або за відповідною частиною ст. 187 КК.

Складом злочину, передбаченого ст. 187 КК, *не охоплюється*:

а) *необережне заподіяння смерті*. Заподіяння потерпілому смерті під час розбою з необережності слід кваліфікувати за сукупністю злочинів – за відповідною частиною ст. 187 КК та

ст. 119 КК (абз. 4 п. 11 постанови Пленуму ВСУ від 6 листопада 2009 року № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності»);

б) *умисне вбивство*. В тих випадках, коли з метою заволодіння чужим майном особа вчиняє умисне вбивство, скоєне слід кваліфікувати за відповідною нормою ст. 115 КК (як правило за п. 6 ч. 2 ст. 115 КК) та тією частиною ст. 187 КК, яка передбачає відповідний вид розбою. При цьому слід мати на увазі, що кваліфікація за ч. 4 ст. 187 КК можлива лише в тому разі, якщо дії винного спрямовані на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинені організованою групою;

в) *замах на вбивство*. Якщо з метою негайного заволодіння чужим майном винний намагається вбити потерпілого, то вчинене слід кваліфікувати за сукупністю злочинів: за ч. 2 або ч. 3 ст. 15, ст. 115 КК та відповідною частиною ст. 187 КК. Кваліфікація ж за ч. 4 ст. 187 КК можлива лише в тому разі, якщо дії винного спрямовані на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинені організованою групою.

Психічне насильство у складі злочину, передбаченого ст. 187 КК, — це погроза негайно застосувати фізичне насильство небезпечне для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу. Йдеться про погрозу: а) заподіяти легке тілесне ушкодження, що спричинить короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності; б) заподіяти середньої тяжкості тілесне ушкодження; г) вчинити інші насильницькі дії, які є небезпечними для життя чи здоров'я потерпілого в момент їх вчинення; д) вбивством (цей вид психічного насильства повністю охоплюється ст. 187 і додаткової кваліфікації за ст. 129 КК не потребує).

Погроза застосування фізичного насильства небезпечного для життя чи здоров'я, має місце тоді, коли:

а) винна особа, висловлюючи її в будь-якій формі (словами, жестами, демонстрацією зброї тощо), бажає, щоб у потерпілого склалося враження, що якщо він протидіятиме винній особі або не виконає її вимог, то ця погроза буде реалізована;

б) у потерпілої особи й справді склалося враження, що якщо вона протидіятиме винній особі або не виконає її вимог, то ця погроза буде реалізована.

Фізичне та психічне насильство при розбої, — це умисні дії винного, які спрямовані виключно *на вилучення чужого майна*

(у цьому разі вони передують безпосередньому вилученню майна або здійснюються одночасно з ним). Тобто крадіжка або грабїж можуть «перерости» в розбїй лише в тому разі, якщо напад буде вчинено *до* або *під час* безпосереднього вилучення чужого майна. Якщо ж винний вже заволодїв чужим майном і застосує фізичне чи психічне насильство лише для утримання цього майна або для уникнення затримання, то вчинене слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 186 КК та тією статтею, яка передбачає кримінальну відповідальність за відповідний вид насильства.

У теорії кримінального права розбїй відносять до злочинів із так званим «усіченим» складом, який з *об'єктивної сторони вважається закінченим* з моменту нападу, поєднаного із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, або з погрозою застосування такого насильства, незалежно від того, чи заволоділа винна особа чужим майном.

Відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 1992 року № 12 «Про судову практику у справах про корисливі злочини проти приватної власності» (зі змінами, внесеніми постановами від 4 червня 1993 року, а також 3 грудня 1997 року № 12 *проникнення* — це вторгнення у житло з метою вчинення крадіжки, грабежу чи розбою. Воно може здійснюватися як таємно так і відкрито, з подоланням перешкод чи опору людей, так і безперешкодно, а також за допомогою різних засобів, що дозволять винному викрадати майно з житла без входу до нього.

В квартирі знаходиться зазвичай найбільш цінне майно громадян. Викрадення цього майна здатне завдати значну шкоду потерпілому. Намагаючись викрасти майно, у відношенні якого потерпілий приймає спеціальні заходи з забезпечення його зберігання, злочинець демонструє особливу впертість у досягненні своєї мети. Саме проникнення як дія, яка передує вилученню майна, передбачає певний обсяг попередньої злочинної діяльності, що свідчить про навмисний характер діяння.

Від розбою слід відмежовувати насильницький грабїж. До основних характеристик, за якими слід розрізняти ці злочини, слід віднести:

1) *характер застосовуваного чи потенційного насильства*. При насильницькому грабежі винний застосує насильство, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або

погрожує застосуванням такого насильства, а при розбої винний застосовує насильство, яке є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або погрожує застосуванням саме такого насильства. Ця ознака є найголовнішою при розмежуванні зазначених видів викрадення майна, а тому має бути встановлена в кожному конкретному посяганні;

2) *момент закінчення злочину*. Якщо грабіж як злочин із матеріальним складом, є закінченим лише з того моменту, коли винна особа вилучила майно і мала реальну можливість розпоряджатися чи користуватися ним, то злочин, передбачений ст. 187 КК, є злочином із так званим «усіченим» складом і вважається закінченим з моменту нападу, поєданого з застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, або з погрозою застосування такого насильства, незалежно від того, чи заволоділа винна особа майном потерпілого (абз. 1 п. 4, абз. 3 п. 6 постанови Пленуму ВСУ від 6 листопада 2009 року № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності»);

3) *спосіб учинення викрадення (відкритий чи таємний)*. Насильницький грабіж, як впливає з ч. 1 ст. 186 КК, може бути вчинений лише відкрито, в той час як розбій – як відкрито, так і таємно.

Враховуючи можливість конфіскації майна, необхідно встановити та додатково довести – чи займалися члени групи господарською або фінансовою діяльністю, якою саме, з ким у цьому плані контактували, які рахунки, в яких банках мали, яким майном володіли в Україні та за кордоном.

Якщо майно членів групи було зареєстровано на третіх осіб, необхідно встановити з яких рахунків здійснювалася оплата на їх придбання.

Важливою обставиною для пошуку свідків, перевірки алібі підозрюваних є встановлення часу вчинення розбійного нападу (часового інтервалу від початку нападу до уходу злочинців з місця події). Вибір часу нападу може свідчити про знання режиму роботи установи (організації), про наявність саме в цей час значних грошових коштів. Звідси прямиий шлях до висунення версії про причетність до злочину особи, яка має (мала) відношення до даної організації. Необхідно встановити: чи не було дзвінків по телефонам, смс-повідомлень у процесі розбійного нападу – як із боку, так і від особи учасників нападу.

Встановлення місця вчинення злочину по кримінальним провадженням даної категорії зазвичай не викликає труднощів. Однак, важливо встановити, яким шляхом учасники нападу прибули до місця розбою та покинули його, адже ці місця – периферичні вузли обстановки місця події містять істотну інформацію.

Трупи потерпілих при розбої на житло, приміщення чи інше сховище зазвичай залишаються на місці події. Але в випадках нападів на водіїв автотранспорту необхідно встановити – чи є місце виявлення трупа місцем вчинення вбивства.

Криміналістичне поняття розбою містить елементи, що не входять до відповідних кримінально-правових дефініцій. Наприклад, дії, що представляють собою підготовку до розбою: ознайомлення з порядком роботи організації спостереження за потерпілим, застосування засобів маскуванню, відшукування та використання засобів транспорту для уходу з місця події, спосіб реалізації викраденого тощо.

До числа факторів, під впливом яких злочинець обирає певний спосіб вчинення злочину можна віднести:

а) властивості та особливості предмету (об'єкту) злочинного посягання;

б) умови вчинення злочину (час доби, погода, наявність охорони тощо);

в) мета та мотив злочинного посягання;

г) наявність у злочинців навичок, умінь, а також певних знань;

д) можливість використання певного виду, типу знаряддя вчинення злочину;

е) психічний та фізичний стан та особливості особи, яка вчиняє напад.

В спосіб вчинення злочину входять та, відповідно, підлягають встановленню й доказуванню його складові елементи.

1. Підготовка (планування) злочину:

– де, коли, та за яких обставин й в кого виник умисел на вчинення розбою;

– яким чином здійснювалася підготовка (планування) та вчинення розбійного нападу – в чому конкретно виражався план;

– якими факторами був зумовлений вибір об'єкта нападу;

– ким та яким чином здійснювалося спостереження за потерпілим, за розпорядком його доби, за особами, які мешкають

спільно з ним, за існуючими порядками в організації (установі) – майбутнім об'єктом нападу;

- яка зброя чи предмети, використані в якості зброї планувалося використати, де й ким вони придбалися;

- чи планувалося використовувати автотранспорт та якщо так, то який саме: той, що належав одному з членів групи на правах особистої власності, спеціально викрадений для вчинення розбою або автотранспорт зі стороннім водієм, використаним «всліпу»;

- які заходи планувалося вжити для знешкодження слідів злочину, а так само дії з протидії розслідуванню;

- як були розподілені долі між учасниками розбійного нападу, що планувався;

- як передбачалося розпорядитися викраденим;

- чи змінювався план та якщо так, то чому, за чиєю ініціативою;

- як планувалося діяти з потерпілими, особами, які здійснюють охорону об'єкта, співробітниками міліції, які прибули на місце події, випадковими свідками;

- вбивство заздалегідь планувалося або допускалося, судячи з обставин.

2. Дії учасників організованої групи на місці нападу:

- спосіб проникнення в приміщення;

- хто конкретно при цьому які функції виконував;

- чи була сигналізація в об'єкті нападу, який механізм приведення її в дію;

- який порядок організації охорони об'єкта в робочий та неробочий час;

- хто проник у приміщення;

- якщо в приміщення проникли не всі учасники групи, то хто й де в цей час знаходився, яку роль виконував;

- хто їх міг бачити в цей час;

- чи зверталася до них з яким-небудь проханням третя особа;

- які конкретно дії здійснював кожен з учасників нападу, зокрема важливо, хто та яким способом наносив пошкодження потерпілим (потерпілому);

- хто застосовував до потерпілим катування та, можливо, насилував жінок, які були присутні при цьому;

- чи мала місце самооборона з боку потерпілих;

- кому з нападників які пошкодження нанесені;

– наслідки, що виникли в результаті дій нападників, зокрема зміни, що виникли в речовій обстановці місця події в результаті дій нападників (слідові комплекси);

– чи з'явилися нові предмети, які не склали раніше елемент тієї ж речової обстановки – щось зникло, чи змінило властивості або місцезнаходження.

3. Об'єкт викрадення:

– що конкретно викрадено, які його видові, індивідуальні ознаки, вартість;

– до якого виду власності відноситься, кому належить;

– чи був до нього вільний доступ або з точки зору доступу об'єкт мав певні обмеження;

– в якому конкретно місці, за яких умов та в якому стані знаходився об'єкт у момент вчинення розбою;

– які особи, на якій основі та яким чином забезпечували збереженість, перевезення;

– які зміни могли виникнути на об'єкті викрадення під час вчинення злочину, в подальшому процесі реалізації;

– хто до злочину володів відомостями про об'єкт, місце його знаходження та умовах, у яких він знаходився;

– яким чином та якими каналами до нього надійшла ця інформація;

– якими документами, іншою інформацією підтверджується, що даний об'єкт знаходився під час злочину в даному місці, та характеризується даними товарними, вартісними, іншими показниками;

– яким чином об'єкт викрадення транспортувався з місця події;

– подальша доля об'єкта викрадення: чи залишився в користуванні членів ОГ, проданий (кому, за яку ціну, де), викинутий, чи піддавався переробці перед реалізацією (де, ким, яким чином, для чого).

4. Знаряддя злочину:

– яка конкретно зброя або предмети, що використовувалися як зброя, були застосовані при розбійному нападі та вбивстві;

– якщо використовувалася зброя, то чи є вона вогнепальною або холодною;

– якщо в якості зброї використовувалися предмети господарсько-побутового призначення, то чи були вони підготовлені заздалегідь учасниками розбою або взяті на місці злочину;

– яким чином члени організованої групи стали власниками зброї;

– чи зберігалася зброя в певному місці та видавалася учасникам розбою безпосередньо перед вчиненням злочину або знаходилася в постійному користуванні окремих членів групи;

– де знаходиться в теперішній час зброя, яка використовува-валася при вчиненні розбою та вбивства.

5. Використання автотранспорту:

– чи використовувався для здійснення розбою автотранспорт, якщо так, то який саме, кому належав;

– якщо машину було викрадено, то ким конкретно, хто змінював її установчі знаки, зовнішній вигляд, виготовлював фальшиві документи або сприяв отриманню незаконному отриманню офіційних, продавав (яким чином, кому, коли, за яку ціну).

Стосовно суб'єкту злочину, тобто особи, яка вчинила злочин слід встановити наступне:

– вік особи (за цим складом злочину осудною може бути особа 14-річного віку)¹;

– стан її психічного здоров'я, зокрема наявність (відсутність) хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недомумства або іншого хворобливого стану психіки на момент вчинення злочину або після цього, бо наявність будь-якого з зазначених захворювань унеможливує притягнення такої особи до кримінальної відповідальності за цей злочин;

– факт перебування особи під час вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, а також інші обставини, які характеризують особу та можуть обтяжити чи пом'якшити її покарання²;

– наявність попередніх судимостей (які не знято та не погашено) чи фактів вчинення раніше злочинів, передбачених ст.ст. 185, 186, 189-191, 187, 262 КК (для кваліфікації дій особи за

---

1 Див.: Кримінальний кодекс України, затверджений Законом від 05 квітня 2001 року із змінами та доповненнями станом на 25 травня 2011 р., Ст. 22 ч. 2 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: сторінка «Законодавство України» – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – Системний номер документа: 2341-14.

2 Див.: там само, ст.ст. 66, 67.

ознакою повторності)¹ або наявність попередніх не знятих та не погашених судимостей (хоча б однієї) за інший умисний злочин (для встановлення рецидиву злочинів як обставини, яка обтяжує покарання)²;

– кількість осіб, які вчинили злочин та ступінь їх зорганізованості при цьому.

Кримінальний кодекс України, містить ст. 28 «Вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією».

В частині 3 вказаної статті визначено, що злочин вважається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувались у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

Для віднесення злочинної групи до категорії організованої необхідно встановити наявність наступних обов'язкових ознак:

1. Перш за все, при визначенні кількісної ознаки співучасників організованої групи, необхідно вважати, що Закон передбачає наявність в організованій групі не менш ніж трьох осіб, які є співвиконавцями, або організатор та виконавці (підбурювачі та пособники не входять до складу організованої групи).

2. *Стойкість організованої групи.*

При розслідуванні кримінальних проваджень вказаної категорії важливе значення має уточнення моменту домовленості між співучасниками про створення організованої групи. Мова йде про попереднє зорганізування співучасників у стійке злочинне об'єднання. Воно має здійснюватись до вчинення злочинів. До вчинення злочинів розробляється єдиний план злочинної діяльності. План вчинення окремого кримінального правопорушення може уточнюватись, або конкретизуватись.

Ознаки стійкого характеру групи та її злочинної діяльності визначаються наступними рисами:

– створенням групи із спеціальною метою, а саме для спільного вчинення учасниками групи злочинів (здійснення злочинної діяльності). При цьому, повинно бути доведено, що група

1 Див.: там само, Примітка 1 до ст. 185.

2 Див.: там само, ст.ст. 34, 67.

створена, як правило, для вчинення не менш ніж двох («цього та іншого») злочинів. Однак, треба мати на увазі, що організовану групу може бути створено для вчинення лише одного злочину, який потребує ретельної, довготривалою підготовки;

– сталістю складу такої групи, яка визначається наявністю постійних злочинних зв'язків між її учасниками (або керівниками структурних підрозділів групи чи їх представниками) та відповідної системи взаємовідносин (у тому числі й загальних правил поведінки), а також усвідомлення останніми характеру та мети злочинних дій;

– тривалістю діяльності групи, що визначається часом не тільки безпосереднього вчинення злочинів (здійснення злочинної діяльності), а й підготовки до їх вчинення (її здійснення), кількістю вчинених злочинів. Якщо діяльність групи було припинено після вчинення першого злочину внаслідок дій правоохоронних органів, то ця обставина повинна бути доведена матеріалами досудового розслідування;

– «спеціалізацією» у злочинній діяльності групи, що визначається вчиненням, як правило, злочинів певної категорії, а також наявністю певних способів їх вчинення. Йдеться, наприклад, про розбійні напади на автошляхах, викрадення автомобілів з подальшим їх репродажем тощо.

3. Планування злочинів та внутрішньо-груповий розподіл ролей.

Вказані ознаки визначаються:

– наявністю попередньо розробленого (та можливо схваленого) *єдиного плану* вчинення конкретних злочинів (або здійснення злочинної діяльності), з яким (або з частиною такого плану) *ознайомлені всі особи*, які безпосередньо беруть участь в його вчиненні (її здійсненні);

– визначенням у такому плані *конкретної ролі кожного* з членів групи щодо його безпосередніх дій під час вчинення злочинів (здійснення злочинної діяльності), які взаємодоповнюють одна одну та спрямовані на досягнення єдиного злочинного результату;

– усвідомлення останніми мети протиправних дій, які ними вчиняються.

Пособники, як правило, не знають, про існування групи, члени групи повинні знати про наявність пособників.

Керівником (організатором) групи визначається особа, під керівництвом якої створена або діє злочинна група, розробляються

плани вчинення конкретних злочинів (здійснення злочинної діяльності), розподіляються ролі та обов'язки кожного з учасників угруповання, а також «прибутки» між ними. Вказане керівництво може носити безпосередній або опосередкований (через інших учасників групи – керівників ланок) характер, базується на вольових якостях такої особи, її авторитеті, застосуванні нею відповідних організаційних заходів (у тому числі й примусового характеру), внаслідок чого її вказівки мають обов'язку силу для всіх учасників злочинної групи.

В злочинних організаціях можливе існування більш розгалуженої структури, яка передбачає наявність ряду досить самостійних підрозділів (наприклад, «бригад»), що діють під безпосереднім керівництвом окремих членів групи («бригадирів») та займаються вчиненням конкретних злочинів, розподіл злочинної діяльності на так звані «економічний» і «силовий» напрямки. Проте, й у вказаних випадках дії таких груп взаємодоповнюють і забезпечують злочинну діяльність та спрямовані у кінцевому підсумку саме на досягнення єдиного злочинного результату.

Для визначення організованих груп, що вчиняють злочини у сфері економіки, необхідно встановити ще й *наявність інших ознак (обов'язкових та додаткових)*:

4. *Корислива спрямованість злочинів*, що вчиняються у складі групи, або її злочинної діяльності (*обов'язкова ознака*).

Вказана ознака визначається:

– наявністю корисливого мотиву та відповідної спеціальної мети для вчинення такою групою злочинів (або для злочинної діяльності групи), тобто бажання протиправного збагачення за рахунок чужого майна (або прав на майно, послуг майнового характеру, звільнення від обов'язків майнового характеру тощо) та безоплатного обернення його на свою користь, або користь іншої особи, одержання неконтрольованого державою прибутку, субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів, пільг, ухилення від сплати податків, інших обов'язкових платежів і таке інше.

До вказаної категорії відносяться злочини проти власності, злочини у сфері господарської та службової діяльності, а також інші злочини (проти життя, здоров'я, волі та гідності особи, проти громадської безпеки, злочини проти довкілля та інші), суб'єктивна сторона яких передбачає можливу наявність відповідного мотиву та мети (у тому числі й в якості додаткових), виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів,

торгівля людьми, утримання домів розпусти і звідництва, злочини, пов'язані з незаконним обігом зброї, наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів, радіоактивних матеріалів, отруйних і сильнодіючих речовин тощо.

Вчинення інших (не з корисливих спонукань) злочинів (зокрема, заподіяння тілесних ушкоджень, знищення майна, підробка документів і таке інше) під час злочинної діяльності групи у зв'язку з необхідністю досягнення саме кінцевої мети такої діяльності, тобто *сприяння вчиненню корисливих злочинів або полегшенням їх вчинення* (створенням відповідних умов), а також усунення «конкурентів».

5. *Наявність протиправних (можливо й корумпованих) зв'язків з посадовими особами саме тих підприємств, установ та організацій, де вчиняються вказані злочини, або особами, які внаслідок виконання покладених на них обов'язків, у тому числі й суто матеріально – технічного чи виробничого характеру могли сприяти здійсненню злочинної діяльності групи (додаткова ознака).*

Вказана ознака визначається:

– безпосередньо участю таких осіб у вчиненні злочинів (здійсненні злочинної діяльності групи) у формі як простої, так і складної співучасті (відповідно до ст. 27 КК України), а також сприянням ними вчиненню злочинів (здійсненню злочинної діяльності) у вигляді надання необхідної для цього інформації, «прикриття» протиправних дій учасників групи і таке інше (передусім, з боку працівників правоохоронних органів, органів державної влади та управління, що передбачає наявність вже корумпованих зв'язків з такими посадовими особами);

– неможливістю вчинення конкретних злочинів (здійснення злочинної діяльності) без участі вказаних осіб. Наприклад, розкрадання бюджетних коштів шляхом безпідставного повернення податку на додану вартість під виглядом здійснення експортних операцій неможливо без участі працівників державних органів, що мають контрольні повноваження, на яких покладено обов'язок перевіряти обґрунтованість такого відшкодування (зокрема, працівників податкових органів), а приховування слідів злочину шляхом використання підроблених документів про те, що «експортовані» товари нібито перетнули митний кордон України – без участі працівників митних органів.

При цьому слід врахувати, що *наявність корумпованих зв'язків може бути також додатковою* (проте не обов'язковою)

ознакою й для організованих груп, які вчиняють злочини загально-кримінального характеру (бандитизм, розбійні напади, вимагання, крадіжки тощо).

В свою чергу, обов'язковими ознаками віднесення злочинів до категорій, пов'язаних з корупцією (та відповідно до цього визначення протиправних зв'язків злочинної групи як корупційних) є вчинення їх виключно державними службовцями або іншими особами, які здійснюють функції представника влади, та злочинні дії яких, пов'язані з використанням наданих їм у зв'язку з цим повноважень.

Додаткові ознаки організованої групи.

Організовані злочинні групи можуть характеризуватися й додатковими ознаками, які у певній мірі підтверджують наявність вищенаведених обов'язкових ознак (стійкий характер групи та її злочинної діяльності, планування злочинів та внутрішньо груповий розподіл ролей, корислива спрямованість тощо) та свідчать про підвищений рівень організованості злочинної діяльності.

До таких додаткових ознак, передусім, можна віднести:

1. Наявність економічного підґрунтя злочинного угруповання.

Вказана ознака визначається:

– наявністю одного або декількох підприємств (суб'єктів підприємницької діяльності), які або безпосередньо належать злочинним угрупованням, або контролюються ними. Вказані підприємства використовуються такими групами як для сприяння вчиненню конкретних злочинів або здійсненню злочинної діяльності (наприклад, «фіктивні» фірми – для розкрадання кредитних ресурсів, бюджетних коштів), так і для зайняття різноманітними видами економічної діяльності. При цьому, така діяльність може бути не тільки протиправною, так би мовити «тіньовою» (зокрема, незаконне виготовлення лікєро-горілочаних виробів, незаконна торгівельна діяльність і таке інше), а й у сферах надання послуг, проведення розважальних заходів тощо). Проте і в останньому випадку кінцевою метою функціонування таких підприємств є отримання коштів для подальшого їх використання під час злочинної діяльності та легалізації (відмивання) коштів, які здобуті злочинним шляхом;

– наявністю у розпорядженні групи загальних коштів, які використовуються для забезпечення її злочинної діяльності. Вказані кошти можуть бути отримані як внаслідок злочинної діяльності, так і за рахунок економічної діяльності підконтрольних

групі підприємств, організацій та установ (у тому числі у вигляді постійних відрахувань за забезпечення так званого «даху»). Використання таких коштів визначається не лише забезпеченням злочинної діяльності групи (придбання зброї, інших знарядь для вчинення конкретних злочинів, налагодження корумпованих зв'язків з працівниками правоохоронних органів, державної влади та управління тощо), а й подальшим зміцненням «економічної бази» угруповань, проникнення у легально існуючий сектор економіки;

– використанням наявних у злочинної групи можливостей для легалізації (відмивання) коштів (як власних, так й інших злочинних угруповань), здобутих злочинним шляхом.

При цьому «*легалізація (відмивання) коштів*» означає не тільки накопичення готівкових або безготівкових коштів та розміщення їх на банківських рахунках, а й придбання на такі кошти об'єктів державної або комунальної власності, акцій та цінних паперів, інвестування їх у різноманітні проекти тощо.

2. *Етнічний (національний) склад злочинної групи*, певна «спеціалізація» злочинних угруповань, наявність міжрегіональних або транснаціональних зв'язків у злочинному середовищі.

Відповідно до п. 4.4.2. положення «Про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань», затвердженого наказом Генерального прокурора України від 17.08.2012 № 69, до злочинних угруповань з *міжрегіональними зв'язками* відносяться організовані групи та злочинні організації, злочинна діяльність яких охоплює територію двох або більше регіонів України (Автономна Республіка Крим, області, міст Києва та Севастополя).

Згідно з п. 4.4.3 положення до злочинних угруповань з *транснаціональними зв'язками* відносяться організовані групи та злочинні організації за умови вчинення ними хоча б одного злочину, що має транснаціональний характер, який учинено:

- а) за кордоном або на території двох або більше держав;
- б) на території однієї держави, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі;
- в) на території однієї держави, але за участі організованої групи або злочинної організації, які здійснюють злочинну діяльність на території двох або більше держав;
- г) на території однієї держави, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі.

Етнічний (національний) склад злочинної групи визначається:

— підвищеним рівнем організованості злочинної групи, в якій наявність постійних злочинних зв'язків між її членами та відповідними взаємовідносинами посилюється за рахунок належності лідера (керівника) групи та більшості її членів до тієї або іншої національності;

— злочинна «спеціалізація» таких груп нерідко визначається саме внаслідок певної специфіки їх діяльності. Найбільш розповсюдженими для даних груп є поєднання: розбоїв з вимаганнями (35% від груп, що поєднують розбої з іншими видами злочинів), квартирними крадіжками (32%), крадіжками автотранспорту (21%), незаконним обігом зброї та боєприпасів (21%); незаконного обігу наркотиків (перевезення, збуту) з легалізацією злочинних доходів (39% від груп, що поєднують перевезення та збут наркотиків з іншими злочинами);

— розподілом так званих «сфер впливу», що визначається як суто географічними чинниками (за місцем злочинної діяльності групи — у межах району, міста, регіону), так і безпосереднім об'єктом злочинного посягання;

— встановленням певних взаємовідносин між конкретними злочинними угрупованнями, що визначаються, передусім, необхідністю використання «можливостей» кожної з таких груп для здійснення спільної злочинної діяльності (наприклад, вчинення злочинів, пов'язаних з контрабандою викрадених на території інших країн автомобілів, з «конвертацією» грошових коштів через іноземні банки тощо).

Крім того, вказані взаємовідносини у певній мірі підтверджують «статус» таких злочинних груп, закріплення за ними конкретних «сфер впливу» і «спеціалізацією» (територіальної та функціональної, про які вже йшлося), що також свідчить про наявність ознак організованої злочинності.

Перелік таких додаткових ознак, зрозуміло, не є вичерпним та може доповнюватись у зв'язку з подальшим удосконаленням, наприклад, організаційної структури злочинної групи (створенням структурних підрозділів, які займаються вже виключно забезпеченням конкретних напрямків злочинної діяльності — здійсненням «розвідувальних» або «контррозвідувальних» заходів тощо).

Розбій, учинений організованою групою, слід відмежовувати від бандітизму. При цьому слід мати на увазі, що напад з метою заволодінні майном, вчинений бандою, за загальним правилом

кваліфікується лише як бандитизм за ст. 257 КК. Додаткову правову оцінку розбій повинен одержувати лише у випадках, коли його було вчинено членами банди поза вчинюваними бандою нападами і коли бандою вчинено такий вид розбою, за який законом встановлено більш сувору відповідальність, ніж за бандитизм (йдеться про випадки вчинення бандою злочинів, передбачених ч. 4 ст. 187 КК).

Розбій, учинений у складі злочинної організації, слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених статтями 187 і 255 КК.

Особа підозрюваного завжди досліджується при досудовому розслідуванні будь-якого злочину, бо отримані відомості мають кримінально-правове, кримінально-процесуальне та криміналістичне значення. Зміст даних про особу, що підлягають встановленню, розрізняється за категоріями злочинів, але об'єм основних обставин, а також методів їх встановлення багато в чому повторюється.

По-перше, чинне законодавство містить комплекс норм, які передбачають необхідність обов'язкового встановлення слідчим низки обставин, що стосуються особи підозрюваного та мають важливе кримінально-правове значення (наприклад, вік, із якого особа може нести кримінальну відповідальність, осудність тощо). Зазначене є обов'язковою умовою правильної кваліфікації дій винного та створює передумови для індивідуалізації кримінальної відповідальності.

По-друге, вивчення особи підозрюваного визначається необхідністю забезпечення процесуального режиму досудового розслідування. Наприклад, відомості про особу враховуються при прийнятті рішення про повідомленні їй про підозру, під час обрання запобіжного заходу, для забезпечення участі в процесі певних осіб (захисника, перекладача, педагога чи психолога), при призначенні деяких експертиз тощо. До того ж, відомості, що характеризують особу підозрюваного, відносяться до обставин, що підлягають доказуванню (ст. 91 КПК). Можна виділити такі групи обставин, що підлягають встановленню: персонографічні (прізвище, ім'я, по-батькові, дата та місце народження, помешкання тощо); соціально-демографічні відомості (стать, вік, освіта, вид занять, громадянство тощо);

відомості соціально-правового характеру (про судимості, адміністративні правопорушення, вживання наркотичних засобів, зловживання алкоголем); відомості виробничо-побутового характеру (поведінка за місцем проживання, роботи) тощо.

Криміналістичний (переважно тактичний) аспект вивчення особи підозрюваного зумовлений необхідністю чіткого орієнтування слідчого в різних, складних ситуаціях, що виникають при розслідуванні кримінальних проваджень, прийнятті різних тактичних рішень, виборі найбільш ефективних тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) дій, насамперед допитів. До відомостей про особу підозрюваного (обвинуваченого), які мають криміналістичне значення, можна віднести: дані про умови його виховання та життя, попередні судимості та випадки потрапляння його в поле зору правоохоронних органів у зв'язку з іншими злочинами чи адміністративними правопорушеннями, відомості про поведінку під час досудового розслідування та відбування покарання в місцях позбавлення волі (якщо особа раніше притягалася до кримінальної відповідальності), його коло спілкування, психологічний портрет злочинця, який складається з характеристики його за місцем помешкання, місцем навчання, роботи, а також особистих спостережень слідчого за підозрюваним під час спілкування з ним.

Стосовно суб'єктивної сторони розбою, необхідно встановлення двох обов'язкових ознак: 1) навмисної форми вини у вигляді прямого умислу на заволодіння чужим майном; 2) корисливого мотиву.

Також під час досудового розслідування розбоїв необхідно встановити майно підозрюваних, на яке можна накласти арешт для *забезпечення відшкодування шкоди*, заподіяної злочинцем.

Встановленню підлягають й *причини та умови*, що сприяли вчиненню злочину («серії» злочинів).

Коло обставин, що підлягають встановленню, значно ширше, конкретніше та детальніше за предмет доказування, нормативно їх перелік не врегульований, але саме вони складають основу розгорненого докладного плану досудового розслідування.

РОЗДІЛ 3. ТАКТИЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ РОЗБОЇВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

Специфіка проведення слідчих (розшукових) дій при досудовому розслідуванні кримінальних проваджень, пов'язаних з розбоями, вчиненими організованими групами, визначається необхідністю враховувати:

- внутрішньо-групові відносини та вплив лідера на кожного конкретного члена групи;
- можливе знання підозрюваними механізму та системи роботи органів розслідування;
- стійку лінію протидії не одного, а більшості підозрюваних;
- як правило, детально розроблену лінію поведінки та взаємозалежність показань всіх учасників групи;
- наявність стійких каналів зв'язку між співучасниками злочину;
- можливий витік інформації по кримінальному провадженню;
- фінансову та моральну підтримку осіб, які надають неправомірний вплив;
- високу активність у наданні протидії досудовому розслідуванню з боку свідків та потерпілих як результат впливу на них із боку зацікавлених осіб, оскільки побоювання з приводу реалізації загрози з їх боку набагато серйозніші побоювань каральної функції кримінального закону за відмову або дачу неправдивих показань¹.

Заходи подолання протидії розслідуванню ОГ у рамках проведення слідчих (розшукових) дій можна об'єднати в дві групи:

- 1) загальні заходи, характерні для більшості слідчих (розшукових) дій;

---

1 *Тишутина, И. В.* Противодействие расследованию организованной преступной деятельности: теория и практика выявления и преодоления [Текст]: монография / Под общ. ред. д.ю.н., проф. А.Ф. Волынского. – М.: «Юрлитинформ», 2012. – С. 236.

2) спеціальні заходи – для кожної окремої слідчої (розшукової) дії окремо.

До *першої* групи заходів слід віднести:

– використання засобів аудіо-, відеозапису, яке дозволяє більш об'єктивно й повно зафіксувати як вербальну, так і матеріально відображувану інформацію; відобразити обстановку проведення слідчої дії, виключивши припущення зацікавлених осіб про вплив на його учасника з метою отримання «необхідної» слідчому інформації; наочно представити показання в суді; отримати в розпорядження слідства зразки голосів підозрюваних, від дачі яких у рамках відповідної слідчої дії вони можуть відмовитись; мінімізувати потребу зацікавлених осіб та впливу на джерело інформації, яка доволі повно та наочно вже подана в матеріалах кримінального провадження;

– участь понятих про проведенні слідчих (розшукових) дій;

– використання даних ОРД;

– залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій;

– процесуально грамотна побудова тактики спілкування із захисником, яка передбачає: попередження про недопустимість розголошення втручання в процедуру слідчої дії без дозволу слідчого; занесення в протокол фактів ігнорування законних вимог слідчого та порушень професійної етики тощо¹.

Спеціальні заходи подолання протидії розробляються з урахуванням особливостей організації й тактики проведення кожної слідчої (розшукової) дії в її рамках, наприклад: за необхідності обмеження можливості стороннім особам спостерігати за ходом слідчої (розшукової) дії (запирання дверей, вибір робочого місця, віддаленого від дверних та віконних отворів, фіксація поведінки особи, яка перешкоджає слідчій дії, спроби обміну інформацією тощо).

---

1 *Тишутина И.В.* Противодействие расследованию организованной преступной деятельности: теория и практика выявления и преодоления [Текст]: монография / Под общ. ред. д.ю.н., проф. А.Ф. Волынского. – М.: «Юрлитинформ», 2012. – С. 238; *Алескеров В.И.* Криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования корыстно-насильственных преступлений, совершаемых организованными преступными группами / В.И. Алескеров, А.С. Шаталов // Криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования корыстно-насильственных преступлений [Текст]: спецкурс лекций. Учеб. пособие для вузов / Под ред. проф. В.П. Лаврова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. – С. 107-110.

Підрозділ 3.1. Огляд місця події

*Загальні положення огляду місця події за фактами вбивств,
вчинених із застосуванням вогнепальної зброї*

Огляд місця події найчастіше є невідкладною слідчою дією, саме тому він у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, що здійснюється негайно після завершення огляду (ст. 217 ч. 3 КПК України). Під невідкладними слід розуміти такі випадки, коли зволікання з оглядом може призвести до негативних наслідків для кримінального провадження – зникнення слідів кримінального правопорушення, об'єктів, які можуть стати згодом речовими доказами, зміни обстановки тощо.

У статті 237 КПК України вказано, що з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів.

Огляд місця події найчастіше є невідкладною слідчою дією, саме тому він у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, що здійснюється негайно після завершення огляду (ст. 217 ч. 3 КПК). Під невідкладними слід розуміти такі випадки, коли зволікання з оглядом може призвести до негативних наслідків для кримінального провадження – зникнення слідів кримінального правопорушення, об'єктів, які можуть стати згодом речовими доказами, зміни обстановки тощо.

За необхідності провести огляд у житлі чи іншому володінні особи слідчий за погодженням із прокурором або особисто прокурор звертається з відповідним клопотанням до слідчого судді за місцем проведення досудового розслідування. Закон передбачає, що огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється за правилами КПК, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи.

Частина 3 ст. 237 закріплює коло осіб, які мають право брати участь у огляді. Для участі в огляді можуть бути запрошені потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. Закон не містить імперативної вимоги щодо запрошення вказаних осіб для проведення огляду, віддаючи слідчому право вирішити це питання на підставі його внутрішнього переконання.

Відповідно до вимог закону слідчий або прокурор повинні вжити належних заходів для забезпечення присутності під час проведення огляду осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Найчастіше мова йде про власників житла чи іншого володіння особи, речей чи документів, які повинні бути оглянуті в ході огляду.

Відповідно до ч. 7 ст. 223 КПК огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії. Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення огляду.

Крім огляду місцевості, приміщення, предметів і документів, проводяться також огляд трупа (ст. 238 КПК) та освідування особи (ст. 241 КПК). Зовнішній огляд трупа слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря (найчастіше це хірург або патологоанатом) і в присутності не менше двох понятих. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення цієї слідчої дії (ч. 7 ст. 223 КПК). Оскільки при проведенні слідчої дії безперервно ведеться відеозапис, участь понятих непотрібна.

Огляд місця події по злочинах даної категорії орієнтований також на вирішення низки специфічних завдань, які полягають у фіксації не тільки обстановки події, а й внесених у неї змін, тому що вони є основою для опосередкованих висновків про:

- спосіб дій злочинця, конкретну спрямованість його умислу, обізнаність про систему контролю доступу в приміщення (квартири, відділення банку тощо), місця зберігання цінностей;
- знаряддя злочину;
- досвід вчинення розбоїв зазначеним способом та фізичну силу злочинців;
- чисельність осіб, які брали участь у вчиненні розбою;
- можливе місцезнаходження слідів злочину на центральних та периферичних вузлах місця розбою, а також самих злочинців, їх одязі (взутті), знаряддях злочину;
- шляхи підходу та відходу злочинців з місця розбою;
- можливо використаних транспортних засобах;
- особу злочинця (ців) (професійні навички; анатомічні та інші дані; предмети, що належать злочинцям);
- документи на номерні викрадені речі чи коробки до них;

- причини і умови, які сприяли вчиненню злочину.
- Місце події в процесі огляду досліджується з метою:
  - визначення адміністративно-територіальних та географічних координат місця події, характеристики даної ділянки простору;
  - вивчення обстановки в межах місця події та прилеглих територій;
  - виявлення, фіксації, попереднього дослідження об'єктів, які є потенційними носіями речової інформації про злочин, злочинця та його протидії органам досудового розслідування;
  - збирання, аналізу, використання шуканої інформації для перевірки, уточнення, розвитку раніше зібраних даних, перевірки раніше висунутих версій, побудови та перевірки нових версій.

При перевірці версії про інсценування розбою необхідно звертати увагу на «негативні обставини» (наприклад, у випадку проникнення до приміщення через вікно, шляхом руйнування скла, за рельєфом на бокових гранях уламку скла тощо).

Зміст та особливості роботи слідчого (слідчо-оперативної групи – СОГ) з огляду місця події по досліджуваній категорії справ визначаються:

- 1) характером місця скоєння розбою (відкрита місцевість чи приміщення: автомобільна дорога, автомобільна заправка, під'їзд, сходовий майданчик, будинок, квартира тощо);
- 2) результатом злочину (потерпілий поранений, не постраждав, кількість постраждалих);
- 3) типом та видом застосованої зброї або вибухового пристрою (ніж, снайперська гвинтівка, пістолет-кулемет, пістолет, різновиди вибухових пристроїв тощо);
- 4) кількістю осіб, які напали;
- 5) місцем знаходження постраждалих (на місці події, в лікарні, в кареті швидкої допомоги тощо).

В процесі огляду місця події (як місця виявлення слідів злочину, так і місця розбійного нападу, в випадку, якщо вони різні) особливу увагу слід звернути на виявлення, фіксацію та вилучення слідів, які вказують на:

- вид розбою;
- кількість та ознаки осіб, які вчинили напад (груповий характер злочину), особливості дій кожного злочинця (слідів рук,

взуття, кинутих засобів маскування, крові, предметів одягу, недопалків цигарок, інструментів тощо);

– застосування зброї, вибухових речовин, інших засобів нейтралізації активності потерпілих (наручники, шнури тощо);

– спротив потерпілих у ході вчинення нападів та наступних дій (кров, у тому числі та, що не належить потерпілому, відірвані частини одягу, гудзики, вирване волосся, частки нігтів тощо);

– факти викрадення певного майна, яке належить потерпілому, вантажів, які перевозяться, транспортних засобів;

– використання злочинцями в ході вчинення розбою певних транспортних засобів (слідів протекторів коліс, ПММ тощо), мета їх використання (прибуття та відхід із місця події, вивезення викрадених вантажів, переміщення потерпілих, трупів тощо), кількість, моделі;

– шляхи прибуття злочинців на місце події та їх відходу. Тут поряд з виявленням транспортних засобів та взуття важливе значення має відбір зразків ґрунту на місці їх виявлення, адже в подальшому за ними можна ідентифікувати з забрудненнями, виявленими на транспортному засобі та взутті затриманих членів ОГ;

– місце та час очікування злочинцями жертви в певному місці (засідки).

В процесі огляду місця події слідчому та спеціалістам, які допомагають йому, доцільно звертати увагу й на збирання носіїв, що відображають об'єктивну інформацію про кваліфікуючі ознаки розбоїв: повторність, вчинення злочину групою осіб тощо.

Відомості про це можуть бути отримані в наступних моментах огляду:

1) при оцінці слідів (застосування зброї, рук, взуття, що мають різну форму, розміри, вид тощо, використаних знаряддях вчинення злочину, за їх кількості та складності), що характеризують групу;

2) при оцінці події за способом вчинення злочину (вчинення таких розбоїв, які за характером злочинних дій не можуть бути здійснені без участі іншої особи);

3) в процесі аналізу великого об'єму роботи з підготовки, вчинення злочину та приховання його слідів, використанню транспорту, що дає підстави для припущення групового характеру розбою (сліди пересування яких-небудь важких предметів, що

складно перенести однієї дорослій людині, значний об'єм викраденого майна, сліди перехресного вогневого контакту тощо);

4) з узагальнених даних про сліди злочину, обстановку, місце, обставини події;

5) за наявності комплексу слідів, що за деякими параметрами співпадає зі слідовим комплексом, виявленим при огляді інших місць скоєння грабежів, розбоїв, вбивств тощо;

6) при аналізі комплексу слідів, що відобразили «злочинний почерк» зі стійкою та повторюваною індивідуальною ознакою.

Успішне вирішення вказаних завдань гарантує результативність розслідування, яке можливе за умови раціонального визначення дій слідчим у процесі огляду місця події, котре досягається шляхом систематизації типових пізнавальних операцій в рамках відповідного алгоритму даної слідчої дії, який складається з таких структурних блоків:

I. Обставини, що необхідно встановити під час огляду місця події.

II. Підготовчий етап.

1. Дії до виїзду на огляд місця події.

2. Дії по прибуттю на місце події.

III. Робочий етап.

1. Загальний огляд місця події.

2. Детальний огляд місця події.

Огляд місць проникнення злочинців у приміщення.

Огляд місць, де знаходились викрадені цінності.

Огляд шляхів відходу злочинців.

Огляд місця нападу на потерпілого чи матеріально-відповідальну особу.

Огляд території, що не є місцем події, але прилягає до нього.

IV. Заключний етап – фіксація результатів огляду місця вчинення розбою та вилучення речових доказів.

У конкретизованому вигляді зазначені структурні блоки включають наступні елементи.

I. Обставини, котрі необхідно встановити в процесі огляду місця події:

1. Встановлення особи злочинця (злочинців) та комплексу відомостей про неї – сукупності її фізичних якостей, ознак, дій з метою розшуку та ідентифікації.

1.1. Встановити стать.

1.2. Встановити вік (дорослий, неповнолітній).

1.3. Виявити соціальне та професійне середовище її оточення.

1.4. Встановити навички, якими володіє злочинець (професійні, спортивні, злочинні та ін.).

1.5. Визначити фізичні (зріст), функціональні (хода) та зовнішні дані злочинців.

1.6. Визначити індивідуальні дані про злочинця, які дозволяють здійснити його ідентифікацію (папілярні візерунки, ДНК-профіль).

2. Встановлення мотивів та цілей розбою.

2.1. Визначити рівень життя та матеріальне становище злочинців:

- мотив – особисті грошові збагачення, мета – викрадення грошей, предметів розкоші, речей, комп'ютерної техніки, предметів антикваріату, зброї, витворів мистецтва тощо.

2.2. Встановити моральний облік членів злочинної групи: мотив – задоволення власних специфічних потреб, мета – викрадення грошей, алкогольних напоїв, лікарських засобів, які мають дію, подібну до наркотичних, тощо.

2.3. Виявити захоплення членів злочинної групи: мотив – задоволення власних духовних інтересів, поповнення колекцій, мета – викрадення предметів антикваріату, живопису, мистецтва, зброї, грошей тощо.

2.4. Встановити, чи не були злочинці винні кому-небудь гроші: мотив – повернення боргу, мета – охоплюється всіма предметами розбою, вказаними вище.

3. Встановлення способів вчинення розбою:

3.1. З'ясувати характер умислу на скоєння розбою:

3.1.1. Спонтанний.

3.1.2. Заздалегідь обдуманий.

3.2. Встановити способи підготовки злочинців до вчинення злочину:

3.2.1. Пошук та вибір об'єкта нападу.

3.2.2. Вивчення внутрішнього розпорядку мешканців квартири, розпорядку дня установи.

3.2.3. Складання плану дій та підготовка знарядь злочину.

3.2.4. Створення собі неправдивого алібі та засобів, пов'язаних з маскуванням злочину та своєї участі у ньому.

3.3. З'ясувати розподіл ролей серед учасників злочинної групи (навідників, виконавців, керівника та ін.).

3.4. Визначити, які дії здійснювали члени злочинної групи перед проникненням до приміщення:

3.4.1. Неодноразові дзвінки за телефоном і (або) у двері.

3.4.2. Перевірка поштової скриньки.

3.4.3. Спостереження за вікнами, вхідними дверми.

3.4.4. Нейтралізація елементів систем контролю доступу (камер відео-спостереження, сигналізації тощо).

3.4.5. Заклеювання оглядових вічок вхідних дверей квартир на майданчику.

3.5. Встановити, яким шляхом члени злочинної групи проник (ли) до об'єкту (через двері, вікно та у інший спосіб).

3.6. Встановити, в який спосіб відбувалося проникнення до приміщення:

3.6.1. Таємне проникнення, яке супроводжується подоланням перешкоди, потім – раптовий напад на жертву.

3.6.2. Проникнення під вигаданим приводом зі згоди потерпілого з раптовим наступним нападом на нього.

3.7. Визначити знаряддя злочину, котрі використовувалися злочинцем (злочинцями) для скоєння злочину (подолання системи контролю доступу, спротиву потерпілого).

3.8. Встановити, чи були обізнані злочинці про розташування приміщення та місця зберігання викраденого.

3.9. Визначити, чи здійснювали злочинці дії, не пов'язані з безпосереднім заволодінням майна (паління тощо).

3.10. Встановити, в який спосіб злочинці покинули місце розбою.

3.11. Чи вживали злочинці заходів зі спотворення слідів злочину.

3.12. Встановити, чи застосовувались злочинцями транспортні засоби для транспортування викраденого.

3.13. З'ясувати, чи є такий транспорт власністю членів злочинної групи, родичів або ж він сам був викрадений, встановити можливість використання для транспортування автомобілів таксі.

3.14. Встановити, чи нема поблизу з місцем вчинення розбою схованок, підвалів, горищ та інших місць для тимчасового зберігання викраденого майна.

3.15. З'ясувати, яким чином можуть розпорядитися викраденим злочинці:

3.15.1. Особисте користування.

3.15.2. Реалізація офіційними та злочинними каналами.

3.15.3. Зберігання в сховищах та в членів злочинної групи тощо.

3.15.4. Дарування викраденого.

3.16. Встановити можливих свідків, які знаходились на шляхах слідування злочинців до місця злочину та після його вчинення.

3.17. Встановити, в який спосіб злочинці покинули приміщення.

3.18. Визначити, в якому напрямку рухалися злочинці після вчинення злочину.

4. Встановлення механізму вчинення розбою.

4.1. Встановити наявність та характер змін у обстановці місця події.

4.2. З'ясувати локалізацію таких змін:

4.2.1. Порушення обстановки має місце по всьому приміщенню.

4.2.2. Обстановку змінено лише в місцях зберігання викрадених предметів.

4.3. Визначити характер порушення обстановки:

4.3.1. Ознаки суцільного пошуку без вжиття заходів приховання слідів, на що вказують розкидані в безладі речі, перекинуті меблі, відірвані шпалери тощо.

4.3.2. Ознаки вибіркового пошуку, на що вказують відновлення порушеної обстановки, сліди контактування з предметами способами, що виключають можливість утворення високоінформативних слідів.

4.4. Встановити наявність та локалізацію слідів злочинців.

4.5. Встановити, чи придатні вони для ідентифікації особи та за якими ідентифікаційними полями.

4.6. З'ясувати наявність на місці події слідів, що характеризують спосіб вчинення розбою і використані пристрої та знаряддя.

5. Встановлення обстановки вчинення розбою:

5.1. З'ясувати час вчинення розбою.

5.2. Встановити приблизний час, який знадобився злочинцям, для проникнення до приміщення.

5.3. Визначити кількість часу, проведеного злочинцями в приміщенні.

5.4. Встановити, чому саме даний час обрали злочинці для вчинення розбою.

- 5.5. З'ясувати причини вибору злочинцями об'єкту нападу.
- 5.6. Встановити метеорологічні та інші умови в момент вчинення розбою (погода, опади, вид освітлення, видимість тощо);
- 5.7. Визначити обставини, які сприяли вчиненню розбою:
  - 5.7.1. Недосконалість дверей, вікон та запірних пристроїв.
  - 5.7.2. Чи були ввімкнені елементи СКД (охоронна сигналізація тощо).
  - 5.7.3. Наявність відкритих вікон.
  - 5.7.4. Можливість потрапляння до приміщення газовими трубами, пожежними драбинами, через суміжні лоджії тощо.
  - 5.7.5. Доступність ключів тощо.

II. Підготовчий етап.

1. Дії до виїзду на огляд місця події.

Дії оперативного чергового.

Зробити запис у журналі єдиного обліку заяв та повідомлень про події.

Відправити на місце злочину групу екстреного реагування, яка повинна підтвердити чи спростувати факт вчинення злочину.

У випадку підтвердження інформації вжити заходів зі встановлення свідків-очевідців, забезпечення охорони місця події та з'ясування у потерпілого відомостей щодо обставин виявлення розбою, встановлення первинних даних стосовно обстановки вчинення злочину.

На підставі отриманої інформації, з використанням баз даних ІПС ОВС підготувати таку інформацію:

— про потерпілого — дані, адреси місць реєстрації та проживання, рід діяльності, місце роботи, навчання; час, місце та обставини вчинення злочину; засоби, що використовувалися при вчиненні розбою; що зникло, викрадено; спосіб проникнення до приміщення, порядок у приміщенні; кримінальні та інші зв'язки потерпілого;

— про осіб за визначеними параметрами — які знаходяться на волі і що притягувалися до кримінальної відповідальності за незаконний обіг наркотиків, наркоманів та споживачів наркотиків, які звільнилися з місць позбавлення волі за останній рік (Ф.26), які притягувалися до кримінальної відповідальності за розбої та проживають на суміжних з місцем вчинення злочину районах, які подібні за описом зовнішності та мають категорію обліку «підозрюваний» в ІП «Єдиний облік» за вчинення

майнових злочинів, злочинів в сфері незаконного обігу наркотичних засобів в районі місця розбою впродовж останніх 2–3 місяців;

- про розкриті та не розкриті злочини та події, вчинені в районі місця злочину, а також осіб, затриманих за їх вчинення, за реєстрованих за останні 2–3 місяці;

Дії слідчого:

- уточнити відомості з отриманого повідомлення від оперативного чергового, що стосуються обставин події; охорони місця події; дати розпорядження про прибуття туди дільничного інспектора;

- визначити склад СОГ, за потреби включити до неї додаткових учасників: спеціалістів: біолога, зброяря; кінолога зі службово-розшуковою собакою, представників державної служби охорони, житлово-експлуатаційних відділів та ін.;

- запросити понятих, або доручити це оперативним працівникам;

- підготувати необхідні науково-технічні засоби.

2. Проведення другої стадії підготовчого етапу огляду (після прибуття на місце події) спрямовано на уточнення інтегральної моделі події розбою.

2.1. Дії слідчого:

2.1.1. Відмітити час прибуття та час початку огляду.

2.1.2. Отримати доповідь від членів групи екстреного реагування про встановлені факти та прийняті заходи з забезпечення охорони місця події.

2.1.3. В разі необхідності вжити додаткові заходи зі зберігання обстановки з місця злочину, а також слідів та предметів, які мають потенційне доказове значення.

2.1.4. Видалити сторонніх осіб з місця злочину.

2.1.5. Доручити оперативним працівникам встановити та опитати очевидців з метою отримання та уточнення первинної інформації про подію та особу злочинця (злочинців).

2.1.6. Опитати осіб (які встановили наслідки злочину, вчинили злочин, потерпілого, представників ДСО) й з'ясувати (згідно запропонованої матриці) відомості, які відносяться до криміналістичної характеристики розбоїв:

- характеристику приміщення, яка поділяється на відомості про:

а) місце розташування (район, вулиця, сусідні будинки, наявність стоянок, доріг, лісових смуг, міліцейських маршрутів, освітлення);

б) будинок (багатоповерховий, одноповерховий, новобудова, елітний, відомчий, багатопід'їздний, вхід, кодові замки, варіант гомофонної системи: аудіо— чи відео— системи на одного користувача з контролем доступу, які функції активовані, система контролю доступу (СКД), відеокамери та плати відеозахвату, спосіб застосування: як автономних систем чи в системі інтегрованого комплексу (DSX), охорона, паркан, підвальні приміщення, наявність об'єктів торгівлі та побуту, освітлення в під'їздах, ліфт, сміттепровід, чи не використовується система «майстер-ключ»; наявність горищних та підвальних приміщень, чи закриваються ці приміщення на ключ, який стан запірок, можливість вільного проходу горищем чи підпіллям тощо);

в) квартира (поверх, кількість кімнат, вікна, двері, замки, наявність засобів охоронної сигналізації, яким чином потерпілий користується ними, плани розводок шлейфів сигналізації та ліній зв'язку технічних засобів охорони (сполучений чи роздільний по кожному виду сигналізації), схеми блокування окремих конструкцій (вікон, дверей, димарів, мурів), таблицю розводки електроживлення; наявність тварин, балкони, антени, вічко, камери зовнішнього та внутрішнього спостереження та об'єктів, що підпадають у поле зору цих камер, інші технічні засоби, комп'ютерні мережі, сейфи, якими замками обладнані, сховища, наявність Інтернету, кондиціонери тощо;

— про предмет розбою (гроші, одяг, ювелірні вироби);

— про спосіб проникнення до приміщень та виходу з них;

— час відсутності потерпілого та режим доби мешканців квартири, розпорядок роботи установи тощо;

— речову обстановку на місці розбою (характер пошуку).

Роз'яснити понятим та членам СОГ їх права та обов'язки.

Конкретизувати завдання співробітнику кінологічної служби для розшуку злочинців, знарядь, фрагментів одягу та предметів злочинного посягання.

2.2. Дії оперативного уповноваженого карного розшуку:

2.2.1. Здійснити, за вказівкою слідчого, спільно з іншими працівниками міліції оперативно-розшукову діяльність, направлену на пошук злочинця (злочинців) та викраденого майна.

2.2.2. Здійснити поквартирний-подворовий обхід та інші заходи зі встановлення свідків, очевидців, викраденого майна, знарядь та інструментів злому, слідів та об'єктів, потенційних джерел інформації про подію злочину.

2.3. Дії оперативного чергового:

2.3.1. Проінформувати чергового центрального апарату про подію злочину та осіб, які брали участь у ньому з метою організації розшуку «за гарячими слідами».

2.3.2. Проінформувати наряди патрульної служби з метою організації загороджувальних заходів.

2.3.3. Повідомити прикмети злочинця, викраденого майна та використані знаряддя оперативним працівникам, які здійснюються оперативно-розшукові заходи в місцях збуту викраденого майна.

2.4. Дії дільничного інспектора міліції.

2.4.1. Встановити можливих очевидців злочину; відомості, що характеризують членів родини потерпілого та їх знайомих за місцем помешкання; здійснити перевірку кримінальних елементів, які мешкають в районі вчинення розбою, а також здійснити інші дії, спрямовані на розшук злочинця та викраденого майна.

2.5. Спеціаліст-криміналіст:

а) здійснює підготовку необхідних НТЗ;

б) інформує слідчого про необхідність залучення додаткових фахівців: біолога, мистецтвознавця, хіміка;

в) спільно зі слідчим та іншими учасниками огляду бере участь у розробці перспективного плану дій (встановлення послідовності огляду, оптимальних тактичних прийомів).

2. *Дослідницький етап* передбачає використання різноманітних прийомів і криміналістичних методів дослідження матеріальної обстановки та починається з *загального огляду*, в процесі якого починають:

— з визначення меж та характеру території, яка підлягає огляду з урахуванням об'єкту та предмету злочинного посягання, найбільш ймовірного механізму слідоутворення, характеру виникаючих слідів та їх просторової локалізації;

— з визначення базисної точки огляду та приблизного способу послідовного вивчення обстановки, встановлення вузлових пунктів, що підлягають детальному огляду;

- вирішення питання про число оперативних працівників, необхідних для участі в огляді, а також запрошення спеціалістів та технічних помічників;

- визначення доцільності застосування службово-розшукового собаки;

- вирішення питання про необхідність проведення оперативно-розшукових заходів та розшукових дій, надання відповідних доручень співробітникам оперативних підрозділів.

При цьому під *центром* місця події розуміється ділянка, на якій суб'єктами виконувалися дії, зі здійсненням яких пов'язується закінчення складу злочину, на місці розбою це – сховище, звідки вилучалися цінності.

2.1. Дії слідчого:

2.1.1. Здійснити загальний огляд місця події, встановлюючи та уточнюючи при цьому його орієнтуючі дані: назву вулиці, на якій знаходиться будинок, номер будинку; його взаєморозташування з сусідніми будинками; поверх, на якому знаходиться квартира, її внутрішнє планування.

2.1.2. Визначити межі та характер обстановки місця події.

Визначенню меж огляду сприяє обстеження розташованих у районі розбою порожніх будівель, підвалів, горищ, сміттепроводів, лісових смуг, каналізаційних люків з метою: виявлення вкрадених предметів, які злочинець не зміг внести далеко від місця злочину; одягу, взуття, знарядь злочину, що належать злочинцю, від яких він позбавився після вчинення розбою; встановленню місць можливого спостереження злочинцями за об'єктом злочину (сходові майданчики та марші, двері суміжних квартир, автомобілі зі спеціальною апаратурою для несанкціонованого отримання інформації, наприклад, перехвату радіосигналу та використання нього для відключення сигналізації), де могли залишитися їх сліди (недопалки, пластикові стакани, поверхневі сліди взуття, рук, слини, шматки паперу, «скотчу»); визначення меж території, що підлягає огляду; встановлення місця, де міг знаходитися транспортний засіб.

З метою визначення місць можливого знаходження слідів злочину потрібно враховувати:

- способи, характер подолання перешкод при підході до місця злочину та відходу з нього;

- «досвід» злочинця, знання їм замикаючих пристроїв;

– результати дій учасників події (наприклад, предмети та речі пересунені, розкидані, є чужі предмети, що не належать потерпілому);

– результати опитування заявника, встановлених потерпілих, очевидців;

– стан та особливості слідосприймаючих поверхонь.

2.1.3. Спланувати послідовність проведення слідчої дії, визначаючи відправний початок огляду та інформаційні вузли та незмінні і нерухомі орієнтири.

При розбоях проводиться загальний огляд:

1) приміщення:

а) дверей, запірок, ґрат, горищних, стельових міжповерхових перекриттів, стін, підлоги;

б) сейфів, столів, шаф, шухляд, антресолей та інших сховищ грошей, речей;

в) засобів та пристроїв зв'язку, сигналізації;

г) інших об'єктів, з якими злочинець чи знаряддя могли взаємодіяти, використовувати їх у процесі проникнення до приміщення, пошуку предмету викрадення, заволодіння ним, винесення, подолання різних перешкод на шляху пересування (наприклад, кинуті знаряддя злочину сховищ, речі, що випали з кишені);

д) документи, що засвідчують право власності та переміщення майна;

2) ділянки поза приміщенням:

а) ділянки місцевості та доріг, по яким злочинець прибув на місце злочину та вибуття звідти;

б) кинутий ним транспортний засіб, інші предмети, використані при вчиненні злочину;

в) зламані сейфи, вивезені з місця події, місця їх виявлення, місця підготовки до вчинення злочину (пункти спостереження),

г) сліди відображення знарядь злочину, інструментів.

2.1.4. Визначити вихідну точку огляду, обираючи спосіб огляду.

При огляді місця події можуть бути застосовані *три основних способи*:

- концентричний – ведеться за спіраллю від периферії до центру місця події, під яким зазвичай розуміється найважливіший об'єкт (сейф, автомобіль тощо) або умовна точка;

- ексцентричний – ведеться від центру місця події до його периферії за спіраллю;

- фронтальний — ведеться шляхом переміщення від однієї межі об'єкта, що оглядається до іншої за лінією.

Якої-небудь жорсткої настанови із застосування того чи іншого способу не існує. При виборі способу враховують конкретні обставини. Так, при огляді місця події за фактом розбою приміщення рекомендується проводити огляд з місця проникнення, тобто концентричним способом.

При вчиненні розбою на відкритій місцевості найбільш ефективним є ексцентричний спосіб огляду, якщо на місці події сліди, предмети злочину розташовані в короткому проміжку один від іншого (сліди боротьби на м'якому ґрунті, крові, знаряддя злочину). Концентричний спосіб доцільно застосовувати в тому випадку, якщо центр місця події не визначений або необхідно оглядати не тільки центр вчинення злочину, а й прилеглі до нього ділянки. Це зумовлено тим, що при підготовці до злочинів, що розглядаються, злочинці, як правило, обирають такі місця засідок, які розташовані в безпосередній близькості від стежки, тротуару, проїжджої частини, де й відбувається напад на жертву. Тому слід враховувати, що частіше за все сліди злочинців (наприклад, залишені недопалки, мікрооб'єкти тощо) були виявлені та вилучені в ході огляду місця засідки — кущів, неосвітлених провулків, кинутих будівель тощо.

Фронтальним способом огляді місця події також здійснюється, але у випадках, коли сліди були розташовані на ділянках місцевості, які мали певні рамки (наприклад, проїжджа частина, огорожена високим бордюром, дорога, яка з двох сторін обнесена забором приватних будівель тощо).

Від способів огляду слід відрізнити *методи огляду*. Виділяють два методи огляду — суб'єктивний та об'єктивний.

Під суб'єктивним способом просторового охоплення розуміється такий спосіб, при якому оглядаються лише ті об'єкти, які знаходяться на прогнозованому шляху руху злочинця, а також з якими він міг контактувати (слідчий начебто йде шляхом пересування грабіжників). Поза зоною поля його зору залишаються зміни в обстановці місця події, якщо вони пов'язані не з діями злочинців, а з діями інших осіб.

Об'єктивний спосіб просторового охоплення місця події, навпаки, передбачає дослідження абсолютно всієї обстановки місця події, всього масиву слідів злочину та інших об'єктів, що мають

значення для справи. Об'єктивний спосіб найоптимальнішим, оскільки він забезпечує дослідження всієї обстановки місця події повністю, що відповідає вимогам повноти та всебічності огляду.

Найбільш оптимальним, зважаючи на специфіку відображення механізму розбоїв, огляд місця розбою доцільно проводити комплексним (змішаним) способом. При огляді найбільш складних ділянок місцевості уявляється тактично вірним ще до початку огляду (якщо всі ділянки місцевості, які необхідно оглянути, відомі заздалегідь) або в ході його проведення всю територію, де були знайдені сліди злочину, розумово розмежувати на умовні сектори (вузли), які, в свою чергу, повинні оглядатися систематично (почергово). При цьому кожний сектор може оглядатися ексцентричним, концентричним, лінійним, а також комплексним способом.

2.1.5. Розподілити обов'язки, дати конкретні вказівки кожному учасників СОГ.

2.1.6. Обрати спільно зі спеціалістом-криміналістом позиції для зйомки, після чого останній здійснює орієнтуючу та оглядову фотозйомку місця події.

В процесі огляду засобами фотографії фіксують:

- розташування приміщення (ділянки місцевості, автомобіля) відносно місцевості, що оточує його, будівель;
- місце проникнення та ознаки, що характеризують спосіб злому;
- зламану перешкоду та ознаки, що характеризують спосіб злому;
- сліди використаних знарядь злому та інструментів;
- обстановку всередині приміщення (автомобіля, ділянки місцевості);
- місця, де зберігалися матеріальні цінності;
- розташування на місці події слідів, речових доказів, предметів, які мають відношення для обставин вчинення розбою, їх зовнішній вигляд та особливості.

В процесі здійснення орієнтуючої та оглядової зйомки місця розбою на місцевості обирають такі напрямки, щоб показати особливості охорони ділянки з матеріальними цінностями; наявність і характер захисних пристроїв та стан (справний, несправний, увімкнений, чи є несправності, не пов'язані з розбоєм); наскільки віддалені місця викрадення від консьєржа.

2.1.7. Зробити в процесі орієнтуючого огляду місця події попередні начерки планів та схем місця злочину, а також відмітити елементи його обстановки в «чорновому» варіанті.

2.1.8. Здійснити статичний огляд, сутність якого полягає у огляді та фіксації за допомогою вузлової, детальної фотозйомки обстановки в тому вигляді, в якому вона спостерігається. На цій стадії слідчий разом зі спеціалістом-криміналістом розробляє план детального огляду, ознайомлюється з обстановкою місця події та визначає його межі, послідовність і способи пошуку слідів, вибір відповідних НТЗ, уточнення необхідності залучення фахівців інших галузей знань, розробку алгоритму їх взаємодії, проводить вимірювання, орієнтуючу, оглядову фотозйомку. Фотознімки повинні містити зображення розміщення приміщення (автомобіля, ділянки місцевості), з якого вчинено грабіж (розбій), відносно оточуючих будівель, місцевості. При цьому доцільно скористатися виготовленим на підготовчій стадії перспективним електронним планом приміщення, уточнивши та позначивши на йому місця, звідки були викрадені речі, помітивши, таким чином, «сектори (вузли) ситуації».

Далі здійснюється *детальний огляд* місця події. У випадку вчинення розбою з проникненням у приміщення, огляд починається від входу, незалежно від того, чи потрапили суб'єкти розбою до місця зберігання через цю точку або через іншу.

Поряд з цим, не слід виключати початок детального огляду від центру місця події, тобто від «вузлу», де знаходилося вкрадене. Такий варіант можливий в ситуаціях, коли є суперечливі дані щодо місця проникнення, ділянки, що оглядаються мають велику площину тощо.

Вивчаючи місце проникнення до приміщення, потрібно встановити:

- вид та стан перешкод, які було подолано для проникнення до приміщення;
- вид, форму, розміри та інші особливості слідів злочину;
- яке конкретно знаряддя було використане для подолання перешкоди (підібраний чи штатний ключ, спеціалізований інструмент, домкрат, металевий стрижень, автогенний апарат, кутошліфувальна машинка);
- яким чином та які особливості знаряддя (знарядь) злочину відобразились у слідах на перешкоді;
- послідовність використання різних знарядь злочину;

– чи використовував злочинець фізичну силу для подолання перешкоди (відомості про зріст, комплекцію та фізичну силу злочинця);

– відомості про те, що злочинець лівша;

– відомості про кількість осіб;

– відомості про злочинні навички виконавця;

– чи використовував злочинець для проникнення пасту, що полімеризується на повітрі, кислоти чи інші матеріали для відпирання або руйнування замків;

– чи підбирав злочинець шифр кодового замку;

– чи було заздалегідь відключено охоронну сигналізацію, або інші елементи СКД, якщо так, то в який спосіб;

– час, необхідний для подолання перешкоди;

– факт контактної взаємодії злочинця з перешкодою (на явність на перешкоді слідів пальців рук, ніг, взуття злочинця, слідів біологічного походження, мікрооб'єктів – мікрОВОЛОКОН, мікрочасток металів та сплавів, лакофарбового покриття, пластмас, полімерів тощо; які мікрооб'єкти могли залишитися та тілі, одязі злочинця чи знаряддях та предметах, що ним використовувалися.

При цьому спеціаліст-криміналіст:

- надає рекомендації слідчому щодо послідовності проведення робіт та необхідності застосування технічних засобів для виявлення та фіксації слідів для запобігання їхнього знешкодження чи видозмінення;

- консультує слідчого щодо спеціальної термінології, характеристикам об'єктів огляду, технічним та технологічним особливостям, які відображаються в протоколі огляду;

- надає допомогу слідчому у встановленні належності виявленого предмета до певного пристрою, конструкції;

- звертає увагу учасників огляду на виявлені ним характерні ознаки та сліди, зі згоди слідчого проводить попередні дослідження з наданням пояснень останньому та іншим учасникам огляду для занесення до протоколу;

- виконує за дорученням слідчого вузлову та детальну фотозйомку;

- уточнює та доповнює плани, схеми та ескізи до протоколу огляду місця події (з відображенням на них виявлених і зафіксованих слідів взаємодії злочинця (ців) з оточуючим середовищем;

- висловлює рекомендації слідчому з вилучення зразків матеріалів та речовин, інших об'єктів для експертного дослідження.

Здійснюючи пошук слідів знарядь злочину спеціаліст-криміналіст повинен враховувати:

- різний ступінь відображення слідів, котрі утворилися від дії застосованих знарядь злочину: поряд із добре помітними слідами на місці розбою є малопомітні сліди;

- пошук малопомітних слідів злочину необхідно вести на основі знання механізму слідоутворення, зумовленого способом злочину перешкоди;

- можливість виявлення слідів знарядь злочину в місцях невіддаленого злочину;

- можливість виявлення в слідах знаряддя злочину мікрооб'єктів (мікрочасток) від предмету, котрі дозволяють судити про стан його поверхні, наявності забруднень, нашарувань, а також появи інших супутніх слідів;

- кількість зламаних перешкод та спеціальних сховищ;

- можливість знаходження предмету, котрий міг бути використаний в якості знаряддя злочину, не тільки поблизу зламаної перешкоди або на перешкодах місця події, що оглядається, а й за його межами;

- можливість присутності на знайденому предметі, котрій розглядається в якості знаряддя злочину, часток (слідів нашарування) від зламаної перешкоди.

Алгоритм дій слідчого та спеціаліста-криміналіста на ділянках проникнення на об'єкт складається з таких елементів:

1) виявити сліди та предмети, а також їх особливості, що вказують на спосіб проникнення.

При проникненні через двері:

- сліди застосування знарядь злочину на врізаних та накладних замках:

- а) при віджиманні ригелю врізаного замка, дверей – на ребрі переднього бруска обв'язки, дверній коробці, торці чи боковій площі ригелю, запірній планці. Сліди локалізуються в місцях розташування запірних пристроїв;

- б) при відпиранні механічного кодового замку – сліди-мітки ультрафіолетової штемпельної фарби на кнопках набірної поля;

- в) при відпиранні комбінованого електромеханічного замку – сліди свердлення: в області якоря електромагніта – при

пасивному стані, при активному – в області обмотки чи біля проводів живлення електродвигуна. На дверних накладках, засувках – сліди ковзання та вдавнені сліди; на обв'язці дверей – вдавнені сліди; на поверхні дверей поблизу замка – сліди застосування інструментів;

- сліди рук (рукавичок) на поверхні дверей та дверної коробки; на запірному пристрої, дверній ручці; клавіші електричного дзвінка; вічка;

- сліди ніг (взуття) біля дверей чи на підлозі біля входу до приміщення, ковзання взуття чи траси від його деталей, елементів підошов на поверхні дверей;

- мікрочастки (текстильні тощо), сліди крові на елементах дверного проходу.

Якщо проникнення відбулося шляхом відпирання замку за допомогою підібраних ключів та відмичок, необхідно вилучити замок, адже при проведенні трасологічної експертизи може бути вирішено завдання ідентифікації ключа, відмички за слідами на замку що є засобом доказування просторово-часового зв'язку особи с місцем злочину.

При цьому в протоколі огляду фіксується матеріал дверей, точне розташування слідів на об'єкті, форма та розмір кожного сліду, вид та кількість та що вилучено з місця події. Крім того, в якості зразку має бути вилучений склад об'єкта-слідоносія або його лакофарбове покриття, адже на знарядді злочину можуть бути виявлені частки відповідних субстанцій. В цьому випадку призначається криміналістична експертиза матеріалів, речовин та виробів, такий її вид, як експертиза лакофарбового покриття.

При проникненні через вікно:

- сліди застосування знарядь злому на рамі (сліди статичного чи динамічного тиску, ковзання інструментів);

- сліди ріжучих інструментів (алмазу) на гранях стекол;

- сліди тиску, ковзання, розпилу, перекусу та інших пошкоджень на лозинах решітки;

- сліди рук (рукавичок) на поверхнях скла, рами, підвіконня;

- сліди ніг (взуття) під вікном (на землі, підлозі), на підвіконні;

- сліди крові на лозинах решітки, склі, підвіконні, підлозі;

- мікрочастки (волокна, волосся) на шерехатих ділянках рами, кінцях лозин решітки тощо;

– сліди транспортних засобів (протекторів шин, ПММ) на ґрунті, асфальті.

Для виконання комплексу пошукових заходів при проникненні до приміщення через вікно (особливо якщо квартира розташована на першому чи останньому поверхах будинку) або балкон (лоджію) необхідно оглянути скло, кватирки, віконну коробку, відлив, раму та ґрати (при наявності). Потрібно також встановити наявність та характер пошкоджень зовнішніх елементів вікна (сліди застосування знарядь злому, вибите скло). Далі з'ясовується механізм пошкодження ґрат (злом місця кріплення за допомогою важеля, порушення арматури домкратом). Якщо квартира розташована вище першого поверху, доцільно оглянути решітки вікон нижчих поверхів з метою виявлення слідів злочинця.

Після цього слід оглянути вікно із зовнішнього боку (скло, віконні коробки, внутрішні відкоси віконного пройому, підвіконня, підвіконні ніші, газові та вентиляційні труби, запірні пристрої).

При огляді балкону (лоджії) встановлюється зовнішнє та внутрішнє становище балконного огорожування, решіток та склопакетів, газових труб (якщо вони знаходяться біля балкону потерпілого). Доцільно оглянути балкони на сусідніх поверхах, зручні точки опори нижчих поверхів, які дозволяють дістатися балкону потерпілого (якщо злочинець проник до квартири через балкон сусідів).

При проникненні в інший спосіб:

– (руйнування мурів суміжних приміщень, через димар): на перекриттях горища або даху, вкритих пилом можуть виявляються сліди ніг, рук, фіксується місце розташування, форма та розміри отвору, досліджуються його краї з метою виявлення слідів, залишених знаряддями злому, мікрочасток; встановлюється наявність чи відсутність вірьовок чи іншого спорядження, яке міг використовувати злочинець для спускання до приміщення чи передачі вкраденого; предмети альпіністського спорядження, вилучаються виявлені предмети, зразки горищного перекриття для подальшого порівняння з речовиною, яку може бути виявлено при огляді взуття та одягу підозрюваного.

2) зафіксувати всі виявлені сліди шляхом:

– описання в протоколі огляду місця події – матеріалу дверей, точного розташування слідів на об'єкті, форми та розміру, виду і кількості і т.п.;

– проведення спеціалістом-криміналістом вузлової та детальної фотозйомки в такий спосіб:

а) загальний вигляд дверей та дверного коробу отримують на фоні прилеглих ділянок муру. Стан та розміщення на їх завірних пристроїв найбільш вдало передає прийом діагональної зйомки. Двері горищ, підвалів, котрі виходять на невеликі за розмірами сходові майданчики, фотографують відповідно з верхніх та нижчих точок, зводячи до мінімуму спотворення їхньої форми;

б) при зйомці врізаних замків, відкритих за допомогою відмичок, підібраних ключів, на вузлових знімках передають положення ригелю (виступаючу частину головки ригелю), наявність чи відсутність слідів навколо замкової шпарини, ключі, що маються в ній тощо;

в) при віджиманні дверей (вікна) вплив знаряддя злому та двері чи дверний короб фіксують роздільно та в закритому становищі для показу розташування слідів відносно один іншого. Вузловою зйомкою фіксують й стан завірної планки замка, наявність на ній слідів від знаряддя злому. Цей спосіб проникнення характеризує й положення ригелю. Виступаючий відносно ребра дверей ригель фіксують з фронтальної точки, а його вигин – з верхньої. При зйомці з додатковими джерелами освітлення світло спрямовують не на об'єкт, а на світлу стіну чи стелю. При цьому розсіяне світло попереджає появу бліщів на металевих частинах замку;

г) засуви фіксують на місці їхнього виявлення: фіксується їх зовнішній вигляд, стан; положення дверних накладок, на котрих знаходиться чи знаходився замок до злому, відносно підлоги (землі); місця виявлення слідів знарядь злому чи інструментів на дверях. На знімках відображують стан підлоги перед дверми як зовні, так і всередині приміщення, наявність на ній часток деревини, слідів ніг (взуття) злочинців тощо. Сліди знарядь злому на вузлових знімках зазвичай слабо розрізняються. Їх локалізацію на перешкоді показують, окреслюючи перед зйомкою крейдою чи іншим фарбником, що добре розрізняється на поверхні перешкоди;

д) проломи в дверях, мурі фотографують з внутрішнього та зовнішнього боків приміщення. Форму пролому найбільш точно передає фронтальний напрям, а розміри отвору – планова зйомка з лінійним масштабом. На окремих знімках показують товщину зруйнованої перешкоди, місця розташування її елементів (уламків цегли, гіпсокартону, пластику). Обов'язково фотографують розташування слідів знарядь злому на зовнішньому та внутрішньому боках перешкоди. Аналогічно фотографують проломи стелі з боку приміщення та горища. На знімках відображають шлях проникнення крадія до горищного приміщення та засоби, використані з цією метою, наприклад, приставлену драбину, виступаючі елементи муру тощо; сліди пересування та інших дій;

е) при проникненні через вікно фіксують його положення над рівнем землі, сліди дій злочинця під вікном та у віконно-му прорізі. Місце проникнення фотографують з фронтальної точки або під більш гострим кутом. Діагональна зйомка дозволяє передати виступаючі частини фундаменту, предметів, використаних крадієм для проникнення у приміщення. В ході огляду фіксують стан стулок рами, кватирки, положення уламків скла зовні та всередині приміщення, а також на підвіконні (між рамами). Отвір у вікні у вигляді виставлених стулок рам, розбитого скла підкреслює фронтальний напрям, коли відображене від уламків, що залишилися, світло потрапляє до об'єктиву. В нічний час пошкодження скла фіксують, розташовуючи фотоапарат з рефлектором імпульсної лампи проти отвору у вікні. В момент спалаху світло, що пройшло через отвір, розсіюється в просторі, а відображені від уламків скла проміні окреслюють форму пошкодження. Положення уламків скла розбитого вікна фіксують з бокових відносно будівлі точок, підбираючи рівні відстані між уламками та муром. Більш точно розташування уламків скла та їхню форму передає верхня точка зйомки¹;

– виготовлення зліпків об'ємних слідів (злому);

– копіювання на спеціальну плівку (темну, світлу) поверхневих слідів (рук, ніг, одягу, шкірного покриву, що не мають папілярного візерунка та ін.);

---

1 Див.: *Зотчев, В. А.* Судебная фотография и видеозапись [Текст]: Учебник / В. А. Зотчев, В. Г., Булгаков, А. А. Курин. – Волгоград: ВАМВД России, 2006. – С. 331-332; *Дмитриев, Е. Н.* Судебная фотография [Текст]: Курс лекций / Е. Н. Дмитриев. – М.: «Юрлитинформ», 2009. – С. 237-239.

- відібрання слідів запаху;
- належної упаковки та вилучення слідів-залишків (фрагментів запірних пристроїв тощо);
- вилучення, по можливості, предмета-слідоносія (замок зі штатним ключем, якщо проникнення відбулося шляхом відпирання замку за допомогою підібраних ключів та відмичок з метою доказування просторово-часового зв'язку особи з місцем злочину).

Після огляду місця проникнення проводиться *огляд самого приміщення*, в процесі якого необхідно встановити:

- послідовність дій злочинців;
- які дії застосовували злочинці для пошуку майна, придушення спротиву потерпілого;
- де знаходився потерпілий та/або інші особи під час нападу;
- наскільки добре злочинців орієнтувалися в приміщенні;
- скільки часу знаходилися всередині приміщення;
- яке майно було викрадено та в якому місці воно зберігалося;
- в який спосіб злочинці зламав сейф чи інше місце зберігання майна, всередині приміщення, внутрішні двері;
- які знаряддя при цьому використовували;
- які сліди злочинців були залишені на місці злочину;
- чи проявили злочинці вибірковість у виборі предметів злочинного посягання;
- чи знаходилися злочинці в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, вживали в приміщенні алкогольні напої;
- чи співпадає місце проникнення з точкою виходу з приміщення злочинців, якщо ні, оглянути його;
- кількість осіб, що брали участь у вчиненні злочину;
- загально фізичні, анатомічні та функціональні ознаки та характеристики злочинців;
- рівень їх злочинного професіоналізму;
- спосіб життя та рівень матеріального стану потерпілого.

Потім встановлюються ознаки, що свідчать про застосованих злочинцями діях з підготовки та приховання вчиненого злочину, зокрема:

- проникнення до приміщення через найбільш вразливе місце та в найбільш доцільний спосіб, оптимальний час;
- проникнення до приміщення за допомогою заздалегідь викраденого ключа;

- викрадення цінностей з добре замаскованих сховищ;
- виявлення в різних місцях слідів різних знарядь злочину;
- відсутність на місці події особисто слідів злочинця;
- відсутність у приміщенні слідів пошуку викраденого майна;
- використання речовин, що ускладнюють застосування службово-розшукового собаки;
- підкидання предметів, котрі належать іншим особам;
- викрадення предметів, пропажу яких важко помітити;
- скоєння різних дій, покликаних приховати подію злочину – підпал, затоплення квартири, кидання сейфу до ванни з водою та ін.

Слідчий разом зі спеціалістом-криміналістом повинні визначити метод та спосіб проведення огляду, встановити пункти, що підлягають найбільш ретельному огляду. Як показує практика, для огляду місця події у житлових приміщеннях, доцільно застосовувати об'єктивний метод. Навіть, якщо власник (відповідальна особа, охоронець та ін.) приміщення, що складається з кількох кімнат, впевнено стверджує, що в одну з їх злочинці не заходили, цю кімнату все одно необхідно оглянути, бо, вони можуть помилятися та, згодом, у таких місцях іноді виявляються обставини, що мають значення для провадження.

Необхідно опитати потерпілого й осіб, обізнаних у обставинці в приміщенні про характер зміни стану речей в місцях зберігання, визначивши їх на схематичному плані приміщення. Потерпілий безпосередньо сприймає обставинку приміщення, яка піддавалася зміненню внаслідок впливу на неї злочинців, що слугує оживленню його пам'яті та виникненню асоціативних зв'язків. Він пояснює, яке майно було викрадено та й звідки, звертає увагу на речі, які йому не належать. При цьому в процесі огляду доцільно (слідчому) спостерігати за його поведінкою та складати перелік запитань до потерпілого для конкретизації деяких фактів.

Якщо буде отримана інформація про послідовність пересування суб'єктів розбою та виконаних ними діях, можливо використання вибіркового методу огляду. Висунуті потерпілими припущення перевіряються слідчим разом із спеціалістом-криміналістом при здійсненні опитів, пошукових заходів на місці події, використовуючи тактичний прийом аналізу окремих предметів та слідів, враховуючи наступні ознаки та властивості:

- а) час виникнення їх на місці події (аналіз тимчасових зв'язків слідів);

б) зв'язки об'єктів з даним чи іншим місцем (аналіз просторових зв'язків слідів);

в) структуру предметів і слідів для виявлення їх групової належності;

г) ідентифікаційні якості слідів з метою визначення можливості ототожнення об'єктів, що їх утворили;

д) можливість виникнення слідів від одного чи кількох суб'єктів розбою;

е) зв'язки слідів між собою і подією, що відбулася, механізм їх утворення;

ж) причини відсутності певних слідів і предметів, їх властивостей і ознак.

Слідовий комплекс усередині приміщення складається з:

а) слідів рук, ніг, зброї;

б) предметів та речей, залишених злочинцем;

в) недопалків;

г) біологічних слідів;

д) мікрооб'єктів: слина, піт, кров, запахові сліди;

е) записів систем відео – спостереження.

Реалізація вибіркового методу може полягати у моделюванні дій суб'єкту та дослідженні ділянок, де виконувалися операції, що передбачаються, які в сукупності утворюють спосіб вчинення розбою. Огляд цих територій може здійснюватись у тієї ж послідовності, в якій діяли суб'єкти розбою. Виявивши одні сліди та зіставивши модель дій, внаслідок яких вони виникли, слідчий разом зі спеціалістом-криміналістом моделюють наступні операції, які міг виконувати злочинець в умовах досліджуваної обстановки. При цьому враховуються вже виявлені сліди, можливі пояснення їх походження, відомості про типові способи розбоїв, що могли застосовуватися у даній обстановці та типові місця, що використовуються для сховищ (зберігання цінностей, зброї та ін.) та зберігання інформації, а саме: меблі, шухляди столу, сейфи, касові апарати, підвіконня, покриття підлоги, шпалери та плінтуси, вентиляційні камери, горшки з квітами, люстри, плафони, бра, книги, футляри апаратури, сміттєві кошики та контейнери.

Застосування вибіркового методу не означає можливості хаотичного переміщення по місцю події. В обстановці, що оглядається, повинні виявлятися вузлові елементи, сектори, послідовне дослідження яких забезпечує ефективність пошуку.

Пересуваючись до центру місця події, слідчий (спеціаліст-криміналіст) має можливість встановлювати маршрут пересування суб'єктів розбою, цілеспрямованість їх пошуку. Сліди суцільного пошуку, різке змінення його напрямку свідчить про те, що суб'єкти злочину не мали на меті заволодіння конкретним предметом.

Ретельному дослідженню підлягають місця, де знаходились викрадені предмети. Якщо воно знаходилося в сейфах, зачине-них шухлядах, шафах, необхідно оглянути зовнішню поверхню дверцят, бокові грані, з якими суб'єкти розбою могли контактувати руками, відкритими частинами тіла та одягом. Дослідження даних ділянок під різними кутами світла, з використанням оптичних засобів, джерел освітлення, методів виявлення слідів рук допоможе виявити та зафіксувати перелічені сліди. Необхідно також виявити сліди застосування зброї, апаратів термічної різки чи інструментів на поверхнях металевих ящиків, стінах, вікнах, сейфах та підлозі.

В подібний спосіб повинні бути обстежені й внутрішні поверхні шухляд, полиць та інших сховищ. Також слід вивчити предмети, що знаходяться всередині зазначених предметів. Виявлені на них сліди злому вивчаються з метою встановлення того, які знаряддя при цьому використовувались, які операції при цьому застосовувались.

Зміни в обстановці, призведені крадієм, фіксують таким чином, щоб за знімками можна було судити про:

- локалізацію виявлених змін в обстановці;
- сутність здійснених змін;
- характерні особливості цих змін, наприклад, що імітують розбій (невиправдане пошкодження предметів тощо).

При зйомці *зламаних сховищ матеріальних цінностей* (сейфів, шухляд, сервантах та інших предметах інтер'єру) на знімках відображають: місця їхнього знаходження серед елементів обстановки; форму, розміри та особливості конструкції; пошкодження; стан запірних пристроїв; сліди знарядь злому та інструментів.

Для виявлення можливих *слідів ніг* оглядається поверхня підлоги (шматки картону, аркуші паперу, килим, речі, фотоальбоми) перед місцем зберігання викраденого чи на підставці, якою користувалися суб'єкти для отримання доступу до предмету посягання.

Носіями *мікрооб'єктів* є об'єкти контактної взаємодії злочинця: злочинець та викрадені предмети; злочинець та перешкоди,

що долалися ним; сліди-мікрооб'єкти знярядь злону та злону, волокна тканин та інші утворення; волосся; сліди рук, рукавичок; частинки лакофарбового покриття; металеві ошурки; частки вибухової речовини або вибухового пристрою (при їх застосуванні); кров.

Найбільш типовими місцями утворення таких слідів на самому злочинцеві є: кисти рук, рукава одягу, брюки та підощва взуття. В квартирі дані сліди локалізуються у відповідних точках взаємодії, зокрема: в замковій шпарині – при застосуванні хімічного способу відпирання замку; в шафі – білизна на полках та кишнях одягу; на ліжку – постільні речі, подушка, матрац; сидіння та спинка стільців, а також поверхня підлоги, килиму.

Сліди *шкірного покриву, що не мають папілярного візерунку* утворюються як на предметах, де зберігалися викрадені цінності, так і на предметах, де, їх знаходження прогнозувалося крадієм: при взятті предметів у спробі дотягнутися до віддалених речей, при загляданні до прихованих місць (під диваном, за шафою), при підслухуванні через двері.

Варто зазначити, що механізм утворення даних слідів може мати й так би мовити логічний характер. Тому при їх пошуку доцільно брати до уваги необізнаність більшості злочинців щодо доказового значення останніх: докладаючи зусиль для приховання, наприклад, слідів папілярних візерунків, вони свідомо намагаються контактувати з предметами матеріальної обстановки іншими частинами тіла.

Для оптимального використання слідів шкірного покриву, що не мають папілярного візерунку, в пошуку та встановленні особи, яка їх залишила необхідно виявляти таку інформацію:

- наявність специфічних пошкоджень шкірного покриву на конкретних ділянках тіла людини;
- ступінь зморшкуватості шкірного покриву, ознаки захворювань (відшарування епідермісу), рельєфно відображених родимих плям;
- наявність та особливості волосяного покриву на відображуваному фрагменті в сліді ділянку шкіри¹.

---

1 Див.: Железняков, А. И. Следы кожного покрова, не имеющие папиллярного рисунка и их использование на предварительном следствии [Текст] / А. И. Железняков // Теория и практика использования специальных знаний при расследовании преступлений: Сб. науч. тр. – Волгоград, 1989. – С. 128.

Оглядаючи предмети інтер'єру квартири, доцільно звертати увагу на нижні частини столів – ніжки, раму, адже, як показує практика, багато злочинців машинально витирають руки об гострі краї, залишаючи сліди.

В точках контактування злочинця з оточуючим середовищем (підходах до місця події, місці проникнення до квартири, в її середині – підлозі, дверях, підвіконні тощо), утворюються також *сліди запаху*. При збиранні таких слідів необхідно мати на увазі, що вони краще зберігаються на холодних, шорстких предметах. Разом із тим треба пам'ятати, що переміщення предметів (здвигнутий стіл, кинута книга) та навіть їх деформація та руйнування (зламаний замок, відпертий автогеном сейф) не завжди супроводжуються утворенням на цих предметах запахових слідів людини. Утворення даних слідів, придатних для ідентифікаційного ольфакторного (одорологічного) дослідження, пов'язано лише з тривалим та щільним контактом предмету з людиною, а також наявністю її крові, волосся¹.

Проводячи огляд чергового розбою, коли підстави вважати, що слідство має справу з епізодом серії, бажано підпорядкувати пошук слідів інформації про спосіб дій злочинця та версії про його особу, яка вже мається.

Зміни в обстановці, здійснені розбійниками, фіксують таким чином, щоб за знімками можна було судити: про локалізацію виявлених змін в обстановці; про сутність здійснених змін; про характерні особливості таких змін.

При фотозйомці зламаних сховищ (сейфів, шухляд в столах, сервантах та інших предметах інтер'єру) на знімках відображають: місця їх знаходження серед елементів обстановки; форму, розміри та особливості конструкції; пошкодження, що знаходяться на них; стан запірних пристроїв; сліди знарядь злому чи інструментів.

Чітке визначення *шляхів відходу* злочинців з місця події сприяє виявленню додаткових слідів та речових доказів, адже трапляються випадки, коли шляхи відходу не співпадають з місцем проникнення: злочинці обирають найбільш вдалий маршрут для непомітного виносу вкраденого.

---

1 *Шамонова, Т. Н.* Использование запаховой информации при расследовании убийств и других преступлений против личности [Текст]: Учебное пособие / Т. Н. Шамонова, В. И. Старовойтова, В. В. Гриценко, К. Т. Сулимов. – М.: ЭКЦ МВД России, 1997. – С. 11, 17.

Рідко входять тим самим шляхом злочинці, що проникли через вікно, горишне приміщення, вентиляційну систему з використанням альпіністського спорядження, адже винесення викраденого цим же шляхом ускладнено. В таких випадках, а також, якщо викрадені відносно важкі або габаритні предмети, сліди відходу злочинців необхідно шукати коло дверей.

В інших випадках, за аналогією з місцем проникнення оглядаються вікна, двері, інші місця виносу майна, коридори, сходові клітини, підсобні приміщення та місця загального користування, верхні поверхи, місцевість. Слідовий комплекс розбою на цих ділянках складають: сліди взуття, пакування вкрадених предметів, де можуть бути виявлені сховані вкрадені речі, кинуті у калюжі, водоймища поцінні предмети, сліди транспортного засобу, на якому злочинці могли вивозити вкрадене. При вивченні слідчої практики встановлено, що злочинці по маршруту пересування роблять зупинки та кидають рукавички, забарвлений одяг, поцінні предмети, фрагменти зламаних циліндрових механізмів замків на доволі великій відстані, від 1 до 3 км, іноді перша зупинка відбувається в середньому через 20-40 метрів від місця події.

З розвитком систем контролю доступу великого розповсюдження отримали засоби відео спостереження та контролю за обстановкою, фіксації подій та накопичення інформації, які встановлюються в багатьох громадських місцях та приватних приміщеннях. Серед таких місць – вузли транспортного сполучення, готелі, заклади громадського харчування, кафе, ресторани, бізнес-центри, офісні приміщення, нічні клуби, банківські установи, вулиці міста. Досить поширеними є мережі відеокамер, які встановлюють на автошляхах, вулицях міста та використовують для фіксації та накопичення візуальної інформації про дорожній рух тощо.

Дані обставини необхідно враховувати при огляді місця розбою, вчиненого в районі житлових масивів, на проїжджій частині або на прилеглий території до об'єктів, оснащених системами контролю доступу з елементами відео-спостереження. Це дає правоохоронцям додаткові можливості: від отримання інформації про осіб зі складу учасників ОГ, потерпілих, свідків, їх установлення до з'ясування інших відомостей оперативного характеру.

Якщо в ході огляду території вдалося виявити такі засоби, то слідчий вживає заходів із витребування інформації, яка була ними зафіксована в період часу вчинення розбою.

Після закінчення огляду, слідчий разом зі спеціалістом-криміналістом, проаналізувавши результати, може змоделювати спосіб дій злочинця на місці події та повторно звернутися до огляду тих об'єктів, з якими взаємодіяли суб'єкти розбою, що надасть можливості додатково виявити сліди злочину.

Варто погодитися з рекомендаціями вітчизняних та закордонних криміналістів щодо доцільності застосування комплексного підходу з метою реалізації принципу повноти фіксації ознак різних інформаційних полів¹.

Тому виявляючи сліди рук, ніг (взуття), волосся чи кров ймовірного злочинця, необхідно використовувати всю інформацію, що міститься в сліді. Як джерела комплексної криміналістичної інформації такі об'єкти можуть бути досліджені *в першу чергу* за допомогою ольфакторного (одорологічного) методу, оскільки його застосування не перешкоджає проведенню в подальшому інших досліджень.

Ключовими принципами даної стадії дослідження є: врахування ситуаційного характеру слідоутворення, можливості приховування слідів злочину та використання методів виявлення, що запобігають руйнуванню сліду.

Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє оптимізувати складання характеристики сліду з точки зору різних інформаційних полів. За схемою робочого плану відповідно до цифрових позначок інформативних вузлів необхідно скласти своєрідний «паспорт» на виявлені сліди, який відбиває дані про ситуаційну, діагностичну та ідентифікаційну характеристики як самого слідоутворюючого об'єкту, – сліду, так й джерела інформації – людини.

---

1 Див.: *Єрмолаєва, А. О.* Діагностичні одорологічні дослідження [Текст]: Методичні рекомендації / А. О. Єрмолаєва, Красьоха Я. В., Тимошок П. О. / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2006. – 32 с.; *Полтавський, А. О., Борзов, О. П., Теплицький, Б. Б.* Порядок виявлення слідової інформації на вогнепальній зброї [Текст]: Методичні рекомендації / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2007. – 29 с.; *Кузнєцов, В. А.* Методи виявлення слідів рук в «польових» і лабораторних умовах [Текст]: Методичні рекомендації / ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2008. – 29 с.; *Проведення одорологічної експертизи [Текст]: методичний посібник / [Єрмолаєва, А. О., Кононенко, О. Я., Наняк, Ю. М., Теплицький, Б. Б.].* – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2009. – 48 с.; *Forensic entomology: the utility of arthropods in legal investigations / edited by Jason H. Byrd, James L. Castner.*

При виявленні предметів на місці вчинення розбою спеціаліст-криміналіст повинен пам'ятати, що:

- з метою запобігання внесення власних слідів на руки одягають гумові (латексні) рукавички;
- на об'єкті можуть знаходитися запахові сліди, сліди рук, біологічні сліди людини (у тому числі потожирова речовина, якою утворюються сліди рук), інші сліди і речовини;
- необхідно захистити об'єкт від впливу сонячних променів, вітру для запобігання пошкодження слідової інформації;
- виявлення та вилучення слідової інформації на об'єктах-слідоносцях необхідно проводити в лабораторних умовах із застосуванням повного спектру НТЗ з метою досягнення максимальної якості цього процесу за деякими винятками, один з яких полягає у тому, що залежно від специфіки запахових слідів їх вилучення бажано починати (проводити безпосередньо на місці вчинення розбою).

Застосовуючи методи виявлення слідів рук, доцільно дотримуватися такої послідовності:

- візуальний метод виявлення слідів рук (огляд об'єкта під різними кутами до джерела освітлення, прозорих об'єктів на просвіт, застосування різних світлофільтрів та огляд об'єктів за допомогою штучного освітлення);
- виявлення слідів рук за допомогою спеціальних джерел освітлення;
- виявлення слідів рук шляхом обробки об'єктів порошками.

Комплексний підхід до роботи з речовими доказами має застосовуватись і до інших субстанціональних полів, які містять матеріальні сліди-відображення.

У криміналістичному комплекті, що використовується під час огляду місця події, повинні знаходитися такі приладдя, необхідні для роботи із запаховими слідами:

- алюмінієва (побутова) фольга в рулоні;
- великий анатомічний пінцет;
- спирт етиловий;
- бинт медичний стерильний або марлеві серветки;
- бавовняні тканини (байка, фланель) у шматках розмірами 10x15 см;
- стрічка липка у котушках;
- товста шовкова нитка;
- канцелярський папір;

- письмові приладдя;
- гумові рукавички;
- пульверизатор з водою.

Також в криміналістичному комплекті має бути 5-6 чистих скляних банок ємністю 0,5-0,8 л з металевими кришками, що закручуються, для розміщення шматків бавовняної тканини із зібраними з об'єктів запаховими слідами.

Під час ОМП в разі неможливості вилучення предмета цілком запахові сліди з нього рекомендується збирати методом аплікації шляхом тривалого (не менш 1-2 годин) контакту шматків бавовняної тканини з предметами-носіями запахових слідів. Метод ґрунтується на переході пахучих речовин потожирових слідів людини з предмета-слідоносія на бавовняні серветки під час дифузійних і адсорбційних процесів. Бавовняні серветки із зібраними запаховими пробами знімають зі слідоносіїв і пакують окремо у скляні банки або щільно обертають декількома (5-7) шарами алюмінієвої фольги. Після цього отримані пакування з бавовняними шматками загортають у папір, надписують і опечатують¹.

В процесі огляду місця події є допустимим *проведення найпростіших експериментальних дій*. При огляді місця розбою з метою найскорішого встановлення базових станцій компаній мобільного зв'язку, які приймали телефонний сигнал з місця події, необхідно здійснити експериментальні дзвінки з мобільного телефону на будь-який номер, який не має відношення до події. Такі дзвінки дозволяють фактично відразу по закінченню огляду місця події отримати дані з компаній мобільного зв'язку про абонентів, що приймали телефонні дзвінки та тих, хто дзвонив з місця події в момент його вчинення, а також у в зацікавлений орган кримінального переслідування в період до та після розбою.

Відомості про ідентифікаційні дані SIM-карток, а також мобільного телефону заносять у ту частину протоколу огляду місця події, яка передбачає фіксацію даних про використані технічні засоби, а в описовій частині протоколу вказують точний час дзвінка та номер, на який він здійснено.

---

1 Проведення одорологічної експертизи [Текст]: методичний посібник / [Єрмолаєва А. О., Кононенко О. Я., Наяк Ю.М., Теплицький Б. Б.]. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2009. – С. 19-21.

3. Завданням *завершального етапу* огляду місця події є закріплення отриманої інформації та передавання її для подальшого використання.

Приблизна схема опису приміщення, яке є місцем вчинення розбою:

- найменування приміщення, підданого огляду (квартира, кімната тощо);

- місцезнаходження приміщення, що оглядається (адреса);

- характеристика будівлі, в якій розташовано приміщення (дерев'яна, цегляна, панельна, поверховість тощо);

- будівлі та інші орієнтири (стоянка автомобілів, парк, сквер тощо), розташовані поблизу будівлі, де знаходиться приміщення, що оглядається;

- розташування входів та виходів у будівлі, їх укріпленість, наявність пропускної системи (ліфта, драбини тощо);

- поверх, на якому розташовано приміщення, що оглядається, місце приміщення відносно виходу з ліфту або драбини, інших приміщень, розташованих поблизу;

- вхід у приміщення;

- матеріал, з якого виготовлено вхідні двері, колір, наявність оглядової прозурки;

- в який бік відкриваються двері (всередину, назовні), в якому положення («заперті», «відперті») знаходиться на момент огляду;

- наявність запірних пристроїв, їх стан, пошкодження на дверях та замках, локалізація та характер цих пошкоджень;

- наявність сигналізації та її працездатність;

- загальна характеристика приміщення;

- кількість кімнат, їх призначення, наявність вікон та їх кількість, наявність балконів, додаткових входів, їх міцність та стан;

- послідовність огляду приміщення;

- характеристика обстановки в кожній кімнаті, яка піддається огляду (повинна бути достатньо докладною);

- наявність слідів злочину або злочинців (у кожній кімнаті) на місці події (вид, на яких предметах виявлені, локалізація (вказують за системою прямокутних координат), кількість, форма, розміри, особливості слідоутворення, спосіб виявлення, фіксації та вилучення, заходи з забезпечення зберігання слідів;

- негативні обставини (якщо такі є);

- відомості про огляд прилеглих до місця події приміщень (лоджії, горища тощо), місцевості (присадибна ділянка тощо);

- відомості про застосування службово-розшукового собаки та залученні до протоколу відповідного акту;
- відомості про застосування засобів криміналістичної техніки;
- відомості про телефонні дзвінки з мобільного телефону на будь-який номер, що не має відношення до події, що відбулася (точний час дзвінку та номери телефонів, з якого дзвонили та на який дзвонили).

Приблизна схема опису місця події на місцевості:

- найменування ділянки місцевості, яка піддається огляду (ділянка лісосмуги, ділянка дороги, пустище тощо);
- місцезнаходження ділянки місцевості, що оглядається (адреса прилеглих до нього будинків; будівель; окраїна населеного пункту (північна, південна); окраїна поля, лісу (західна або яка-небудь інша); віддаленість від населеного пункту тощо);
- відомості про орієнтири, які знаходяться поблизу ділянки місцевості, що оглядаються (житлові будинки або будівлі виробничого призначення, кілометровий стовпчик, дерева, що стоять окремо, дорожній знак, валуни, опори ліній електропередачі тощо);
- відомості про межі ділянки, що оглядається, її розмірах, центрі ділянки, прив'язка меж ділянки до нерухомих орієнтирів;
- характеристика ділянки місцевості (рельєф, рослинність, характер ґрунту, побудови, розташовані на йому, її призначення, жвавність руху, під'їзди тощо);
- спосіб огляду, що проводиться (концентричний, ексцентричний, фронтальний);
- наявність слідів злочинів або злочинців на місці події, зокрема в процесі опису в протоколі виявлених слідів повинні вказуватися такі дані:

а) при описанні слідів рук: місце виявлення та розташування слідів; взаємне розташування слідів (якщо їх декілька або вони групові); вид; форма; розміри; найбільш значущі його особливості (зона нігтьової поверхні пальця, тип папілярного візерунку, наявність дельт); кількість; засоби виявлення, фіксації та вилучення, що застосовуються до них: фотознімання з обов'язковим використанням масштабної лінійки та вибором ракурсу, що не спотворює розміри сліду; обробка поверхні предмету за допомогою дактилоскопічних волосяних кистей: типу «флейш»

(колонкової, скловолоконної «Zephyr»), магнітних кистей (вузкої чи широкої «Корунд»), копіювання, виготовлення зліпків, вилучення з об'єктом-слідоносієм); упаковка і т.п.;

б) при описанні слідів ніг: їх вид, локалізація; розмір; кількість; індивідуальні особливості носку; каблуку та малюнку підшви; спосіб фіксації та вилучення слідів і т.п.;

в) при описанні слідів транспортних засобів: їх вид; локалізація; детальний опис індивідуальних ознак транспорту, що відобразилися в слідах; напрямок руху; особливості поверхні, на якій виявлені сліди тощо;

г) при описанні слідів знарядь злому та інструментів: вид та локалізація слідів; розмір та кількість; характер країв злому та пошкоджень і т.п.;

д) при описанні слідів зубів: вид; локалізація; кількість; розміри; індивідуальні ознаки; способи фіксації та вилучення і т.п.;

е) при описанні волосся та мікрочасток: вид; локалізація; об'єкт-носії; колір; форма; форма кутикули; довжина; товщина; кількість; способи виявлення, фіксації та вилучення і т.п.;

ж) при описанні об'єктів-носіїв одорологічних слідів: процес їх вилучення; матеріал предмета-слідоносія; умови та місці відібрання запаху; час вилучення слідів і т.п.

– негативні обставини (якщо такі є);

– відомості про огляд місцевості, що прилягає до місця події (огляду мають бути піддані шляхи можливого приходу злочинця до місця та уходу його з цього місця, напрям, у якому зникли злочинці, місця, з яких злочинець здійснював спостереження за потерпілим тощо);

– факт застосування, умови та порядок використання конкретних технічних засобів, об'єкти, відносно яких вони були застосовані, а також отримані результати;

– якщо в ході огляду робилися перерви, то вказують їх причину, а також час початку та закінчення;

– відомості про проведення фотозйомки або відеозапису;

– відомості про телефонні дзвінки з мобільного телефону на будь-який номер, що не мав відношення до події, яка відбулася (точний час дзвінка та номери телефонів, з якого дзвонили та на який дзвонили).

Особливістю огляду місця вчинення злочинів даної категорії є те, що при його провадженні необхідно вилучати пакування, товарні паспорти, сервісні книжки, чеки, кредитні договори

на придбання майна, гарантійні талони на вкрадене. Необхідно також оглянути фотоальбоми, де, можливо, є фотографії вкрадених предметів, скласти малюнки ювелірних виробів. Коли вкрадені предмети одягу, вилучаються елементи, частини матеріали, гудзики, що залишилися від них. Якщо на місці події виявляються предмети, від яких злочинець, можливо, відірвав частину (наприклад, тканина, папір), від них відділяється шматок із слідами відриву або предмет вилучається цілком.

В процесі огляду слід вилучати також частини складених предметів злочинного посягання, які з тих чи інших причин не було викрадено. Згодом вони можуть бути використані для ототожнення цілого за частинами, наприклад, чашка і сервіз, пістолет і кобура, віоліна і футляр.

Вилученню підлягають зразки, що складають матеріальну обстановку місця події: волокна з килиму, шерсть тварин, тому що такі частинки пізніше можуть бути виявлені на тілі й одязі злочинця.

При викраденнях картин, злочинець зазвичай вирізає полотно, залишаючи раму з підрамником. У такому разі потрібно оглянути та вилучити зразки полотна, що залишилися на підрамнику, таким чином, щоб не порушити характерні сліди відрізу тканини. Це дозволить ідентифікувати як само полотно (структура тканини), так й знаряддя, за допомогою якого тканину було відрізано. При вилученні кинутих кіотів, божниць необхідно вилучити сліди рук, та вилучити (за потреби) на їх внутрішніх поверхнях частки металу. Це необхідно для подальшого експертного дослідження часток металу, що є на кіоті та на знайденій чи вилученій іконі. Дослідження надасть можливість визначити, з якого металу був склад божниці при необхідності викриття злочинця у випадку твердження, що оклад був зі звичайних матеріалів.

Ознайомити учасників огляду зі змістом протоколу.

Попередні дослідження слідів та речових доказів

Результати огляду місця події мають широке значення у встановленні особи злочинця.

Обстановка місця події. Спосіб дії, шляхи підходу злочинців, можуть свідчити про знання обстановки, що, в свою чергу, надасть можливість визначити коло осіб, причетних до злочину.

Зазвичай злочинці орієнтуються на типову обстановку пересічної родини – гроші шукають у шафі, білизні, письмовому

столі, книгах, золоті вироби – в посуді, у шафах серед речей, скриньках. Безцільний пошук супроводжується викиданням речей з шаф, пересуванням та пошкодженням предметів, замків на шухлядах. Відсутність безладу, пошук сховищ може свідчити про інформованість злочинців про місця зберігання цінностей, розташування кімнат та запасних виходів, за слідами пошуку можна визначити їх мету та предмет: гроші, золото, одяг та ін.

Сліди злочину, інші предмети обстановки, предмети злочинного посягання, вивчаються з метою визначення кількості осіб, що брали участь у вчиненні розбою, типологічних, анатомічних та функціональних якостей особи, що скоїла злочин.

При вивченні слідів можна також встановити:

а) чи вдалося злочинцеві реалізувати свій злочинний замісел та при яких психофізіологічних характеристиках це можна здійснити (використати небезпечний шлях для подолання перешкоди);

б) чи є обраний шлях руху оптимальним або ж непродуманим, що свідчить про непідготовленість чи недосвідченість злочинця;

в) спокійними чи поспішними були дії суб'єктів розбою;

г) чи були обізнані злочинці про характер та устрій систему контролю доступу (сигналізацію, запірні пристрої, камери спостереження);

д) чи були обізнані злочинці про наявність та місцезнаходження цінних предметів;

е) який злочинний досвід правопорушника;

ж) яким чином обирався час вчинення розбою.

Виявлення та попереднє дослідження *слідів рук* дає змогу встановити ознаки долонь та пальців особи, що залишила сліди. Сліди рук людини містять діагностичну інформацію, яка має подвійне значення:

– стосовно самих слідів – щодо їх належності певним пальцям чи ділянкам долонної поверхні, а також умов їх утворення (механізму утворення – схоплення чи доторкання, а також відносної та абсолютної давності їх утворення);

– стосовно особи, яка їх залишила (стать, вік, зріст, наявність шрамів і каліцтв на руках, належність до окремих професій, наявність деяких хвороб, свідоме знищення папілярних ліній задля унеможливлення ототожнення).

Якщо виявлений повний слід долоні, встановити, якою рукою він залишений не становить труднощів. При виявленні одиничних слідів, спочатку з'ясовують, яким пальцем якої руки залишений кожний з них. Потім ретельно вивчають слід. При цьому необхідно встановити особливості кисти (відсутність окремого пальця чи фаланги, наявність шрамів, мозолів) та встановити загальні ознаки долоні: форму (квадратна, кругла, витягнута), відносну довжину пальців та ін. Після цього піддають детальному дослідженню слід кожного пальця.

Встановлення деяких відомостей про особу ймовірного злочинця (зріст, стать, вік (приблизний) за слідами пальців рук можливо за зведеними таблицями¹.

На стадії попереднього дослідження *слідів рукавичок* вирішуються питання про придатність для порівняльного дослідження, чи залишений слід рукавичкою або верхнім одягом людини, якою ділянкою (рукавичкою на яку руку); по можливості встановлюється положення тіла, пальців та долонь рук відносно слідосприймаючого об'єкта. З'ясування цього питання має важливе значення для порівняльного дослідження, адже спеціалісти, як правило, збирають фрагментарні сліди невеликого розміру².

Попереднє дослідження даних слідів дає можливість отримати наступну інформацію: з якого матеріалу виготовлені рукавички; якими швами вони зшиті; чи відобразилися в слідах які-небудь особливості, які можна використати для розшуку злочинців; чи не могли на рукавичках злочинця залишитися частки речовини з поверхні, на якій виявлені сліди.

Виявлені на місці події одиничні *сліди ніг* (взуття, босих, одягнутих в шкарпетки) та доріжка слідів є носіями інформації про особу злочинця. Вони дозволяють встановити обстановку

---

1 Див.: *Ивашков, В. А.* Работа со следами рук на месте происшествия [Текст]: Учебное пособие / В. А. Ивашков. – М.: ЭКЦ МВД России, 1992. – 78 с; *Грузевич В.А.* Комплексное изъятие следов при осмотре мест происшествия, связанных с хищениями из металлических хранилищ [Текст] / В. А. Грузевич, Т. Ф. Лозинский. – М., 1998. – С. 56; *Корноухов, В. Е.* Тактическая задача «Поиск лица, совершившего преступление» [Текст] // Курс криминалистики. Особенная часть. Т. 1. Методики расследования насильственных и корыстно-насильственных преступлений / Отв. ред. В. Е. Корноухов. – М., 2001. – С. 215-219.

2 Див.: *Гостев, В. И.* Исследование следов перчаток [Текст] / В. И. Гостев // Экспертная практика. – М.: МВД РФ, ЭКЦ. – 1999. – № 46. – С. 56-66.

в момент злочину та спосіб його вчинення, кількість осіб, що брали участь у злочині, судити про деякі їх функціональні та анатомічні ознаки: зріст, вік, стать, вагу, професію, фізичні вади. Сліди ніг вказують напрям руху злочинця, допомагають визначити, біг він чи йшов, де зупинявся, чи мав при собі важкий тягар, де і в який спосіб проник до приміщення.

Деяка інформація про особу ймовірного злочинця також міститься в довідкових таблицях¹, однак останніми науковими дослідженнями криміналістів доведено низьку ефективність існуючих способів встановлення зросту людини за довжиною стопи, адже вони не враховують повної визначеності антропометричної залежності між довжиною стопи та зростом людини, а також реалій сучасного життя – пріоритет розумової праці над фізичною, акселерацію населення, виробництво великого асортименту взуття (з подовженим, загостреним носком, каблук-ом, що виступає ззаду та ін.)².

Найвдалішим, таким, що відображає антропометричну залежність між зростом та довжиною стопи є спосіб розрахунку, наведений в системі підготовки розвідників, із розрахунку, що довжина ступні складає $1/6,5$ зросту людини. Для більш точного визначення зросту за слідом босої ноги пропонується такий розрахунок. При довжині сліду до 23 см це число необхідно помножити на 7, при довжині від 24 до 27 см – на 6,5, при довжині від 28 см та більше – на 6. Відповідно зі збільшенням довжини стопи коефіцієнти її співвідношення зі зростом зменшуються з 7,0 до 6,0. Для визначення зросту за слідом взутої ноги, необхідно, перед помноженням на вказане число, з довжини відняти 2 см. Отримані результати можуть коливатися в межах 12-15 см. Наприклад, зріст людини 182 см, довжина сліду 30 см, ноги взуті, але вид взуття визначити важко. Необхідно з 30 см відняти 2 см. Отримані 28 см помножуємо на 6 та отримуємо 168 см. Із урахуванням похибок визначаємо, що зріст людини 168-183 см.

- 1 Див. наприклад: *Жигалов, Н. Ю.* Экспертные исследования следов обуви человека // Трасология и трасологическая экспертиза [Текст]: Учебник. – М., 2002. – С. 54-72; *Криминалистическая техника* / [Антонов В. П., Балашов Д. Н. и др.]. [Текст]: учебник. – М.: «Юрлитинформ», 2002. – С. 135-137.
- 2 Докладніше про це див.: *Скотников, Д. К.* Влияние субъективных и объективных факторов на соотношение между ростом и длиной стопы человека [Текст] / Д. К. Скотников // Вестник криминалистики / Отв. ред. А. Г. Филиппов. – Вып. 3 (35). – М.: Спарк, 2010. – С. 52-56.

Попереднім дослідженням *мікрооб'єктів* можна встановити їх клас (рід, групу), належність (в багатьох випадках ймовірно) до події злочину, отримати певні розшукові дані, визначити напрями пошуку додаткових слідів та об'єктів порівняння, а також вид наступної експертизи¹.

Попереднє дослідження *слідів злому* дає можливість встановити: вид інструменту, приблизний час злому, приблизний зріст, комплекцію, поінформованість злочинця про особливості заперного механізму, наявність навичок, можливість утворення на тілі, одязі та знаряддях злому нашарувань, що виникли при зломі.

Комплексне використання даних, отриманих при роботі зі слідами транспортних засобів, дозволяє дати обґрунтований висновок про:

- наявність, характер та локалізацію пошкоджень та інших особливостей на розшукуваному автомобілі;
- характер існуючих несправностей автомобіля;
- вантаж, що перевозився;
- ознаки експлуатації з порушенням встановлених вимог;
- те, що сліди на місці події, одязі та тілі потерпілого залишені конкретним транспортним засобом.

Попередні дослідження *слідів пострілу* на місці події у випадку застосування при вчиненні розбійного нападу вогнепальної зброї, дозволяють встановити:

- характер пошкодження на об'єкті (вогнепальне чи ні);
- вид, модель, систему, зразок вогнепальної зброї, з якої здійснено постріл;
- напрямок та дистанцію пострілу;
- кількість та черговість пострілів;
- взаєморозташування того, хто стріляв та потерпілого в момент пострілу.

Дані, отримані в ході попереднього дослідження, використовуються:

- в оперативно-тактичних цілях (при висуненні версій, плануванні слідчих дій, постановці задач оперативного характеру);

---

1 Див. наприклад: Работас микрообъектами на месте происшествия / [Капитонов В.Е., Кузьмин Н.М. и др.]. – М., 1978. – 68 с.; *Косарев В.Н., Макогон И.В.* Тактические алгоритмы работы с микрообъектами в процессе расследования преступлений [Текст]: учеб. пособие. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2005. – С. 85-90; *Кочубей, А. В.* Задачи предварительного исследования микрообъектов / А.В. Кочубей [Текст] // Судебная экспертиза. – 2008. – № 2. – С. 17-21.

— при оцінці достовірності та доказового значення висновку експерта.

Вид та зразок патрону, частиною якого є гільза, виявлена на місці події, визначають на підставі ряду її ознак:

- форми та розмірів;
- маси;
- кольору матеріалу гільзи та капсуля;
- розташування запалювального складу;
- наявності кільцевої проточки, фланця та канелюри;
- способу кріплення в ній кулі;
- наявності змісту маркувальних позначень;
- кольору та розташування антикорозійного лаку.

Форму гільзи встановлюють за конфігурацією її корпусу, які, відповідно бувають: циліндричними, пляшко-подібними, циліндро-конічними. Гільзи циліндричної форми здебільшого мають пістолетні, мисливські, револьверні та малокаліберні набої; пляшкоподібні — гвинтівкові, проміжні, деякі пістолетні, циліндрично-конічної — патрони до револьверу «Наган» зраз. 1895 р.

У процесі дослідження необхідно мати на увазі, що передня частина гільзи може бути роздута як значно, що її пляшкоподібна форма перетворюється в циліндричну. Це відбувається тоді, коли постріл здійснювався нештатним для даної зброї патроном.

Гільзи патронів достатньо точно можуть бути диференційовані за розмірами. Тому вимірювання стріляної гільзи для визначення виду та зразку патрону є обов'язковим.

Основними розмірами гільзи є її діаметр (зовнішній та внутрішній), загальна довжина та діаметр дна (фланця). Довжина гільзи — одна з найбільш стійких ознак патрону, адже в повздовньому напрямку деформації в момент пострілу не відбувається.

Допуски в розмірах достатньо суворі, тому дана ознака вельми важлива для визначення виду та зразку патрону. практично не деформується і дно (фланець) гільзи, в зв'язку з чим вимірювання його діаметру є також обов'язковим.

Матеріал корпусу гільзи та капсулю встановлюють за кольором та магнітним властивостям. Гільзи до вітчизняних патронів калібрів 5.45, 7.62, 9.00 мм виготовляють з латуні та заліза, вкритих лаком, а також зі сталі, плакірованої томпаком. більшість гільз пістолетних набоїв іноземного виробництва вироблені з латуні. Гільзи малокаліберних патронів виготовляють

з латуні, міді, томпаку, заліза; патронів для рушниць – з латуні, паперу або пластмаси.

Кільцеву проточку, як правило, мають гільзи пістолетних, проміжних, іноді й патронів до гвинтівок. Більшість гільз патронів до мисливських рушниць, револьверів та малокаліберній зброї виготовляються з фланцем.

На напрям пострілу, в результаті якого були уражені об'єкти, вказує, головним чином розташування на них основних та додаткових слідів пострілу. Розміщення цих слідів дозволяє судити про те, з якого боку та під яким кутом відносно ураженої площини летів снаряд. При встановленні напрямку пострілу, в першу чергу за виявленим пошкодженням, визначають:

- ознаки вхідного отвору, його форму та розташування;
- співвідношення діаметрів вхідного та вихідного отворів;
- топографію відкладення додаткових слідів пострілу;
- площу розсіювання шроту, картечі;
- будову каналів пошкодження та його скосів;
- напрямок тріщин або волокнини матеріалу перешкоди.

В другу чергу фіксують місце та положення, які займають уражені об'єкти в момент їх зустрічі зі снарядом. З цією метою визначають, де знаходяться:

- частки, викинуті з пробитих наскрізь об'єктів;
- виявлені снаряди, гільзи, пижі;
- вогнепальні пошкодження, які є в декількох об'єктах або а різних площинах одного об'єкта;
- сліди близького пострілу на предметі, поруч із яким на невеликій відстані було здійснено постріл;
- сліди трасологічного характеру, наприклад, сліди взуття того, хто стріляв;
- просторові обмеження (розміри приміщення, наявність та розміри предметів речової обстановки тощо)¹.

1 Див.: Гедыгушев, И. А. Судебно-медицинская экспертиза при реконструкции обстоятельств и условий причинения повреждений (методология и практика) [Текст]: монография / И. А. Гедыгушев. – М., 1999; Лобан, И. Е. Судебно-медицинская деятельность в уголовном судопроизводстве: правовые, организационные и методические аспекты [Текст]: монография / И. Е. Лобан, Г. И. Заславский, В. Л. Попов. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – С. 156-162; Микляева, О. В. Криминалистическая экспертиза следов и обстоятельств выстрела [Текст]: монография / О. В. Микляева. – Н. Новгород. Вектор ТиС, 2009. – С. 126.

Для встановлення напрямку пострілу та місця, звідки було його здійснено, придатні два основних методи:

1) розрахунковий метод визначення лінії напрямку польоту снаряду;

2) візування.

Найбільш розповсюдженим є візування польоту кулі, визначаються дистанція та напрямок пострілу, кут входження кулі в перешкоду, вивчається розташування стріляних гільз, здійснюється пошук супутніх слідів (слідів взуття, недопалків тощо).

Сутність методу візування полягає в тому, що якщо через два вогнепальних пошкодження провести розумову пряму (лінію візування), вона вкаже лінію підльоту снаряду до перешкоди.

Умовами, за якими можливо застосування методу візування є такі:

— наявність двох послідовних вогнепальних пошкоджень, завданих у результаті одного пострілу;

— наявність одного, але прямого й достатньо протяжного наскрізного або сліпого кульового каналу (глибиною не менш 40–50 мм).

Способами візування є:

— безпосереднє візування без використання додаткових пристроїв;

— за допомогою трубки;

— за допомогою натягнутої нити;

— за допомогою стрижня-зонда;

— за допомогою лазера.

Візування без пристроїв застосовується тільки в тих випадках, коли немає необхідності фіксувати для подальших розрахунків просторове положення лінії підльоту. Зазвичай це стосується пострілу з близької дистанції, або в приміщеннях, які мають обмежений простір, а тому, й дальність пострілу. Варто зазначити, що при дальньому пострілі, коли необхідна прив'язка системи координат до місцевості, візування описаними прийомами без використання геодезичних інструментів слід проводити лише в тому випадку, коли ці інструменти при огляді місця події за якої-небудь причини неможна використати.

Місцезнаходження того, хто стріляв та напрямок пострілу коригують шляхом співставлення отриманих даних з різними слідами, виявленими при огляді місця події, та обставинами розбійного нападу. Це пов'язано з тим, що візування придатне лише

для встановлення напрямку пострілу, здійсненого з невеликої відстані, коли траєкторія кулі практично являє собою пряму лінію (для пістолетів – у межах 50 м, для гвинтівок – 100-125 м). Під час візування необхідно також враховувати, що прямолінійна траєкторія польоту кулі спостерігається не завжди. Зміна напрямку польоту кулі може спостерігатися при рикошеті, після переходу в більш щільне середовище з менш щільного та навпаки. Представимо, що пробивши першу перешкоду на місці злочину, куля відхиляється від первинного напрямку та лише після цього потрапляє в другу перешкоду. Помилка при визначенні місця пострілу в такому випадку може бути дуже суттєвою та виразитися в десятках та навіть сотнях метрах різниці між реальним місцем пострілу та тим місцем, на яке вказує результати візування.

На цій підставі, для підвищення ефективності застосування методу візування, курсантам та практичним працівникам можна надати наступні рекомендації:

1. при дослідженні місця події з метою реконструкції траєкторії польоту кулі слід звертати особливу увагу на ознаки, які вказують на можливе відхилення снаряду при пробитті перешкоди, тобто ознаки, що вказують на малий (менш за 60^0) кут зустрічі снаряду з поверхнею перешкоди та на якість снаряду, близьку за межу балістичну;

2. беручи до уваги можливість зміни траєкторії польоту снаряду при проходженні ним перешкоди, для зменшення похибки у визначенні місця пострілу необхідно обирати для візування лише пробоїни в першій та другій з пробитих кулею перешкод (а не другої та третьої, або першої та третьої тощо);

3. при визначенні місця та напрямку пострілу методом візування необхідно враховувати можливе відхилення кулі після пробиття нею перешкоди, а також ймовірність повного рикошету з утворенням наскрізної пробоїни в склі;

4. при вирішенні в рамках експертизи питань про розмір можливої зміни траєкторії польоту кулі при пробитті перешкоди в конкретній ситуації, за наявності самих ознак можливої зміни напрямку польоту, висновки експерта можуть носити лише імовірний характер¹.

1 Федоренко, В. А. Актуальные проблемы судебной баллистики [Текст]: монография / А. В. Федоренко. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2011. – С. 80-90.

Підрозділ 3.2. Допит потерпілого

Допит (ст. 224 КПК) – це передбачена кримінальним процесуальним законом слідча дія, яка полягає в одержанні слідчим від свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта показань про обставини, що мають значення для кримінального провадження.

Якщо допит фіксується за допомогою технічних засобів (аудіо– та /або відеозапис), текст показань може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому (ч. 2 ст. 104 КПК). У такому разі протокол слідчої дії складається, у ньому позначається вступна частина, як це передбачено ч. 3 ст. 104 КПК, але в описовій частині необхідно зазначити, що показання осіб зафіксовані на носії інформації, який додається до протоколу. Причому у матеріалах кримінального провадження повинні зберігатися оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо (ч. 3 ст. 107 КПК).

Відповідно до ст. 95 КПК показання потерпілого є самостійним джерелом доказів. Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. Права і обов'язки потерпілого виникають в особі з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або про залучення її до провадження як потерпілого (ч.ч. 1, 2 ст. 55 КПК).

Ефективність допиту потерпілого визначається певними особливостями, на які доцільно звертати увагу курсантам та практичним працівникам.

По-перше, потерпілий не тільки зобов'язаний, але і має право давати свідчення з приводу тих чи інших обставин кримінального провадження. Тому з метою захисту своїх особистих інтересів він може наполягати на тому, щоб слідчі органи чи суд обов'язково вислуховували його показання про обставини, які мають значення для правильного вирішення провадження.

По-друге, потерпілий, як правило, особисто зацікавлений у вирішенні провадження, тому його свідчення полягають перевірячі та оцінці з урахуванням цього (суб'єктивного) фактору.

По-третє, оскільки потерпілий наділений правом знайомитись з матеріалами кримінального провадження, при перевірці та оцінці його показань в суді необхідно враховувати, що окремі з даних можуть відображати не особисте сприйняття потерпілого злочинного діяння чи інших обставин, а результат ознайомлення з матеріалами провадження.

Предмет показань потерпілого охоплює елементи та епізоди вчинення злочину, який відноситься до нього, а також характер і розмір шкоди, яка йому заподіяна, на підтвердження чого потерпілий може надавати допитувачу ті чи інші фактичні дані, що вказують на конкретну заподіяну шкоду. Це можуть бути кредитні договори, договори купівлі-продажу, страхові поліси та інші дані, які підтверджують суму спричиненої шкоди. Поряд з фактичними даними потерпілий може повідомити слідчому свою думку про них. Окрім того, фактор посягання на майно потерпілого в більшості випадків визначає повноту і точність сприйняття потерпілим обставин події, що розслідується, а у подальшому — повноту й точність його показань.

Цінність показань, отриманих при допиті потерпілих полягає в тому, що вони містять інформацію про обставини скоєння розбійних нападів, а також інших злочинних епізодів діяльності ОГ, особливостях зв'язку між потерпілим та злочинцями, фактах впливу з боку злочинців на потерпілого та очевидців з метою протидії розслідуванню.

Враховуючи фізичний та емоційний стан потерпілого, також максимальну насиченість його показань відомостями, які можуть виступати в якості вихідних даних для висунення версій, систематизації заходів щодо їхньої перевірки та встановлення злочинів, допит потерпілого в кримінальних провадженнях про розбійні напади, скоєні організованими групами, якщо є реальна можливість це зробити, проводиться одразу після початку кримінального провадження, до або після огляду місця події.

В випадках, коли потерпілий знаходиться у важкому стані, його допит проводиться тільки після надання йому невідкладної медичної допомоги та з дозволу співробітника медичної установи. При цьому доцільно використати науково-технічні засоби (відеокамеру, диктофон), адже від отриманих тілесних ушкоджень у ході нападу потерпілі надають дуже стислі та не завжди зрозумілі відомості про подію. В такій ситуації найкраще при розмові з потерпілим обмежитись найбільш важливими

для розслідування питаннями про обставини нападу. Застосування технічних засобів зумовлено й тим, що в деяких випадках постраждали люди після певного проміжку часу впадали в стан сопопу, коми або вмирили.

Якщо ж від постраждалого жодних відомостей отримати не представлялося за можливе, то слід допитати медичних робітників, які надавали йому медичну допомогу, з'ясувати в них (за можливості дослівно), що саме він при цьому казав.

З метою оптимальної орієнтації слідчого в послідовності та тактичному змісті виконуваних ним дій щодо встановлення типових питань у справі, доцільно дотримуватися таких алгоритмів.

1. Підготовчий етап

- 1.1. Приблизні обставини, що підлягають встановленню.
- 1.2. Вивчити особу допитуваного.
- 1.3. Визначити час, місце допиту та спосіб виклику на допит.
- 1.4. Створити необхідну обстановку для допиту
- 1.5. Вивчити спеціальні питання, які можуть виникнути

в процесі допиту.

- 1.6. Визначити учасників допиту.
- 1.7. Підготувати необхідні науково-технічні засоби.
- 1.8. Скласти план допиту.

2. Робочий етап допиту

2.1. Знайомство з допитуваним та встановлення з ним психологічного контакту.

2.2. Стадія вільної розповіді.

2.3. Стадія постановки запитань та дачі відповідей.

3. Заключний етап

Розглянемо більш докладно зазначені елементи.

1. Підготовчий етап

В ході даного етапу дії слідчого мають підготовчий характер та передують безпосередньому спілкуванню з потерпілим. У зв'язку з цим завданням слідчого є збирання вихідних даних, створення необхідних умов, особиста підготовка слідчого, що в сукупності створює умови для мінімізації тактичного ризику та досягненню позитивного результату слідчої (розшукової) дії.

При підготовці до допиту та на початку спілкування з потерпілим, першочерговим тактичним завданням для слідчого є діагностика інформаційного стану допитуваного, з'ясування його відношення до шуканої інформації, встановлення контакту з ним та виявлення ознак протидії у встановленні істини в провадженні.

1.1. Приблизні обставини, що підлягають встановленню.

1.1.1. Встановити предмет та об'єкт розбою.

1. Визначити вид предмета, його кількість, а також родо-ві та індивідуальні ознаки, можливі складнощі в їх реалізації (наприклад, обіг в обмеженому колі колекціонерів), а також обізнаність сторонніх осіб про наявність тих чи інших речей.

2. З'ясувати вартість та призначення викраденої речі.

3. Встановити наявність чи відсутність паспортів, сертифікатів, ліцензій, дозволів, кредитних договорів, карток ремонту та іншої документації на викрадене майно, а також дублікатів, серій та номерів (якщо відомі потерпілому), фотознімків, відеозапису, висновків експертів з оцінки предметів, частини складених цілих, що залишилися (кобури від зброї, чашки від сервізів, рами від картин тощо). Вилучити та долучити до кримінального провадження.

4. Встановити, якими словами, погрозами, жестами супроводжувалися дії кожного з нападників.

5. Встановити характер фізичного насилля, яке було застосовано до кожного потерпілого, чи застосовувалося зв'язування, заклеювання рота липкою стрічкою, запирання в приміщенні; чи завдавалися тілесні ушкодження та які саме.

6. З'ясувати, чи мав місце психічний вплив, у чому він виражався: в словесних погрозах, демонстрації зброї, підготовці знаряддя катувань, демонстративних пострілах або в іншому.

7. Встановити мету застосування психічного впливу – подати здатність до спротиву, примусити вказати на місцезнаходження цінностей та грошей або воно мало характер бравади. У випадку застосування катувань, то відносно кого, хто з потерпілих був присутній при цьому, за допомогою яких пристроїв, де вони знаходяться в теперішній час – у приміщенні або були унесені з собою злочинцями.

8. Встановити, хто зі злочинців конкретно здійснював фізичне або психічне насилля та яке саме.

9. Чи належали ці предмети, за допомогою яких здійснювалося насилля, нападникам або ці предмети були взяті на місці злочину.

10. Якщо мало місце полишення життя одного з потерпілих, з'ясувати, в який момент це відбулося, яку мету при цьому переслідували нападники: акцію залякування для отримання

необхідних відомостей від тих, хто залишився в живих, нейтралізацію тих, хто чинив опір, усунення потерпілого, який впізнав одного з нападників або іншу.

1.1.2. Визначити місцезнаходження викраденого майна.

1. Де зберігалося викрадене майно (розташування, зберігалося відкрито чи було приховано).

2. Хто з членів родини та кола їх знайомих був обізнаний про обставини зберігання викраденої речі.

3. Хто, коли та при яких обставинах бачив майно в останній раз.

1.1.3. Встановити характер майнових прав потерпілого на викрадену річ.

1. Річ знаходиться в індивідуальній власності потерпілого чи задана йому на зберігання (або набута спільно).

2. Встановити час, умови, причини та обставини надходження майна у власність чи на зберігання потерпілому.

3. Чи не було злочинне посягання результатом несплати потерпілим боргу чи обману партнера в якій-небудь комерційній угоді; завдання певній особі чи групі осіб моральної, фізичної або матеріальної шкоди; потерпілий може бути колишнім або діючим членом злочинної групи, в якого з групою склалися конфліктні відносини. Подібні відомості сам потерпілий може приховувати як неприємні для спогадів чи лякатися огласки, уникаючи компрометації своєї особистості.

1.1.4. Встановити події, котрі передували злочину, але за своїм характером могли мати з ним зв'язок.

1. Чи зникали раніше ключі, якщо «так», то у кого з членів родини (співробітників), де, коли та за яких обставин.

2. Чи відвідували квартиру (установу) сторонні особи, під яким приводом, що в їх поведінці було підозрілим, їх прикмети.

3. Чи були випадкові дзвінки в двері або по телефону.

4. Хто та коли здійснював встановлення додаткових засобів захисту житла, цінностей (укріплення дверей, встановлення сейфів, обладнання тайників, встановлення сигналізації, її тип).

5. Хто та коли здійснював капітальний, поточний ремонт квартири чи окремих кімнат.

6. Хто з членів родини має (інших осіб) має власний набір ключів.

7. Чи траплялася втрата ключів від квартири, коли та за яких обставин.

8. Чи приймалися термінові заходи з заміни запірних пристроїв, хто здійснював їх заміну.

9. Кому та за яких обставин передавалися ключі від квартири (на час короточасного виїзду, на час ремонту, на час короткотермінового помешкання).

10. Інші обставини їх прибуття та знаходження на місці нападу, що передували нападу, контакти зі злочинцями або іншими особами, інформацію про осіб, які відвідували раніше місце нападу, поведінку яких можна розглядати як злочинну розвідку перед нападом.

11. Встановити, чи було обладнано приміщення системою контролю доступу (сигналізацією, камерами зовнішнього спостереження).

1.1.5. Встановити відомості про особу нападників, їх кількість, особливості спілкування між собою, послідовність та характер дій в ході нападу та безпосередньо після нього.

1. Встановити, хто знаходився в приміщенні (на відкритій місцевості) в момент розбійного нападу.

2. Яким чином нападники проникли у приміщення: чи не попереджували про свій візит під слухним приводом телефоном чи омофоном, ким представлялися на питання перед закритими дверима (співробітником правоохоронних органів, комунальних служб, соціального захисту) чи проникли без попередження.

3. Хто з нападників першим увірвався до приміщення.

4. Яким чином нападники закрили двері за собою.

5. Які первинні дії нападників відносно особи, яка відкрила двері: з силою відштовхнули, нанесли удар або брызнули в обличчя сльозогінним газом.

6. Встановити, де, коли, яким чином злочинці вступили в контакт з потерпілим.

7. Яка кількість грабіжників (нападників) брала участь у вчиненні злочину.

8. Як були одягнені злочинці, прикмети одягу, чи мали транспорт та який саме (вид, модель, колір, номерні знаки тощо). Якщо на них не було масок, то як вони виглядали, чи не було в них на обличчі характерних прикмет: родимок, пігментних плям, шрамів; якщо злочинці були в масках, то якого вони були виду, з чого виготовлені; у що були одягнені, чи не було на руках татувань, якщо так — які саме, що зображували; чи мали

місце особливості мови кожного — акцент, характерний говір, «слова-паразити» тощо.

9. Які дії здійснював кожний з нападників, як нападники пересувались, з якими предметами контактували, чи відчувались навички при виконанні операцій, чи мав місце розподіл ролей, психічний стан злочинців (нервовість, агресивність, жорстокість або впевненість, розрахунок дій тощо).

10. Як нападники називали один іншого, про що говорили та на якій мові, чи помітний був діалект, які імена (прізвиська) називали яких-небудь предметів, особливих прикмет.

11. Чим були озброєні злочинці, яким чином та відносно кого застосовували зброю.

12. Встановити ознаки транспортного засобу, використаного або викраденого злочинцями (марка, колір, номерні знаки), у випадку його використання для вчинення злочину

1.1.6. Встановити ступінь очевидності володіння потерпілим річчю, яку було вкрадено.

1. Хто з кола близького чи далекого оточення потерпілого та членів його родини був обізнаний про наявність в нього цінностей, котрі було вкрадено.

2. Де, коли, від кого та за яких обставин даним особам стало відомо про володінні потерпілим майном, яке було вкрадено.

3. Чи не проявляв хто-небудь з них зацікавленість до вкрадених речам напередодні злочину.

4. Зв'язки та відносини потерпілого та членів його родини за місцем помешкання, роботи, за інтересами (хобі), наявність сумнівних, кримінальних зв'язків, непостійність у статевому житті.

5. Спосіб життя — відкритий, замкнений, на «широку ногу».

6. Докримінальні події в житті потерпілого, в силу яких винний міг зробити висновок щодо наявності в нього цінностей.

7. Чи давав потерпілий об'яви в газети щодо бажання набути чи продати які-небудь цінні речі та предмети, цікавилися за телефоном про місце його помешкання, чи відбувалися зустрічі з «покупцями».

1.1.7. Встановити типовий розклад дня потерпілого та членів його родини (розклад роботи установи, організації).

1. З'ясувати, в котрі години потерпілий та члени його родини зазвичай покидають квартиру та який час вона пустує.

2. Встановити розклад дня в день вчинення злочину; чи був він звичайним або щось було змінено.

1.1.8. Встановити деякі елементи обстановки вчинення розбою.

1. Які зміни спостерігаються в обстановці місця події.

2. Характер їх локалізації (обстановку порушено по всій квартирі або вибірково, тільки в місцях зберігання викрадених предметів, де можуть знаходитись сліди крові, предмети самооборони, чи не залишились на місці події предмети, що належали злочинцям – одяг, зброя чи її частини, стріляні гільзи, кулі, засоби маскуванню зовнішності тощо).

3. Який характер порушень обстановки (порушення мають хаотичний характер чи мають вид акуратного переміщення речей з їх постійного місцезнаходження).

4. Чи не вносились зміни в обстановку до огляду (ким, коли та з якою метою).

5. Встановити, що використовували злочинці для пакування та переносу викраденого майна з речей, котрі належать потерпілому.

1.1.9. Кого підозрює потерпілий у вчиненні розбою.

1. Встановити наявність чи відсутність осіб, зацікавлених у завданні потерпілому фізичної, моральної або матеріальної шкоди.

2. Якими фактами обґрунтовує потерпілий свою підозру.

1.2. Вивчити особу потерпілого.

Встановлення особливостей особи потерпілого, його психологічних та морально-вольових якостей, освітнього та професійного рівня, а також способу життя та кола знайомих орієнтує слідчого у виборі тактичних прийомів, спрямованих на створення оптимальної психологічної атмосфери слідчої дії, яка буде сприяти потерпілому у відтворенні в його пам'яті всіх відомих йому фактів про злочин, котрі він міг тимчасово забути з причини своєрідних психологічних переживань, зумовлених викраденням його речей. Відомості про особу потерпілого слідчий може отримати в результаті вивчення показань учасників розслідування, з інформаційних систем (АІС «ІПС», АІС «СОВА»), оперативних джерел тощо.

Встановити віктимологічні ознаки в поведінці потерпілого та членів його родини, якими міг скористатися злочинець (зайва балакучість, довірливість потерпілого, халатність по відношенню до свого майна тощо).

Встановити коло знайомих потерпілого та членів його родини.

1. Встановити характер відносин потерпілого та членів його родини зі своїми знайомим, сусідами (друзьні, ворожнечі тощо).

2. Виділити підозрілих осіб з числа оточення потерпілого та членів його родини.

1.2.3. Встановити характер відносин між членами родини потерпілого.

1. Визначити психологічні та морально-вольові якості кожного члена родини потерпілого.

2. З'ясувати наявність або відсутність імовірності участі у вчиненні розбою членом родини потерпілого.

1.2.4. Встановити наявність чи відсутність можливості інсценування розбою потерпілим або членами його родини.

1. Встановити, чи не було викрадене майно здане потерпілому або членам його родини на зберігання та ким.

2. Визначити матеріальне становище потерпілого та членів його родини.

3. З'ясувати, чи було призначено страховку на викрадене майно та яку суму вона складає.

1.3. Визначити час, місце допиту та спосіб виклику на допит.

1.4. Створити необхідну обстановку для допиту.

1.5. Вивчити спеціальні питання, які можуть виникнути в процесі допиту.

Якщо предмет розбою складають речі, які характеризуються культурною цінністю, високою вартістю та іншими специфічними ознаками, то слідчому з метою формування правильного уявлення про предмет допиту необхідно:

1.5.1. Вивчити спеціальну літературу, яка стосується предмета розбою.

1.5.2. Проконсультуватися зі спеціалістами у відповідній галузі.

1.6. Визначити учасників допиту.

В процесі підготовки до допиту слідчий вирішує питання про участь у даній слідчій дії осіб, які своїм професійним призначенням допомагають слідчому в проведенні допиту.

1.6.1. Запрошується перекладач (якщо потерпілий є глухим або німим чи особою, яка не володіє мовою, на якій ведеться судочинство).

1.6.2. Запрошується хто-небудь з батьків, а якщо це неможливо, з родичів неповнолітнього (у випадку виникнення необхідності допиту неповнолітнього члена родини потерпілого).

1.7. Підготувати необхідні науково-технічні засоби.

1.8. Скласти план допиту, при цьому.

1.8.1. Визначити обставини, що підлягають встановленню та послідовність їх встановлення.

1.8.2. Скласти перелік питань, необхідних для встановлення вказаних обставин, визначити послідовність їх формулювання.

1.8.3. Вказати які відомості, що входять в предмет допиту, вже встановлено під час розслідування та в яких матеріалах кримінального провадження вони містяться.

2. Робочий етап

2.1. Знайомство з потерпілим та встановлення з ним психологічного контакту.

2.1.1. Встановити анкетні дані потерпілого.

Робочий етап допиту починається з встановлення особи потерпілого. Дії слідчого, спрямовані на з'ясування анкетних даних потерпілого, мають на меті ввести допитуваного в процес офіційного спілкування та допомогти йому збагнути власний юридичний статус у процесі досудового розслідування.

Перші хвилини спілкування слідчого з потерпілими мають вирішальне значення для встановлення психологічного контакту між ними. Завданням слідчого при цьому є не тільки створення атмосфери психологічного розкріпачення, взаєморозуміння між сторонами, а й збереження такого настрою в спілкуванні протягом всього слідства. Для цього слідчий в процесі виконання своїх обов'язків повинен пред'являти високі вимоги до свого зовнішнього вигляду, культурі мови та поведінки, в чому будуть мати прояв його професійна етика та компетентність, які сприяють позитивному спілкуванню з допитуваним.

Тому представляючись потерпілому, з самого початку допиту, та, повідомляючи йому своє прізвище, ім'я та по-батькові, слідчий повинен дотримуватися спокійного та доброзичливого тону, виключати нервозність та емоційну синтонність, дотримуючись тактовної манери поведінки.

Роз'яснити потерпілому його права та обов'язки.

Стадія вільної розповіді

2.2.1. Запропонувати потерпілому розповісти всі відоме йому по справі.

Тактика вільної розповіді не тільки орієнтує слідчого на той об'єм інформації, який має в розпорядженні потерпілий,

сприяє виявленню ступеню обізнаності, а також стимулює та мобілізує пам'ять допитуваного, полегшуючи в такий спосіб функціонування асоціативних процесів та прояв ремінісценції, що, в свою чергу, допомагає слідчому, спостерігаючи за потерпілим, судити про його психологічні особливості та про ступінь правдивості показань.

2.2.2. Зорієнтувати потерпілого на послідовність викладення фактів.

У процесі вибору потерпілим послідовності дачі власних показань слідчий допомагає потерпілому сформулювати розумовий план відтворення інформації, спрямованої на встановлення асоціативних зв'язків з кримінальною подією. Мобілізуючи в такий спосіб процес ремінісценції у потерпілого, слідчий не має ставити навідні запитання та поводити себе наполегливо, уникаючи при цьому інтонації навіювання в голосі, адже це може призвести до викривлення мети вільної розповіді.

Тому більш раціонально виглядає пропозиція потерпілому самому викладати власні думки в хронологічному порядку розвитку подій.

2.2.3. Вислухати вільну розповідь потерпілого.

Задля уникнення гальмування процесу ремінісценції у потерпілого та порушення послідовності асоціативних зв'язків, слідчий не повинен зупиняти потерпілого. Однак, у випадку відхилення допитуваним від предмету допиту, слідчий має вжити заходів щодо дотримання основної мети слідчої дії. Слідчий повинен слухати та аналізувати показання потерпілого, виділяючи в них ціннісну орієнтацію особи та обрану нею лінію поведінки на слідстві, виділяючи при цьому правдиві та неправдиві елементи в показах та протиріччя між ними.

2.2.4. Зафіксувати вільну розповідь потерпілого.

2.3. *Стадія постановки запитань та дачі відповідей*

На даній стадії слідчий повинен:

2.3.1. Перевірити повноту отриманих показань та усунути прогалини в них.

Слідчий в процесі першого допиту потерпілого в кримінальних провадженнях про повинен особливу увагу приділити тій частині показань, котра стосується завданого фізичного насилля, викраденого майна, його кількості, розмірів, вартісної оцінки, зважаючи на можливість свідомого необґрунтованого завищення потерпілим суми та кількості викраденого.

2.3.2. Встановити неправду у викладених фактах та схилити потерпілого до дачі правдивих показів.

У випадку виникнення підозри щодо неправдивості того чи іншого факту, повідомленого потерпілим, слідчий з метою перевірки такої імовірності вживає заходів з максимальної деталізації показань у цій частині.

Вислуховуючи відповіді на поставлені запитання, слідчий повинен уважно слідкувати за проявами невербальної інформації (усна мова, інтонація, міміка, жести тощо), погоджуючи з ними тактичну лінію допиту.

2.3.3. Зафіксувати стадію постановки запитань та дачі відповідей.

3. Заключний етап

3.1. Відобразити хід та результат допиту потерпілого в протоколі.

3.2. Застосувати засоби звукозапису.

Підрозділ 3.3. Допит свідків

Свідків по кримінальних провадженнях про розбої, вчинені організованими групами доцільно поділити на наступні види:

- свідки – очевидці вчинених розбоїв;
- свідки формування та функціонування ОГ;
- свідки, які володіють відомостями щодо інших обставин кримінального провадження (*особи, які ліквідували наслідки виху, родичі та знайомі потерпілих та ін.*).

Свідкам, які могли бути обізнаними щодо обставин, які передували розбою, зазвичай ставляться наступні запитання:

1. Чи розповідав Вам підозрюваний про свої наміри та що саме?

2. Чи проявляв обізнаність підозрюваний у володінні та поводженні з вогнепальною зброєю або інтерес до нього та в чому це виражалось?

3. Чи велись з цього приводу які-небудь розмови, які саме, за яких обставин?

4. Чи мав підозрюваний спеціальну літературу або намагався отримати таку?

5. Чи вживав підозрюваний дії, спрямовані на створення (переробку) або придбання вогнепальної зброї?

6. Чи бачив свідок у підозрюваного деталі зразка вогнепальної зброї або готові вироби і якщо так, то за яких обставин?

Свідкам-очевидцям можуть бути поставлені такі запитання:

1. В зв'язку з чим Ви опинилися на місці події?

2. Чи бачили Ви на місці, де в подальшому застосовувалася вогнепальна зброя, осіб, які викликали у Вас підозру та у зв'язку з чим, які прикмети цих осіб, чи можете Ви допомогти скласти їх суб'єктивний портрет?

3. Чи можете Ви вказати час пострілів?

4. Де Ви знаходились у момент застосування зброї?

5. Чи спостерігали Ви явища, які супроводжували, постріли (полум'я, пожежу автомобіля тощо)?

6. Чи спостерігали Ви наслідки пострілів та які саме (пожежі; трупи потерпілих, осіб з тілесними пошкодженнями тощо)?

Крім того, для встановлення найбільш повної інформації про подію злочину та особах, які його вчинили, в процесі допитів свідків-очевидців слід встановити:

– чи завдавав потерпілий опір та якщо завдавав, то які в зв'язку з цим сліди могли залишитися (на одязі та тілі злочинців, у салоні транспортного засобу тощо);

– опис транспортного засобу, використаного злочинцями (марка, колір, номерні знаки);

– кількість викрадених грошових коштів, вид валюти, найменування та кількість викраденого майна, знаходження документації на нього, опис викрадених цінностей та розмір завданих збитків;

– інформацію про осіб, які володіли відомостями про цінності, наявність та кількість грошових коштів;

– інформацію про осіб, яких підозрюють у скоєнні злочину очевидці.

В процесі допитів можуть з'ясовуватися й інші обставини скоєних розбоїв, у тому числі перевіряється версія про інсценування нападу, про яке було заявлено потерпілим.

Медичним працівникам, які надавали допомогу постраждалим у стаціонарі, можуть бути поставлені питання, пов'язані з проявою з боку яких-небудь осіб зацікавленості про стан здоров'я потерпілих.

Свідкам-родичам та знайомим потерпілих можуть бути поставлені наступні запитання:

1. Якщо потерпілий є підприємцем, то якого роду фінансово-господарською діяльністю займався?

2. Чи мав потерпілий борги та на яку суму, кому був винен, коли спливав термін повертання боргу, що висловлював із цього приводу потерпілий?

3. Чи давав потерпілий в борг, кому, яку суму, коли спливав термін повертання боргу, чи висловлював занепокоєння, пов'язані з можливою неспроможністю боржника?

4. Чи був причетний потерпілий до такого роду діяльності, як нецільове використання бюджетних засобів, незаконних схем мінімізації податкових навантажень тощо?

5. Чи мали місце погрози на адресу потерпілого, в якій формі та від кого вони виходили?

6. Чи були факти вимагання відносно потерпілого, в чому полягали вимоги вимагачів, у якій формі вони пред'являлись, ким конкретно, одноразово чи неодноразово, чи задовольняв потерпілий раніше подібні вимоги?

7. Кого можна підозрювати у скоєному злочині, в тому числі й осіб, які охороняли потерпілого, та на якій підставі?

8. Чи був звичайним розклад доби потерпілого в момент його пограбування?

9. Чи пред'являли Вам після загибелі потерпілого вимоги матеріального характеру та від кого вони виходили, як Ви на них реагували?

При досудовому розслідуванні розбоїв свідків-очевидців необхідно встановлювати серед сусідів по сходовому майданчику, під'їзду, а також серед осіб, які проводять багато часу в дворі будинку (підлітки, пенсіонери, двірники, домогосподарки та ін.). У деяких випадках свідками-очевидцями в кримінальних провадженнях зазначеної категорії виступають особи, які з тих чи інших причин опинились біля місця події, бачили злочинця та його дії або володіють іншими відомостями, що мають значення для справи.

В процесі підготовки до проведення допиту слідчий повинен з'ясувати характер відносин свідка з потерпілим чи підозрюваними, виходячи з того, до якої групи свідків він відноситься.

Проведення допиту свідка в кримінальних провадженнях про розбої складається з таких етапів.

1. Підготовчий етап

Приблизні обставини, що підлягають встановленню

В процесі допиту свідків *першої групи* необхідно встановити такі обставини:

1.1.1. Встановити дані, які характеризують подію злочину.

1. Прізвище, ім'я, по-батькові, стать, вік, професія та місце роботи, місце помешкання.

2. Коли та в якій проміжок часу свідок-очевидець спостерігав подію, яка цікавить слідчого.

3. Що конкретно спостерігав свідок.

4. Що привернуло увагу свідка-очевидця до кримінальної події: шум, відключення світла, «продзвонювання» квартир, голоси, дзвін розбитого скла, тріскіт дерева чи металу, звуки пострілів, крики по допомогу або інший сторонній шум, який міг виникнути при проникненні у приміщення, незнайомі люди на сходовому майданчику чи біля під'їзду, запахи горіння гуми, пороху, пластмаси тощо.

5. Як довго свідок-очевидець сприймав підозрілі звуки, звідки та який час вони відчувались.

6. Які зміни до приїзду співробітників міліції були внесені в обстановку місця події, ким, з якою метою.

7. Що відбувалося після вчинення злочину.

8. Чи намагався свідок-очевидець запобігти злочинне посягання (чи вживав заходів до затримки злочинців, викликав міліцію та ін.).

9. Де, коли та від кого свідок-очевидець дізнався про злочин.

10. Що конкретно та за яких обставин свідок-очевидець дізнався про злочин; хто був при цьому присутній.

11. Хто ще був очевидцем події і т.п.

1.1.2. Встановити обставини, в зв'язку з якими свідок-очевидець опинився на місці розбою або поруч із ним.

1. Як та у зв'язку з чим допитуваний опинився на місці події або поруч із ним.

2. Звідки та навіщо він прийшов до вказаного місця.

3. В якому конкретно місці знаходився та що робив там.

4. Хто бачив його у вказаному місці.

5. Куди та навіщо пішов допитуваний та хто може це підтвердити тощо.

1.1.3. Встановити обставини, які вплинули на сприйняття очевидцем події.

1. На якій відстані очевидець сприймав подію злочину.

2. Чи мали місце які-небудь шумові перешкоди, котрі можуть поглинати звуки.

3. В який час доби очевидець спостерігав подію.

4. Які були погодні умови, освітлення в місці вчинення злочину на момент його сприйняття очевидцем.

5. Який був психічний та фізичний стан допитуваного в момент сприйняття ним фактів, які цікавлять слідство (хвороба, нервові збудження, алкогольне сп'яніння, втома).

6. Які негативні моменти є в якостях сприйняття та пам'яті свідка (дефекти органів зору, слуху).

7. Чи мають місце нервові захворювання та психічні недоліки в свідка.

8. Чи є в свідка схильність домислювати та перебільшувати факти.

1.1.4. Встановити прикмети злочинця.

1. Кого свідок бачив на місці події або поруч з ним; що здолялося йому підозрілим у поведінці цих осіб.

2. Яку кількість людей він бачив та які їх зовнішні ознаки (стать, вік, зріст, статура, особливості ходи, одягу).

3. Яким чином підозрілі особи опинились на місці події (прийшли пішки або приїхали на автомобілі (її марка, колір, номери тощо).

4. Які дії вони здійснювали на місці події.

5. Яким чином та за яких обставин вони видалились з місця події, що в них було в руках.

6. Чи було чути розмову злочинців, який її зміст, чи вимовлялися ім'я, прізвиська, які характеристики мови.

7. знаходився який-небудь автотранспорт біля будинку або в безпосередній близькості від нього в передбачуваний час вчинення злочину, які фактори при цьому здалися підозрілими.

В ході допиту свідків *другої групи* необхідно встановити наступні обставини:

1.1.5. Встановити особисті зв'язки та спосіб життя потерпілого.

1. В силу чого та як довго свідок знає потерпілого.

2. В яких стосунках знаходяться свідок та потерпілий (дружні, ворожечі та ін.).

3. З ким потерпілий найбільш часто спілкувався; який характер такого спілкування (дружні, інтимні або інші відношення).

4. Хто найбільш часто бував в квартирі у потерпілого та які відносини були між відвідувачами та власником будинку.

5. Який спосіб життя веде потерпілий.

6. Який матеріальний стан потерпілого; чи винний він кому-небудь гроші та яку суму.

7. Чи знаходився з ким-небудь потерпілий в неприязних стосунках чи ворожих відносинах.

1.1.6. Встановити дані, що стосуються предмету злочину.

1. За яких обставин потерпілий набув вказаних матеріальних цінностей та як довго вони знаходяться в його власності.

2. Хто, на думку свідка, був обізнаний про наявність у потерпілого даного майна.

3. Хто останнім часом цікавився матеріальними цінностями потерпілого.

4. Чи було викрадене майно загальнодоступним або ж приховувалося потерпілим; де саме; хто був обізнаний про місце тайника.

5. Хто останнім часом цікавився розпорядком дня потерпілого (коли ухоче на роботу та приходиться з неї).

6. Чи здійснював потерпілий останнім часом ремонт (поточний, капітальний) в квартирі, наймаючи для цього людей.

1.1.7. Визначити віктимні риси характеру потерпілого.

1. Чи відрізнявся потерпілий надто обережністю та довірливістю.

2. Чи був він схильний до випадкових знайомств або часто му вживанню алкогольних напоїв.

3. Чи застерігався потерпілий злочинців та вживав заходів попередження викрадення з квартири.

4. Чи був потерпілий необережно балакучим, замкненою людиною.

При допиті свідків *третьої групи* слідчий має:

1.1.8. Встановити обставини формування та діяльності ОГ

1.1.8. Встановити особисті зв'язки та спосіб життя підозрюваних.

1. Чи знайомий свідок з підозрюваними та який характер їх знайомства (родичі, сусіди, друзі).

2. В яких відносинах перебувають свідок та підозрювані (в дружніх, неприязних).

3. Який спосіб життя ведуть підозрювані (скромний або «живе не по кишені» тощо).

4. Які зв'язки, знайомства характеризують підозрюваних (багато випадкових зв'язків чи певне коло знайомих та ін.).

5. З ким з числа знайомих підозрюваний особливо близький; на чому ґрунтується така близькість.

6. Які моральні якості підозрюваного (користується наркотиками, зловживає алкоголем чи добропорядний громадянин та ін.).

7. Чим займається та де працює підозрюваний; які відносини складаються на роботі.

8. Який матеріальний стан підозрюваного; чи відчував він матеріальні проблеми; чи мав він борги, на яку суму; кому та коли необхідно було повернути борг.

9. частіше за все підозрюваний проводив час до вчинення злочину; з ким зустрічався.

1.1.9. Встановити, в яких відносинах перебували члени ОГ та потерпілий.

1. Чи був знайомі члени ОГ з потерпілим особисто чи мали спільного з ним знайомого.

2. Який характер має їх знайомство (випадкове, тривале).

3. Які відносини пов'язували підозрюваного та потерпілого (ділові, дружні, інтимні.).

4. Чи були підозрювані вдома у потерпілого.

5. Чи були обізнані підозрюваний щодо наявності у потерпілого матеріальних цінностей, які викрав (про місце їх зберігання, найменування, кількість).

1.1.10. Встановити поведінку підозрюваного напередодні та після вчинення злочину.

1. Що було підозрілим у поведінці підозрюваного напередодні вчинення злочину (був нервовий, планував швидкі від'їзди).

2. Що планував підозрюваний на день вчинення розбою (поїздки, зустрічі з ким-небудь).

3. Коли та з ким підозрюваний пішов з дому в день вчинення розбою; у що був одягнений та що було при ньому (сумка, інструменти).

4. Чи є у підозрюваного та його знайомих машина, котра була помічена на місці злочину.

5. Яка була поведінка підозрюваного після вчинення злочину (змінив зовнішність, нервував).

6. Де, на думку свідка, підозрюваний може переховуватися після вчинення злочину.

1.2. Вивчити особу свідка

В процесі вивчення особи свідка слідчий особливу увагу має приділяти з'ясуванню взаємовідносин допитуваного з підозрюваним та потерпілим, а також встановленню індивідуальних особливостей фізичного та психічного здоров'я свідків-очевидців. У зв'язку з цим слідчий повинен:

1.2.1. Встановити спосіб життя свідка та характер його відносин з потерпілим та підозрюваним (для допиту свідків другої та третьої групи), а також визначити та оцінити його відношення до того, що відбулося.

1.2.2. З'ясувати факти, які свідчать про дефекти органів сприйняття в свідка-очевидця (дефекти органів зору, слуху).

З цією метою слідчий може допитати його родичів, знайомих, а також направити запит в медичний заклад за місцем помешкання чи роботи свідка про отримання інформації, що підтверджує чи спростовує наявність вказаних дефектів здоров'я.

1.2.3. Перевірити імовірність нервового чи психічного захворювання в свідка.

В цьому зв'язку, керуючись вимогами ст. КПК України, слідчий може призначити судово-психіатричну експертизу.

1.3. Визначити час, місце допиту та спосіб виклику на допит.

Підрозділ 3.4. Допит підозрюваного

Допит підозрюваного при досудовому розслідуванні розбоїв, скоєних організованими групами є однією з найбільш складних слідчих (розшукових) дій, що пояснюється кримінально-процесуальною специфікою положення підозрюваного.

Чинним законодавством передбачено дві підстави для визнання особи підозрюваним: 1) повідомлення їй про підозру, яке здійснюється в порядку, встановленому статтями 276-279 КПК; 2) затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, порядок та підстави якого містяться у ст. 208 КПК. З інших підстав особа не може набути правового статусу підозрюваного, що має важливе значення для забезпечення правової визначеності у цьому питанні, передбачуваності встановленої законом процедури притягнення особи як підозрюваного.

Процесуальними документами, на підставі яких особа набуває процесуального статусу підозрюваного, є повідомлення про підозру, зміст якого встановлено у ст. 277 КПК, та протокол затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, який складається відповідно до вимог ст. 208 КПК.

Фізична особа перебуває у статусі підозрюваного з моменту повідомлення їй про підозру або затримання її за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення до моменту передачі обвинувального акта щодо неї до суду.

В процесі допиту підозрюваного за кримінальними провадженнями даної категорії перед слідчим одночасно постає декілька взаємопов'язаних тактичних задач:

- встановлення (підтвердження) факту існування організованої групи (банди), тривалості її функціонування та особливостей формування, численності та складу ОГ, статусу і ролі окремих її членів, особливості їх взаємодії між собою, особи кожного члену ОГ;

- встановлення всіх епізодів розбійних нападів та інших злочинних діянь, скоєних ОГ або окремими її членами, обставин їх вчинення;

- отримання відомостей, що характеризують особу допитуваного;

- встановлення ролі (статусу) допитуваного в складі ОГ, його дій при скоєнні кожного з нападів та інших кримінальних правопорушень;

- отримання відомостей про інші обставини діянь, що розслідуються.

З метою подолання протидії розслідуванню ОГ у процесі допиту підозрюваного рекомендується застосовувати наступні тактичні прийоми:

- проведення допиту за місцем провадження досудового розслідування. В такому випадку допит можливо суміщати з вирішення низки питань в інтересах допитуваного – наприклад, організація побачень з рідними;

- допит з пред'явленням доказів;

- деталізація показань та повторні допити з постановкою уточнюючих та контрольних запитань;

- пред'явлення доказів з виключенням із їх числа показань співучасника, який активно сприяє розслідуванню.

Крім того, при проведенні допиту підозрюваного необхідно:

– використовувати протиріччя в показаннях співучасників злочину. При цьому доцільно посилити занепокоєння допитуваного про те, що він може «запізнитися» з щирим розкаянням, та одночасно нейтралізувати його побоювання дати покази першим;

– роз'яснювати допитуваному позитивні аспекти укладання досудової угоди про співробітництво та прояв ініціативи в цьому відношенні;

– акцентувати увагу на позитивних якостях допитуваного з одночасним осудом інтересів та схильностей, що зумовили його протиправну поведінку.

Особливої актуальності при розслідуванні розбоїв, скоєних ОГ, набуває застосування прийомів, спрямованих на виявлення винної обізнаності допитуваного всупереч його волі, що вважається можливим при дотриманні вимоги вибірковості. Зміст та механізм реалізації таких прийомів зумовлені необхідністю надання психологічного впливу з метою встановлення психологічного контакту, спогади забутого, викриття брехні в показаннях тощо.

Найбільш затребуваними для викриття підозрюваного у брехні є:

– створення перебільшеного уявлення підозрюваного про обізнаність слідчого;

– навіювання думки про наявність у слідчого значних технічних можливостей виявлення доказів;

– нерозголошення справжньої мети дій слідчого з використанням фактору раптовості;

– навіювання думки про доцільні дії підозрюваного, здатні його викрити;

– створення умов, за яких поведінка підозрюваного значним чином характерна для винного;

– правомірне використання зовнішніх факторів, що послаблюють волю сферу;

– спостереження та фіксація відеомоторних та вербальних реакцій

відеомоторні реакції:

– ознаки хвилювання;

– мимовільні рухи;

– особлива увага до речей та документів, що знаходяться в кабінеті слідчого;

- реакція на запитання слідчого;
- вербальні реакції:*
  - надмірно категоричне судження, автоматизм викладення;
  - надмірно експансивна поведінка, нарочито гучне обурення;
  - докладні та емоційні показання про обставини, що не мають значення для провадження;
  - проговори в деталях;
  - неадекватно перебільшена реакція на поставлене в числі нейтральних критичне запитання.

Широкого розповсюдження в практиці отримав прийом вибіркового ознайомлення допитуваної особи з показаннями іншого співучасників, який застосовується з метою створення конфліктних ситуацій та атмосфери недовіри між членами організованої злочинної групи (банди). Однак для зниження рівня тактичного ризику, який виникає при ознайомленні допитуваного з показаннями підозрюваного, який зізнався, рекомендується додержуватися наступних умов: «... неможна повністю знайомити обвинуваченого з показаннями співучасників, адже не всі вони відповідають істині, та, крім того, таким шляхом учасники групового злочину можуть отримувати надлишкову інформацію; для ознайомлення з показаннями обирається найбільш правдива, на думку слідчого, частина, що об'єктивно підтверджується іншими доказами; в першу чергу необхідно використовувати ті фрагменти показань, де обвинувачується хто-небудь з інших учасників; слід продумати доцільність застосування конкретних способів ознайомлення з показаннями співучасників».

У випадку затримання всіх членів злочинної групи важливу роль відіграє визначення черговості допиту затриманих осіб.

Питання, які необхідно поставити підозрюваним, їх родичам, знайомим, друзям для того, аби встановити належність підозрюваних до організованої злочинної групи

А. Ті, що стосуються факту озброєності ОГ.

1. Яка конкретна зброя знаходилася в розпорядженні членів ОГ: вогнепальна, пневматична, холодна; його установчі дані (тип, марка, зовнішній вигляд, маркувальні позначення, наявність дефектів), чи піддавалося воно переробці, якщо так, то в чому вона полягала (заміна, розсвердлювання стволу тощо)?

2. Чи знаходилася ця зброя в постійному користуванні у членів ОГ або вона зберігалася централізовано та видавалася

безпосередньо перед вчинення чергового злочину, а потім вилучалося? В останньому випадку де зберігалася зброя, ким видавалася, чи мав цей порядок постійний характер або з'явився вже в процесі злочинної діяльності ОГ? Якщо так, то за яких причин; чи всі члени ОГ були обізнані про цей порядок використання зброї, та якщо хтось не знав, то за яких причин; чи мали місце факти порушення цього порядку, якщо так, то конкретно з якого боку, в чому саме вони виразилися, як на це реагував лідер ОГ?

3. В кого з членів ОГ та яка конкретно зброя знаходилася в постійному користуванні, де вона зберігалася, чи було це місце постійним або мінялося? Якщо так, то в зв'язку з чим?

4. Чи мали члени ОГ відповідний дозвіл на носіння та зберігання зброї або користувалися нею нелегально?

5. Який був канал потрапляння зброї в ОГ? Чи була вона куплена (в кого, коли, де, за яку ціну), викрадена (де, ким, коли)? Яким чином придбалися боєприпаси до вогнепальної зброї?

6. Чи є особи, які не входять у склад ОГ, які володіють відомостями щодо наявності в членів групи зброї, місцях його зберігання, способах його придбання? Якщо так, то хто саме, яким чином отримали такі відомості?

7. використовувалася вказана зброя ким-небудь з членів ОГ у зв'язку з обставинами, не пов'язаними з їх злочинною діяльністю (наприклад, при тренувальних або розважальних стрільбах, на полюванні) або демонструвалася з хвастощів? Якщо так, то ким, де, за яких обставин, хто зі сторонніх осіб міг спостерігати подібні факти? В які об'єкти могли потрапити кулі при тренувальних стрільбах? Чи здійснювалася аматорська відео – або фотозйомка вказаних подій? Якщо так, то де можуть знаходитись у даний момент носії інформації? Хто здійснював зйомку, хто ще при цьому був присутній?

8. Яким чином члени ОГ, які не мають зброї, могли бачити її в інших членів групи: при проведенні дозвілля, при роздаванні зброї лідером перед черговим злочином, у процесі розбійного нападу або за інших обставин?

9. Чи проводився напередодні нападу інструктаж лідером ОГ про застосування зброї на місці події? В чому саме він полягав або питання про застосування зброї вирішувались спільно при обговоренні плану нападу?

При отриманні позитивних відповідей на питання № 6 та 7 виявленим таким чином свідкам ставляться аналогічні запитання.

Б. Ті, що стосуються факту стійкості ОГ.

1. Який був склад ОГ у динаміці, яким він був спочатку, хто та коли вибував з групи або ставав її учасником?

2. Якщо в процесі функціонування групи хто-небудь вибував з її складу, то за яких причин? Чи було це пов'язано з бажанням покінчити зі злочинною діяльністю, арештом за конкретний злочин, з розбіжностями, що виникли з лідерами групи, бажанням «виокремитися» та створити власну злочинну групу та за якими причинами?

3. Де, коли та з якого приводу познайомилися учасники групи? Чи базувався існуючий між ними зв'язок на ґрунті спільної діяльності, родинних, етнічних, загально-професійних та інших відносин?

4. Чи мала місце в групі певна структура (ієрархія), хто є лідером, чи існував поділ членів ОГ на підгрупи, що здійснювали певні функції, наприклад, підготовку та планування злочинів, безпосередній напад, протидія розслідуванню?

5. Яким чином підтримувалася дисципліна в групі, чи існував порядок безумовного підпорядкування лідеру, чи мала місце система покарань та заохочень? Якщо так, то в чому конкретно вона полягала?

6. Чи здійснювалося планування конкретних злочинів, у чому воно полягало, чи розподілялися при цьому ролі учасників групи, чи носили вони для учасників групи постійний або тимчасовий характер? Чи змінювалися вже розроблені плани, та якщо так, то з яких причин й в чому конкретно?

7. Чи було спільно використовуване майно, в тому числі автотранспортні засоби, зброя, засоби маскування зовнішності, одяг, загальна грошова каса? Де воно зберігалось? Хто ним розпоряджався?

8. Чи проводили учасники групи спільне дозвілля? Де, як, у якому складі? Чи тренувалися в стрільбі, єдиноборствах? Якщо так, то де, коли хто був присутній при цьому з числа осіб, які не є членами ОГ?

9. Кому з числа своїх близьких підозрювані розповідали про свою належність до злочинного світу, існуючих у ОГ порядках, висловлювали своє незадоволення, бажання вийти з групи з тих чи інших причин?

10. Чи мали підозрювані умисел на скоєння цілої низки злочинів та чи розраховували на спільну злочинну діяльність впродовж тривалого часу?

При отриманні позитивних відповідей на запитання № 8 та 9 виявленим свідкам ставляться аналогічні запитання.

В. Ті, що стосуються факту, що особи, які входять у ОГ, заздалегідь об'єдналися для вчинення нападів на громадян або організації.

1. Хто спочатку висловив думку про створення ОГ та з якою метою, де, коли, хто був при цьому присутній?

2. Яким чином здійснювався пошук нових членів групи? Хто конкретно займався цим питанням? Які були критерії відбору?

3. Яка інформація про майбутню злочинну діяльність повідомлялась підозрюваним при вступі в ОГ?

4. Чи добровільно погоджувались підозрювані брати участь у майбутніх розбійних нападах або вимушені були погодитись з яких-небудь обставин.

Допит підозрюваного в кримінальних провадженнях про розбійні напади, скоєні учасниками ОГ

А. Об'єкт нападу — громадяни в житлі або робітники організації.

1. Чи був об'єкт нападу обраний випадково або заздалегідь?

2. Якщо випадково, то завдяки яким обставинам?

3. Якщо заздалегідь, то хто конкретно вказав на об'єкт нападу, з яких джерел отримана ним інформація про «заслугуючи на увагу» об'єкт нападу, яким мотивом керувався, вказуючи на об'єкт нападу: користь, помста, безмотивне в довірливій бесіді? Якщо переслідував корисливу мету, то яку винагороду отримав, перебував членом ОГ чи ні, чи брав участь потім у розбійному нападі на вказаний ним об'єкт? Якщо ні, то чи знав, що на вказаний ним об'єкт буде здійснений напад членами ОГ? Де знаходиться в теперішній час?

4. Чи розроблявся попередньо план нападу? Якщо так, то в чому полягала його сутність, хто його пропонував, хто брав участь у обговоренні, чи намічалася роль кожного учасника нападу та що кожний з членів ОГ повинен був конкретно робити відповідно відведеної йому ролі? Чи демонструвалися при цьому схеми, креслення, відеозапис приміщення, де був розташований об'єкт нападу, з прилеглими вулицями, розташуванням

приміщень, входів та виходів? Чи передбачалося використати при нападі які-небудь технічні засоби? Якщо так, то які конкретно, з якою метою, ким саме? Яку зброю передбачалося використати при нападі? Чи передбачалося вбивство потерпілого, та якщо так, то за яких обставин? Чи передбачалися заходи з протидії розслідуванню? Якщо так, то які саме? Чи змінювався план у процесі підготовки нападу? Якщо так, то з якої причини?

5. Чи здійснювалося попереднє спостереження за об'єктом розбійного нападу, та якщо так, ким саме, яким чином, впродовж якого часу та з якою метою? Чи використовувалися для цього які-небудь технічні засоби, транспорт?

6. Скільки осіб брало участь у нападі, хто конкретно, чи були вони членами ОГ? Чи знали ці особи, що вчиняють грабіж (розбійний напад) у складі ОГ? Хто конкретно й чим був озброєний?

7. Які засоби маскування зовнішності застосовувалися членами ОГ у процесі нападу? Чи використовувалися ці засоби раніше або вперше? Хто їх виготовлював, де вони зберігалися, де знаходяться в теперішній час?

8. Якщо в якості засобів маскування зовнішності використовувались маски, то чи не знімалися вони в процесі нападу? За яких обставин хто з потерпілих міг спостерігати істинну зовнішність нападників без маски?

9. Яким чином та ким конкретно було здійснено безперешкодний вхід на об'єкт нападу?

10. Які були первинні дії членів ОГ, які проникли на об'єкт нападу, чи закривали вони вхідні двері та яким чином? Які допускали в перший момент крики, які словесні погрози висловлювалися?

11. Які були дії членів ОГ з нейтралізації осіб, які знаходились на об'єкті нападу? Чи застосовувалося зв'язування, заклеювання рота липкою стрічкою, запирання в приміщенні, покладання обличчям униз на підлогу? Чи завдавалися тілесні пошкодження, чи вчинялося вбивство? Хто конкретно здійснював подібні дії, яким чином та у відношенні яких саме потерпілих?

12. Чи застосовувалася членами ОГ зброя? Якщо так, то яка саме, ким саме? Чи була вона використана вперше або застосовувалася при здійсненні раніше вчинених нападів ким-небудь із членів ОГ? Яким чином ця зброя була доставлена на

місце події? Яку мету переслідували члени ОГ, застосовуючи зброю? Чи була це акція залякування, спосіб нанесення тілесних пошкоджень з метою нейтралізації осіб, які знаходилися на об'єкті нападу, або вбивства? Чи використовували члени ОГ для вчинення фізичного або психічного насильства над потерпілими предмети, взяті на місці (зокрема, предмети, за допомогою яких потерпілих полишали можливості спротиву або викликати по допомогу: липка стрічка, наручники)? Якщо так, то які саме? Якщо мале місце вбивство потерпілих, то в який конкретно момент: безпосередньо після проникнення у житло потерпілих (організацію) або пізніше, в процесі подальших дій членів ОГ? Яка була мета розбою, чи був він пов'язаний з нейтралізацією потерпілих, які чинили спротив нападникам, акцією залякування для отримання від потерпілих, які залишилися в живих, необхідних членам ОГ відомостей, з усуненням свідків злочину або розбійний напад вчинявся саме з метою вбивства конкретних осіб та попутно з заволодінням грошима, цінностями, майном, що належали ним?

13. Чи використовувались нападниками які-небудь дії маскувального характеру, наприклад, зі створення шумового прикриття: включення музики, та якщо так, то хто з нападників запропонував реалізувати ці дії, хто конкретно їх здійснював?

14. Чи відключався телефон, блокувалися інші засоби зв'язку, охоронна сигналізація, та якщо так, то яким чином, ким конкретно з нападників? Якщо ні, то чи мали місце виклики потерпілих каналами зв'язку (телефоном, факсом тощо), яка була реакція потерпілих з цього приводу?

15. Чи використовували нападники на місці злочину які-небудь засоби зв'язку: телефон, радіо переговорні пристрої? Якщо так, то хто саме та з якою метою? Чи отримували інструкції від лідера ОГ, який не брав безпосередньої участі в нападі, попередження про небезпеку або чи не давали вказівок членам групи, які знаходилися неподалік?

16. Чи застосовувались заходи психологічного або фізичного впливу відносно конкретних потерпілих з метою отримання відомостей, необхідних нападникам? Якщо так, то які саме, ким та відносно кого? Якщо мали місце катування, то відносно кого, ким з нападників, та за допомогою яких пристроїв? Чи були вони залишені на місці злочину або унесені з собою, в такому

випадку де вони знаходяться в теперішній час? Чи вдалося отримати від потерпілих після застосування катувань відомості, необхідні членам ОГ?

17. Яка була реакція потерпілих на напад, чи мали місце покірливе підпорядкування, крики по допомогу, активний спротив, та якщо так, то з чого боку конкретно, та в чому полягало, ким та яким чином було подавлене?

18. Чи отримали члени ОГ які-небудь тілесні пошкодження в результаті самооборони з боку потерпілих? Якщо так, то хто та які саме? Чи не супроводжувалися отримані пошкодження кровотечею? Де в такому випадку можуть знаходитися сліди крові?

19. Як довго члени ОГ знаходилися в приміщенні, підданому нападу, хто віддав розпорядження про ухід та в зв'язку з чим, чи не зустрілися членам ОГ які-небудь сторонні особи при виносі викраденого та завантаженні його в автомашину? Чи усвідомлювали, на Вашу думку, ці особи сутність того, що відбувається, чи мала місце яка-небудь реакція з їх боку? Якщо так, то які були відповідні дії членів ОГ?

20. Чи були використані для розбою транспортні засоби? Якщо так, то які саме, скільки, їх настановні дані (тип, марка, колір, держномер, характерні прикмети: номер кузову, тонове скло, виносна антена, спойлер тощо)?

21. Хто знаходився за кермом – власник автомобіля або інша особа? Чи був водій членом ОГ? Якщо ні, то чи знав він виконувану ним роль, чи допомагав завантажувати викрадене, яку винагороду отримав за свої послуги: гроші або частину викраденого? Чи мали місце дії з маскування належності автомашини: заміна держзнаків, приховання їх брудом, сторонніми предметами? Якщо так, то хто виконував ці дії?

22. Якщо автомобіль був викрадений спеціально для скоєння даного розбійного нападу, то ким, де, коли, за яких обставин, за допомогою яких технічних засобів? Яка була подальша доля викраденого автомобіля: проданий, розукмплектований на запчастини, кинутий (в якому місці)?

23. Як розташовувалися члени ОГ в автомобілі при під'їзді до об'єкту нападу та при уході від нього, хто на якому місці сидів, якими репліками обмінювались, чи вживали в цей момент алкогольні напої або наркотичні засоби?

24. Чи мала місце дорожньо-транспортна пригода (ДТП) на шляху слідування до об'єкта нападу та уходу з нього? Якщо так, то де саме, якого характеру, які пошкодження отримала автомашина, чи не залишилося на місці ДТП її частин (розбите скло фари, сигналів повороту, частки фарби тощо)?

25. Які предмети було викрадено? В що вони пакувалися, як вносилися з приміщення, куди й як доставлялися?

26. Як реалізовувалося викрадене: відразу ділилося між учасниками нападу або реалізовувалося через ломбарди тощо та ділилися вже отримані гроші?

27. Хто здійснював поділ викраденого: конкретно один з лідерів ОГ або ж поділ здійснювався з загальної згоди учасників нападу?

28. Чи брали участь у поділі особи, які не брали безпосередньої участі в розбійному нападі, хто конкретно? Чи були вони членами групи або ні, чи знали про походження предметів поділу?

29. Чи відділялася частина викраденого в загальну касу, для придбання зброї, транспорту, технічних засобів, необхідних для вчинення наступних злочинів? Якщо так, то що саме, для якої потреби, за чією вказівкою (пропозицією)?

30. Чи були особи, не задоволені результатами поділу? Якщо так, то хто конкретно, чи виникали конфлікти на цьому ґрунті, як вони вирішувалися?

31. Як розпорядилися члени ОГ своєю часткою викраденого?

32. Чи обговорювалися в подальшому членами ОГ результати нападу на даний об'єкт? Якщо так, то які думки, ким висловлювалися, чи були конфлікти між членами групи в зв'язку з обставинами злочину? Якщо так, то з приводу чого, як вони вирішувались?

33. Чи не висловлювалися в процесі обговорення думки про те, що на місці злочину могли залишитися речі, зброя або її частини, засоби маскування зовнішності, що належали злочинцям? Якщо так, то що саме, ким з членів ОГ та за яких обставин залишено?

34. Де, в кого знаходяться в даний момент зброя та інші предмети, за допомогою яких було скоєно розбій, а також одяг, який був на членах ОГ, які брали участь у злочині?

35. Чи здійснювалися заходи щодо протидії розслідуванню? Якщо так, то в чому конкретно вони виражалися: в знешкодженні слідів на місці злочину, швидкій реалізації викраденого або в поміщенні його в надійну схованку, в створенні неправдивого алібі, від'їзді до іншої місцевості або чим-небудь іншому?

36. Якщо учасники розбійного нападу прибули з іншого населеного пункту, то де залишилися, на яких підставах тимчасово мешкали, чи контактували з місцевим злочинним елементом? Якщо так, то конкретно з ким, де, які питання обговорювалися?

37. Чи всі дій, за яких причин, у чому саме не відповідали, чи призвело це до ускладнень у діях нападників?

Б. Якщо вчинено напад на службовців організації, то до вищевказаним питанням додаються наступні.

1. З якою метою був вчинений розбій: з метою викрадення цінностей, з метою дезорганізувати діяльність конкурента в господарській галузі, виконати за винагороду замовлення третьої особи? В останньому випадку який був вид винагороди, хто виступав у ролі замовника, посередника?

2. Чи використовувались при нападі допомога колишніх або діючих співробітників організації? Якщо так, то хто конкретно, в чому вона полягала, чи була ця особа членом ОГ, та якщо ні, то знала вона про те, що розбійний напад буде вчинено саме ОЗГ?

3. Чи використовувався при розробці плану та вчиненні нападу професійний досвід кого-небудь з членів ОГ та інших осіб, знайомих з роботою в аналогічних об'єкту нападу організаціях (установах, підприємствах)? Якщо так, то чий саме досвід та в чому він полягав?

4. Чи вивчалися попередньо розклад роботи, система контролю доступу, порядок інкасування грошей, час доби, коли в організації присутня мінімальна кількість службовців, відвідувачів, інші обставини, необхідні для успіху нападу? Якщо так, то ким саме, як довго, за допомогою яких технічних засобів?

5. Чи вимикалася попередньо або вже в процесі розбійного нападу система контролю доступу? Якщо так, то ким та яким чином?

6. Чи завдавала охорона організації протидію нападникам або вела себе пасивно? Якщо надавала, то ким саме, яким чином, які наслідки мали місце після зіткнення з охороною, яким чином, які наслідки мали місце після зіткнення з охороною, яким чином вдалося її нейтралізувати?

7. Чи був викрадений зміст сейфів? Якщо так, то яким чином вони були відкриті: добровільно співробітниками організації, виданими ним ключами, відперті учасниками нападу (ким, за допомогою яких технічних засобів, де ці засоби знаходяться в теперішній час)?

8. Чи були викрадені окрім всього іншого які-небудь фінансово-господарські документи? Якщо так, то з якою метою (передача третій особі, використання ОГ з метою наступного вимагання або з якою-небудь іншою)?

В. Об'єкт нападу – водії легкового автотранспорту.

1. Чому в якості об'єкта нападу було обрано саме дану автомашину? Чи було це пов'язане з маркою або зовнішнім виглядом автомобіля, інформацією, що на автомобілі буде перевозитись велика сума грошей, можливістю безперешкодно розташуватися в салоні автомобіля, водій якої займається приватними перевезеннями або знайомий з одним із членів ОГ тощо?

2. Чи був вибір автомобіля передбачений заздалегідь розробленим планом? Якщо так, то хто брав участь у обговоренні плану, в чому полягала його сутність, чи намічалася роль кожного учаснику нападу, яку зброю або предмети, що використовувались у якості зброї, передбачалося використати? Чи обмовлялася участь водія, чи планувалося його вбивство? Якщо так, то де, яким чином, чи планувалися заходи з приховання трупа, чи намічалася місце укріплення викраденої машини, а також заходи з її реалізації (розукомплектуванню)?

3. Об'єкт нападу був обраний шляхом спостереження за автомобілями, які проїжджали по вулицях або знаходилися на стоянках, на узбіччі дороги, або на дану автомашину заздалегідь вказала конкретна особа? Якщо ця особа дізналася про те, що в даному автомобілі буде знаходитись значна сума грошей, то, в свою чергу, звідки до нього потрапила ця інформація?

4. Чи була ця особа членом ОГ, якщо ні, то чи знала вона про те, що розбійний напад буде скоєно саме групою?

5. Якщо об'єкт нападу був визначений заздалегідь, то чому було прийнято рішення заволодіти автомобілем шляхом розбійного нападу на водія, а не викрасти її шляхом розбою?

6. Ви зупинили автомашину, яка проїжджала мимо, стояла на стоянці, узбіччі дороги або блокували її на дорозі (вулиці) автотранспортом, за кермом якого знаходилися члени ОГ (хто саме, які автомашини були використані з цією метою)?

7. Коли та де це трапилося?

8. Чи використовували члени ОГ форму, посвідчення співробітників міліції, спеціальний жезл для зупинки машини, що проїжджала та безперешкодного розміщення в салоні? Якщо так, то хто конкретно був одягнутий в форму співробітника міліції, мав службове посвідчення, чи належали вони йому на законних підставах або були заздалегідь придбані чи викрадені (ким, коли, в кого, за яку платню)?

9. Скільки осіб та хто конкретно брав участь у нападі, хто саме та чим були озброєні, чи відпрацьовувалися заздалегідь прийоми нападу на водія вантажівки? Якщо так, то де, в присутності кого, чи підказував хто конкретно, як найкраще це зробити?

10. Під яким приводом Ви сіли в автомобіль? Якщо під приводом надання транспортних послуг, то куди просили водія доставити та за яку платню?

11. Яким чином особи, які брали участь у нападі, розмістилися в салоні, хто сидів поруч з водієм, а хто розташувався на задньому сидінні та в якому порядку?

12. В якому конкретно місці було скоєно напад: на місці посадки, на кінцевому пункті прибуття у вказане членами ОГ місце або на проміжній зупинці? Чи відповідало це раніше складеному плану або рішення було прийняте на місці, чи був даний умовний сигнал до початку нападу?

13. Якщо напад було скоєно на проміжній зупинці, то під яким приводом було зупинено автомобіль та хто був ініціатором цього?

14. Чи були інші проміжні зупинки, та якщо так, то чим вони були викликані, в якому місці, як довго, чи контактував водій з ким-небудь у цей час?

15. Чи був напад здійснений членом ОГ, який знаходився в салоні автомобіля або тими, хто чекав у кінцевому пункті прибуття?

16. В якому положенні знаходився потерпілий в момент нападу: сидів за кермом або стояв біля своєї машини?

17. Якщо водій сидів за кермом, то чи був напад скоєний на цьому ж місці або водія попередньо витягли з салону? В останньому випадку хто саме та в який спосіб?

18. Якщо напад було скоєно на потерпілого, який сидів за кермом, то який був його механізм: чи накидали йому на шию

удавку, затискували шию ліктювим згином ззаду, нанесли удар по голові важким предметом, наносили тілесні пошкодження колюче-ріжучими предметами або за допомогою вогнепальної зброї або фізичне насилля здійснювалося в інший (який конкретно) спосіб? Хто конкретно з нападників виконував вказані дії, де він у цей час розташовувався в салоні автомобіля, які предмети використовувались для нанесення тілесних пошкоджень та ким саме?

19. Який був стан потерпілого після того, як його витягли з машини, чи був він живий, або вже мертвий?

20. Якщо потерпілий був ще живий, то хто та яким чином остаточно полишив його життя?

21. Який був механізм нападу на потерпілого, що стояв поруч із автомобілем (див. питання № 18)?

22. Чи був потерпілий вбитий відповідно до раніше складеного плану, та якщо ні, то чим це було викликано? Якщо вбивство потерпілого планом не передбачалося, але все ж мало місце, то в силу яких обставин, хто прийняв на місці подібне рішення або після нанесення потерпілому тілесних пошкоджень він був кинутий напризволяще?

23. Чи був труп потерпілого кинутий на місці його вбивства або перевезений в інше місце? Якщо труп перевозився, то ким, яким чином, куди, з якою метою? Чи відповідало це раніше наміченому плану?

24. Чи вживалися спроби приховати труп потерпілого? якщо так, то які саме, які конкретно дії та ким здійснювались?

25. Чи чинив потерпілий спротив нападникам? Якщо так, то в чому він виразився, чи отримали нападники при цьому які-небудь тілесні пошкодження? Якщо так, то які саме та хто саме?

26. Якщо отримані тілесні пошкодження носили серйозний характер, то хто, коли та де брав участь у їх лікуванні?

27. Чи утворились внаслідок дій нападників та спротиву потерпілого які-небудь механічні пошкодження в салоні автомобіля або на зовнішній поверхні кузова, та якщо так, то які їх локалізація, характер, розмір; чи були ці пошкодження помічені ким-небудь та усунені, яким чином, де, коли?

28. Які особисті речі, документи, інші предмети, що належали потерпілому та знаходились у автомобілі, були викрадені нападниками; як вони використовувались після вчинення злочину,

ким, коли, за яких обставин, де знаходяться в теперішній час? Чи були викрадені у потерпілого його водійське посвідчення, технічний паспорт?

29. Хто транспортував викрадений автомобіль, куди він був доставлений?

30. Чи був власник того місця (гаражу, присадибної ділянки тощо), куди було доставлено викрадено автомашину, членом ОГ? Якщо ні, то чи знав він про належність доставленої йому автомашини й ту обставину, що вона була викрадена членами ОГ під час скоєння ними розбійного нападу на водія?

31. Яка була подальша доля викраденої автомашини, чи відповідала вона заздалегідь наміченому плану (див. питання № 1)? Якщо ні, то в зв'язку з якими обставинами, хто запропонував внести зміни в план, які саме?

32. Якщо викраденою машиною став володіти один з членів ОГ, то хто саме?

33. Якщо викрадений автомобіль був розукомплектований на запчастини, то хто цим займався, де, які частини автомобіля були демонтовані, на які автомашини поставлені або були продані (кому, де, за яку ціну), де знаходиться частина викраденого автомобіля, яка залишилася, чи вживалися заходи з її знешкодження? Якщо так, то які, ким конкретно?

34. Якщо викрадений автомобіль був проданий, то кому, за яку ціну, коли, через яку торговельну організацію або покупцеві була дарча? В цьому випадку який нотаріус реєстрував дану дію?

35. Чи знав покупець про походження автомобіля, який придбався ним, якщо знав, то від кого отримав такі відомості?

36-40. Питання, аналогічні питанням № 27 – 31 підрозділу А «Об'єкт нападу – громадяни в житлі та службовці організацій».

41. Чи потрапив викрадений автомобіль у володіння одного з членів ОГ, або була продана в первинному вигляді, або її зовнішній вигляд та настановні дані були змінені? Якщо зміни мали місце, в чому вони полягали: перебиванні реєстраційних знаків на двигуні, кузові, шасі, заміні дисків коліс, тюнінгу або в інших заходах?

42. Хто, де, коли, за допомогою яких технічних засобів здійснював дії з приховання первинної належності автомобіля, чи були ці особи членами ОГ? Якщо ні, то чи знали вони про те, що автомашини викрадена ОГ у результаті розбійного нападу на водія?

43. Яким чином були оформлені документи на викрадений автомобіль зі зміненими реєстраційними знаками? Чи були внесені відповідні зміни у викрадений у водія технічний паспорт або цей документ був виготовлений самостійно?

44. Хто, де, яким чином вносив зміни у викрадені у водія документи?

45. Якщо вказані вище документи були виготовлені самостійно, то ким, коли, яким чином були придбані бланки (викрадені, придбані в посадових осіб (в кого конкретно, коли, за яку платню), виготовлені самостійно), ким, яким чином виготовлені підроблені печатки, або бланки були викрадені з проставленими печатками, або печатки проставили посадові особи, які продали бланки?

46. Якщо вказані документи були оформлені посадовими особами незаконно, то ким конкретно, їх місце роботи, за яку плату, яким чином вдалося зареєструвати автомобіль всупереч існуючому порядку? Чи були обізнані ці особи про те, що даний автомобіль викрадений в результаті розбійного нападу на її водія, чи були вони членами ОГ?

47. Чи використовувався викрадений автомобіль членами ОЗГ для вчинення інших злочинів? Якщо так, то яких, ким, скільки разів, за яких обставин?

48-54. Питання, аналогічні питанням № 32 – 37 підрозділу А «Об'єкт нападу – громадяни в житлі та службовці організацій».

В алгоритмізованому вигляді допит підозрюваного складається з таких етапів.

1. Підготовчий етап

1. Приблизні обставини, що підлягають встановленню.

1.1.1. З'ясувати позицію підозрюваного щодо відношення до слідства:

1. Чи визнає свою участь у злочині.

2. Чи заперечує свою причетність до розбійного нападу.

У випадку визнання підозрюваним своєї участі в розбійному нападі (безконфліктна ситуація) слідчий повинен:

1.1.2. Встановити обставини скоєного злочину:

1. Де, коли, в кого та за яких обставин було вчинено розбій.

2. В який спосіб здійснювалося проникнення до приміщення та які засоби використовувалися при цьому.

3. Яким чином здійснювалася підготовка до розбою.

4. Чи був розроблений попередній план злочину. Якщо так, то в чому його сутність, хто його розроблював та яка роль кожного учасника злочину.

5. Чи готувалися заздалегідь та в який спосіб технічні засоби. Якщо так, то ким, які саме та з якою метою.

6. Чи здійснювалося попереднє спостереження за приміщенням або за самим потерпілим, та якщо так, то ким саме, яким чином, впродовж якого часу та з якою метою.

7. Чи застосовувалися злочинцем які-небудь засоби маскування зовнішності в процесі вчинення розбою. Чи використовувалися вони раніше або вперше та де зберігаються в теперішній час.

8. Як злочинець прибув на місце події, чи користувався він транспортом, якщо використовувався особистий транспорт, то де він знаходився під час вчинення розбою.

9. Якщо автомобіль був викрадений, то ким, коли, та за яких обставин, за допомогою яких технічних засобів.

10. Які речі були викрадені (їх індивідуальні ознаки, кількість, вартість), яким чином вони пакувалися, як виносилися з квартири, куди та як доставлялися.

11. Чи здійснював пошук майна, котре викрав, або заздалегідь знав, де воно знаходиться.

12. Які зміни вніс в обстановку квартири та які були вжиті заходи з приховання злочину та знешкодження слідів.

13. Скільки часу злочинець знаходився на місці злочину та що робив при цьому.

14. Чи не скоював підозрюваний злочинів раніше, якщо так, то коли, де, з ким та за яких обставин.

15. Які погодні умови супроводжували злочин.

16. Які обставини сприяли вчиненню розбою.

1.1.3. Встановити співучасників злочину:

1. Кількість співучасників, їх П.І.Б. або прізвиська, місце помешкання та обставини знайомства.

2. Чи мав місце попередній зговір зі співучасниками, з ким, коли та за яких обставин.

3. Які дії здійснював кожний зі співучасників.

4. Які дії здійснювалися з підготовки та реалізації злочинного задуму.

5. Яким чином було реалізоване викрадене: чи розділялося між співучасниками або збувалося через торгівельні заклади.

6. Яким чином поділялося викрадене: за загальної згоди співучасників або кимось одноособово.

7. Яким чином співучасники розпорядились своєю часткою: продали, переховують, подарили і т.п.

8. Чи є в групі «общак» та яка частина викраденого виділялася туди.

9. Чи вчиняли раніше аналогічні злочини та в якому складі.

1.1.4. Встановити характер відносин підозрюваного з потерпілим та членами його родини:

1. Чи був знайомий з потерпілим або членами його родини. Якщо так, то коли та за яких обставин відбулося знайомство.

2. Які відносини були між підозрюваним та потерпілим або членами його родини (дружні, ворожнечі та ін.).

3. Як часто підозрюваний відвідував квартиру потерпілого (приміщення банку).

4. Чи був знайомий з розпорядком доби потерпілого (установи) та членів його родини; чи вивчався розпорядок доби, спосіб життя, впродовж якого часу, за допомогою яких технічних засобів.

5. Чи знав місце зберігання цінностей.

Якщо підозрюваний не був знайомий з потерпілим та членами його родини, то визначити:

1. Чому підозрюваний обрав саме квартиру потерпілого: випадково або навмисно.

2. Чи діяв за результатами спостереження або завдяки обставинам, що вдало склалися.

1.1.5. Встановити місцезнаходження викрадених речей:

1. В який спосіб та за допомогою яких засобів здійснювалося транспортування викрадених речей та в якому напрямку.

2. Який транспорт використовувався для цих цілей (тип, марка, модель, колір, номерний знак).

3. Яким чином транспортний засіб потрапив до злочинця, що з ним трапилось після злочину та де воно знаходиться на час проведення допиту.

4. Яким чином злочинець розпорядився викраденим (продав, подарив, приховав у тайнику тощо).

5. Де знаходяться предмети розбою на час проведення допиту.

В ситуації невизнання підозрюваним своєї участі в злочині, слідчий у процесі допиту повинен детально з'ясувати факти життєдіяльності допитуваного, що охоплюють події, які передували злочину, в момент його вчинення та після нього. В зв'язку з цим, деталізуючи показання підозрюваного, та перевіряючи його алібі, слідчому доцільно:

1.1.6. Встановити характер висунутого підозрюваним алібі.

1. Де знаходився в момент злочину, а також напередодні події та після неї.

2. Чим займався та хто може це підтвердити.

3. Звідки, коли, з ким та за яких обставин підозрюваний прибув в місце свого альтернативного знаходження та з якою метою.

4. Які речі мав при собі підозрюваний, яким чином був одягнений, взутий.

5. Чим займався в даному місці, з ким зустрічався та спілкувався там, яким чином можна їх знайти.

6. Хто з родичів, знайомих, товаришів по службі знав та може підтвердити факт перебування підозрюваного в даному місці.

7. Скільки часу знаходився там підозрюваний, які пам'ятки відвідував та хто може це підтвердити.

8. Коли, з ким, куди, в якому напрямі, з якої причини та яким чином підозрюваний покинув місце.

9. Хто там залишився та може підтвердити слова підозрюваного.

10. В яким природно-кліматичних умовах відбувалася подія, знаходження та вибуття підозрюваного з даного місця.

11. Які події суспільного, культурного, політичного життя мали місце в місці перебування злочинця.

12. Чи є які-небудь матеріальні джерела, які підтверджують факт прибуття, знаходження та вибуття з альтернативного місця знаходження підозрюваного (чеки, білети тощо) і т.п.

1.2. Вивчити особу підозрюваного.

Підготовка допиту підозрюваного у процесі досудового розслідування розбоїв в окремих випадках обмежена часом, тому слідчий, маючи в розпорядженні малоінформативні відомості про особу підозрюваного, не в змозі збільшити їх в силу процесуального обов'язку вимоги про негайний допит особи після

його затримання. Тому слідчий в таких випадках визначає тактичні прийоми допиту тільки в процесі самої слідчої (розшукової) дії, передуючи його бесідою з метою виявлення особистих особливостей допитуваного.

Однак якщо з моменту вчинення розбою та до затримання підозрюваного минув певний проміжок часу, впродовж якого особа злочинця була відома, то в слідчого з'являється реальна можливість отримання більш ємної інформаційної бази, щодо характеризує допитуваного.

Таким чином, на основі допитів родичів підозрюваного, його знайомих, характеристик, отриманих з місця роботи, навчання, використання відомостей з баз даних (УКР, УІАЗ, НДЕКЦ, закладів пенітенціарної системи, військових комісаріатів, мобільних операторів та ін.) слідчий може:

1.2.1. Встановити риси характеру (агресивність, цинізм, освітній ценз тощо) та психологічний тип підозрюваного (холерик, сангвінік, флегматик).

1.2.2. Встановити родинні стосунки підозрюваного та його відносини з членами родини та родичами.

1.2.3. Визначити спосіб життя та особисті зв'язки підозрюваного.

1.2.4. Встановити, які відносини були між підозрюваним та потерпілим.

1.2.5. Встановити поведінку підозрюваного напередодні та після вчинення злочину.

1.2.6. Встановити кримінальні, родинні, ділові та інші зв'язки підозрюваного.

Якщо підозрюваний мав кримінальне минуле, то слідчий, витребувавши з архіву кримінальну справу та вивчивши її матеріали, а також ознайомившись з характеристикою з виправної установи на раніше засудженого підозрюваного та його особистою справою, може:

1.2.7. Встановити відношення підозрюваного до співробітників правоохоронних органів та манеру його поведінки в слідчому ізоляторі.

1.2.8. Встановити злочинні зв'язки підозрюваного.

1.2.9. Визначити тенденційність поведінки підозрюваного під час слідчих дій та на допиті зокрема.

1.2.10. Встановити, які заходи протидії розслідуванню вживав підозрюваний по попередній кримінальній справі, хто допомагав йому в цьому.

1.2.11 Встановити, яким чином реагував підозрюваний на тактичні прийоми, що застосовувалися в процесі його допиту тощо.

1.3. Визначити час та місце допиту

1.3.1. Визначити час проведення допиту підозрюваного.

1.3.2. Визначити місце проведення допиту підозрюваного.

Допит підозрюваного тактично доцільно проводити в службовому приміщенні органу внутрішніх справ, наприклад:

1) в кабінеті слідчого;

2) в ізоляторі тимчасового утримання.

1.4. Створити необхідну обстановку для допиту підозрюваного.

1.5. Вивчити спеціальні питання, котрі можуть виникнути в процесі допиту.

1.6. Визначити учасників допиту.

Плануючи тактику проведення допиту підозрюваного та визначаючи осіб, які беруть участь у даній слідчій дії, слідчий повинен:

1.6.1. Запросити захисника для підозрюваного. Відповідно до ст.ст. 48, КПК захисник може бути у будь-який момент бути залученим підозрюваним, його законним представником, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного до участі у кримінальному провадженні.

1.6.2. Запросити перекладача для підозрюваного, якщо останній не володіє мовою, на якій ведеться слідство.

1.6.3. Запросити педагога, якщо підозрюваний не досяг шістнадцятирічного віку.

1.6.4. Запросити прокурора.

1.7. Підготувати необхідні технічні засоби.

1.7.1. Підготувати речові докази.

1.8. Скласти план допиту.

2. Робочий етап

2.1. Знайомство з підозрюваним та встановлення з ним психологічного контакту

2.1.1. Встановити анкетні дані допитуваного.

При заповненні анкетної частини протоколу встановленими даними необхідно в попередній бесіді встановити питання, які стосуються останнього місця помешкання та роботи

допитуваного (в яких містах був та в кого там зупинявся, де фактично мешкав останнім часом з ким спілкувався), що необхідно для встановлення зв'язку між біографічними даними та скоєними злочинами з метою з'ясування обставин, що пом'якшують та обтяжують вину допитуваного.

Зважаючи на специфіку процесуального статусу підозрюваного, слідчий повинен мати на увазі, що він знаходиться в стані глибокого психологічного переживання, викликаного складним положенням та реальною можливістю погіршення цього положення в результаті вдалого допиту. Такий психологічний стан підозрюваного перешкоджає комунікативному спілкуванню при допиті та ускладнює встановлення психологічного контакту.

Тому слідчий в ході допиту підозрюваного має проявляти емоційну стійкість та увагу по відношенню до особи підозрюваного та його долі, бути коректним та справедливим, виключаючи при цьому вульгарність та панібратство. Не рекомендується загострювати увагу на минулих судимостях та негативних якостях підозрюваного, а також акцентувати увагу на надмірній зацікавленості слідчого у зізнавальних показаннях допитуваного, що не сприяє встановленню психологічного контакту.

2.1.2. Роз'яснити підозрюваному його права та обов'язки.

Перед допитом підозрюваному має бути роз'яснено його права, передбачені ст. 42 КПК, а також повідомлено, у вчиненні якого злочину він підозрюється, про що, відповідно до ч. 8 ст. 42 вручається пам'ятка.

2.2. Стадія вільної розповіді.

Стадія вільної розповіді починається з надання слідчим можливості підозрюваному викласти свою позицію з приводу обставин, які стали підставою для його затримання (обрання запобіжного заходу), та дати покази з приводу провадження.

В стадії вільної розповіді застосовуються такі прийоми, як формування розумового завдання допитуваного, нагадування, співставлення, деталізація, порівняння.

Існує декілька видів вільної розповіді¹:

1) хронологічний, коли допитуваний надає показання в тієї послідовності, в якій відбувалися події;

¹ Следственные действия (процессуальная характеристика, тактические и психологические особенности). Учебное пособие – Волгоград: Высшая следственная школа, 1984. – С. 121.

2) за епізодами, коли допитуваний, не дотримуючись хронології, розповідає в першу чергу про епізод злочинної діяльності, який цікавить слідство;

3) за окремими періодами (підготовка злочину, вчинення та приховання);

4) за окремими місцями події, пов'язаним з одним злочинном;

5) за особами (їх дії, взаємовідносини з ними);

6) за різними аспектами свого життя та діяльності (біографічні відомості, стан здоров'я, заняття, доходи, родичі та знайомі, участь у злочинній діяльності).

В подальшому тактика допиту залежить від ситуацій, які склалися на стадії вільної розповіді та характеризують обрану підозрюваним лінію поведінки:

1) підозрюваний визнає свою причетність до злочину;

2) підозрюваний дає неправдиві показання;

3) підозрюваний відмовляється від дачі показань.

2.3. Стадія постановки запитань та дачі відповідей.

Завданням слідчого на цій стадії є викриття неправдивих показань та діагностика причин умовчування окремих обставин, а також подолання відмови підозрюваного від дачі яких-небудь показань.

Необхідно зазначити, що порою чіткої межі між стадіями вільної розповіді та постановкою питань може й не бути

2.3.1. Перевірити достовірність та повноту зізнавальних показань.

В умовах безконфліктної ситуації підозрюваний, визнаючи свою причетність до скоєного злочину, повідомляє слідчому відомості, які відносяться до кримінальної події. По закінченню вільної розповіді допитуваного, в процесі якого він виклав зізнавальні показання, слідчий з метою перевірки їх достовірності ставить перед підозрюваним контрольні запитання, направляючи його на якомога повне та деталізоване викладення фактів.

2.3.2. Виявити самообмову.

Найбільш ефективними тактичними прийомами, спрямованими на викриття само обмови, є такі:

1) максимальна деталізація показань з метою виявлення протиріч та неодноразовий допит осіб з одного запитання з метою перевірки і конкретизації спірної обставини;

2) пропозиція підозрюваному скласти план місця події, маршрут його пересування до місця розбою та від нього, пропозиція у деталях описати обстановку місця розбою та назвати індивідуальні ознаки викрадених предметів;

3) виявлення та використання протиріч у показаннях з метою переконання допитуваного у відсутності фактів, котрі, з його точки зору, повинні мати місце;

4) пред'явлення допитуваному доказів, що підтверджують його нездатність повідомити деталі події, адже він не брав участі в ній.

2.3.3. Викрити підозрюваного у брехні.

При допиті підозрюваного, який дає неправдиві докази та не визнає свою причетність до скоєного злочину, доцільно використовувати такі прийоми емоційно-психологічного впливу:

1) Встановлення та усунення мотивів дачі неправдивих показань.

2) Переконання допитуваного в помилковості обраної позиції.

3) Підозрюваному варто роз'яснити, чим саме обрана ним позиція може нашкодити йому та що від правдивості показань залежить його судьба, дача показань є засобом захисту.

4) Стимуляція позитивних якостей допитуваного та позитивних моментів його біографії.

5) Прийняття до уваги напруги психологічного стану підозрюваного та прояв розуміння до його положення.

6) Використання фактору раптовості.

7) Використання внутрішнього конфлікту між співучасниками.

Серед прийомів, спрямованих на викриття допитуваного у брехні, що мають логічний характер, можна виділити такі:

1. Пред'явлення доказів, які викривають.

2.3.4. Подолати установку підозрюваного на відмову від дачі показань.

1) Встановити в конкретній формі мотиви, котрі складають основу такої позиції.

2) Роз'яснити допитуваному, що відмова від дачі показань перешкоджає його можливості захищатися, а слідство та суд – можливості з'ясування та врахування при винесенні вироку обставин, які пом'якшують вину, що може призвести до більшого покарання.

3) Надати можливість підозрюваному ознайомитися з нормою закону.

На стадії постановки запитань та пред'явлення доказів доцільно використати основні тактичні прийоми: «Аналіз доказів¹ поведінки», «Створення оптимальної динамічної напруги допиту», «Пред'явлення доказів», «Демонстрація можливостей слідства».

Оптимальним моментом переходу від постановки запитань до пред'явлення доказів є зростання сповільнення в нервовій системі допитуваного, для визначення якого слідчому зручніше орієнтуватися на появу пауз перед відповідями допитуваного.

При допиті підозрюваного слід використати психологічний вплив на нього майбутніх доказів, які можуть з'явитися в розпорядженні слідства пізніше. З цією метою корисна певна демонстративність при підготовці експертизи, роз'яснення суті й тих доказів, які можуть бути отримані з її допомогою. Наприклад, дактилоскопіювання підозрюваного, призначення дактилоскопічної експертизи слід проводити так, щоб допитуваний зрозумів, що в найближчий час у слідчого з'являться докази, що викривають його у вчиненні розбою.

Психологічний вплив посилюють такі тактичні прийоми:

1) проведення попереднього допиту за обставинами, що стосуються доказів, які пред'являються;

2) постановка запитань, відповіді на які ускладнили б для допитуваного можливість нейтралізувати доказ, який пред'являється, після ознайомлення з ним;

3) умовчання про відомі слідчому окремі факти;

4) створення умов, при яких в уяві допитуваного виникає перебільшене уявлення відносно зібраного доказового матеріалу.

Певну специфіку має пред'явлення доказів при допиті співучасників вчинення розбою організованою групою. У таких ситуаціях необхідно зважати на психологічну невизначеність поведінки та показань кожного співучасника для іншого співучасника групового злочину.

Визначаючи черговість серед членів злочинної групи, готуючи план допиту, слідчий повинен враховувати:

– особу підозрюваного (обвинуваченого), його психологічні якості, наявність злочинного досвіду, практики спілкування

1 Докази поведінки – відомості про факти, котрі характеризують поведінку обвинуваченого, пов'язану з вчиненням ним злочину.

з працівниками слідчих органів, у тому числі й перебування в слідчих ізоляторах (перевага надається співучаснику, який не має такого досвіду);

– наявні докази участі підозрюваного (обвинуваченого) у вчиненні групового злочину (чим очевидніша вина допитуваного, тим більше підстав чекати правдивих показань);

– роль підозрюваного при вчиненні розбою (другорядний учасник більш швидко та легко дає правдиві показання);

– відомості про те, що один з підозрюваних займає в злочинній групі положення «опозиціонера» (такі особи зазвичай протиставляють себе лідеру групи, а тому більш схильні давати правдиві показання про злочинну діяльність групи);

– дані про те, чи були співучасники розмежовані при затриманні та перебуванні в ізоляторі тимчасового утримання (слідчому ізоляторі) до допиту.

За для посилення психологічного впливу на допитуваного й досягнення оптимальної психологічної напруги в спілкуванні доцільно використати такі тактичні прийоми:

1) попередній допит про особу та відношення зі співучасником, який зізнався, показання якого слідчий збирається пред'явити;

2) пред'явлення на допиті лише тієї частини показань співучасника, який зізнався, яка, на думку слідчого, є достовірною та підтверджується іншими зібраними до моменту допиту доказами;

3) пред'явлення частини показань співучасника, який зізнався в сукупності з іншими доказами. Якщо всі докази пред'являються за зростаючою силою, то правдиві показання співучасника пред'являються для чинення найбільш сильного психологічного впливу, як правило, останніми;

4) пред'явлення частини показань співучасника, який зізнався, разом з іншими доказами, отриманими завдяки цьому (наприклад, якщо співучасник розбою дав про осіб, котрі брали участь у її вчиненні правдиві показання та видав частину викраденого майна, то пред'явлення показань цього співучасника необхідно завжди супроводжувати демонстрацією виданого майна);

5) обов'язкове повідомлення слідчим при допиті фактів та деталей вчинення злочину, про які знали лише допитуваний та співучасник групового розбою, який зізнався раніше.

Підрозділ 3.5. Обшук

Обшук (ст. 234 КПК) – це слідча дія, що являє собою процесуальне примусове обстеження приміщень, місцевості, окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуто в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Залежно від об'єкта обшук поділяється на три види:

1) обшук приміщень (а) житла чи іншого володіння особи; (б) службових і виробничих приміщень підприємств, установ, організацій);

2) обшук місцевості (саду, городу, подвір'я, ділянок лісу, поля тощо);

3) обшук особи (ч. 3 ст. 208 КПК).

Завданнями обшуку можуть бути:

– отримання доказів та встановлення причетності особи, яка обшукується, до вчинення конкретних розбоїв;

– отримання доказів причетності до вчинення розбоїв інших осіб, пов'язаних з особою, яка обшукується;

– встановлення входження особи, яка обшукується, до складу певної злочинної групи, її ролі в складі цієї групи;

– встановлення всіх членів злочинної групи, їх місцезнаходження;

– встановлення інших епізодів злочинів, учинених особою, яка обшукується або ОГ;

– встановлення місцезнаходження та шляхів збуту викраденого майна, приховання зброї, вибухових пристроїв, вибухових речовин, компонентів чи/або устаткування, використаних для їх виготовлення чи переробки;

– встановлення способу приховання вчинених злочинів та місцезнаходження інших об'єктів, які мають значення для кримінального провадження;

– отримання доказів, що підтверджують планування розбоїв;

– пошук зразків для порівняльного дослідження.

Загальна кримінально-процесуальна модель обшуку містить наступні основні положення:

1. Фактичною підставою для проведення обшуку є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення його мети. До них, зокрема, можна віднести достатні відомості

про те, що знаряддя кримінального правопорушення або майно (речі й цінності), здобуте у результаті його вчинення, а також інші предмети і документи, що мають значення для розкриття правопорушення чи забезпечення цивільного позову, відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення знаходяться у певному приміщенні або місці чи в якої-небудь особи. Обшук проводиться також і в тому випадку, коли є достатні дані про те, що у певному приміщенні або місці знаходяться розшукувані особи, трупи чи тварини.

Юридичною підставою проведення обшуку є ухвала слідчого судді. При необхідності провести обшук слідчий за погодженням із прокурором або особисто прокурор звертається з відповідним клопотанням до слідчого судді за місцем проведення досудового розслідування. До клопотання також додаються оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор чи слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з ЄРДР щодо кримінального провадження, у рамках якого подається клопотання.

2. Слідчий суддя розглядає клопотання про обшук у день його надходження до суду. Розгляд клопотання проводиться у закритому судовому засіданні за обов'язковою участю слідчого чи прокурора.

За результатами розгляду клопотання слідчий суддя за наявності підстав виносить ухвалу про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи або ухвалу про відмову у задоволенні клопотання про обшук. Можливе також часткове задоволення клопотання, якщо, наприклад, суддя дає дозвіл на обшук у приватному будинку, але відмовляє в задоволенні клопотання в частині проведення обшуку надвірних споруд.

3. Ч. 1 ст. 236 окреслює коло осіб, які беруть участь у обшуку. Стаття містить імперативну норму про те, що виконати ухвалу про дозвіл на обшук можуть тільки особисто слідчий чи прокурор.

Крім того, слідчий або прокурор повинні вжити належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені (ч. 3 ст. 223 КПК). Найчастіше мова йде про власника житла чи іншого володіння особи. Його присутність при обшуку є гарантією законного та об'єктивного відображення

результатів цієї слідчої дії, дотримання правових приписів кримінального процесуального закону.

Якщо на момент внесення клопотання та постановлення слідчим суддею ухвали про дозвіл на обшук слідчому відомі обставини, за якими неможлива присутність особи чи осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені під час обшуку (особа приховується від органів досудового розслідування, зникла, знаходиться під вартою тощо), про це слід зазначити в клопотанні до слідчого судді, а потім знайти своє відбиття в ухвалі останнього.

Тим не менш, у більшості випадків обшук належить до невідкладних слідчих дій, мета якого може бути досягнута тільки з використанням фактору несподіваності. У зв'язку із цим завчасно викликати для участі в обшуку власника житла чи іншого володіння недоцільно. Він може бути викликаний, наприклад, телефоном чи за допомогою іншого зручного для слідчого та для нього засобу, передбаченого ч. 1 ст. 135 КПК, безпосередньо перед початком обшуку. Хоча такий механізм пов'язаний із втрачанням певного часу, який особа використовує для прибуття до місця проведення обшуку, проте дотримуються його права та вимоги ч. 1 ст. 236 КПК України.

В необхідних випадках слідчий має право залучати до участі в проведенні обшуку потерпілого, підозрюваного, захисника, представника та інших учасників кримінального провадження.

Слідчий, прокурор має право заборонити особам, що перебувають у місці проведення обшуку, а також особам, які під час проведення цієї слідчої дії увійшли в це приміщення, залишати місце обшуку до його закінчення, спілкуватися один з одним або іншими особами, вчиняти дії, що заважають проведенню обшуку. Заборона може поширюватися на спілкування за допомогою знаків, жестів, записок, мобільного зв'язку (як розмов, так і смс-повідомлень) тощо.

Під час обшуку можуть бути вилучені лише ті речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. До таких предметів належать також цінності і майно підозрюваного, яке тимчасово вилучається з метою забезпечення цивільного позову або можливої конфіскації майна до моменту вирішення питання про арешт майна (ч. 2 ст. 168, 170, 171 КПК).

Об'єкти цивільних прав, які обмежені в обігу, в обов'язковому порядку вилученню в ході обшуку не підлягають, за

винятком випадків, коли це передбачено національним законодавством. Так, проводиться вилучення:

а) зброї, якщо відсутній особливий дозвіл на її придбання, зберігання і носіння;

б) документів, які містять відомості, що є державної таємницею, якщо вони виявляються в місцях, що не призначені для їх зберігання і використання або в осіб, які не мають доступу до відомостей, що містять державну таємницю;

в) листування і літератури з грифом обмеженого використання, чистих бланків, печаток і штампів організацій і закладів організацій і закладів, наявність яких у даної особи або закладу є протиправною тощо. Виявлення вказаних предметів може стати підставою для ініціювання початку кримінального провадження та притягнення винних до кримінальної відповідальності.

З огляду на специфіку кримінальних проваджень зазначеної категорії, пропонуються наступні рекомендації.

1. Враховуючи можливі корумповані зв'язки членів ОГ, задля запобігання витоку інформації, до планування та підготовки до обшуку необхідно залучати обмежене коло осіб. Співробітникам, що забезпечують проведення обшуку – функціональні завдання ставити безпосередньо перед виїздом на обшук.

2. Прибути на місце слід приховано. Автотранспорт залишити в такому місці, щоб він не був помітним з місця проведення обшуку. Взяти під контроль можливі місця, через які можна приховано покинути місце проведення обшуку чи позбавитись від певних носіїв інформації.

3. Прибувши на місце обшуку, необхідно терміново оглянути всі кімнати з метою виявлення осіб, що знаходяться там відкрито та переховуються. Полишити всіх присутніх можливості активних дій, вільного переміщення приміщенням, спілкування один з одним. Здійснити особистий обшук для виявлення зброї, наркотичних засобів або інших предметів, а також документів, які можуть мати значення для кримінального провадження.

4. Всі особи, які мешкають в приміщенні, мають бути взяті під спостереження з метою недопущення знешкодження чи викидання компрометуючих матеріалів¹.

---

¹ Дворкин, А. И. Расследование убийств, совершённых организованными группами при разбойных нападениях [Текст]: Научно-методическое пособие / А.И. Дворкин, Р.М. Сафин. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – С. 141-142.

Обшук, як правило, має бути раптовим для того, в кого він проводиться. Для цього необхідно:

- визначити найбільш оптимальний час для обшуку;
- учасникам СОГ приховано прибути до місця обшуку;
- без зволікання проникнути до приміщення або на ділянку місцевості, яка підлягає обшуку.

Безпека обшуку забезпечується:

- охороною місця обшуку співробітниками оперативного підрозділу;
- чітким інструктажем кожного члену оперативного наряду;
- правильним порядком дій на місці обшуку його учасників;
- визначенням порядку взаємодії учасників наряду зі слідчим на випадок можливих ексцесів із боку обшукуваних;
- заборонаю особі, в якій проводиться обшук, самовільно змінювати положення або брати в руки предмети, які знаходяться в приміщенні;
- правильним використанням спеціальних знань спеціалістів та НТЗ.

На момент проведення обшуку виникає ідентифікаційна ситуація, яка характеризується виявленням слідів шуканого та наявністю об'єкту, що перевіряється.

Загальними рекомендаціями про проведенні обшуку за фактами розбоїв, вчинених організованими групами є:

- піддавати ретельному огляду осіб, що затримуються за підозрою у вчиненні злочину;
- чітко уявляти якості та ознаки шуканого, особливо знарядь та слідів злочину;
- вилучати для наступного експертного дослідження предмети та одяг зі слідами хімічних пасток, застосування вогнепальної зброї тощо, які злочинці іноді не встигають приховати;
- виявляти ознаки, що демаскують шукані об'єкти, що вказують на схованки, де вони можуть знаходитися;
- здійснювати в процесі обшуку комплексне вивчення всіх знайдених предметів для виявлення їх якостей, що дозволяють визначити за ними шуканий об'єкт та встановити факт контактної взаємодії злочинця чи використаних ним знарядь із обстановкою місць розбоїв;
- передбачити створення покращених умов для сприйняття в пізнавальній діяльності (освітлення, фіксуючих пристроїв, температурний режим та інші особливості).

Підготовчий етап проведення обшуку включає такі елементи:

- 1) вивчення матеріалів кримінального провадження;
- 2) збирання орієнтуючої інформації;
- 3) визначення кола учасників;
- 4) підготовка НТЗ;
- 5) планування.

Підготовка до обшуку забезпечує отримання інформації, що є основою для прогнозування, сутність якого полягає в побудові припущень щодо можливих результатів. При плануванні обшуку найбільшою складністю є оцінка ступеня тактичного ризику, неминуче пов'язаного з його проведенням, тому для його мінімізації доцільно слід застосовувати тактичний прийом використання відомостей про осіб, у яких передбачається проведення обшуку, розташуванні місця проведення обшуку: точні межі, адреса, архітектурні та конструктивні особливості будови, топографічний характер місцевості, об'єкти пошуку.

Так, *об'єктами пошуку* в процесі обшуків по кримінальних провадженнях, що розглядаються, можуть бути:

— майно, викрадене при вчиненні розбійних нападів, у тому числі окремі зразки викрадених товарів, агрегати та частини транспортних засобів, державні номерні знаки, а також особисті речі потерпілих. У ході обшуку необхідно також виявляти та вилучати банківські платіжні картки, на рахунках у банку за якими злочинці можуть зберігати грошові кошти, викрадені під час нападів, отримані в результаті реалізації викраденого майна;

— вогнепальна, холодна та інша зброя, вибухові пристрої, боєприпаси, а також інші знаряддя та засоби вчинення злочинів;

— легкові та вантажні транспортні засоби, які, можливо використовувалися при вчиненні одного чи декількох розбійних нападів;

— предмети зі слідами злочину, знаходження обшукуваного в певному місці (одяг зі слідами крові, пошкодженнями та забрудненнями, поява яких можлива в результаті боротьби; чохли автомобільних сидінь зі слідами крові; взуття з частками ґрунту), інші предмети, які, можливо використовувалися в ході вчинення злочинів (наприклад, форма, жезли співробітників ДАІ);

— предмети маскуванія транспортного засобу (в тому числі під автомобіль ДАІ), а також предмети маскуванія зовнішності;

– підроблені документи особи, бланки паспортів інших документів (у тому числі оформлені) на автотранспортні засоби та іншу техніку, документи на різні товари, вантажі, фінансові та бухгалтерські документи, господарська переписка;

– документи, які містять відомості про матеріальне становище потерпілого, отримані при підготовці до вчинення злочину, графіках (датах) його пересування, перевезенні грошових коштів, вантажів, видах транспортних засобів тощо;

– схеми та плани місцевості й розташування приміщень, де були вчинені злочини, розташування членів ОЗГ на місці нападу, їх транспорту;

– документи, які підтверджують факт знаходження обшукуваного або інших осіб у певному місці, що цікавить слідство (наприклад, чеки з автозаправних станцій, записи в інформаційних системах різної відомчої приналежності тощо);

– мобільні телефони та інші засоби зв'язку, які могли бути використані в ході вчинення розбійних нападів, SIM-картки;

– предмети та документи, що підтверджують знайомства та зв'язки членів злочинної групи між собою;

– обладнання, предмети, сліди, що вказують на перепакування викраденого, його пере маркування, перебивання номерів транспортних засобів;

– предмети та сліди, що вказують на виготовлення (перробку, пристосування, зберігання) в місці обшуку зброї, інших засобів вчинення нападів, слідів їх випробування, пристрілювання, виготовлення предметів маскуванню, маскуванню транспорту тощо.

Як джерела отримання інформації про об'єкти пошуку виступають:

а) протоколи оглядів місць подій, моделі слідів;

б) інформаційні системи;

в) висновки судових експертиз, що досліджують об'ємний ідентифікаційний зв'язок, тобто співвідношення слідів і об'єктів, властивості яких у них відображені до однієї групи (класу, роду, виду);

г) технічні паспорти, гарантійні талони.

Систематизація інформації про об'єкти пошуку має здійснюватися шляхом складання розшукової таблиці.

На підготовчому етапі обшуку використовується тактичний прийом розстановки сил та НТЗ, зміст якого складає:

- підготовка необхідних технічних засобів (засоби пошуку, фіксації та вилучення слідів і об'єктів; вимірювальні прилади: «ВК-1»; ультрафіолетові освітлювачі; пошукові засоби; прилади «Кіновар», «Жасмин»; засоби пошуку кабелів «Р-299»; нелінійні радіолокатори «Аргус-1», ІНМ «Гусар» для виявлення неекранованих радіоелектронних засобів, що містять напівпровідникові пристрої: жорсткі диски, флеш-картки, мобільні телефони, електронні годинники; металошукачі ІМП-2 («Диригент»), «Garret»; георадар РППЗ «Око» за допомогою якого можна отримати площинні та профільні зображення обслуговуваних ділянок тощо);

- застосування засобів технічного попередження витоку інформації (використання переносних радіоблокаторів мобільного зв'язку);

- застосування НТЗ попередніх досліджень (газоаналізатори, портативні польові газові хроматографи (індикатори) – система IONSCAN, що запрограмована на виявлення і атрибутивне розпізнавання речовин і т.і.);

- застосування спеціальних засобів для відпирання металевих шаф, сейфів та сховищ;

- підготовка та використання засобів для роботи з комп'ютерною технікою, у тому числі використання спеціальних програм розкриття паролів, блокування модемів);

- узгоджене застосування фотозйомки та відеозапису при виявленні та описі об'єктів, а також при фіксації поведінки осіб, які знаходяться у приміщенні, що обшукується та протидіють проведенню обшуку.

Заходи, які проводяться від моменту прибуття до місця обшуку до початку пошукових дій. На цій стадії проводяться наступні підготовчі заходи:

1. Коригуються деякі пункти плану з урахуванням реальної обстановки;

2. Готуються:

- проекти подань про проведення обшуків у певних місцях;
- проекти постанов слідового судді про проведення обшуків;
- матеріали, які будуть слугувати підставою для їх проведення;

- довідки з адресного бюро;
- рапорти оперуповноважених ВКР, УБОЗ про можливе розташування певної організації за певною адресою з огляду на матеріали оперативно-розшукової справи тощо.

- протоколи затримання осіб у порядку ст. 208 КПК України.

3. При цьому слід зазначити, що реалізація цього повноваження слідчого в кожному конкретному випадку має залежати від результатів обшуку. Якщо будуть достатні підстави вважати, що цим злочинним угрупованням вчинений злочин, слідчий буде вправі прийняти рішення про затримання підозрюваних у вчиненні цього злочину осіб.

4. Визначитися з предметами та документами, які треба шукати при проведенні обшуків.

Визначити перед початком обшуку в певному приміщенні (установі) кількість понять, що будуть присутніми при його проведенні.

Перед проведенням обшуку у приміщенні, яке складається з кількох кімнат слід залучити 6 понять, двох з яких разом з працівником спецпідрозділу залишити перед вікнами квартири (якщо вікна виходять з протилежних сторін дому, то під кожне вікно – по 2 поняття та по 1 працівнику спецпідрозділу – в цьому випадку загальна кількість понять має дорівнювати 8 особам). Ще четверо понять, слідчий та три працівника спецпідрозділу одразу після цього підіймаються до квартири.

До проведення обшуку слід залучити спеціаліста в області вибухової справи; співробітників спецпідрозділів «Беркут»; оперуповноважених ВКР, УБОЗ.

5. Визначаються способи зв'язку між групою зовнішнього забезпечення та іншими учасниками обшуку;

6. Реалізуються заздалегідь розроблені прийоми раптового проникнення до приміщення або на ділянку місцевості.

На початку обшуку необхідно пред'явити постанову судді про проведення обшуку, зафіксувати час (до хвилини) їх пред'явлення й зафіксувати їх негайне виконання та запропонувати видати предмети і документи, вказані у ній.

При проведенні обшуку слід:

- запропонувати відімкнути всі приміщення, щоб всюди мати відповідний доступ;

- заборонити будь-яким мешканцям приміщення пересу-ватися по приміщенню або виходити з нього чи спілкуватися одне з одним, дзвонити по телефонам та ін.

У випадку початку обшуку та одночасного знаходження у при-міщенні сторонніх осіб необхідно засвідчитися в цьому, витребу-вавши у них посвідчення особи. За рішенням слідчого чи проку-рора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають зна-чення для кримінального провадження (п. 5 ст. 236 КПК).

Якщо є підстави вважати, що в приміщенні виготовлявся вибуховий пристрій, набої для вогнепальної зброї, то в ході об-шуку доцільно зібрати та вилучити пил і з підлоги, робочого столу та інших предметів, або при наступному експертному до-слідженні виявити частки вибухової речовини.

Необхідно також вилучити одяг запідозреного, у який він міг бути одягнений під час здійснення злочину, для наступного направлення на експертизу з метою виявлення мікрочастинок.

Упакування предметів-носіїв і мікрочастинок повинна збе-рігати первісну локалізацію останніх на носії-предметі-носії. Пил з кожного з об'єктів упакується в чисто вимиті скляні фла-кони, на яких позначається, звідки він взята.

За результатами обшуку, у випадку якщо він проводився в присутності підозрюваного (обвинувачуваного), доцільно не-гайно його допитати, оскільки він ще є під враженням виявле-них речових доказів, тому їсти ймовірність одержати від нього правдиві показання. Процес проведення обшуку фіксується за допомогою фото-, відеозйомки.

Підрозділ 3.6. Слідчий експеримент

Слідчий експеримент (ст. 240 КПК) – це слідча дія, яка полягає в тому, що слідчий та/або прокурор у присутності по-нятих, а в необхідних випадках за участю спеціаліста, підозрю-ваного, потерпілого, свідка, захисника, представника, з метою перевірки та уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, про-водиться відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проводить інші необхідні дослідження чи випробування.

Дані слідча дія охоплює, по суті, дві самостійні слідчі дії:

- 1) перевірку показань на місці;
- 2) власно слідчий експеримент.

Перевірка показань на місці як і слідчий експеримент сприяють пізнанню динамічного боку злочину.

Перевірка показань на місці.

Перевірка показань на місці полягає у відтворенні раніше допитаною особою показань про злочин у цілому чи окремих його обставинах на місці, пов'язаного з його вчиненням та одночасному їх співставленні з фактичною обстановкою даного місця, вказівкою на предмети, документи та сліди значущі для справи, а також демонстрацією певних дій з метою перевірки наявних і отримання нових фактичних даних у випадку формування в суб'єкта розслідування переконання в дійсній обізнаності даної особи щодо фактів події, яка розслідується.

Слід зазначити, що перевірка показань на місці представляє собою своєрідну комплексну дію, в якій поєднуються окремі риси (елементи, фрагменти) таких слідчих дій як «огляд місця події», «допит», «пред'явлення для впізнання», «обшук» та «слідчий експеримент».

Загальні завдання, що вирішуються за допомогою перевірки показань на місці, такі:

- перевірка показань про місця засідок злочинців, місця (ць) ведення вогню, місць знаходження їх транспортних засобів, місць перевантаження або приховання викраденого майна, приховання трупів, знарядь скоєння злочинів, викраденого, залишення потерпілого;
- уточнення, а у низці випадків встановлення вперше місця вчинення злочину, а також шляхів, за якими допитуваний потрапив на це місце чи залишив його;
- виявлення місця приховання трупа та інших слідів та об'єктів, які мають доказове значення;
- встановлення чи уточнення окремих обставин, пов'язаних з діями допитуваного під час події. Це можуть бути деталі способу вчинення злочину, дії потерпілого (підозрюваного, свідка), про які у відриві від місця та в словесній формі повідомити важко;
- отримання від особи більш повних показань, адже сама обстановка місця події, демонстрація особою своїх дій (чи дій

злочинця), використання переваг вільної розповіді допомагають допитаному актуалізувати асоціативні зв'язки, моторну пам'ять та можливості пригадування з розмірковуванням. Тому на місці допитаний може згадати суттєві для справи обставини;

- маршрут та послідовність пересування підозрюваного та потерпілого перед розбоєм;

- перевірка та уточнення показань щодо ролі окремих членів організованої злочинної групи у скоєнні розбою та їх конкретних дій в певній часовій та просторовій послідовності;

- встановлення нових фактичних даних. В ході перевірки показань на місці можна виявити раніше не виявлені сліди злочину, знайти речові докази (зброю або її частини, гільзи, кулі тощо), приховане, викрадене майно, встановити нових свідків, потерпілих та осіб, які підлягають притягненню до кримінальної відповідальності;

- встановлення причетності підозрюваного до вчинення інших злочинів;

- викриття самообмови особи, яка бере на себе вину співучасника;

Конкретизуючи зазначені завдання стосовно досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами, перевірка показань на місці надає можливості отримання фактичних даних, які стосуються:

- перевірки та уточнення показань про роль окремих членів злочинної групи у скоєнні розбою та їх конкретних дій кожного злочинця в певній часовій та просторовій послідовності;

- перевірки показань про місце засідок злочинців, знаходження їх транспортних засобів, місць перевантаження або приховання майна, приховання трупів, знарядь вчинення злочину, викраденого, залишення потерпілого;

- перевірки та уточнення показань про шляхи руху злочинців до місця вчинення нападу та відходу з нього;

- виявлення місця події, не відомого досудовому слідству;

- виявлення місця переховування речових доказів та інших слідів та об'єктів, які мають доказове значення;

- з'ясування ступеню обізнаності раніше допитаного про обставини події, що відбулася, викриття неправдивих показань, само обмови;

- встановлення нових епізодів злочинної діяльності.

На підготовчому етапі перевірки показань на місці докладно досліджуються протоколи оглядів місць подій, допитів потерпілого та підозрюваного (них) з метою формування уявлення про маршрут пересування злочинця, місце розбою та послідовність дій, що складають спосіб вчинення злочину, спрямованих на чинення фізичного впливу на потерпілого, заволодіння предметами злочинного посягання. Попередньо встановлюються так звані умовні точки або опорні пункти на місцевості, які характеризують вузлові моменти злочинної події (місце засідки тощо):

- з якого місця підозрюваний починає орієнтуватися на місцевості;
- пункт зустрічі зі співучасниками, звідки вони почали свій рух до місця події, що перевіряється;
- розташування засідки або місце, де знаходився злочинець, який був залишений спостерігати за оточуючим середовищем;
- місце проникнення до приміщення (ділянки місцевості);
- безпосередньо приміщення квартири (будинку);
- шляхи відходу;
- місцезнаходження автомашини, що чекала членів групи;
- місце приховання зброяць злочину або викраденого майна.

Вузлові ділянки набувають особливого значення при перевірці показань за участю кількох підозрюваних. Демонстрація ними всіх об'єктів та однакового шляху слідування свідчить про добру обізнаність в деталях розслідуваної події та, відповідно, навпаки.

До протоколу допиту доцільно прикласти власноруч складений допитуваною особою план чи схему того, що вона збирається показати на місці (маршрут руху до місця розбою, місця взаємодії нападників з центральним та периферичними «вузлами» матеріальної обстановки місця події), адже вони можуть сприяти викриттю самообмови (особливо при логічному зіставленні зі схемою місця події). Складання схеми необхідне також і тому, що вона дозволяє визначити основні орієнтири на шляху пересування, та уникнути претензій з боку підозрюваного, що йому начебто підказали шлях прямування або він дізнався про нього від третіх осіб чи в процесі задавали «навідні» запитання.

Спеціаліст-криміналіст може також надати консультацію слідчому щодо визначення часу проведення перевірки показань зважаючи на загрозу втрати матеріальних слідів та речових доказів, які можуть залишитися на місці. Якщо це місце раніше

не досліджувалося, допомога спеціаліста полягатиме в уточненні його місцезнаходження, визначенні оптимальних шляхів під'їзду, виходячи з особливостей рельєфу місцевості та архітектурних особливостей будівель.

В випадку проведення перевірки на вже дослідженому місці вбивства, спеціалісту-криміналісту спільно зі слідчим доцільно вивчити протокол первинного огляду, додатки до нього, висновки експертів та обрати оптимальні орієнтири для проведення відео– та фотозйомки. При проведенні кількох перевірок з різними особами ці орієнтири необхідно використовуватися у всіх випадках.

Підготовлюються технічні засоби, які необхідні для проведення слідчої дії відповідно до прогнозованої слідової картини на місці. При цьому до участі в проведенні перевірки доцільно запросити спеціаліста, якому згодом буде доручено проведення експертизи з метою отримання більш повної вихідної інформації для проведення експертного дослідження, з'ясування необхідності постановки на вирішення експерта додаткових запитань при призначенні нової експертизи.

В процесі перевірки показань на місці підозрюваний, проявляючи ініціативу, самостійно обирає маршрут руху до місця вчиненого ним вбивства, дає пояснення в поєднанні з демонстраційними діями.

Спеціаліст-криміналіст при цьому може надати допомогу слідчому в деталізації та конкретизації певних обставин, з'ясуванні місцезнаходження, характеру дій та співучасників вбивства. Це дозволяє встановити роль кожного підозрюваного у вчиненому злочині.

На підставі отриманої інформації досліджується місце вчиненого вбивства, різні елементи фактичної обстановки та виявлені предмети, що підтверджують факт перебування в даному місця особи, яка перевіряється. Особливу увагу доцільно приділяти тим перешкодам, які долав злочинець, коли вчинював епізод, що перевіряється. Метою їх дослідження є встановлення факту його контактної взаємодії з фактичною обстановкою за допомогою виявлення та вилучення слідів злочинця, слідів застосування зброї, мікрооб'єктів, які могли зберегтися та не були досліджені в процесі огляду місця події, що проводився раніше.

Спеціаліст-криміналіст може також разом зі слідчим спостерігати за учасником дії, за змінами в його поведінці, за всіма

рефлекторними рухами для формування висновків щодо впевненості рухів та дій учасника, про сумніви, що з'явилися в нього та розгубленості, коли він одразу не в змозі обрати дорогу, згадати орієнтири.

Така допомога набуває особливої значущості у випадках, коли підозрюваний з тих чи інших причин вже на місці приймає рішення відмовитися від показу місця приховання знарядь вбивства чи викрадених цінностей, вказуючи при цьому на місце, де нічого не заховано, отож спеціаліст-криміналіст може розгадати, де дійсно зберігаються шукані об'єкти.

Проведення фото – та відеозапису має відповідати базовим основам перевірки показань на місці, а також сприяти виключенню будь-яких сумнівів у тому, що показання отримані з першоджерела, від безпосереднього учасника події вбивства, що розслідується.

Для цього необхідно, щоб:

- особа, яка перевіряється знаходилася в голові слідчої групи, що підкреслює свободу її дій в рамках слідчої дії;
- учасники слідчої дії не маскували того, хто перевіряється;
- дії та коментарі особи, яка перевіряється фіксувалися в процесі вільної розповіді та показу;
- формулювання запитань слідчого мало лише уточнюючий характер.

При перевірці показань членів злочинної групи відеозапис проводиться у відношенні кожної особи окремо. При цьому необхідно конкретизувати роль кожного у вчиненні вбивства, встановити спосіб дій та протиріччя в показаннях. Забезпечення цієї вимоги здійснюється шляхом вибору однакових умов, точок та операторських прийомів відеозапису.

Порядок та об'єм відеозапису включає такі епізоди:

- маршрут руху учасників до місця проведення перевірки;
- обстановка, вказана особою, чий показання перевіряються;
- вказані вузлові об'єкти обстановки, на які були спрямовані злочинні дії;
- виявлені предмети, об'єкти – речові докази, сліди, які мають відношення до події, що розслідується¹.

---

1 Булгаков, В. Г. Судебная видеозапись [Текст]: учеб. пособие / В. Г. Булгаков, А. А. Курин, В. Е. Булгакова. – Волгоград: ВА МВД России, 2011. – С. 107.

Фіксація події при проведенні перевірки показань з виходом на місце умовно поділяється на три етапи: розповідь про місце проведення слідчої дії; маршрут та процес руху; безпосередня перевірка показань на місці.

При пересуванні групи до місця проведення слідчої дії здебільшого застосовують прийом панорами слідування з точок для оглядової зйомки. Точки зйомки доцільно розташовувати збоку від траєкторії руху учасників слідчої дії. Динаміка того, що відбувається наочно передається при діагональній побудові композиції. Рух у кадрі повинен йти за прямою, що з'єднує протилежні кути кадру. В одному куті розміщують учасників слідчої дії, в іншому – об'єкт, до якого прямує слідча група. Оператор під час зйомки переміщується за прямою, паралельній лінії переміщення слідчої групи.

По прибутті на місце відеозапис проводиться з тих точок, які застосовувались при огляді місця події з метою співставлення результатів кількох слідчих дій. Це стосується й випадків, коли використовувалася фотографічна фіксація.

Важливим правилом відеозйомки даної слідчої дії є зйомка на упередження, коли розповідь попереджає показ тієї обстановки, про яку йде мова в показаннях. Тому спочатку фіксують показання особи, яка перевіряється, відносно обставин вбивства, потім – її дії. Останні фіксують на фоні елемента обстановки, предмету, де особою здійснювалися певні дії. Наприклад, на фоні дверей під'їзду, біля якого вчинено вбивство. Зйомку особи необхідно проводити в повний зріст та погрудь, обличчям до камери.

Особливу значущість набуває фіксація дій особи, що перевіряється, які можуть слугувати характеристикою механізму утворення слідів, виявлених при огляді місця вбивства. Дана інформація може бути зіставлена з результатами експертного дослідження з метою виявлення протиріч у відношенні механізму вчинення злочину.

При вилученні виявлених об'єктів, що фігурували в попередніх показаннях, їх необхідно зафіксувати за правилами фіксуючої зйомки, виконавши прив'язку до місцевості. При цьому показують положення предмету, дії по вилученню, включаючи звільнення від маскувальних предметів, а також загальний вигляд предмету.

Особі, показання якої перевіряються, після вільної розповіді та демонстрації дій можуть бути задані запитання відносно добровільності дачі показань та запитання, що стосуються процедури проведення слідчої дії.

Слідчий експеримент.

За допомогою слідчого експерименту при розслідуванні навмисних розбоїв, вчинених ОЗ перевіряються:

- можливість, вміння та навички підозрюваного виготовити знаряддя розбою на заданому рівні (зброю), вчиняти дії, пов'язані з професійними та злочинними навичками (відперти замок відмичкою, підробленим ключем, у механічний спосіб, розрізати решітку автогеном, просвердлити отвір в певній частині замка, сейфа);

- можливість здійснення ти чи інших дій з урахуванням конкретної обстановки: проникнути в квартиру, потрапити на поверх за певних умов, за певний проміжок часу, здібність особи самостійно перемістити значну кількість предметів (підняти чи внести викрадене);

- можливість бачити, чути з певної точки та при певних умовах те, що відбувалося на місці розбою;

- можливість існування явища чи факту, наприклад, зберігання предметів в певних місцях (місткість сховища).

В випадках вогнепальних пошкоджень у ході експерименту (реконструкції події поранення) основна увага приділяється перевірці версій та вирішенню питань:

- про відстань пострілу;

- про місце, з якого був здійснений постріл;

- про позу та взаєморозташування потерпілого та нападника в момент ведення вогню;

- про співвідношення слідів та пошкоджень на тілі та одязі потерпілого, з одного боку й на предметах оточуючого середовища – з іншого;

- про встановлення конкретної перешкоди на шляху польоту кулі та умов зовнішнього рикошету;

- про можливість нанесення пошкодження власною рукою.

Тому реконструкція обстановки місця події розбійного нападу, вчиненого з застосуванням вогнепальної зброї, складається з відновлення просторового положення предметів на місці події та відтворення у відповідних місцях матеріальних слідів застосування зброї.

Дане відтворення, має у більшості випадків вирішальне значення для правильної оцінки тих чи інших дій, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї, за показаннями учасників події. Це значення пояснюється взаємним зв'язком самої обстановки місця події як статичного елемента та механізму події як динамічного елемента. Вказаний зв'язок зумовлює два види завдань, які безпосередньо вирішуються за допомогою відтворення обстановки та обставин події: по-перше, встановлення здійснених дій, та, по-друге, встановлення можливості здійснення певних дій.

Під обставинами здійснених дій слід розуміти місцезнаходження того, хто стріляв, потерпілого, траєкторію польоту снаряду, взаємне розташування того, хто стріляв, зброї та потерпілого в момент пострілу, їх положення відносно елементів обстановки місця події; визначення кількості та послідовності пострілів, кількості тих, хто стріляв.

Під встановленням можливості здійснення певних дій розуміється можливість здійснення конкретних дій в конкретних умовах, тобто встановлення можливості нанести конкретне вогнепальне пошкодження при заданому положенні зброї та потерпілого, при певному положенні потерпілого й того, хто стріляв; встановлення можливості здійснення пострілу з конкретної зброї при зазначених діях того, хто стріляв та потерпілого тощо.

В процесі підготовки експерименту встановлюють дані про вид та властивості вогнепального снаряду, особливостях спорядження набоїв, властивостях зброї (модель, калібр, кількість стволів та дульних отворів, використання спеціальних дульних пристроїв, конструктивні зміни тощо), дані про відстань та місце, з якого було здійснено постріл за версіями різних учасників експерименту, відомості про кількість пострілів.

Основним методом вирішення цих питань й, перш за все, взаємного розташування зброї та потерпілого, а також напрямку польоту вогнепального снаряду є просторове візування в умовах реконструйованої обстановки місця події. Його сутність полягає в тому, що вектор ранового каналу в тілі постраждалого (при певній позі останнього) продовжується в зворотному напрямку, тобто в бік зброї, з якої було здійснено постріл, та зіставляється з ймовірним напрямком польоту вогнепального снаряду. За близької відстані пострілу візування проводять,

використовуючи будь-який подовжений та гнучкий предмет. При пострілах з неблизької дистанції для цього застосовують прості лазерні випромінювачі, геодезичні інструменти або туго натягнуту бичову. Один кінець візиру фіксують у дульного зрізу зброї, а інший – в місці розташування вхідної вогнепальної рани та, враховуючи орієнтацію стволу зброї, позу потерпілого, наявність перешкод, визначають, наскільки напрям польоту кулі в різних варіантах та експериментальних моделях ситуації співпадає або не співпадає зі встановленим раніше напрямком ранового каналу в тілі потерпілого. В випадку відсутності їх співпадіння в ході моделювання домагаються відповідності повздовжньої вісі стволу зброї з локалізацією вхідної рани та напрямком ранового каналу в тілі постраждалого (у випадку внутрішнього рикошету – з напрямком початкового прямолінійного відрізка ранового каналу). Важливо враховувати об'єм приміщення, наявність перешкод та обстановку місця події в цілому.

При цьому в протоколі вказуються взаємне розташування злочинця та жертви, механізм та спосіб нанесення пошкоджень, їх локалізацію (для цього застосовувати муляж фігури людини на якому попередньо мають бути позначені мітки розташування встановлених при дослідженні трупа пошкоджень – ці мітки повинні бути приховані під одягом та в процесі демонстрації підозрюваним в подальшому зіставлені, їх відповідність або невідповідність відображуються в протоколі).

Допомагає реконструкції обставин вогнепального поранення та вирішенню поставлених перед експертом питань складання масштабного плану місця події з вказівкою взаємного розташування трупа та інших речових доказів (наприклад, гільз), вогнепальних пошкоджень на предметах навколишнього середовища, топографії відкладення на цих предметах продуктів пострілу.

Для проведення слідчого експерименту залучаються спеціалісти відповідного профілю: у галузі судової медицини, вибухотехніки, судової балістики, трасології та ін.

Спеціалісти надають допомогу слідчому на всіх етапах слідчого експерименту:

- а) виявити ключові та вказати небезпечні для здоров'я учасників моменти;
- б) відтворити обстановку та умови проведення дослідів, максимально наближених до події вбивства;

в) у розробці плану, організації дослідів та контролі за їх виконанням;

г) надати максимальне сприяння в підборі аналогів, виготовленні макетів та муляжів знарядь та предметів, що були об'єктами;

д) в оцінці отриманих результатів.

Допомога слідчому може бути конкретизована такими завданнями:

– участь у контролі за правильним виконанням умов проведення слідчого експерименту, тобто забезпечення адекватності критеріїв порівняння обставин, що потребують уточнення чи перевірки;

– участь у виборі серед характеристик і параметрів, які перевіряються, тих що відображають суттєві боки досліджуваної обставини чи факту;

– врахування максимально можливого діапазону змін даних характеристик та самих обставин;

– науково-технічне та консультативне супроводження експериментальної перевірки даних обставин;

– участь у встановленні характеру, закономірності та стійкості зв'язку між раніш встановленими достовірними та знову отриманими в експерименті параметрами ситуації, що аналізується;

– участь в отриманні даних, які будуть вихідними для вирішення конкретних експертних завдань;

– експериментальних зразків при проведенні ідентифікаційних експертних досліджень;

– в фіксації результатів експерименту.

Застосування відеозапису при проведенні слідчого експерименту доцільно в наступних випадках: присутності підозрюваного та інших, зацікавлених осіб, які в подальшому можуть опротестувати його результати; при внесенні змін у обстановку на місці вчинення розбою; відмові особи, яка перевіряється, від намічених дій або наданні недостовірних відомостей; використанні результатів слідчого експерименту при проведенні експертизи; необхідності хронометражу дій, які виконуються в слідчому експерименті.

Основною умовою є фіксація ключових моментів слідчого експерименту, що ілюструють факти, отримані в результаті його проведення.

Наприклад, перевіряючи можливість виносу предмету певних розмірів через систему вентиляції, статист чи особа, яка перевіряється, фіксуються з предметом у руках із двох боків: з приміщення та зовнішнього боку (даху). Необхідно показати стан перешкоди до експерименту, в процесі виконання експериментальних дій та після його завершення. Якщо предмет не проходить в габарит – зафіксувати виступаючі частини предмету та отвору.

Перевага відеозапису полягає в можливості варіації швидкості зйомки та відтворення, що підвищує наочність та дозволяє виявити важливі для слідства деталі. При фіксації процесів, що швидко відбуваються (відпирання замка відмичкою) та виконуються в швидкому темпі, зйомку доцільно проводити в режимі швидкісної роботи затвору, що забезпечує оптимальне сприйняття дій.

Підрозділ 3.7. Підготовка матеріалів та призначення судових експертиз

Судова експертиза є найбільш досконалою та результативною формою використання спеціальних знань у кримінальному процесі. В ході провадження об'єм використання їх можливостей визначається рядом факторів, у числі яких:

- 1) зміст та особливості доказування в провадженнях за цими кримінальними правопорушеннями;
- 2) загальні вимоги кримінального процесуального закону, що встановлюють коло обставин, для встановлення яких при розслідуванні вбивств призначення та проведення судових експертиз є обов'язковим;
- 3) зміст конкретних доказових фактів, встановлення яких можливе за рахунок проведення судових експертиз на певному етапі досудового розслідування в конкретних слідчих ситуаціях;
- 4) типові та індивідуальні характеристики об'єктів судово-експертних досліджень;
- 5) реальні можливості судово-експертних установ з проведення експертиз того чи іншого виду;
- 6) рівень професійної підготовки посадових осіб, які здійснюють провадження, що відображує володіння ними питаннями використання судово-експертних можливостей в розслідуванні вбивств, вчинених із застосуванням вогнепальної зброї та здатних реалізувати ці можливості в існуючих умовах експертного забезпечення правоохоронної діяльності.

Відповідно до ст. 242 ч. 2 КПК України в обов'язковому порядку по кримінальним провадженням по зазначених категоріях, призначаються судово-медичні експертизи для встановлення причин смерті, ступеню та характеру тілесних пошкоджень. По категорії кримінальних проваджень, що розглядаються, як правило, призначаються й інші види судово-медичних експертиз, направлені на вирішення широкого комплексу ідентифікаційних та діагностичних задач розслідування. В їх числі експертизи об'єктів біологічного походження (кров, слина, волосся, сеча, фрагменти тканин людини, вилучені з місця події), молекулярно-генетичні експертизи.

Таким чином, у визначенні виду та кількості експертиз, які підлягають призначенню при розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеної категорії, пріоритетними є наступні завдання, результат вирішення яких забезпечує досягнення наступних цілей розслідування цих діянь:

- 1) отримання доказів вчинення розбою (або їх серії) одними й тими самими особами навіть за відсутності інформації про них;
- 2) отримання даних про причетних до цих розбоїв осіб, що можуть бути використані в їх розшуку та ідентифікації;
- 3) забезпечення повноти та всебічності дослідження версій про вчинення ними окремих розбоїв, що складають серію або всієї їх сукупності;
- 4) виключення з числа запідозрених, підозрюваних у вчиненні розбою (або їх серії) непричетних до нього осіб¹.

Вирішення зазначених завдань є невід'ємним від встановлення обставин, які складають предмет доказування на основі сукупності яких базується висновок про повне з'ясування тієї чи іншої обставини, яка входить до предмету доказування в провадженні про розбій. Фактами, що підлягають доказуванню є:

- 1) час настання смерті потерпілого;
- 2) спосіб похищення його життя;
- 3) причетність підозрюваного до розбою;
- 4) стан психіки підозрюваного в момент вчинення ним розбою;
- 5) особова характеристика підозрюваного.

---

1 Исаенко, В. Н. Проблемы теории и практики расследования серийных убийств [текст]: монография / В. Н. Исаенко. – М.: АНО «Юридические программы», 2005. – С. 169-170.

В свою чергу, встановлення кожної з названих обставин може потребувати проведення з цією метою комплексу різних експертиз у зв'язку з багатоплановістю питань, що підлягають розв'язанню в рамках конкретної з вказаних задач (наприклад, причетність підозрюваного до розбою).

Розглянемо деякі види судових експертиз, проведення яких забезпечує їх отримання.

Балістична експертиза

Предметом судово-балістичної експертизи є фактичні дані, що встановлюються при дослідженні вогнепальної зброї, набоїв та слідів їх дії, які свідчать про наявність (відсутність) обставин, що відносяться до предмету доказування по конкретному кримінальному провадженню.

Об'єктами експертизи є:

- 1) ручна вогнепальна зброя;
- 2) набої;
- 3) сліди пострілу;
- 4) матеріали кримінального провадження, що мають відношення до предмету експертизи.

До головних завдань балістичної експертизи належать:

- встановлення конкретного екземпляра вогнепальної зброї за слідами на стріляних кулях, шроті, картечі, гільзах;
- визначення виду, системи (моделі) та калібру вогнепальної зброї і боєприпасів;
- визначення технічного стану зброї, боєприпасів і придатності їх до стрільби;
- встановлення можливості пострілів без натискання на спусковий гачок;
- встановлення належності саморобних стріляючих пристроїв і патронів до них до вогнепальної зброї і боєприпасів;
- встановлення способу виготовлення саморобних вогнепальних пристроїв;
- встановлення обставин, пов'язаних з використанням вогнепальної зброї (факту стрільби після останнього чищення і змашування зброї, кількості пострілів, відстані, з якої стріляли, напрямку пострілу, взаємного положення зброї та перешкоди тощо).

При дослідженні *ручної вогнепальної зброї* заводського виготовлення можуть бути поставлені та вирішені наступні питання:

- до якого виду зброї – гладкоствольної або нарізної – належить даний екземпляр зброї;

- до якої моделі відноситься подана на експертизу зброя; який калібр зброї;
  - чи не є об'єкт моделлю (в т.ч. масо-габаритною) зброї;
  - чи придатна до стрільби зброя;
  - чи можливо з поданої на експертизу зброї вести систематичну стрільбу (одиначні постріли та чергою залежно від конструкції зброї);
  - чи здійснювався постріл з поданої на експертизу зброї після останнього пострілу;
  - яким порохом (вид, марка), снарядом був споряджений набій, використаний для здійснення останнього пострілу;
  - чи можливо ведення прицільної стрільби з даного екземпляру зброї;
  - чи відбувається постріл зі зброї без натискання на спусковий гачок за умови падіння зброї на тверду поверхню з висоти..., ударах по зброї твердим предметом, ударах зброєю (курком, що стоїть на бойовому або запобіжному взводі) по твердій поверхні (стіні, кузові автомобіля тощо);
  - яка убійна дія (кінетична енергія) снаряду (кулі, шроту, картечі), стріляного з даної зброї на відстані... метрів від дульного зрізу;
  - на якій максимальній відстані снаряд (куля, шрот, картеч), стріляний з даної зброї, має убійну дію (питомою кінетичною енергією більш 0,05 кгм/мм²);
  - яка максимальна дальність польоту снаряду (шроту, картечі, кулі) при стрільбі зі зброї, поданої на експертизу;
  - чи не піддавався даний екземпляр зброї переробці; якщо так, то в чому вона полягає;
  - який механізм відломи ложі рушниці, роздуття стволу тощо;
  - під який патрон призначена дана зброя та які набої можуть бути використані для стрільби з неї в якості патронів-замінників;
- при дослідженні зброї саморобного виготовлення можуть бути поставлені такі питання:*
- чи належить представлений на експертизу предмет до саморобної вогнепальної зброї;
  - за типом якої заводської зброї вона виготовлена;
  - чи не виготовлено дану зброю за допомогою станкового устаткування; якщо так, то якого;

- чи є дана зброя нарізною або гладкоствольною;
- чи не виготовлена дана зброя шляхом перестволення газової зброї;
- які дії (маніпуляції) необхідно здійснити з даною зброєю та в якій послідовності, або здійснити з неї постріл;
- чи придатний даний екземпляр саморобної вогнепальної зброї до здійснення пострілу;
- якими патронами можна здійснювати стрільбу з представленої зброї;
- чи відбувається постріл з представленої зброї без натискання на спусковий гачок (інший пристрій) за певних умов (вказати умови);
- яка убивча дія (питома кінетична енергія) снаряду (вказати якого), стріляного з представленої саморобної зброї на відстані... метрів від дульного зрізу;
- чи відбувався постріл з представленої саморобної зброї після останнього чищення;
- яким зарядом (порохом, сірниковою масою), снарядом був споряджений патрон, використаний для здійснення останнього пострілу?

При дослідженні *патронів* можуть бути поставлені такі питання:

- для вогнепальної зброї якого виду призначений патрон;
- чи належить патрон до боєприпасів;
- який калібр патрону;
- в зброї яких моделей патрон може бути використаний для пострілу (в якості патрона-замінника);
- чи придатний патрон до стрільби;
- чи має патрон, компоненти спорядження якого виявлені на місці події (шрот, пижі, прокладки, порох, гільза, парафін тощо), та патрони, вилучені в будинку..., загальне джерело походження?

При дослідженні *куль та частин зруйнованих куль до нарізної зброї* можуть бути поставлені такі питання:

- частиною набою якої моделі є куля, представлена на експертизу;
- який калібр кулі та чи відповідає він калібру зброї, з якої стріляна;
- чи не є на кулі слідів рикошету;

- чи є на кулі сліди каналу стволу зброї;
- зі зброї якої моделі стріляна куля, представлена на експертизу;
- чи придатні сліди каналу стволу зброї на кулі для ідентифікації конкретного екземпляру зброї;
- чи не стріляна куля з представленої на експертизу зброї;
- з якого з представлених на експертизу екземплярів зброї стріляна куля;
- чи не стріляні кулі, вилучені з різних місць подій, з одного екземпляру зброї?

При дослідженні *частин та фрагментів кулі* можуть бути поставлені такі питання:

- чи є шматок (шматки) металу частиною кулі; якщо так, то якою частиною – оболонкою, сердечником, сорочкою, її фрагментом;
- який калібр мала зруйнована куля, частини якої представлені на експертизу;
- чи є на фрагментах оболонки кулі сліди каналу стволу зброї; якщо так, то зі зброї якої моделі вона була стріляна; чи придатні ці сліди для ідентифікації конкретного екземпляру зброї;
- чи не стріляна куля, фрагменти оболонки якої представлені на експертизу, з екземпляру зброї (вказати модель та номер зброї)?

При дослідженні *елементів (компонентів) спорядження патрону до гладкоствольних мисливських рушниць* можуть бути поставлені такі питання:

- яка модель кулі;
- для спорядження патрону якого калібру призначена куля;
- чи є на кулі сліди каналу стволу зброї;
- зі зброї якого калібру стріляна куля;
- який номер (діаметр) має шрот (картеч);
- чи є на шроті (картечі) сліди каналу стволу зброї;
- чи придатна куля (шрот, картеч) для ідентифікації конкретного екземпляру зброї; якщо так, то чи не стріляна куля (картеч, шрот) з рушниці № ... (обрізу рушниці № ...);
- чи не однаковий хімічний склад кулі (шроту, картечі), вилученої з трупа (виявленої на місці події) та тієї, що знаходиться в патронах, вилучених у будинку ...;
- для спорядження патронів якого калібру призначені пижі (прокладки), представлені на експертизу;

– чи не виготовлені кулі (шрот, картеч, пижі, прокладки), виявлені на місці події та вилучені в будинку..., за допомогою одного і того ж інструменту;

– чи не виготовлений шрот (картеч, кулі, пижі, прокладки), виявлена на місці події, за допомогою інструментів, представлених експертові;

– чи не однаковий сумішевий склад матеріалу пижів (прокладок), виявлених на місці події та тих, що знаходяться в патронах, вилучених у будинку...;

– чи є на прокладках (пижах-концентраторах) сліди, що вказують на вид снаряду; якщо так, то снарядом якого виду був споряджений патрон: кулею, шротом (якого номеру), картеччю (якого діаметру)?

При дослідженні *гільз патронів до нарізної та гладкоствольної зброї* можуть бути поставлені такі питання:

– частиною патрону якої моделі є гільза, представлена на експертизу;

– яким способом виготовлено гільзу (заводським, саморобним);

– яким капсулем споряджено гільзу;

– чи не споряджався капсуль у гільзу за допомогою інструменту, представленого на експертизу;

– чи є на гільзі сліди частин зброї;

– в зброї якої моделі стріляна гільза;

– чи не стріляна гільза в зброї, представлений на експертизу;

– чи не стріляні гільзи, виявлені на різних місцях подій, в одному й тому ж екземплярі зброї;

– чи не передувала пострілу патроном, гільза якого представлена на експертизу, осічка;

– яким снарядом був споряджений патрон, гільза якого представлена на експертизу (кулею, шротом, картеччю: вид, номер, діаметр).

В тих випадках, коли на місці події виявлені кулі та гільзи та є версія, що постріли були здійснені з двох та більше екземплярів зброї однієї моделі (причому зброю слідчий має), може бути поставлене питання про належність кулі та гільзи до одного патрону. Однак це питання вирішується позитивно, як правило, лише відносно патронів, у яких куля з'єднується з гільзою за допомогою одномоментного керніння: бойовий патрон 7,62 мм

до револьверу «Наган», 7,62-мм патрон до пістолету зр. 1930-1933 рр. конструкції Токарева (ТТ) тощо.

При дослідженні *слідів пострілу* можуть бути поставлені такі питання:

- чи є на представленому об'єкті вогнепальні пошкодження;
- які з них вхідні, проміжні та вихідні;
- в результаті якої кількості пострілів причинені пошкодження;
- яким снарядом причинені пошкодження;
- який напрямок пострілу;
- яка відстань пострілу;
- яким було взаємне розташування дульного зрізу зброї та об'єкта з пошкодженнями в момент проведення пострілу;
- де розташовувався той, хто стріляв у момент здійснення пострілу;
- чи можливе здійснення пострілу за вказаних обставин;
- чи відповідають обставини здійснення пострілу, вказані в показаннях підозрюваного, свідків, обставинам, виявленим при проведенні експертиз;
- чи є продукти пострілу в змивах з рук підозрюваного;
- чи є продукти пострілу на одязі підозрюваного;
- чи є продукти пострілу на предметі, що залишився після носіння зброї, патронів¹.

Дослідження питань відносно вогнепальних пошкоджень на одязі, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних ушкоджень людині, належить до компетенції відділень медичної криміналістики бюро судово-медичної експертизи. В окремих випадках (коли визначається дистанція, напрямок пострілу тощо) такі питання вирішуються комплексною судово-медичною та судово-балістичною експертизою. Провідною установою слід призначити бюро судово-медичної експертизи.

Експертові, з урахуванням характеру питання, надаються: зброя, усі патрони, гільзи, кулі, шрот, пижі, які приєднані до справи як речові докази, порівняльні матеріали, предмети зі слідами пострілу.

1 Криминалистическое исследование огнестрельного оружия и патронов к нему [Текст]: методическое пособие для экспертов, следователей и судей / В. Р. Аветилян, И. В. Горбачев, М. А. Сонис, А. С. Лихачев и др. — М.: РФЦСЭ при Минюсте России, 2011.

Всі надані об'єкти повинні мати на упаковці або на прикріплених до них бирках індивідуальні позначки (найменування, кількість, місця виявлення, наприклад: «шрот, що вилучений з трупа А., 4 шротини»). На предметах з пошкодженнями мають бути орієнтувальні позначки (зовнішній, внутрішній бік; верх, низ тощо).

Для вирішення питань про обставини пострілу (напрямок, дистанція, взаємне положення зброї та перешкоди тощо) експертові надаються предмети, на яких є сліди пострілу, протоколи слідчих оглядів та схеми місць подій, на яких повинні бути точні координати розташування вогнепальних пошкоджень, стріляних куль та гільз, слідчих експериментів, інших слідчих дій або виписки з них, що містять відомості, які можуть мати значення для вирішення поставлених питань. Є припустимим виклад цих відомостей в постанові (ухвалі) про призначення експертизи.

В тих випадках, коли на експертизу представляється одяг потерпілих, а слідчого цікавлять кутові характеристики пошкоджень та взаємне розташування стволу зброї та потерпілого в момент пострілу, необхідно представляти експертові акт судово-медичного дослідження трупа.

У випадках проведення ситуаційної експертизи зі встановлення відповідності обставин пострілу, вказаних у показаннях підозрюваного, свідків, обставинам, встановленим при проведенні експертиз, рекомендується проводити модельний експеримент за їх участю для більш точної реконструкції подій.

Ідентифікація гладкоствольної мисливської зброї (обрізів з неї) проводиться за слідами на стріляних з неї свинцевих снарядах (кулях, шроті, картечі). Після пострілу в каналі стволу зброї відбуваються окислювальні процеси, які сприяють видозміні мікрорельєфу стінок каналу стволу. Свинець снарядів також схильний до окислення (особливо снаряди, вилучені з трупа), в результаті якого мікрорельєф у слідах каналу стволу зброї може бути знешкоджений повністю.

Тому практичним працівникам рекомендується оперативне направлення снарядів та зброї в експертну установу, адже там існує можливість їх спеціальної консервації до моменту проведення експертизи.

При пострілі з рушниць (обрізу) багатoeлементним снарядом (шрот, картеч) стінок каналу стволу торкаються лише ті

його елементи, які розташовані за периферією (краям). Шротини, що знаходяться в центрі «снарядного стовбуру», будуть мати після пострілу лише так звані контактні плями, що свідчать лише про те, що шрот (картеч) стріляна, але для ідентифікації вони непридатні, адже на них нема слідів стінок каналу ствола. Однією з умов успішного проведення ідентифікації є представлення експертові всього шроту (картечі) з перешкоди (у т.ч. трупа). Та якщо це важко зробити при великих дистанціях стрільби внаслідок розльоту шроту (картечі) на відкритій місцевості, то при стрільбі з близьких дистанцій, особливо коли шрот (картеч) знаходиться в групі, вони має бути вилучена вся.

Якщо особа, яка призначає експертизу, відчуває труднощі у визначенні даних, про які треба повідомити експерта, або у формулюванні питань, їй слід проконсультуватись з експертом (спеціалістом).

Якщо в провадженні раніше проводились судово-медичні та інші експертизи, пов'язані з даною експертизою, експертові надаються акти цих експертиз, фотознімки, рентгенограми, схеми тощо.

Зброю, яка направляється на експертизу, необхідно розрядити. Якщо прийомами, які звичайно застосовуються, розрядити її неможливо, то частини ударно-спускового механізму приводяться в положення, яке унеможливило випадковий постріл. На упаковці мають бути зроблені попереджувальні надписи.

Речові докази упаковуються окремо. При цьому повинен бути забезпечений захист їх від забруднення, пошкоджень та взаємного контакту у процесі транспортування. Дульний зріз зброї закривається чистою білою тканиною і обв'язується.

Вогнепальна зброя та боєприпаси направляються на експертизу слідчим або нарочним. Їх пересилка поштою не допускається.

Крім вказаних по справах даної категорії можуть бути призначені:

– *судово-медичні експертизи:*

трупа, з метою вирішення завдань:

а) загальних:

- 1) яка причина смерті;
- 2) яка давність настання смерті;
- 3) чи є на трупі які-небудь пошкодження;

4) якою є кількість травмуючих дій та послідовність заподіяння ушкоджень;

5) чи співпадають характер та локалізація ушкоджень на тілі потерпілого з характером та локалізацією ушкоджень на його одязі;

б) спеціальних (при вогнепальних ушкодженнях):

1) який характер даного ушкодження (наскрізний, сліпий чи дотичний);

2) яка локалізація вхідної та вихідної ран;

3) яким вогнепальним снарядом (кулею, дробом, картечцю, осколком тощо) спричинено ушкодження;

4) які властивості (форма, калібр, матеріал, наявність оболонки тощо) травмую чого снаряду;

5) пострілом з якого виду (зразка) зброї могло бути причинено вогнепальне поранення;

6) які властивості мала зброя, що використовувалась для пострілу (калібр, особливості дульного кінця, кількість дульних отворів, кількість і кут нахилу нарізів тощо);

7) пострілами з одного чи різних видів (зразків) зброї заподіяно ушкодження;

8) яка дистанція пострілу;

9) який напрямок ранового каналу;

10) яким було взаємне розташування зброї та потерпілого в момент пострілу;

11) чи не ідентичні за складом речовини піднігтьового змісту, змивів із рук, вилучені у гр-на К., з речовинами, виявлені при огляді місця події (обшуку).

Ще одна група питань – це питання, до яких можна віднести такі, необхідність вирішення яких зумовлена конкретними обставинами події, що відбулася, наприклад, коли виявляється труп із наявністю значних пошкоджень на його тілі, котрі передбачають зовнішню кровотечу, а крові біля трупа немає та слабко виражені трупні плями. В такому випадку виникає необхідність вирішення питання: чи є місце виявлення трупа місцем нанесення пошкодження?

Якщо до місця виявлення трупа «тягнеться» ланцюжок крапель та бризок крові, можна поставити питання про можливість самостійного пересування потерпілого з пошкодженнями, що

є в нього. Виявлення вогнепального поранення в області правої вилиці з наявністю штанцмарки передбачає постановку питання про можливість завдання пошкодження власною рукою.

імунологічної:

а) крові:

1) чи є на даному об'єкті (або в даній речовині) кров; якщо так, то належить вона людині або тварині;

2) до якої групи та типу крові відноситься дана кров та чи співпадає вона з групою та типом крові даної особи або трупа;

3) який генетичний код особи, кров якої представлена на дослідження;

4) чи належить дана кров, виявлена при огляді місця події (на одязі затриманого тощо), потерпілому (гр-ну І.І. Іванову) або підозрюваному (П.П. Петрову);

5) чи є у крові, вилученої з місця події, сліди наркотичних, психотропних, сильнодіючих речовин, якщо так, то до якого виду вони відносяться;

б) волосся:

1) чи є наданий об'єкт волоссям;

2) людині чи тварині воно належить;

3) з якої частини тіла воно походить;

4) чи є на ньому механічні пошкодження;

5) яка його статева та індивідуальна приналежність;

цитологічної:

а) крові:

1) чи є на знаряддях травми, а також у піднігтьовому вмісті мікросліди крові і мікронакладення; якщо так, то яка їх видова (людина, тварина, птиця), статева, групова та органно-тканинна належність;

2) яке регіональне походження крові, виявленої на предметі;

б) слини:

1) чи є на наданих об'єктах слина;

2) яка групова належність слини;

3) кому з осіб, які проходять за справою, вона може належати;

4) яка статева належність слини;

молекулярно-біологічної:

а) крові:

1) чи можуть сліди крові належати певній особі (з високим ступенем ймовірності – ДНК-аналіз);

б) *слини*:

1) чи можуть сліди слини належати певній особі (ДНК-аналіз);

в) *жировоту*:

1) чи можуть сліди пальців рук (жировоту) належати певній особі (ДНК-аналіз).

– *судово-технічні експертизи документів*, які призначаються з метою встановлення способу виготовлення чи підробки вилучених у злочинців посвідчень співробітників міліції, паспортів транспортних засобів, товарно-транспортних накладних тощо;

– *судово-портретні експертизи*, які призначаються з метою встановлення тотожності людини за фотознімками, відеозаписами;

– *судово-фоноскопичні експертизи*, які проводяться з метою ідентифікації особи за ознаками голосу та речі, записаних на фонограму;

– *судові експертизи речовин та матеріалів*, направлені на вирішення комплексу ідентифікаційних та діагностичних завдань при дослідженні вилучених у ході слідчих дій волокон ткани, паливно-мастильних матеріалів тощо;

– *судово-біологічні експертизи* з метою встановлення походження часток рослинного походження, які відобразилися на тілі, одязі, речах та знаряддях потерпілого чи підозрюваного (обвинуваченого), місця їх походження, а також ідентифікації запахових (ольфакторних) слідів людини, у випадку їх вилучення (носіїв запаху) в ході огляду місця події та інших слідчих дій, для:

- встановлення пахучих слідів особи, яка перевіряється на предметах, виявлених на місці події;

- встановлення пахучих слідів однієї й тієї ж людини на предметах, вилучених із різних місць подій;

- встановлення обставин та учасників вбивства;

- встановлення пахучих слідів потерпілого на предметах вилучених у злочинця або інших осіб;

питання, що вирішуються *ольфакторною експертизою*:

1) чи є на представленому для дослідження предметі (в зібраній пахучій пробі) пахучі сліди людини;

2) чи є пахучі сліди особи, яка перевіряється, на вилученому предметі (в зібраній з нього пахучій пробі);

– *судово-грунтознавчі експертизи* з метою встановлення факту перебування особи на певній ділянці місцевості (земельній ділянці);

– *судово-психіатричні*:

а) *підозрюваних (обвинувачених)* з метою вирішення таких питань:

1) чи страждав підозрюваний (обвинувачений) під час інкримінованого йому діяння (діянь) психічним розладом, внаслідок якого він не міг у той період усвідомлювати свої дії або керувати ними;

2) до якої категорії хворобливих станів належить даний психічний розлад – хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства, іншого хворобливого стану психіки;

3) чи страждає підозрюваний (обвинувачений) у даний час психічною хворобою, що позбавляє його можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними; якщо так, то коли почалася ця психічна хвороба;

4) чи потребує підозрюваний (обвинувачений) застосування до нього примусових заходів медичного характеру, якщо так, то яких саме;

5) чи страждає підозрюваний (обвинувачений) на хронічний алкоголізм або наркоманію;

б) *свідків і потерпілих* з метою вирішення таких питань:

1) чи здатний свідок (потерпілий) за своїм психічним станом правильно сприймати факти, що мають доказове значення, і давати показання про них;

2) чи страждав потерпілий психічним захворюванням у період протиправного діяння;

3) чи міг потерпілий за своїм психічним станом розуміти характер і значення протиправних дій, скоєних проти нього, та чинити опір;

4) чи страждає потерпілий у даний час психічним захворюванням; якщо так, то чи не виникло воно внаслідок протиправних дій, скоєних проти нього?

До критеріїв призначення судово-психіатричної експертизи відносяться:

– відомості про те, що особа перебувала або перебуває під наглядом психоневрологічного або наркологічного диспансеру,

або перебувала на лікуванні в психіатричному або наркологічному лікувальному закладі, визнавалась по іншому провадженню неосудною та знаходилась на примусовому лікуванні, має інвалідність по психічному захворюванню;

– відомості про перенесені захворювання головного мозку (черепно-мозкові травми, менінго-енцефаліти, порушення мозкового кровообігу тощо) або тяжкі соматичні захворювання, які супроводжуються психічними порушеннями¹.

– *судово-психологічні* з метою вирішення питань які:

1) Пов'язані з психічними властивостями і особливостями особи:

– якою є загальна психологічна підекспертної особи (темперамент, характер, нахили, потребо-мотиваційна сфера);

– які психічні особливості особи мають яскраво виражений характер і можуть справляти істотний вплив на її поведінку (запальність, замкненість, крайня необережність тощо);

– якими є домінуючі мотиви поведінки даної особи;

– чи могла дана особа, виходячи з її індивідуально-психологічних особливостей, сприйняти певний звук, запах, колір, швидкість руху об'єкта;

– чи здатний підозрюваний (обвинувачений), враховуючи рівень і особливості його розумового розвитку, правильно розуміти значення своїх конкретних дій та їх наслідків;

– чи є у даної особи вікові та індивідуальні особливості, що можуть вплинути на об'єктивність її показань.

2) Стосуються впливу на психіку різноманітних умов і пов'язаних з ним станів людини в момент розслідуваної події:

– якою є реакція даної особи на перешкоду, що раптово виникає;

– як відбилися ті чи інші об'єктивні умови на ступені уваги досліджуваного, на швидкості і точності його реакції;

– яким є можливий вплив тих або інших негативних емоцій (душевних переживань), що виникли у досліджуваної особи до події, на характер її дій.

3) Пов'язані з особливостями протікання психічних процесів у даної особи:

---

1 Експертизи у судовій практиці: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2010.

- чи були викликані суспільно небезпечні дії підозрюваного (обвинуваченого) станом сильного душевного хвилювання (фізіологічного афекту);
- які психологічні причини обумовили настання цього стану;
- у якій формі протікав афект;
- чи міг підозрюваний (обвинувачений) у такому стані передбачати наслідки своїх дій;
- чи виник фізіологічний афект підозрюваного (обвинуваченого) в силу його індивідуальних властивостей через деякий час після протизаконного насильства щодо нього або його тяжкої образи з боку потерпілого;
- якою мірою встановлені дії потерпілого могли вплинути на психічний стан підозрюваного (обвинуваченого), і якою мірою вони стали причиною його наступної поведінки.

До компетенції експерта-психолога входить дача відповіді на питання слідчого (суду) про наявність у підозрюваного (обвинуваченого) в момент здійснення правопорушення стану афекту. Позитивна відповідь на це питання, можлива в разі експертного встановлення фізіологічного афекту і його варіантів (кумулятивного афекту й афекту на фоні легкого алкогольного сп'яніння) чи емоційного стану (порушення, напруги), що істотно впливає на свідомість і діяльність підозрюваного (обвинуваченого), має певне юридичне значення для кваліфікації злочину за статтями КК України, що передбачають пом'якшення покарання¹.

Підрозділ 3.8. Пред'явлення для впізнання

Сутність впізнання полягає в своєрідній ідентифікації відбитого в пам'яті особи, яка впізнає, образу особи або іншого об'єкта, який раніше спостерігався нею і пред'явлених їй осіб або предметів, серед яких можливо знаходиться та особа чи той об'єкт, які раніше спостерігала особа, яка впізнає, у зв'язку з подією, яка розслідується, і описах у ході допиту.

Залежно від об'єкта розрізняють пред'явлення для впізнання осіб (ст. 228 КПК), речей (ст. 229 КПК), а також трупа (ст. 230 КПК).

¹ Кошинець, В. В. Використання спеціальних психологічних знань судом при розгляді кримінальних справ про злочини проти життя, здоров'я та гідності особи [Текст]: монографія / В. В. Кошинець. – Івано-Франківськ, 2005.

Передумовою успішного проведення впізнання є відносно тривалий контакт потерпілого та членів ОГ – учасників розбійного нападу, впродовж якого потерпілий має можливість зафіксувати в пам'яті зовнішній облік злочинців, їх манеру поведінки, особливості мови.

На підготовчому етапі пред'явлення для впізнання слідчому необхідно:

- 1) відібрати сторонніх осіб (статистів);
- 2) забезпечити участь понятих;
- 3) сповістити про майбутню слідчу дію захисника підозрюваного;
- 4) забезпечити участь педагога, якщо в пред'явленні для впізнання бере участь неповнолітній свідок (потерпілий) віком до 14 років або підозрюваний до 16 років, та вирішити питання про участь законних представників неповнолітнього;
- 5) підготувати місце пред'явлення для впізнання з необхідним обладнанням для фіксації його результатів за допомогою фото– та відеотехніки;
- 6) здійснити психологічну підготовку особи, яка впізнає (роз'яснити йому необхідність слідчої дії, переконати надати правдиві показання, допомогти подолати почуття страху перед тим, кого будуть впізнавати) та особи, яку будуть впізнавати.

Стосовно розслідування розбоїв, скоєних ОГ, велику роль має вибір *моменту проведення слідчої дії*.

Цинічні, неодноразово засуджені члени ОГ, особливо ті, які займають у них лідерське положення, мають зв'язок із співучасниками, що залишилися на волі, можуть зірвати процес впізнання шляхом провокаційних криків, хуліганських дій та навіть погрожуючи особам, які їх впізнають. Завдання слідчого – не допустити подібних ситуацій. Для цього доцільно використати *наступні тактичні прийоми*:

– забезпечити сувору ізоляцію підозрюваного, який знаходиться під вартою від співучасників. У випадку виявлення подібних зв'язків провести оперативні комбінації для встановлення відповідних каналів їх перекриття;

– до проведення впізнання зібрати та пред'явити підозрюваному безспірні докази його участі в скоєнні злочинів, з тим, аби він переконався в серйозності ситуації;

– здійснювати впізнання в той момент, коли підозрюваний знаходився в спокійному стані;

– якщо це доцільно, попередньо ознайомити підозрюваного, який заперечує свою вину, з відповідними показаннями його співників, або продемонструвати йому результати раніше проведених успішних впізнань цих осіб, зафіксованих за допомогою фото– та відеотехніки;

– якщо підозрюваний має міцні зв'язки з родиною та є підстави вважати, що члени його родини своїм впливом можуть викликати в його почуття каяття за скоєне, то після консультацій з прокурором надати йому побачення з найближчими родичами;

– підготувати особу, яку впізнають, її зовнішній вид, одяг;

– у випадку необхідності забезпечити участь перекладача.

До інших умов (правил) пред'явлення для впізнання слід віднести:

1) об'єкт повинен пред'являтися для впізнання серед не менше двох схожих за загальними ознаками однорідних об'єктів (виняток складає для впізнання трупа);

2) якщо особа, яка впізнає, вказала на одну із пред'явлених їй осіб або один з предметів, їй пропонується пояснити, за якими ознаками й особливостями вона впізнала цю особу або предмет;

3) по можливості пред'явлення для впізнання повинно проводитися в умовах, які схожі з тими, в яких сприймався об'єкт;

4) повторне пред'явлення одного і того ж об'єкта для впізнання, як правило, не допускається. Разом з тим, існують ситуації, коли таке повторне впізнання проводиться. Це буває у випадках: а) коли попереднє впізнання було проведене в той момент, коли особа, яка впізнає, перебувала в стані тимчасового розладу психіки, зору, слуху і тому не могла правильно сприйняти те, що відбулося;

б) коли особа, яка впізнає, навмисно не впізнала об'єкт, що пред'явлений для впізнання;

в) коли попереднє впізнання проводилося в гірших умовах, ніж ті, в яких відбувалося спостереження об'єкта, який упізнається;

г) коли через відсутність особи, яка підлягає впізнанню, її впізнання здійснювалося за фотокартками.

РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Підрозділ 4.1. Орієнтована структура курсу

Тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль I «Основи методики розслідування розбоїв, вчинених організованими групами»				
1. Криміналістична характеристика розбоїв, вчинених організованими групами		2	2	Проект (складання планів розслідування кримінальної справи, проведення окремих слідчих дій; пакет процесуальних документів, що склалися за результатами виконання практичних завдань)
2. Особливості досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами				
2.1 Особливості діяльності органів досудового розслідування на початку кримінального провадження		2	2	
2.2 Типові слідчі ситуації та основні напрями досудового розслідування розбоїв на початковому та наступному етапах		2	2	

3. Тактичні основи проведення окремих слідчих (розшукових) дій при досудовому розслідуванні розбоїв, вчинених організованими групами				Проект (складання планів розслідування кримінальної справи, проведення окремих слідчих дій; пакет процесуальних документів, що склалися за результатами виконання практичних завдань)
3.1 Огляд місця події. Попередні дослідження слідів та речових доказів		4	4	
3.2 Допит потерпілого та свідків.		2	2	
3.3 Допит підозрюваного		2	2	
3.4 Пред'явлення для впізнання. Призначення та проведення експертиз.		2	2	
3.5 Тактика обшуку. Проведення слідчого експерименту.		2	2	
Усього годин		18	18	
Залік				

**Підрозділ 4.2. Методичні матеріали до змістового модулю I
«Основи методики розслідування розбоїв, вчинених
організованими групами»**

ТЕМА 1.

***Криміналістична характеристика розбоїв,
вчинених організованими групами***

практичне заняття (з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години

Мета заняття:

– навчальна: знати основні положення методики розслідування розбоїв, вчинених організованими групами; поглиблення теоретичних знань з методики розслідування розбоїв, вчинених організованими групами;

– розвиваюча: володіти уміннями і практичними навичками навичок аналізу первинної інформації про злочин, висунення версій та визначення способів їх перевірки з урахуванням такої інформації та криміналістичної характеристики цього виду злочинів;

– виховна: підвищення юридичної культури та ерудиції фахівців, оволодіння досвідом інших держав щодо застосування криміналістичних знань.

Завдання до практичного заняття:

1. Переглянути навчальний фільм «Розбійний напад».

2. На підставі перегляду навчального фільму розглянути наступні питання:

– криміналістична характеристика розбоїв;

– особливості розслідування злочинів, вчинених організованою групою;

– обставини, що сприяють вчиненню розбоїв, заходи щодо їх попередження;

– значення криміналістичної характеристики в розслідуванні, за умов обмеженої вихідної інформації; побудова версій та планування розслідування;

– початковий етап розслідування. Типові слідчі ситуації, версії та алгоритми слідчих (розшукових) дій з їх перевірки;

- особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій по справах про розбої, вчинені організованими групами;
- наступний етап розслідування. Типові слідчі ситуації і версії.

Тематика рефератів:

1. Способи насильницького заволодіння майном громадян та їх слідова картина.
2. Негативні обставини та їх значення для виявлення інсценувань розбійних нападів, вчинених організованими групами.

Методичні рекомендації до заняття:

При підготовці до заняття курсантам слід пригадати загальні положення криміналістичної методики, а також докладно вивчити зміст розділу 1, підрозділів 2.1, 2.2, ознайомитися з розділом 3 цього посібника.

Під час проведення заняття спочатку розглядаються теоретичні питання, зокрема загальна структура методики розслідування окремих видів злочину, криміналістична характеристика злочину та її значення для розслідування. Далі обговорюються особливості методики розслідування розбоїв, вчинених організованими групами, їх криміналістична характеристика, зокрема приділяється увага типовим способам вчинення таких злочинів, слідовій картині, властивій для кожного з них, характеристиці особи потерпілого та злочинця, обстановці вчинення злочину. Слід зробити наголос на взаємозв'язок елементів криміналістичної характеристики, розглянути можливості її використання на початковому етапі розслідування. Також необхідно приділити увагу типовим слідчим ситуаціям, які складаються на початковому та наступному етапах розслідування, розглянути варіанти алгоритмів слідчих (розшукових) дій для тієї чи іншої ситуації, проаналізувати від чого залежить їх послідовність. На конкретних прикладах з практики розібрати можливість використання зазначених теоретичних положень.

В наступній частині заняття переглядається навчальний відеофільм «Розбійний напад». Рекомендується після кожного смислового епізоду зупиняти перегляд та детально обговорювати: його зміст; інформацію, що була отримана; дії з розкриття та

розслідування злочину; аналізувати можливі версії, підґрунтя їх висунення та напрямки перевірки; зіставляти їх з відомостями, що містяться в криміналістичній характеристиці даного злочину, а також типовими слідчими ситуаціями й алгоритмами дій на початковому та наступному етапах розслідування і т.д. Слід також здійснити аналіз та виокремити обставини, які сприяли вчиненню розбійного нападу, та визначити заходи щодо попередження в наступному таких злочинів.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання:

1. Розробити докладну схему криміналістичної характеристики розбою.
2. Скласти таблицю або схему, в якій відобразити напрями використання в розслідуванні відомостей, що містяться в криміналістичній характеристиці даного виду злочинів.
3. Підготувати мультимедійну консультацію щодо обставин, які підлягають з'ясуванню під час розслідування зазначеної категорії злочинів та засобів їх встановлення.
4. Добрати, вивчити та проаналізувати літературу, не менше 20 джерел (за вибором):
  - а) щодо способів вчинення розбійних нападів;
  - б) щодо способів застосування насильства;
  - в) щодо предметів злочинного посягання;
  - г) будь-який інший об'єкт дослідження стосовно такого виду злочину за власним вибором курсанта та скласти їх «рейтинг».
5. Скласти комплект тестів (не менше 15) за темою: «Методика розслідування розбоїв».

Питання для самоконтролю та самоперевірки:

1. Які елементи входять до криміналістичної характеристики розбоїв?
2. Яким чином під час проведення слідчих (розшукових) дій можна використати відомості щодо слідів злочину, які містяться в криміналістичній характеристиці?
3. Які способи вчинення нападу під час розбою є найбільш типовими?
4. Які особливості має тактика допиту потерпілого у справах про розбійні напади, вчинених організованими групами?

Рекомендована література.

Базова література:

1. Берестнев, М. А. Методика расследования разбойных нападений на автодорогах [Текст]: монография / М. А. Берестнев, А. Ю. Головин. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 250 с.

2. Васюков, В. Ф. Организационные и тактические особенности расследования грабежей и разбоев, совершаемых на открытой местности [Текст]: монография. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 230 с.

3. Дворкин, А. И. Расследование убийств, совершенных организованными группами при разбойных нападениях: Научно-методическое пособие / А. И. Дворкин, Р. М. Сафин. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 192 с.

4. Куртынов И.В. Проблемы раскрытия и расследования групповых преступлений [Текст]: монография / И.В. Куртынов. – Волгоград: ВА МВД России, 2010. – 120 с.

5. Расследование бандитизма [Текст]: методическое пособие [А. И. Дворкин, Э. У. Бабаева, Р. М. Сафин, Г. Р. Юнчик]. – М.: Издательство «Приоритет», 2000. – 237 с.

Додаткова література:

1. Малыгина, Н. И. Личность преступника как объект исследования в криминалистике / Н. И. Малыгина // Следователь. – 2004. – № 8. – С. 27-29.

2. Методика розслідування розбійних нападів на банківські установи [Текст]: методичні рекомендації / Дудка А. В., Оперук В. І., Федорів Х. М. – Івано-Франківськ : ПЮІ ЛьвДУВС, 2011. – 92 с.

3. Огляд місця події у справах про грабежі та розбійні напади [Текст]: метод. рек. / [С. С. Чернявський, О. Ю. Татаров, В. В. Бурлака та ін.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2011. – 52 с.

4. Шепітько, В. Ю. Проблеми формування методики розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами [Текст] / В. Ю. Шепітько // Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (на матеріалах Харківської та Полтавської областей): зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., [Харків], 26-27 квітня 1999 р. – Х.: Право, 2000. – С. 158-162.

5. Щур, Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик [Текст]: монографія / Б. В. Щур. – Х.: Харків юридичний, 2010. – 320 с.

ТЕМА 2.

Особливості організації досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами

Тема 2.1. Особливості діяльності органів досудового розслідування на початку кримінального провадження

практичне заняття (з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години

Мета заняття:

– навчальна: закріплення, поглиблення і конкретизація теоретичних знань по основних положеннях роботи чергового та членів слідчо-оперативної групи при одержанні інформації про розбій, вчинений організованою групою;

– розвиваюча: отримання практичних навичок аналізу вихідної інформації про злочин, одержання заяви про злочин та оформлення протоколу усної заяви (повідомлення) про злочин, організації дій слідчо-оперативної групи до виїзду на місце події;

– виховна: підвищення юридичної культури та ерудиції фахівців, оволодіння досвідом інших держав щодо застосування криміналістичних знань.

ВВІДНА:

(Дата) о 18 год. 10 хв. у чергову частину Жовтневого РВ ЛМУ УМВС України в Луганській області звернулась громадянка Жукова А.В. з повідомленням про вчинення розбійного нападу на неї у приміщенні її квартири № 7, розташованої за адресою: с. Ювілейне вул. Леніна, буд.9.

Опитана Жукова А.В. пояснила, що сьогодні о 16 годині, вона знаходилась вдома разом із сином Романом, якому 10 років, коли вона почула стук у двері. На запитання: «Хто там?» чоловічий голос відповів: «Кур'єрська служба. Вам заказаний лист. Отримайте та поставте підпис». Вона відкрила двері та побачила двох незнайомих їй чоловіків міцної статури. На головах в них були чорні маски із прорізами на очах та роті, в руках одного з них був ніж. Злякавшись, вона заплющила очі та хотіла кричати, однак, отримала потужний удар в обличчя і знепритомніла. Коли прийшла до тями, то помітила що сама вона зв'язана та із заліпленим ротом лежить на підлозі у вітальні. Сина побачила

у сусідній кімнаті в такому ж стані, а біля нього калюжа крові. О 17.10 повернувся чоловік з роботи, звільнив її та сина. Після чого повіз сина до лікарні а вона зателефонувала до міліції. Хто міг вчинити такі дії вона не знає і нікого не підозрює.

Завдання до практичного заняття:

1. Згідно з ввідною провести аналіз первинної інформації.
2. Отримати заяву про вчинення злочину від громадянки Жукової А.В. та оформити відповідні документи.
3. Виконати комплекс дій чергової частини ОВС, СОГ під час отримання повідомлення про злочин – розбійний напад.
4. Визначити склад слідчо-оперативної групи, обов'язки кожного з її учасників.
5. Слідчо-оперативній групі підготуватися до виїзду на місце події.
6. Визначити коло відомостей, які необхідно зібрати щодо злочину та заявника до виїзду на місце події з використанням можливостей різних видів обліків.
7. Визначити науково-технічні засоби, які знадобляться для якісного та ефективного огляду місця події.

Тематика рефератів:

1. Можливі джерела вихідної інформації про напади корисливої спрямованості та порядок роботи із ними.
2. Робота слідчого з приймання, реєстрації та організації перевірки повідомлення про злочин.

Методичні рекомендації до заняття:

При підготовці до заняття слід звернути увагу курсантів на необхідність детального вивчення відомчих інструкцій стосовно організації реагування органів внутрішніх справ на повідомлення про злочини, порядок приймання, реєстрації та розгляду в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про злочини, зазначені у списку літератури, рекомендованої до цієї теми, а також на тактичні рекомендації криміналістики щодо підготовчих дій до виїзду на місце події в рамках тактики огляду місця події.

Заняття необхідно розпочати з оголошення ввідної, аналізу викладеного та визначення, яка саме інформація, по-перше, має значення для встановлення факту вчинення розбою,

оформлення відповідного документу (протоколу усної заяви або заяви) та прийняття рішення про необхідність виїзду слідчо-оперативної групи на місце події для здійснення його огляду; по-друге, може бути використана під час організації дій чергового, слідчо-оперативної групи з прийняття заяви та підготовки до виїзду на місце події.

Використовуючи *додаток №1* до цього посібника, курсанти повинні скласти протокол усної заяви (повідомлення) громадянки Жукової А.В. про злочин.

Обговорити та визначити які дії та у якій послідовності мають здійснити черговий органу внутрішніх справ та учасники слідчо-оперативної групи після отримання заяви від Жукової А.В., зокрема яку інформацію слід уточнити у заявниці, про що її попередити, кому доповісти про подію, кого направити на місце події та для чого, підготуватися слідчо-оперативній групі до виїзду на місце події тощо. Провести міні-рольову гру для відпрацювання цього комплексу дій.

Використовуючи матеріал, викладений у підрозділі 2.1. цього посібника та знання, отримані під час вивчення загального курсу криміналістики щодо системи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування, обговорити та визначити які відомості необхідно зібрати щодо злочину, заявника та як їх можна використати на початку кримінального провадження.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання:

1. На основі нормативно-правових актів та тактичних рекомендацій скласти типові алгоритми дій чергового ОВС, кожного з учасників слідчо-оперативної групи при отриманні повідомлення про розбій для кожної зі слідчих ситуацій, розглянутих у підрозділі 2.2 цього посібника.

2. Розробити схему використання системи криміналістичної реєстрації МВС України та інших органів під час розслідування розбоїв, зазначивши, яка саме інформація може бути отримана з того чи іншого обліку та як її можна використати під час розслідування.

Питання для самоконтролю та самоперевірки:

1. Які відомості слід уточнити у заявника під час прийняття заяви про розбій?

2. Яка процесуальна форма та зміст протоколу усної заяви (повідомлення) про злочин?

3. Хто та яким чином здійснює реєстрацію інформації про вчинений злочин?

4. Що включає підготовка до огляду місця події?

5. Яких спеціалістів слід залучити до огляду місця події за фактом розбійного нападу?

Рекомендована література.

Базова література:

1. Інструкція з організації реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України від 22.10.2012 № 940 (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0054-13>).

2. Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події: затверджена Наказом МВС України від 20.11.2012 № 18065/3Р. (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2095-12>).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2т. Т.1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація. – Х.: Право, 2012. – 768 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

5. Дворкин, А. И. Расследование убийств, совершенных организованными группами при разбойных нападениях: Научно-методическое пособие / А. И. Дворкин, Р. М. Сафин. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 192 с.

Додаткова література:

1. Методика розслідування розбійних нападів на банківські установи : методичні рекомендації / Дудка А. В., Оперук В. І., Федорів Х. М. – Івано-Франківськ : ПЮІ ЛьвівДУВС, 2011. – 92 с.

2. Огляд місця події у справах про грабежі та розбійні напади [Текст]: метод. рек. / [С. С. Чернявський, О. Ю. Татаров, В. В. Бурлака та ін.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2011. – 52 с.

3. Руководство по расследованию преступлений: Учебное пособие / Рук. авт. кол. А. В. Грищенко. – М.: Изд-во НОРМА, 2002. – 768 с.

4. Степанюк, Р. Л. Напрями удосконалення структури та змісту окремої криміналістичної методики в умовах дії нового КПК України / Р. Л. Степанюк // Кримінальне провадження: новації процесуальної теорії та криміналістичної практики: матеріали міжн. наук.-практ. конференції, 18-19 квітня 2013 року, м. Сімферополь-Алушта / відпов. ред. М. А. Михайлов, Т. В. Омельченко; Таврійський нац. ун-т імені В. І. Вернадського. – Сімферополь: ДІАЙПІ, 2013. – С. 142-144.

5. Степанюк, Р. Л. Особливості тактики негласних слідчих дій у структурі окремої криміналістичної методики [Текст] / Р.Л. Степанюк // Сучасні проблеми криміналістики: Матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 100-річчю з дня народження д.ю.н., проф. В.П. Колмакова (27-28 вересня 2013 року, м. Одеса) / упоряд.: В.В. Тіщенко, О.П. Вашук. – Одеса: Юридична література, 2013. – С. 292-294.

Тема 2.2. Огляд місця події. Попередні дослідження слідів та речових доказів

практичне заняття (з 2 викладачами)

Тривалість: 4 години

Мета заняття:

– навчальна: знати, закріпити, поглибити і конкретизувати теоретичні знання з основних положень початкового етапу досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами;

– розвиваюча: отримання практичних вмінь та навичок огляду місця події за фактом вчинення розбою та складання відповідних документів, проведення аналізу та перевірки отриманої інформації та прийняття на підставі цього рішення про внесення відомостей до ЄРДР;

– виховна: підвищення юридичної культури та ерудиції фахівців, оволодіння досвідом інших держав щодо застосування криміналістичних знань.

ВВІДНА:

По прибуттю слідчо-оперативної групи було встановлено, що входні двері кімнати не замкнуті, сліди зламу на них відсутні, присутні сліди перебування сторонніх осіб, а після огляду речей виявлена пропажа побутової техніки і грошей. Як пояснила Жукова А.В. з кімнати зникли DVD програвач Pioneer DV-300 вартістю 450 грн., Mp3 плеєр Transcent M860 чорного кольору вартістю 500 грн., мобільний телефон Htc OneX вартістю 4000 грн., електропраска Braun SI 6260 вартістю 300 грн., гроші в сумі 5200 грн. банкнотами по 200,100 і 50 грн., сумка з тканини червоного кольору з синіми вставками з написом Puma, розмірами 30x40x60 см., вартістю 60 грн., загальна сума збитку, заподіяного розбоєм склала 10510 грн.

При роботі слідчо-оперативної групи на місці події виявлено й вилучено наступне:

- сліди пальців рук платяній шафі та на столі;
- слід взуття на підлозі біля дверей кімнати;
- документи на викрадену техніку.

(У ході проведення заняття викладач може змінювати перелік викрадених речей на власний розсуд)

Завдання до практичного заняття:

1. Оцінити обстановку, визначити мету і тактичні прийоми огляду.
2. Організувати огляд і розкриття злочину по «гарячих слідах».
3. Провести огляд місця події, виявити, зафіксувати і вилучити сліди, предмети, які мають відношення до злочину.
4. Скласти протокол огляду місця події, фототаблицю, схеми, креслення тощо.
5. Оцінити отриману під час огляду інформацію.
6. Отримати пояснення від заявниці Жукової А.В.
7. Скласти рапорт з відомостями, необхідними для внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Тематика рефератів:

1. Можливості та значення попередніх досліджень слідів, вилучених під час огляду місця події за фактом розбою, вчиненого організованою групою.
2. Розкриття розбійного нападу по «гарячих слідах».

Методичні рекомендації до заняття:

Під час підготовки до цього заняття необхідно звернути увагу на те, що огляд місця події є слідчою дією, яка може проводитися до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після його завершення, та що це найбільш ефективний спосіб розкриття злочину та встановлення особи, яка його вчинила. При правильній організації й проведенні огляду місця події можна виявити сліди, залишені злочинцем, предмети, що можуть стати речовими доказами.

Також необхідно повторити з курсу кримінального права визначення розбою та його кваліфікуючі ознаки, з курсу кримінального процесу – підстави та порядок проведення огляду місця події, житла або іншого володіння особи, а також приводи, підстави та порядок початку досудового розслідування. З курсу криміналістики необхідно пригадати рекомендації з тактики слідчого огляду в приміщенні, рекомендації стосовно виявлення, фіксації та вилучення різних об'єктів, які вивчалися в межах криміналістичної техніки (криміналістичної фотозйомки та відеозапису, трасології, дактилоскопії тощо) та криміналістичну характеристику розбоїв, вчинених організованими групами, зокрема спосіб та слідову картину злочину, які розглянуто у розділі 1 цього посібника, а також особливості огляду місця події, які містяться у підрозділі 3.1 посібника.

Це заняття (ділова гра) передбачає виконання курсантами практичних вправ, які повністю відтворюють діяльність слідчо-оперативної групи на місці події за фактом вчинення розбійного нападу.

При виконанні практичного завдання слід пам'ятати, що під час огляду місця події вирішується кілька завдань, по-перше, це отримання інформації, що дає підстави для прийняття рішення про подальший рух досудового розслідування, встановлення характеру досліджуваної події (що в даному випадку вчинено саме розбій); по-друге, виявлення, фіксація, вилучення та попереднє дослідження слідів, залишених злочинцем, та інших слідів, а також речових доказів; по-третє, виявлення змін в звичайному розташуванні і властивостях окремих об'єктів; по-четверте, виявлення і фіксація так званих «негативних обставин».

Згідно з кримінальним процесуальним законодавством України досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Виключенням є огляд місця події, який у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду.

Особливу увагу слід приділити наявності або відсутності «негативних обставин», які можна встановити шляхом використання даних, що містяться в характеристиці слідової картини злочину (див. підрозділ 1.3. даного посібника) і комплексного аналізу всіх особливостей місця події, яке оглядається. Однак слід наголосити на те, що будь-які висновки такої розумової діяльності *не підлягають занесенню до протоколу огляду*, а потрібні лише для того, щоб звернути увагу на певні об'єкти та їх стан, найбільш повно й якісно їх зафіксувати.

Треба звернути увагу курсантів на те, що огляд за фактом розбою починається зі встановлення місця безпосереднього вчинення нападу та його детального обстеження, після чого він проводиться з використанням концентричного методу послідовно, цілеспрямовано і методично. Слід також нагадати, що можуть використовуватися два методи огляду: об'єктивний та суб'єктивний. В ситуації коли є очевидці вчиненого злочину бажано використовувати суб'єктивний метод, в ситуації, коли очевидців вчиненого злочину немає, бажано використовувати об'єктивний, бо він передбачає суцільний огляд місця події, тому є надійнішим і достовірнішим, ніж суб'єктивний метод, оскільки дуже часто ускладнення в розслідуванні розбоїв безпосередньо пов'язані з неповнотою огляду місця події. Під час складання протоколу (*додаток №2*) слід звернути увагу курсантів на необхідність якісної детальної фіксації обстановки місця події, об'єктів та слідів, які можуть мати значення для розслідування. Для додаткової фіксації місця події необхідно також провести фотозйомку (загальний вигляд місця події, взаємне

розташування об'єктів, що знаходяться на ньому тощо) на початку огляду, ще до того, як в обстановку будуть внесені певні зміни. Доцільно також скласти план або схему приміщення.

Під час огляду місця події слід пам'ятати й про функції, які виконують інші учасники слідчо-оперативної групи, та особливу увагу приділити не тільки обов'язкам кожного з них, а й питанням їх взаємодії, комплексному вирішенню завдань, що стоять перед ними при проведенні даної слідчої дії, зокрема розкриття злочину по «гарячих слідах».

Для фіксації пояснень заявника про злочин доцільно скористатись бланком (*додаток №3*), при достатності приводів і підстав для порушення кримінальної справи слідчий складає рапорт для внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (*додаток №4*).

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання:

1. Підготувати мультимедійну консультацію зі складання протоколу огляду місця події та додатків до нього.
2. Розробити комплект тестів для перевірки знань з представленої теми (на 15 питань).

Питання для самоконтролю та самоперевірки:

1. Які тактичні особливості огляду місця події у закритому приміщенні?
2. Які основні напрями використання науково-технічних засобів під час огляду місця події за фактом розбою, вчиненого організованою групою?
3. У чому полягає взаємодія слідчого зі спеціалістом на початку досудового розслідування?
4. Які негативні обставини можуть біти виявлені при огляді місця події по розбою та яке їхнє використання при організації розкриття цих злочинів за «гарячими слідами»?
5. Назвіть ознаки злочину, встановлення яких достатньо для підтвердження факту вчинення злочину за ознаками ст. 187 «Розбій» КК України.

Рекомендована література.

Базова література:

1. Дворкин, А. И. Расследование убийств, совершенных организованными группами при разбойных нападениях: Научно-

методическое пособие / А. И. Дворкин, Р. М. Сафин. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 192 с.

2. Мамонов В.С. Осмотр места происшествия: правовые, научные основы и практика применения [Текст]/ В.С. Мамонов, В.В. Степанов. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2010. – 184 с.

3. Методика розслідування розбійних нападів на банківські установи [Текст]: методичні рекомендації / Дудка А.В., Оперук В.І., Федорів Х.М. – Івано-Франківськ: ПЮІ ЛьвДУВС, 2011. – 92 с.

4. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів [Текст]: Наук.-практ. посібник / За ред. Н.І. Клименко. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 216 с.

5. Огляд місця події у справах про грабежі та розбійні напади [Текст]: метод. рек. / [С. С. Чернявський, О. Ю. Татаров, В. В. Бурлака та ін.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2011. – 52 с.

6. Осмотр места происшествия [Текст]: практическое пособие / под ред. канд. юрид. наук, доц. В.М. Логвина. – М.: Юрлитинформ, 2011. – 376 с.

7. Разумов Э.А. Осмотр места происшествия [Текст] / Э.А. Разумов, Н.П. Молибога. – К.: РИО МВД Украины, 1994. – 672 с.

Додаткова література:

1. Баканова, Л. П. Описание криминалистических объектов в процессуальных документах: [Текст]: Учебное пособие / Л. П. Баканова, Ю. С. Пулатов. – Ташкент: Академия МВД Республики Узбекистан, 2004. – 72 с.

2. Бондар, В. С. Напрямки оптимізації діяльності спеціаліста-криміналіста при проведенні огляду місця події у справах про крадіжки з проникненням у житло [Текст] / В. С. Бондар // Вісник ЛДУВС: Науково-теоретичний журнал. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – № 2. – С. 197-207.

3. Копылова, О. П. Проверка заявлений и сообщений о преступлениях [Текст]: Монография / О. П. Копылова. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2010. – 160 с.

4. Кривошеин, П. К. Расследование разбойных нападений [Текст] / П. К. Кривошеин. – К.: РИО МВД УССР, 1990. – 124 с.

ТЕМА 3.

Діяльність слідчого з розкриття розбійного нападу на початковому етапі досудового розслідування

Тема 3.1. Планування розслідування розбою, вчиненого організованою групою

практичне заняття (з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години

Мета заняття:

- навчальна: знати, закріпити, поглибити і конкретизувати теоретичні знання щодо вихідної інформації про злочин, слідчі версії й основи планування розслідування;
- розвиваюча: отримання практичних вмінь та навичок аналізу вихідної інформації про злочин, слідчої ситуації, яка склалася, а також використання цього як підґрунтя для висунення версій, визначення шляхів їх перевірки, побудови відповідного алгоритму дій та планування початкового етапу розслідування;
- виховна: підвищення юридичної культури та ерудиції фахівців, оволодіння досвідом інших держав щодо застосування криміналістичних знань.

Завдання до практичного заняття:

1. Проаналізувати вилучені сліди злочину та визначити можливості їх дослідження.
2. Використовуючи результати аналізу слідів та раніше отриману інформацію висунути версії, визначити шляхи їх перевірки (алгоритм першочергових слідчих та процесуальних дій, оперативно-розшукових заходів тощо).
3. Скласти план розслідування на початковому етапі.
4. Скласти орієнтування про вчинений злочин для оповіщення особового складу ОВС та сусідніх органів внутрішніх справ.
5. Призначити відповідні експертизи, винести постанови.

Тематика рефератів:

1. Планування – умова і метод наукової організації розслідування.
2. Особливості планування багатоепізодних справ та справ що розслідуються групою слідчих.

Методичні рекомендації до заняття:

При вивченні цієї теми слід звернути увагу курсантів на необхідність планування як розслідування загалом, так й окремих

слідчих дій, що забезпечить цілеспрямованість та упорядкованість процесу розслідування, ефективність його проведення. Слід наголосити на тому, що розслідування розбоїв, вчинених організованою групою, без плану у багатьох випадках призводить до безцільної трати часу, сил і засобів, дає можливість злочинцям приховати свої сліди, призводить до втрати доказів, які мають значення для справи.

Фактичні дані, наявні в розпорядженні слідчого, є головною підставою планування. На початковому етапі розслідування вони можуть бути отримані з матеріалів протоколу огляду місця події, допиту потерпілого та свідків. Стосовно розбійного нападу це, насамперед, відомості, які були отримані в ході допиту потерпілого, інших осіб, які володіють будь-якою інформацією про подію та встановлені на даний момент, а також інформація щодо злочину, яку одержав слідчий під час огляду місця події (загальна обстановка місця події, виявлені та вилучені сліди, предмети тощо).

Одним з напрямків отримання вихідної інформації про злочин та осіб, які його вчинили, є аналіз слідів, вилучених з місця події, та визначення можливостей їх дослідження. Під час цього інтелектуального процесу не слід нехтувати допомогою спеціаліста-криміналіста, яка може бути консультативною або у вигляді попередніх досліджень вилучених слідів. Для виконання першого завдання курсантам знадобляться знання з криміналістичної техніки (зокрема трасології, дактилоскопії), які були отримані ними під час вивчення загального курсу криміналістики, а також детальне вивчення підрозділів 3.1. та 3.2. цього посібника.

Слід зазначити, що процес планування складається з декількох етапів: аналіз вихідної інформації; висунення версій; визначення по кожній з них кола обставин, які треба встановити; визначення переліку слідчих (розшукових) та інших дій, необхідних для перевірки версій; визначення послідовності та термінів їх проведення, подальше коригування плану з урахуванням отриманих відомостей. Цієї послідовності й слід дотримуватися при виконанні практичних завдань на занятті.

Здійснивши аналіз вихідної інформації, курсанти приступають до висунення версій. Під час цієї діяльності треба пам'ятати, що версії – це *обґрунтовані* припущення, які повинні бути реально можливими, конкретними (відносно простими, мати

чітке, однозначне формулювання) та які принципово можна перевірити. Щодо розбоїв на початковому етапі розслідування висуваються такі версії: відносно обставин нападу, мотиви та умови його скоєння, а також про можливе коло осіб причетних до його скоєння та їх місцезнаходження тощо. З огляду на це курсанти повинні визначити перелік обставин, які мають бути встановлені для перевірки даних версій, а також слідчі (розшукові) дії, при проведенні яких такі обставини можуть бути встановлені. Істотну допомогу у виконанні цього завдання надасть підрозділ 2.2 даного посібника. Підсумком такої діяльності повинно стати складання кожним з курсантів плану досудового розслідування (на початковому етапі), для чого можна використати зразок (бланк) плану, розміщений в *додатку №6* до посібника.

При виконанні четвертого завдання необхідно звернути увагу курсантів на те, що орієнтування для оповіщення особового складу ОВС та сусідніх органів внутрішніх справ по зазначеному виду злочинів складається стосовно майна, яким заволоділи нападники, знарядь вчинення злочину, а також осіб злочинців, у випадках, коли є відомості про них. Таке орієнтування складається у довільній формі з зазначенням в ньому наступних відомостей: щодо майна – назва, загальні ознаки (форма, колір, матеріал, розміри тощо), індивідуальні ознаки виробничого походження (серійний номер), а також які виникли в процесі експлуатації (різноманітні пошкодження та сліди їх усунення, місце їх розташування на предметах); щодо знарядь вчиненого злочину – форма, розмір знаряддя, матеріал, з якого воно ймовірно вироблено (згідно відомостей отриманих під час огляду місця події з участю спеціаліста-криміналіста); щодо особи злочинця слід користуватись методом «словесного портрету», для чого курсантам необхідно згадати галузь криміналістичної техніки «Криміналістична габітоскопія», в якій містяться рекомендації щодо його складання. При складанні орієнтування щодо особи, особливу увагу слід приділити яскравим прикметам.

Останнє завдання, яке виконують курсанти на занятті, пов'язане з призначенням експертиз. Стосовно такої діяльності необхідно: по-перше, детально розглянути з ними послідовність дій слідчого при призначенні експертизи. По-друге, визначити об'єкти, які підлягають дослідженню, для чого слід повернутися до попередньої теми й переглянути складений протокол огляду

місця події. По-третє, визначити, які саме експертизи потрібно призначити для дослідження вказаних об'єктів. По-четверте, визначити, які питання належить поставити на вирішення експертові та які матеріали додатково зібрати. Вирішенню цього завдання сприятимуть матеріали, викладені в підрозділі 3.8. посібника, а також Інструкція про призначення та проведення судових експертиз і Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз (повні данні див. в списку основної літератури до цього заняття). Слід звернути увагу курсантів, що на практиці бажано було б отримати консультацію спеціаліста з питань можливостей тієї чи іншої експертизи, предмету експертизи та правильного і логічного формулювання питань. Під час обговорення зазначених питань курсанти можуть робити позначки, а потім, за браку часу на занятті, самостійно закінчити виконання завдання і, користуючись відповідним бланком (*додаток №7*) винести постанови про призначення експертиз.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання:

1. Згідно типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування розбоїв, вчинених організованими групами, скласти відповідні типові плани досудового розслідування.
2. Дібрати та прорецензувати наукову статтю за темою заняття (за власним вибором).

Питання для самоконтролю та самоперевірки:

1. Які слідчі ситуації є типовими для початкового етапу розслідування розбоїв, вчинених організованими групами?
2. Назвіть принципи планування розслідування.
3. У яких випадках та для чого складається орієнтування про вчинений злочин?
4. Які ідентифікаційні та діагностичні завдання можуть вирішуватися трасологічними дослідженнями?
5. Що таке експериментальні зразки та які правила їх отримання?

Рекомендована література.

Базова література:

1. Берестнев, М. А. Методика расследования разбойных нападений на автодорогах [Текст]: монография / М. А. Берестнев, А. Ю. Головин. – М.: Издательство «Юрлитформ», 2012. – 192 с.

2. Дворкин, А. И. Расследование убийств, совершенных организованными группами при разбойных нападениях: Научно-методическое пособие / А. И. Дворкин, Р. М. Сафин. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 192 с.

3. Кулагин, Н. И. Расследование сложных многоэпизодных дел [Текст]: учебное пособие / Н. И. Кулагин, А. К. Савельев. – Волгоград: ВА МВД России, 2005. – 104 с.

4. Литвинов, А. Н. Прогнозирование и планирование в криминалистике [Текст] / А. Н. Литвинов, Р. Л. Степанюк; под общ. ред. к.ю.н., доц. В. И. Гаенко. – М.: «Юркнига», 2004. – 160 с.

5. Організація діяльності керівників органів внутрішніх справ та органів досудового розслідування за новим кримінальним процесуальним законодавством України [Текст]: метод. рек. / [Фаринник В. І., Чернявський С. С., Калантай І. М. та ін.]. – К.: НАВС, 2013. – 184 с.

Додаткова література:

1. Арцишевский, Г. В. Выдвижение и проверка следственных версий. – М., 1978. – 104 с.

2. Експертизи у судовій практиці [Текст]: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 400 с.

3. Коновалова, В. Е. Версия; концепция и функции в судопроизводстве [Текст] / В. Е. Коновалова. – Харьков; Консум, 2000. – 176 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2т. Т.1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація. – Х.: Право, 2012. – 768 с.

5. Методика розслідування розбійних нападів на банківські установи [Текст]: методичні рекомендації / Дудка А. В., Оперук В. І., Федорів Х. М. – Івано-Франківськ : ПЮІ ЛьвДУВС, 2011. – 92 с.

Тема 3.2. Допит потерпілого та свідків

практичне заняття(з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години

Мета заняття:

– навчальна: знати, закріпити, поглибити і конкретизувати теоретичні знання щодо процесуальних, організаційних та тактичних основ допиту потерпілих і свідків;

– розвиваюча: отримання практичних вмінь та навичок аналізу вихідної інформації про злочин, визначення кола осіб, які можуть бути визнані потерпілими або виступати як свідки у справі, підготовки до допиту та його проведення, організації взаємодії слідчого з оперативними підрозділами у вигляді доручення про провадження негласних слідчих (розшукових) дій по встановленню та пошуку осіб, причетних до вчинення злочину;

– виховна: підвищення юридичної культури та ерудиції фахівців, оволодіння досвідом інших держав щодо застосування криміналістичних знань.

ВВІДНА:

Під час огляду місця події за фактом розбійного нападу на громадянку Жукову А.В. оперативними працівниками було встановлено, що Светлова К.П., яка мешкає поверхом вище Жукової А.В. за адресою: с. Ювілейне вул. Леніна 9/11, в той день, коли було вчинено розбій, приблизно об 17 годині на вході в під'їзд гуртожитку вона практично зіткнулася з двома невідомими їй хлопцями, які дуже поспішали, а в руках у одного з них була сумка червоного кольору з синіми вставками.

ВВІДНА:

Допитана як свідок, Светлова К.П., що мешкає за адресою: с. Ювілейне вул. Леніна 9/11, показала, що за вищевказаною адресою вона проживає з донькою Проніною І.С. і малолітнім онуком Іваном. Поверхом нижче по сусідству з нею в кімнаті № 7 мешкає Жукова А.В., яку вона знає дуже добре. (Дата вчинення розбою) приблизно о 17 годині вона з онуком повертались з прогулянки. Зайшовши до під'їзду їх ледь не збили два невідомі їй хлопця, які дуже спішно виходили на вулицю. Обидва хлопці були міцної статури, одягнені в темний одяг. В руках одного з хлопців була сумка червоного кольору з синіми вставками. Вибачившись, хлопці зникли за рогом будівлі. Цим обставинам Светлова К.П. не надала ніякого значення: «Хіба мало до кого вони могли приходити?». Про те, що на Жукову А.В. здійснено розбійний напад вона дізналася згодом від працівників міліції, які проводили огляд місця події. Одного з хлопців, який зіткнувся із нею на вході, вона запам'ятала і зможе його впізнати.

ВВІДНА:

Допитаний в якості потерпілого Жуков Р.В. повідомив, що (Дата) він знаходився вдома разом із своєю матір'ю Жуковою А.В. Близько 16 години він почув, як мати відчиняла комусь двері, аж раптом вона скрикнула. Він злякався і вибіг із своєї кімнати подивитись — що трапилось. Коли він увійшов до зали, то побачив двох чоловіків в темних одягах та у масках на голові. Один з них вдарив Жукова Р.В. в обличчя, від чого останній впав на підлогу і в нього носом пішла кров. Після чого, другий чоловік закрив йому руки за спину та зв'язав їх мотузкою, а на рот намотав скоч. При цьому він казав, що якщо Роман чинитиме опір — вони вб'ють його та його матір. Залишивши його на підлозі, чоловіки почали обшукувати квартиру. Спілкуючись між собою вони говорили: «Цей паскуда за все відповідь, зайняв гроші і вважав, що може не повертати. Ми ж його попереджали. Так серйозний бізнес не робиться. Тепер Петро за все відповідь». Зібравши речі з окремих кімнат, вони поклали їх у сумку червоного кольору з синіми вставками, яка належала Роману. Підійшли до нього та погрожуючи ножом сказали, що якщо батько не поверне борг — вони прийдуть знов і нікого живим не залишать. Після чого обидва чоловіки вийшли з квартири. Скільки минуло часу Роман не пам'ятає, адже дуже злякався, а від удару в нього дуже боліла голова. Запам'ятав, що обидва чоловіки були високого зросту, кремезної статури; ніж яким йому погрожували, мав на лезі малюнок у вигляді змії; один з чоловіків під час розмови гаркавив і він зміг би впізнати його, якби почув. Хто це міг бути, він не знає. Близько 17 години додому повернувся батько Володимир, звільнив матір і його. Після чого наказав матері дзвонити в міліцію, а сам поїхав до лікарню.

Завдання до практичного заняття:

1. На основі даних, отриманих на попередніх заняттях, визначити, хто є потерпілим у справі та винести постанову про визнання потерпілим.

2. Згідно з попередніми даними та ввідними № 3, №4 та №5 скласти плани допиту потерпілого та свідка.

3. Провести допит потерпілого та скласти відповідний протокол.

4. Провести допит свідка, використовуючи ввідну № 4, скласти відповідний протокол.

5. Скласти, з урахуванням інформації, що міститься у ввідній № 4 (протоколі допиту свідка), доручення на встановлення та пошук особи, причетної до вчинення розбійного нападу.

6. Провести допит потерпілого, використовуючи ввідну № 5, скласти відповідний протокол.

7. Скласти, з урахуванням інформації, що міститься у ввідній № 5 (протоколі допиту потерпілого), доручення на встановлення та пошук особи, причетної до вчинення розбійного нападу.

Тематика рефератів:

1. Використання свідчень потерпілого під час розслідування у кримінальному провадженні.

2. Організація взаємодії слідчого з іншими підрозділами ОВС під час встановлення особи злочинця у кримінальних провадженнях про розбої.

Методичні рекомендації до заняття:

При підготовці до заняття курсантам слід вивчити рекомендовану літературу та ознайомитися зі змістом підрозділів 3.3. та 3.4. цього посібника, треба звернути їх увагу на підстави для визнання особи потерпілою від злочину (ст. 55 КПК України), цивільним позивачем (ст. 61 КПК України), а також процесуальний порядок допиту потерпілого та свідка, надання доручення оперативним підрозділам.

Заняття варто розпочати з перегляду документів, складених курсантами на попередніх заняттях, аналізу інформації, яка в них міститься, та визначення, кому саме вказаним злочинцем було заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду, чим це підтверджується, чи достатньо наявних даних для прийняття рішення про визнання цієї особи потерпілим.

Вирішивши ці питання, курсанти повинні скласти відповідний процесуальний документ, для чого вони можуть скористатися зразком (бланком) постанови, який міститься у *додатку № 8* до посібника.

Під час виконання другого завдання курсанти мусять пригадати: які дії виконує слідчий при підготовці до допиту потерпілого та свідка, як складається план допиту, які питання мають

бути з'ясовані при допиті у потерпілого за даним видом злочинів та у свідка, про якого йде мова у ввідній № 3. Слід звернути увагу курсантів на те, що слідчий на цьому етапі не тільки визначає, про що він бути допитувати особу, а й додатково вивчає матеріали кримінальної справи, навіть якщо добре їх знає, робить виписки з тих питань, які стосуються предмету допиту.

Курсанти повинні чітко засвоїти те, що потерпілі у справах про розбої допитуються за наступними основними групами питань: про події, що передували розбою; про обставини вчинення розбою; про викрадене майно; про осіб, яких він підозрює у вчиненні цього злочину. Особливо детально з'ясовуються відомості про викрадене майно, зокрема що конкретно було викрадено, кому воно належить, докладний опис викраденого, де воно знаходилося, скільки коштує тощо. Слід зробити акцент на тому, що при допиті потерпілого потрібно не тільки з'ясовувати питання, які цікавлять слідство, а й уточнювати у допитуваного, чим він може підтвердити свої свідчення. Стосовно допиту потерпілого, курсанти мають пам'ятати, що в більшості випадків вони правдиво повідомляють про відомі їм факти. Однак інколи потерпілі можуть з тих чи інших причин дати необ'єктивні, а іноді й свідомо неправдиві свідчення, наприклад, про збиток, кількість та вартість викраденого, тому їх свідчення повинні перевірятися і оцінюватися в сукупності з іншими доказами. Коли в потерпілого з'ясовується, чи не підозрює він кого-небудь у вчиненні розбою, слід мати на увазі, що сам потерпілий може помилятися з цього приводу чи навіть бути не зацікавленим у викладі повної інформації. Ці відомості слід враховувати при виборі тактичних прийомів допиту даної категорії осіб.

Однією з найважливіших слідчих дій, що мають значення для встановлення особи, яка вчинила злочин, є допит свідків-очевидців. Це можуть бути особи: які бачили злочинця під час вчинення розбою, безпосередньо до або після цього; знаходилися поблизу місця злочину в момент його вчинення та щось бачили або чули; виявили факт вчинення розбою тощо. Названа категорія осіб допитується стосовно причин та обставин перебування їх на даний час в цьому місці, а також про факти, які вони безпосередньо сприймали у зв'язку з подією злочину, що розслідується.

Стосовно третього та четвертого завдань курсанти, насамперед повинні додержуватися загальних тактичних рекомендацій з проведення допиту, тобто спочатку виконати процесуальну процедуру уточнення особистості допитуваного, з'ясувати в нього анкетні дані, ознайомити його з правами та обов'язками, після чого приступити безпосередньо до допиту. З загального курсу криміналістики курсанти повинні пам'ятати, що сам допит складається з двох стадій: вільної розповіді та запитання-відповіді. На першій стадії допитуваній особі надається можливість самостійно розповісти все, що їй відомо стосовно події, яка розслідується, її слід лише «направити», тобто пояснити, які відомості цікавлять слідство, і тут стане в нагоді інформація, яка наводилася в попередніх абзацах. На другій стадії допиту здійснюється уточнення, доповнення або деталізація показань шляхом постановки відповідних запитань, але слід підкреслити, що запитання ні в якому разі не повинні бути навідними (тобто містити відповідь, частину відповіді або підказку до неї).

Під час проведення допитів курсанти використовують інформацію, викладену у ввідних до цього заняття та ввідні, з якими працювали на попередніх заняттях, за необхідності ці дані можуть деталізуватися викладачем. За результатами проведених допитів курсанти повинні скласти протокол допиту потерпілого та протокол допиту свідка, для чого можна використати зразки (бланки) відповідних протоколів, які містяться у *додатках №9 та №10* до посібника.

Для виконання п'ятого та сьомого завдання необхідно проаналізувати свідчення Світлової К.П. та Жукова Р.В., виокремити ті відомості, які стосуються особи, підозрюваної у вчиненні розбою відносно Жукової А.В. На підставі цих відомостей треба скласти доручення оперативним підрозділам на встановлення та пошук осіб, причетних до вчинення розбою.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання:

1. Класифікувати свідків у справах про розбої, вчинені організованими групами, (залежно від інформації, якою вони володіють) та розробити для кожної групи свідків перелік типових питань, які мають бути з'ясовані під час їх допиту.

2. Здійснити аналіз наукової літератури щодо тактичних прийомів допиту та підготувати доповідь про можливість їх використання під час допиту потерпілого у справі про розбої, вчинені організованими групами.

Питання для самоконтролю та самоперевірки:

1. У чому полягає підготовка слідчого до допиту потерпілого?
2. Які завдання вирішуються під час допиту потерпілого?
3. Що має містити план допиту свідка?
4. Які тактичні прийоми можуть використовуватися під час допиту очевидців злочину та з якою метою?
5. Які завдання можуть вирішувати оперативні підрозділи за дорученням слідчого під час розслідування розбійного нападу?

Рекомендована література.

Базова література:

1. Берестнев, М. А. Методика расследования разбойных нападений на автодорогах [Текст]: монография / М. А. Берестнев, А. Ю. Головин. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2012. – 192 с.
2. Васюков, В. Ф. Организационные и тактические особенности расследования грабежей и разбоев, совершаемых на открытой местности [Текст]: монография / В. Ф. Васюков. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2012. – 232 с.
3. Дворкин, А. И. Расследование убийств, совершенных организованными группами при разбойных нападениях: Научно-методическое пособие / А. И. Дворкин, Р. М. Сафин. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 192 с.
4. Порубов Н. И. Научные основы допроса на предварительном следствии. – 3-е изд., перераб. [Текст] / Н. И. Порубов. – Минск: Вышэйшая школа, 1978. –176 с.

Додаткова література:

1. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями [Текст]: монографія / В. К. Лисиченко, Р. М. Шехавцов. – 2-е вид., переробл. та доповн.; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – 320 с.
2. Ратинов, А. Р. Судебная психология для следователей [Текст] / А. Р. Ратинов. – М.: Изд-во Юрлитинформ, 2001. – 352 с.

3. Тишутина, И. В. Противодействие расследованию организованной преступной деятельности: теория и практика выявления и преодоления [Текст]: монография / И. В. Тишутина / под общ. ред. д.ю.н., проф. А. Ф. Волынского. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 650 с.

4. Тіщенко, В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів [текст]: монографія / В.В. Тіщенко; Одеська національна юридична академія. – Одеса: Фенікс, 2007. – 260 с.

Тема 3.4. Пред'явлення для впізнання. Призначення та проведення експертиз

практичне заняття(з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години.

Мета заняття:

– навчальна: знати, закріпити, поглибити і конкретизувати теоретичні знання щодо процесуальних, організаційних і тактичних основ затримання підозрюваного у вчиненні злочину та пред'явлення особи для впізнання;

– розвиваюча: отримання практичних вмінь та навичок організації та здійснення затримання підозрюваного, проведення особистого обшуку особи, пред'явлення особи для впізнання, а також складання відповідних процесуальних документів за результатами зазначених дій;

– виховна: підвищення юридичної культури та ерудиції фахівців, оволодіння досвідом інших держав щодо застосування криміналістичних знань.

ВВІДНА:

Згідно висновку дактилоскопічної експертизи, слід папілярного візерунку, виявлений в ході огляду місця події, залишений Івановим Сергієм Володимировичем, 1985 року народження, раніше засудженим за вчинення розбою, який підпадає під опис свідка Світлової К.П.

У ході слідства встановлено, що Іванов С.В. зареєстрований за адресою: с. Ювілейне вул. Пархоменко буд.2 кв.15. При перевірці за місцем проживання, Іванов С.В. був відсутній, а його мати Іванова Л.І. пояснила, що її син протягом двох тижнів

вдома не з'являвся, і взагалі буває доволі рідко. Де він може знаходитись вона не знає.

Оперативним шляхом було встановлено, що Іванов С.В. перебуває у своєї знайомої Супрун Л.С., 1988 року народження, яка проживає за адресою: с. Ювілейне кв. Шахтарський буд. 5 кв. 35.

Завдання до практичного заняття:

1. Згідно з запропонованою ввідною визначити, чи є підстави для затримання Іванова С.В., яку інформацію про нього ще треба зібрати для організації його затримання.

2. Скласти план затримання Іванова С.В.

3. Здійснити затримання підозрюваного, провести його особистий обшук з метою вилучення засобів протидії, скласти протокол обшуку.

4. Скласти протокол про затримання Іванова С.В. згідно ст. 188 КПК України.

5. Пред'явити для впізнання підозрюваного Іванова С.В. свідку Світловій К.П., скласти протокол.

Тематика рефератів:

1. Особливості тактики затримання озброєних злочинців у приміщенні.

2. Пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням: організація і тактика.

Методичні рекомендації до заняття:

При підготовці до заняття курсанти повинні докладно ознайомитися з рекомендованою літературою, а також пригадати тактику проведення особистого обшуку й заходи щодо безпечного його проведення.

На початку заняття викладач оголошує ввідну та пропонує курсантам переглянути матеріали, які вони зібрали на попередніх заняттях, визначити, чи є підстави для затримання Іванова С.В. Далі здійснюється обговорення того, яка інформація необхідна для організації затримання підозрюваного (щодо місця затримання, щодо особи, яку затримують, зокрема дані про зовнішність особи, її фізичні можливості, наявність в неї зброї тощо), чи достатньо зібраної інформації для організації затримання або є потреба додатково щось встановити.

При плануванні затримання підозрюваного курсанти повинні врахувати: по-перше, ймовірність присутності на місці затримання сторонніх осіб; по-друге, характеристики місцевості (приміщення), де планується провести затримання, зокрема наявність шляхів відходу; по-третє, наявність можливих співучасників, що визначає чисельність групи затримання (склад групи затримання має бути більше, ніж кількість затримуваних, хоча б вдвічі), по-четверте, можливі варіанти розвитку подій при затриманні та інші обставини. Не слід також забувати про присутність при особистому обшуку затриманого (не при затриманні) понять, про що також необхідно потурбуватися заздалегідь. У результаті даної діяльності курсанти мають скласти план затримання у довільній формі, відобразивши в ньому таке: особи, які затримуються, місце та час затримання, склад групи затримання, їх завдання та порядок дій (основний і резервний), заходи безпеки членів групи затримання та оточуючих, умовні сигнали, технічне оснащення і т.д.

Подальша частина заняття проходить у формі ділової гри, в ході якої курсанти, розподіливши між собою ролі (слідчий, оперативні співробітники, підозрюваний), проводять затримання, складають протокол (*додаток №11*). Слід зробити акцент на тому, що протокол затримання є хоча й основним, але не єдиним способом фіксації факту і обставин затримання підозрюваного у розбої. Так, затримавши підозрюваного, потрібно тут же на місці негайно провести його особистий обшук з метою пошуку, своєчасної фіксації і вилучення зброї, знарядь злочину, предметів і документів, що об'єктивно підтверджують причетність затриманого до розбійного нападу, що розслідується, за результатами особистого обшуку також складається окремий протокол (*додаток №12*). При виконанні цієї вправи слід звернути увагу курсантів на дотримання процесуальної процедури затримання (ознайомити особу з ухвалою слідчого судді про дозвіл на затримання з метою приводу, про мотиви його затримання, в чому від підозрюється, роз'яснити йому права, передбачені ст. 42 КПК України тощо) та особистого обшуку, недопущення будь-яких дій, що принижують честь і гідність особи, яка затримується, а також забезпечення безпеки осіб, які беруть участь в затриманні, та оточуючих. Буде незайвим звернути увагу курсантів на те, що в процесі особистого

обшуку важливо ретельно спостерігати за поведінкою особи, яка обшукується, з тим, щоб за необхідності припинити його спробу викинути докази, а після обшуку бажано ще й оглянути місце затримання підозрюваного.

Під час виконання останнього завдання з курсантами варто повторити: в яких випадках особу може бути пред'явлено для впізнання, в яких випадках неможна провадити цю слідчу дію, як здійснюється підбір об'єктів, що пред'являються для впізнання (тобто які вимоги висуваються до осіб-статистів, їх кількість тощо), тактичні особливості та процесуальний порядок проведення цієї слідчої дії. Далі курсанти, розподіливши між собою ролі (підозрюваний, свідок, слідчий). «Слідчий» добирає статистів, запрошує понятих, вирішує питання про залучення інших учасників до проведення даної слідчої дії, проводить пред'явлення підозрюваного для впізнання, про що курсанти складають протокол, використовуючи зразок (бланк), розміщений в *додатку №13*. Бажано використання фотозйомки для фіксації ходу та результатів цієї слідчої дії та оформлення додатків до протоколу у вигляді фототаблиць.

Закінчується заняття аналізом повноти та якості проведених дій, виявленням порушень і недоліків, визначенням можливих шляхів їх усунення.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання:

1. Розробити комплект тестів для перевірки знань з представленої теми (на 15 питань).
2. Розробити докладний план тактичної операції «Встановлення та затримання злочинців» у справі про розбійний напад, вчинений організованою групою.
3. Підготувати наукову доповідь з питань сучасних можливостей тактики зустрічного впізнання та пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням.

Питання для самоконтролю та самоперевірки:

1. Що є підставами для затримання особи?
2. З чого складається підготовка до затримання підозрюваного?
3. Кого треба повідомити про затримання підозрюваного?
4. Які вимоги висуваються до об'єктів, що пред'являються для впізнання?
5. Що таке симультанне узнавання?

Рекомендована література.

Базова література:

1. Бурька, Д. А. Проблемы организации и тактики предъявления для опознания [Текст]: монография. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2007. – 240 с.
2. Гинзбург, А. Я. Опознание в следственной, оперативно-розыскной и судебной практике [Текст] / А. Я. Гинзбург. – М.: Право и закон, 1996. – 180 с.
3. Гинзбург, А. Я. Опознание в следственной, оперативно-розыскной и экспертной практике [Текст]: Учебно-практ. пособие/ Под ред. Р. С. Белкина. – М.: АО «Форма-Пресс», 1996.
4. Дворкин, А. И. Расследование убийств, совершенных организованными группами при разбойных нападениях: Научно-методическое пособие / А. И. Дворкин, Р. М. Сафин. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 192 с.
5. Дубягина, О. П. Опознание в практике розыска человека и раскрытия преступлений (научно-методические аспекты) [Текст]: монография / О. П. Дубягина. – М.: ООО Издательство «Юрлитинформ», 2006. – 336 с.
6. Експертизи у судовій практиці [Текст]: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 400 с.

Додаткова література:

1. Криміналістика: підручник / [В. Д. Берназ, В. В. Бірюков, А. Ф. Волобуєв]; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2011. – 666 с.
2. Крылов, В. В. История развития приемов предъявления личности для опознания [Текст] / В. В. Крылов // Вестн. МГУ. Сер.11, Право.– 2000.– № 4.– С. 40-51.
3. Лук'янчиков, Є. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів [Текст]: Монографія. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – 360 с.
4. Марченко, А. Б. Особливості тактики пред'явлення для впізнання особи за мовою та голосом [Текст] / А. Б. Марченко // Часопис Академії адвокатури України. – 2010. – № 9. – С. 1-4.
5. Сегай, М. Я. Методология судебной идентификации [Текст]: монография / М. Я. Сегай / Отв. ред. Ароцкер Л.Е. – К., изд. РИО МВД УССР, 1970. – 256 с.

Тема 3.5 Тактика обшуку. Проведення слідчого експерименту

практичне заняття(з 2 викладачами)

Тривалість: 2 години.

Мета заняття:

– навчальна: знати, закріпити, поглибити і конкретизувати теоретичні знання щодо процесуальних, організаційних і тактичних основ допиту свідка в конфліктній ситуації, допиту підозрюваного (обвинуваченого), обшуку;

– розвиваюча: отримання практичних вмінь та навичок організації та здійснення допиту свідка в конфліктній ситуації, допиту підозрюваного (обвинуваченого), організації та проведення обшуку в приміщеннях, а також складання відповідних процесуальних документів;

– виховна: підвищення юридичної культури та ерудиції фахівців, оволодіння досвідом інших держав щодо застосування криміналістичних знань.

ВВІДНА:

Допитана у якості свідка Супрун Л.С., показала, що Іванов С.В. останні два місяці мешкає з нею за адресою: с. Ювілейне кв. Шахтарський буд. 5 кв. 35. (Дата розбою) приблизно о 18 годині він прийшов додому, вона чула як він розмовляв із якимось чоловіком. Чи було в нього щось чи ні – вона не бачила, бо спала. Свої речі Іванов С.В. зберігає у неї вдома, а деякі – в її гаражі, який знаходиться поруч з її будинком, але вона впевнена, що нічого протизаконного там немає, тому нікому нічого показувати не збирається.

Завдання до практичного заняття:

1. Допитати свідка Супрун Л.С., скласти протокол допиту.
2. Підготувати клопотання до слідчого судді, погоджене з прокурором, про проведення обшуку житла та іншого володіння особи.
3. Провести обшук, скласти протокол.
4. Скласти план допиту підозрюваного.
5. Допитати підозрюваного, скласти протокол.

Тематика рефератів:

1. Види схованок та особливості їх виявлення під час обшуку.
2. Використання в ході допиту підозрюваного даних, отриманих при огляді й інших слідчих діях.

Методичні рекомендації до заняття:

Після затримання підозрюваного до числа початкових слідчих дій належать, крім особистого обшуку, допит підозрюваного та обшук його житла. Тому це заняття присвячене закріпленню, поглибленню та конкретизації теоретичних знань і отриманню практичних вмінь та навичок проведення саме цих слідчих дій. До того ж важливим буде придбання курсантами умінь проведення допиту свідка в умовах конфлікту.

При підготовці до заняття слід звернути увагу курсантів на необхідність повторення положень стосовно складання плану допиту, типових слідчих ситуацій, які можуть скластися під час допиту різних категорій осіб, тактичних прийомів допиту, які можуть використовуватися в тій чи іншій ситуації, а також підстав, процесуального порядку, організаційних та тактичних особливостей обшуку. Для цього слід пригадати загальний курс криміналістики та кримінального процесу, ознайомитися з рекомендованою літературою, підрозділами 3.4. та 3.5. цього посібника.

Заняття необхідно розпочати з оголошення ввідної № 6 та проведення допиту свідка, показання якого вона містить. Допит рекомендується проводити у вигляді рольової гри, де спеціально проінструктовані курсанти (слідчий та свідок), спробують відтворити процес допиту свідка у конфліктній ситуації. Завдання «свідка» втілити образ особи, яка не бажає давати правдиві показання з метою виправдати свого співмешканця. Завдання «слідчого» – оцінити ситуацію, визначити мотиви поведінки «свідка», його психологічний портрет, на підставі чого обрати комплекс тактичних прийомів для переконання допитуваного в необхідності дачі правдивих свідчень. Завдання присутніх – оцінити дії слідчого, правильність обраних ним прийомів та їх послідовності, та надати пропозиції щодо тактики проведення цієї слідчої дії. За її результатами курсанти повинні скласти протокол допиту свідка, використовуючи *додаток №10* до цього посібника.

На підставі аналізу викладеного та раніше зібраних матеріалів, курсанти повинні обговорити та визначити, по-перше, де можуть знаходитися речі, якими заволоділи під час вчинення розбою відносно Жукової А.В., яку слідчу дію необхідно провести для знаходження викраденого. Треба звернути їх увагу на те, що слідчий не знає достовірно місцезнаходження цих предметів, Іванов і Супрун про це не повідомляють, але зібраних раніше даних достатньо для прийняття рішення про проведення обшуку та його мотивування. Слід звернути увагу курсантів на те, що ситуація, яка склалася, не відноситься до невідкладних випадків, в яких процесуальний закон дозволяє проведення обшуку житла чи іншого володіння особи без постанови суду, тому вони мають винести подання прокурору про проведення обшуку житла та іншого володіння особи, що вони й роблять, використовуючи *додаток № 14*.

Використовуючи матеріал, викладений у підрозділі 3.6 цього посібника та знання, отримані під час вивчення загального курсу криміналістики щодо організаційних та тактичних особливостей обшуку, обговорити та визначити, що повинен зробити слідчий при підготовці до обшуку, хто має брати в ньому участь, які технічні засоби знадобляться, які тактичні прийоми можуть бути використані тощо. Надалі передбачається виконання курсантами практичної вправи, яка повністю відтворює діяльність слідчого при обшуку зі складанням за її результатами відповідного протоколу (*додаток №15*). Під час складання протоколу слід звернути увагу курсантів на необхідність якісної детальної фіксації виявлених і вилучених в ході обшуку предметів, їх точного місцезнаходження, зовнішнього вигляду і т.д. (при цьому курсанти можуть керуватися рекомендаціями з опису різних об'єктів при огляді місця події).

Під час виконання останніх двох завдань курсанти мусять пригадати: які дії виконує слідчий при підготовці до допиту підозрюваного, як складається план допиту, які питання мають бути в нього з'ясовані тощо. Вони повинні пам'ятати, що допит підозрюваного процесуально відрізняється від інших видів допиту, а процес отримання свідчень такий самий та складається з двох стадій: на першій стадії йому надається можливість самостійно розповісти всі обставини, відносно яких він підозрюється, а на

другій – здійснюється уточнення, доповнення або деталізація показань шляхом постановки відповідних запитань. Стосовно допиту підозрюваного, курсанти мають зрозуміти, що вони далеко не завжди дають правдиві показання, не слід виключати самообмову чи неправдиве алібі. Ці відомості слід враховувати при виборі тактичних прийомів під час виконання практичного завдання з допиту даної категорії осіб. За результатами цієї дії курсанти складають протокол, для чого вони можуть скористатися зразком (бланком) цього процесуального документа, який міститься у *додатку № 20*.

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання:

1. Дібрати та прорецензувати наукову статтю за темою заняття (за власним вибором).
2. Систематизувати тактичні прийоми, які використовуються під час допиту різних категорій осіб за ситуаціями, в яких вони використовуються. За результатами підготувати схеми, таблиці або мультимедійну консультацію (за власним вибором).

Питання для самоконтролю та самоперевірки:

1. Що є предметом допиту підозрюваного й обвинувачуваного?
2. Які тактичні прийоми використовуються під час допиту свідків в умовах конфлікту?
3. Які тактичні прийоми використовуються для викриття неправдивого алібі?
4. З чого складається підготовка до обшуку?
5. Що таке словесна розвідка та де вона застосовується?

Рекомендована література.

Базова література:

1. Берестнев, М. А. Методика расследования разбойных нападений на автодорогах [Текст]: монография / М. А. Берестнев, А. Ю. Головин. – М.: Издательство «Юрлитформ», 2012. – 192 с.
2. Булгаков, В. Г. Судебная видеозапись [Текст]: учебное пособие / В. Г. Булгаков, А. А. Курин, Е. В. Булгакова. – Волгоград: ВА МВД России, 2011. – 216 с.

3. Васюков, В. Ф. Организационные и тактические особенности расследования грабежей и разбоев, совершаемых на открытой местности [Текст]: монография / В. Ф. Васюков. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2012. – 232 с.

4. Дворкин, А. И. Расследование убийств, совершенных организованными группами при разбойных нападениях: Научно-методическое пособие / А. И. Дворкин, Р. М. Сафин. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 192 с.

5. Денисюк С. Ф., Шепитько В. Ю. Обыск в системе следственных действий (Тактико-криминалистические проблемы): Науч. практ. пособие / Национальная юридическая академия Украины им. Ярослава Мудрого; НИИ изучения проблем преступности АПН Украины – Х. : Консум, 1999. – 159 с.

6. Кривошеин, П. К. Тактические особенности проведения обыска при расследовании многоэпизодных и повторных преступлений [Текст] / П. К. Кривошеин, С. Ш. Ахмедова // Вестник Волгоградской академии МВД России. – Волгоград: ВА МВД России. – 2012. – № 2 (21) – С. 116-121.

Додаткова література:

1. Лавренюк, В. В. Особливості допиту підозрюваного і звинуваченого у крадіжках, які вчинені організованою злочинною групою // Сучасні проблеми, тенденції і перспективи розвитку криміналістики та судової експертизи: Матеріали науково-практичної конференції. – Харків: Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2007. – С. 142-147.

2. Расследование бандитизма. Методическое пособие [А. И. Дворкин, Э. У. Бабаева, Р. М. Сафин, Г. Р. Юнчик]. – М.: Издательство «Приоритет», 2000. – 237 с.

3. Чаплинський, К. О. Тактичні прийоми допиту підозрюваного (обвинуваченого) // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 4. – С. 266-276.

Підрозділ 4.3. Відомості про учасників процесу

1. Потерпіла – *Жукова Анна Володимирівна*, 14.10.1979 року народження, уродженка м. Луганська, українка, громадянка України, раніше не судима, розлучена, освіта середня спеціальна, працює

головним бухгалтером в ЖЕК №2 с. Ювілейне, проживає за адресою: с. Ювілейне, вул. Леніна, буд.9 к.7, гуртожиток.

2. Злочинець — *Іванов Сергій Володимирович*, 02.06.1985 року народження, уродженець м. Луганська, українець, громадянин України, раніше засуджений за ст.186 ч.3 КК України на 5 роки позбавлення волі, відбув покарання 3 роки 2 місяці, звільнений з Перевальської ВК за УДЗ, не одружений, освіта неповна середня, не працює, проживає за адресою: с. Ювілейне вул. Пархоменко буд.2 кв.15.

3. Злочинець — *Єрмоєнко Сергій Вікторович*, 01.07.1983 року народження, уродженець м. Луганська, українець, громадянин України, не судимий, не одружений, освіта середня спеціальна, не працює, проживає за адресою: с. Ювілейне, вул. Нова, буд.3 к.7, гуртожиток.

3. Свідок — *Светлова Клавдія Петрівна*, 13.11.1953 року народження, уродженка м. Луганська, українка, громадянка України, не судима, вдова, освіта вища, пенсіонерка, проживає за адресою: с. Ювілейне вул. Леніна буд.9 к.11, гуртожиток.

4. Свідок — *Супрун Людмила Степанівна*, 08.03.1988 року народження, уродженка м. Луганська, українка, громадянка України, не судима, незаміжня, освіта середня спеціальна, працює реалізатором на ринку, проживає за адресою: с. Ювілейне кв. Шахтарський буд. 5 кв. 35.

5. Мати злочинця — *Іванова Людмила Іванівна*, 09.05.1958 року народження, уродженка м. Луганська, росіянка, громадянка України, не судима, розлучена, освіта вища, пенсіонерка, проживає за адресою: с. Ювілейне вул. Пархоменко буд.2 кв.15.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи, коментарі до них

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. – К.: Юрінком, 1996. – 80 с.
2. Закон України «Про міліцію» від 20.12.1990 р. №565-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 4. – ст. 20.
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 22. – ст.303.
4. Закон України «Про судову експертизу» 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 28. – ст. 232.
5. Інструкція з організації реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України від 22.10.2012 № 940 (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0054-13>).
6. Інструкція про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події: затверджена Наказом МВС України від 20.11.2012 № 18065/3Р. (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2095-12>).
7. Кримінальне право (Особлива частина) [Текст]: підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – [2-ге вид.] – К.: «ВД «Дакор», 2013. – 786 с.
8. Кримінальний кодекс України, затверджений Законом від 05 квітня 2001 р. із змінами та доповненнями станом на 25 травня 2011 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: сторінка «Законодавство України» – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> – Системний номер документа: 2341-14.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2т. Т.1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація. – Х.: Право, 2012. – 768 с.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України.//Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.

11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / автори глав А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Гришук та ін. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2007. – 1184 с.

Монографії, навчальні посібники, статті

1. Аленин, Ю. П. Расследование тяжких преступлений [Текст]: науч.-практ. пособие / Ю. П. Аленин, В. В. Тищенко, Л. И. Аркуша. – Х.: Одиссей, 2006. – 256 с.

2. Аминев, Ф. Г. Особенности расследования разбойного нападения, совершенного несовершеннолетними [Текст]: учеб. пособие / Ф. Г. Аминев, И. А. Макаренко. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2006. – 128 с.

3. Бараненко, Б. І. Негласні слідчі (розшукові) дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ [Текст]: навчально-практичний посібник / Б. І. Бараненко, О. В. Бочковий, К. А. Гусева та ін. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. – 416 с.

4. Белкин, А. Р. Теория доказывания в уголовном судопроизводстве [Текст] / А. Р. Белкин. – М.: Норма, 2007. – 528 с.

5. Белкин, Р. С. Курс криминалистики [Текст]: учеб. пособие для вузов / Р. С. Белкин. – 3-е изд., доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2001. – 837 с.

6. Берестнев, М. А. Методика расследования разбойных нападений на автодорогах [Текст]: монография / М. А. Берестнев, А. Ю. Головин. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 250 с.

7. Бірюков, В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів [Текст]: Монографія / В. В. Бірюков. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2009. – 664 с.

8. Бурыка, Д. А. Проблемы организации и тактики предъявления для опознания [Текст] / Д. А. Бурыка. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2007. – 240 с.

9. Васюков, В.Ф. Организационные и тактические особенности расследования грабежей и разбоев, совершаемых на открытой местности [Текст]: монография / В.Ф. Васюков. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 230 с.

10. Головин, А. Ю. Криминалистическая систематика [Текст]: Монография / А. Ю. Головин / под общ. ред. Н. П. Яблокова. – М.: ЛексЭст, 2002. – 335 с.

11. Гуславский, В. С. Информационно-аналитическое обеспечение раскрытия и расследования преступлений [Текст]: монография / В. С. Гуславский, Ю. А. Задорожний, Б. Г. Розовский. – Луганск: Элтон-2, 2008. – 136 с.
12. Дворкин, А. И. Расследование убийств, совершенных организованными группами при разбойных нападениях [Текст]: Научно-методическое пособие / А. И. Дворкин, Р. М. Сафин. – М.: Издательство «Экзамен», 2003. – 192 с.
13. Денисюк, С. Ф. Обыск в системе следственных действий (Тактико-криминалистический анализ) [Текст]: Научно-практическое пособие / С. Ф. Денисюк, В. Ю. Шепитько. – Харьков: Консум, 1999. – 160 с.
14. Долженко, Н. И. Образцы для сравнительного исследования и тактика получения экспериментальных образцов [Текст]: Учебно-практическое пособие / Под редакцией А. Г. Филиппова / Н. И. Долженко. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2003. – 112 с.
15. Експертизи у судовій практиці [Текст]: наук.-практ. посіб. / За заг. ред. В. Г. Гончаренка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 400 с.
16. Журавель, В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції [Текст]: монографія / В. А. Журавель. – Х.: Вид. агенція «Апостіль», 2012. – 304 с.
17. Захаров В. П. Проблеми інформаційного забезпечення правоохоронних структур [Текст]: навчально-практичний посібник / В. П. Захаров, В. І. Рудешко. – Львів: ЛьвДУВС, 2007. – 372 с.
18. Зотчев, В. А. Судебная фотография и видеозапись [Текст]: учебник / А. В. Зотчев, В. Г. Булгаков, А. А. Курин. – Волгоград: ВА МВД России, 2006. – 816 с.
19. Использование запаховой информации при расследовании убийств и других преступлений против личности: Учебное пособие / [Шамонова Т. Н., Старовойтов В. И., Гриценко В. В., Сулимов К. Т.]. – М.: ЭКЦ МВД России, 1997. – 48 с.
20. Інформатика та інформаційні технології: навчальне видання [Текст] / [Шур Б. В., Керницький І. С., Сенік В. В. та ін.]; за ред. Б. В. Шура. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 536 с.
21. Інформаційно-довідкове забезпечення кримінальних проваджень [Текст]: підручник / за заг. ред. Бірюкова В. В. [В. В. Бірюков, В. Г. Хахановський, В. С. Бондар, С. В. Шалімов]. – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 288 с.

22. Коваленко, В. В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій [Текст]: Монографія / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ / В. В. Коваленко. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. – 248 с.

23. Ковальов, К. М. Ідентифікація особи за фотографічними зображеннями кистей рук [Текст]: Методичні рекомендації / ДНДЕКЦ МВС України / К. М. Ковальов, Ю. Ю. Нізовцев. – К., 2006. – 27 с.

24. Козинкин, В. А. Использование в расследовании преступлений информации, обнаруживаемой в средствах сотовых систем подвижной связи [Текст]: монография / В. А. Козинкин. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2010. – 192 с.

25. Коновалова, В. Алгоритмізація в теорії криміналістики [Текст] / В. Коновалова // Вісн. Акад. прав. наук України. – Х.: Право, 2007. – Вип. 1 (48). – С. 169-174.

26. Криміналістика [Текст]: учеб. / Л. Я. Драпкин, В. Н. Карагодин. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 672 с.

27. Криміналістика: інформаційні технології доказування [Текст]: учебник для вузов / Под редакцией В. Я. Колдина. – М.: Зерцало-М, 2007. – 752 с.

28. Криміналістическое исследование следов кожного покрова человека [Текст]: Учебник / Под ред. И. В. Кантора. – Волгоград: ВА МВД России, 2003. – 204 с.

29. Криміналістика [Текст]: Підручник / Кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За заг. ред. проф. В. Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 464 с.

30. Криміналістика. Академічний курс [Текст]: підручник / Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров [та ін.]. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.

31. Криміналістика: підручник / [В. Д. Берназ, В. В. Бірюков, А. Ф. Волобуєв]; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2011. – 666 с.

32. Куртынов, И. В. Проблемы раскрытия и расследования групповых преступлений [Текст]: монография / И. В. Куртынов. – Волгоград: ВА МВД России, 2010. – 120 с.

33. Лукашевич, В. Г. Моделювання у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого [Текст]: Монографія / В. Г. Лукашевич, О. В. Юнацький. – К.: КНТ, 2008. – 184 с.

34. Мамонов, В. С. Осмотр места происшествия: правовые, научные основы и практика применения / В. С. Мамонов, В. В. Степанов. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2010. – 184 с.
35. Марченко, А. Б. Особливості тактики пред'явлення для впізнання особи за мовою та голосом [Текст] / А. Б. Марченко // Часопис Академії адвокатури України. – 2010. – № 9. – С. 1-4.
36. Митричев, В. С., Основы криминалистического исследования материалов, веществ и изделий из них / В. С. Митричев, В. Н. Хрусталёв. – СПб.: Питер, 2003. – 592 с.
37. Мухин, Г. Н. Криминалистическое моделирование личности неустановленного преступника и его преступного поведения [Текст]: научно-практическое пособие / Г. Н. Мухин, О. Г. Каразей, Д. В. Исютин-Федотков; под ред. Г. Н. Мухина. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 208 с.
38. Настільна книга слідчого: [Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів] / Панов М.І., Шепітько В.Ю., Коновалова В.О. та ін. – К.: «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 720 с.
39. Науково-технічні засоби в експертній практиці: концептуальні заходи: Метод. посіб. / МВС України; ДНДЕКЦ [Авт.-упоряд.: С.І. Перлін, С.О. Шевцов]. – Х.: ФО-П Чальцев О.В., 2009. – 152 с.
40. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів [Текст]: Наук.-практ. Посібник / За ред. Н. І. Клименко. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 216 с.
41. Осмотр места происшествия [Текст]: практическое пособие / под ред. канд. юрид. наук, доц. В. М. Логвина. – М.: Юрлитинформ, 2011. – 376 с.
42. Основи методики розслідування організованої злочинної діяльності і проявів корупції [Текст]: навчальний посібник / [Тіщенко В.В., Аркуша Л.І., Плахотіна В.М.] – Одеса: Фенікс, 2010 – 286 с.
43. Особливості методики розслідування нерозкритих грабежів та розбоїв минулих років: [монографія] / В. І. Галаган, М. О. Яковенко / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. – 256 с.
44. Разумов, Э. А. Осмотр места происшествия [Текст] / Э. А. Разумов, Н. П. Молибога. – К.: РИО МВД Украины, 1994. – 672 с.
45. Расследование бандитизма [Текст]: методическое пособие [А.И. Дворкин, Э.У. Бабаева, Р.М. Сафин, Г.Р. Юнчик]. – М.: Издательство «Приоритет», 2000. – 237 с.

46. Расследование вооружённых разбоев и бандитизма / [А.Ю. Головин, В.Д. Рожков, Н.В. Тишутина, А.Я. Эрекаев]. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2004. – 290 с.

47. Расследование хищений чужого имущества [Текст]: Учеб. Пособие [В.С. Корнелюк, В.В. Пушкарев, А.П. Резван, М.В. Субботина]; / под ред. А.П. Резвана, М.В. Субботиной. – Волгоград: ВА МВД России, 2001. – 104 с.

48. Рубцов В.Г. Противодействие расследованию деятельности преступных формирований, организованных на этнической основе и криминалистические методы его преодоления [Текст]: монография / под ред. д.ю.н., проф. В.П. Лаврова. – М.: Юрлитинформ, 2011. – 280 с.

49. Сегай М.Я. Криміналістичне дослідження слідів рук людини (практиологічний аспект) [Текст]: Монографія / МВС України, Луган. Держ. Ун-т внутр. справ / М.Я. Сегай, С.І. Кобзар. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. – 208 с.

50. Сегай, М. Я. Методология судебной идентификации [Текст] / М. Я. Сегай / Отв. ред. Ароцкер Л.Е. – К., изд. РИО МВД УССР, 1970. – 256 с.

51. Системна інформатизація правоохоронної діяльності [Текст]: посібник / [М. Швець, В. Буржинський, Б. Раціобринський, М. Целуйко, В. Хахановський та ін.]; за ред. В. Дурдинця, М. Швеця. – К.: НДЦПІ АПрН України, 2007 р. – 382 с.

52. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі [Текст]: Навчально-довідковий посібник / [Ю. М. Грошевий, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько, М. Л. Цимбал, Е. Б. Сімакова-Єфремян, В. І. Тертишніков та ін.]. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2004. – 448 с.

53. Тишутина, И. В. Противодействие расследованию организованной преступной деятельности: теория и практика выявления и преодоления [Текст]: монография / И. В. Тишутина / под общ. ред. д.ю.н., проф. А. Ф. Волынского. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 650 с.

54. Тіщенко, В. В. Тактичні і практичні основи методики розслідування злочинів [Текст]: монограф. / В. В. Тіщенко. – Одеса : Фенікс, 2007. – 260 с.

55. Шаталов, А. С. Криминалистические алгоритмы и программы. Теория. Проблемы. Прикладные аспекты. [Текст]: научное издание / А. С. Шаталов. – М.: Лига Разум, 2000. – 252 с.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І ТЕРМІНИ

Алібі – (від лат. alibi – в іншому місці), факт знаходження підозрюваного чи обвинуваченого поза місцем вчинення злочину в момент, зафіксований як час злочину.

Алгоритм розслідування – науково обґрунтоване точне викладення послідовності слідчих, оперативно-розшукових та інших організаційно-технічних дій суб'єкта досудового розслідування, їх комплексів, комбінацій, стосовно до слідчих ситуацій, що складаються, виконання яких забезпечує вирішення поставлених завдань з розкриття та розслідування злочинів.

Версія криміналістична – (від лат. versio – поворот, зміна), в слідчій та судовій практиці обґрунтоване припущення відносно окремого факту (обставини) або групи фактів з числа тих, що мають значення для справи, яке пояснює походження цих фактів (обставин), їх зв'язок між собою. Сукупність дій з перевірки версій складає основу планування розслідування злочинів, процесу експертного дослідження, судового розгляду.

Вогнепальна зброя – така зброя, що призначена для ураження цілей снарядами, що одержують направлений рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння метального заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані.

Належність об'єкта до вогнепальної зброї визначається за наявністю в нього сукупності наступних загальних криміналістичних ознак:

- призначення для ураження цілей на відстані снарядами, що одержують направлений рух за рахунок енергії згоряння металевих зарядів, при відсутності прямого господарсько-побутового, виробничого, спеціального призначення;
- придатність для неодноразового ураження цілей.

Придатність для ураження цілей при можливості неодноразового використання об'єкта визначається за наявністю:

- конструктивної можливості проведення пострілів із забезпеченням снарядом енергетичних характеристик, достатніх для ураження цілі;
- надійності конструкції: придатності її для неодноразового проведення пострілів без руйнування (ушкодження) конструкції.

До основних конструктивних ознак вогнепальної зброї відносяться наявність:

- вузла, що складається з камери для розміщення патрона (патронника) чи металюного заряду зі снарядом (зарядна камера) і направляючої частини, призначеної для розгону снаряда й надання йому направленою руху;
- пристрою запирання каналу ствола; може бути конструктивно не відокремленим елементом конструкції ствола;
- пристрою запалення металюного заряду.

Боєприпаси вогнепальної зброї – боєприпаси, призначені для проведення пострілу із вогнепальної зброї снарядом, що одержує направлений рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металюного заряду) та має достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані.

Дані – інформація, подана у формалізованому вигляді, прийнятому для опрацювання автоматичними засобами за можливою участі людини (вхідні дані, вихідні дані, база даних тощо).

Документ – матеріальний об'єкт, який містить інформацію, зафіксовану за допомогою штучної мови чи у формі графічних зображень безпосередньо людиною або з використанням науково-технічних засобів, призначений для її передачі в просторі та часі.

Інтегрований банк даних – складна інформаційна система, яка являє собою сукупність окремих інформаційних систем (обліків, підсистем), що мають спільне застосування, високоорганізовану систему забезпечення й аналізу інформації з організацією доступу до інформації будь-якої його складової через одну адресу – ядро інтегрованого банку даних.

Інформація – відомості про навколишній світ (об'єкти, явища, події, процеси тощо), які зменшують міру наявної невизначеності, неповноти знань, відчужені від їх творця і які стали повідомленнями (вираженими певною мовою у вигляді знаків, у тому числі записаними на матеріальному носії). Їх можна відтворювати шляхом передачі людьми усним, письмовим або іншими способами (за допомогою умовних сигналів, технічних та обчислювальних засобів тощо).

Інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені

в електронному вигляді (ст. 1 Закону України «Про інформацію» в редакції від 03.07.2012).

Класифікація злочинів криміналістична – систематизація злочинів за криміналістично значущими підставами, які сприяють формуванню криміналістичних характеристик злочинів та розробці приватних криміналістичних методик.

Криміналістичний облік – це інформаційно-пошукова система, що створена та функціонує в конкретному підрозділі правоохоронного органу з метою забезпечення кримінального провадження певною інформацією про об'єкти обліку.

Криміналістично значуща інформація – це будь-яка інформація незалежно від походження й основного цільового призначення, яка має значення для встановлення певних обставин, об'єктів і фактів у процесі розслідування, а також для розвитку та вдосконалення криміналістичних знань.

Слідчо-оперативна група – організаційне формування, яке складають слідчі, оперативні працівники, спеціалісти, яке створюється з метою розслідування найбільш складних та багатоепізодних кримінальних проваджень про тяжкі та особливо тяжкі злочини.

Обшук – слідча дія, що являє собою процесуальне примусове обстеження приміщень, місцевості, окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, зняття кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Огляд місця події – особливий вид слідчого огляду, який проводиться, як правило, на початковому етапі розслідування та полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні та фіксації слідчим обстановки місця події, слідів та об'єктів, що відносяться до справи, їх індивідуальних особливостей та взаємозв'язків у цілях встановлення сутності події, що відбулася, механізму злочину та окремих обставин, які мають значення для правильного вирішення справи

Місце події – ділянка місцевості, приміщення, транспортний засіб тощо, в межах якої виявлені сліди та об'єкти, які відображують ознаки злочину. Місце події може не співпадати з місцем злочину.

Місце злочину – приміщення, ділянка місцевості, транспортний засіб тощо, де безпосередньо було вчинено злочин.

Цілі огляду місця події

- виявлення, фіксація та дослідження слідів злочину, злочинця та інших речових доказів, направлених на його розшук;
- дослідження та фіксація обстановки місця події;
- виявлення та фіксація негативних та інших обставин;
- встановлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину;
- встановлення адміністративно-територіальних та географічних координат місця події

Об'єкти огляду місця події – місце, на якому вчинено діяння або виявлені його сліди: обстановка в цілому; окремі вузли на місці події, в яких сконцентровано сліди розслідуваної події; сліди злочину та злочинця; трупи та їх частини; інші предмети та документи, виявлені на місці події

Загальний огляд – ретельне вивчення загальної обстановки місця події, всього комплексу слідових вузлів у цілому та загального взаємозв'язку між ними, здійснення орієнтовної та оглядової фотозйомки або відеозапису

Детальний огляд – основний етап огляду, в ході якого здійснюється пошук слідів та речових доказів із застосуванням всієї необхідної пошукової та іншої криміналістичної техніки, ретельно та детально оглядаються виявлені об'єкти, відбираються об'єкти зі слідами на них, вилучаються сліди з таких об'єктів або їх копії, якщо таке вилучення неможливе, а також проводиться вузлова та детальна фотозйомка або відеозапис

Спосіб огляду місця події – порядок огляду місця події, який визначає послідовність вивчення об'єктів, які знаходяться на ньому. Виділяються ексцентричний, концентричний, фронтальний, вузловий, статичний та динамічний способи огляду місця події.

Ексцентричний спосіб – спосіб, при якому огляд місця події ведеться по спіралі, що розгортається від центру місця події до периферії.

Концентричний спосіб – спосіб, при якому огляд місця події ведеться за спіраллю від периферії місця події до його центру.

Фронтальний (лінійний) спосіб – спосіб, при якому огляд місця події ведеться, рухаючись по лінії від одного краю території або приміщення до іншого, досліджуючи послідовно кожен сектор (ділянку, квадрат) та переходячи від однієї полоси руху на наступну, паралельну попередній або сусідню з нею.

Вузловий спосіб – спосіб огляду місця події, який полягає в послідовному вивченні обстановки місця події відповідно до обраного напрямку руху за окремими вузлами (ділянками), кожен із яких виділяється певною сукупністю просторово або інформаційно взаємопов'язаних об'єктів та слідів.

Статичний спосіб – спосіб огляду місця події, який полягає в дослідженні та фіксації обстановки місця події та окремих її елементів у тому вигляді, в якому вони знаходились до початку огляду.

Динамічний спосіб – спосіб огляду місця події, який передбачає вивчення об'єктів огляду в динаміці, з переміщенням об'єктів та зміною їх положення.

Центр огляду місця події – найбільш важливий вузол слідів та предметів або окремий об'єкт (труп, перекинутий автомобіль, відпертий сейф тощо), який визначається умовно та є відправною точкою огляду при виборі ексцентричного або концентричного способів його проведення.

Об'єктивний метод огляду місця події – метод, який полягає в тому, що місце події оглядається повністю незалежно від передбачуваних шляхів пересування злочинця по ньому та ділянок його дії

Суб'єктивний метод огляду місця події – метод, при якому слідчий вивчає територію місця події, його обстановку та окремі сліди за ділянками дії та маршрутам пересування злочинця з урахуванням передбачуваного механізму вчинення злочину

Фіксація ходу та результатів огляду місця події – заключний етап слідчої (розшукової) дії, на якому отримують процесуальне оформлення його хід та результати шляхом протоколювання, використання додаткових засобів фіксації його ходу та результатів (складання планів та схем місця події, фотографування, відеозапис тощо)

План (схема) місця події – додаток до протоколу огляду місця події з графічним зображенням місцевості, приміщень, окремих їх частин та об'єктів. Може бути: *масштабним* (викресленим з суворим дотриманням відносних розмірів частин території, приміщень, об'єктів) або *схематичним* (викресленим без суворого дотримання відносних розмірів частин території, приміщень, об'єктів, із вказівкою цифр лише основних розмірів об'єктів та відстаней між ними); *орієнтуючим* (місце події зображується разом із оточуючою його територією або з сусідніми

приміщеннями чи ділянками); *оглядовим* (що містить зображення безпосередньо місця події); *вузловим* (що містить зображення окремих вузлів місця події) *або детальним* (що містить зображення окремих предметів та слідів, виявлених у процесі огляду); *плоскінім* (містить зображення місця події – вид зверху) або *розгорнутим* (окрім виду зверху містить розгорнуте в квадратному вигляді зображення стін та стелі приміщення)

Планування розслідування – метод організації розслідування злочинів, який являє собою процес визначення задач розслідування та його напрямів, шляхів та способів досягнення поставлених цілей. Планування розслідування включає також визначення кола слідчих дій, їх змісту й тактики, вибір організаційно-технічних заходів, визначення термінів та послідовність дій.

Негативні обставини – будь-які виявлені в ході огляду місця події та інших слідчих (розшукових) дій фактичні дані, які протирічать уявленню про об'єктивний для ситуації, що склалася, хід речей.

Розшукова діяльність слідчого – комплекс слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, організаційних заходів, які проводяться слідчим, спрямованих на встановлення місцезнаходження осіб, запідозрених, підозрюваних або обвинувачених у скоєнні злочину, потерпілих, постраждалих, свідків, трупів та їх частин, знарядь злочину, викраденого майна та інших об'єктів, що мають значення для кримінального провадження.

Слідчий експеримент (ст. 240 КПК) – це слідча дія, яка полягає в тому, що слідчий та/або прокурор у присутності понятих, а в необхідних випадках за участю спеціаліста, підозрюваного, потерпілого, свідка, захисника, представника, з метою перевірки та уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, проводиться відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проводить інші необхідні дослідження чи випробування.

Загальні цілі слідчого експерименту – включають в себе:

- перевірку та уточнення зібраних у справі доказів;
- отримання нової доказової інформації по справі;
- встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину;
- перевірку досвідченим шляхом висунутих версій

Види слідчого експерименту – виділяються залежно від *конкретної мети* проведення цієї слідчої (розшукової) дії. За цією підставою виділяються наступні види слідчого експерименту:

- зі встановлення можливості сприйняття якого-небудь факту, явища;
- зі встановлення можливості здійснення якої-небудь дії;
- зі встановлення окремих елементів механізму вчинення розслідуваного кримінального правопорушення;
- зі встановлення можливості існування якого-небудь явища;
- зі встановлення механізму утворення окремих слідів кримінального правопорушення

Умови проведення слідчого експерименту – умови його проведення, максимально подібні до умов, у яких мала місце подія, яка цікавить слідчого та/або прокурора. *Забезпечення належних умов проведення слідчого експерименту* передбачає реалізацію специфічного комплексу тактичних прийомів проведення даної слідчої (розшукової) дії, серед яких:

- проведення експерименту в той самий час доби, що й досліджувана подія;
- проведення експерименту в тому самому місці, де відбувалося досліджувана подія;
- проведення експерименту в тих самих кліматичних умовах;
- забезпечення інших зовнішніх умов проведення експерименту (штучне освітлення, шуми тощо) з аналогічними умовами події, що відбулася;
- реконструкція обстановки для здійснення дослідів;
- використання при слідчому експерименті справжніх або подібних до них предметів;
- забезпечення подібності темпу темпів з темпом справжньої події;
- врахування умов, які змінилися та не піддаються реконструкції

Оцінка результатів слідчого експерименту – розумова діяльність слідчого з аналізу результатів проведеної слідчої (розшукової) дії шляхом відповідей на питання:

- чи відповідали умови слідчого експерименту фактичним обставинам досліджуваної події;
- чи є однозначними та достовірними результати, отримані при багатократному повторенні дослідів;
- чи виключалися випадковості при проведенні дослідницьких дій та в результаті їх.

АЛФАВІТНО-ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

А

Алгоритм розслідування злочинів – 37.

Алібі – 22; 76; 97; 166; 174; 255; 264.

Аналіз – 6; 7; 10-12; 33; 36; 37; 48; 49; 55-57; 61-67; 94-96; 116; 117; 122; 147; 180; 201; 213; 214; 222-224; 226; 227; 230; 233; 236; 237; 241; 243; 245; 246; 250; 254; 266; 270.

Б

База даних – 265.

Банк даних – 3; 265.

В

Версія криміналістична – 264.

Вогнепальна зброя – 15; 16; 71; 149; 204; 211; 264.

Г

Групування – 83; 86.

Д

Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення (ДІАЗ) – 3; 50; 51; 54.

Державна автомобільна інспекція (ДАІ) – 16; 50; 51; 187.

Досудове розслідування – 30; 43; 233.

Допит – 5; 7; 11; 21; 40; 49; 51-56; 66; 68; 69; 89; 93; 137-139; 145-152; 155-158; 161; 171; 173-181; 191-194; 224; 237; 240-246; 252-256.

Е

ЕОМ – 3; 45.

Є

Єдиний облік – 3; 11; 50; 55; 65; 100.

Єдиний реєстр досудових розслідувань – 3.

З

Запит – 53; 116; 139; 147-149; 155-159; 161; 178; 180; 194-196; 198; 226; 245; 255.

Заходи подолання протидії розслідуванню – 90; 91.

Збирання доказів – 42; 63.

Зброя – 13; 15; 16; 32; 50; 71; 78-80; 101; 144; 149; 158-162; 165; 187; 204-206; 209; 211; 112; 264.

І

Ідентифікація – 3; 13; 20; 47; 50; 96; 97; 99; 111; 117; 120; 122; 124; 186; 188; 201; 203; 207; 210; 211; 214; 217; 239; 261.

Інтегрований банк даних – 3; 50; 265.

Інформаційні системи – 3; 188.

Інформація – 9; 10; 24; 38; 47; 48; 52; 68; 79; 116; 161; 167; 197; 227; 228; 237; 245; 248; 265; 266.

К

Картка – 12; 187-189; 219.

Класифікація злочинів криміналістична – 266.

Компонети слідчої ситуації – 35.

Криміналістична характеристика злочину – 5; 8-10; 25; 220; 222; 223.

Криміналістичні обліки – 51; 257

М

Мета

інформаційно-довідкового забезпечення – 5; 228; 259; 260.
перевірки – 269.
аналізу – 66.

Метод

візування – 135; 136; 199.

Н

Науково-дослідні експертно-криміналістичні центри (НДЕКЦ) – 3; 36; 55; 122; 124; 175; 261; 262.

О

Обліки – 50.

Обставини, що підлягають встановленню – 5; 69; 79; 116.

Обшук – 5; 7; 11; 40; 53-55; 68; 69; 92; 182-192; 212; 242; 247-250; 252-255; 266.

Огляд місця події – 7; 49; 52; 54; 92; 93; 96; 100; 104; 108; 192; 225; 229-233; 235; 241; 262; 266; 267.

Організована група – 3-12; 22; 24-31; 33; 38; 39; 46-48; 52; 57-60; 62; 65; 70; 74; 78; 80-83; 85-87; 90; 138; 148; 155; 156; 158; 180; 186; 193; 220; 222-226; 230-232; 234; 236; 239; 245; 246; 250; 256; 262.

Особа злочинця – 12; 25; 46; 48; 53; 55; 68; 76; 96; 101; 175; 238; 243.

П

Параметри – 20; 96; 100; 201.

Персональні дані – 97; 100; 146; 176; 245; 248.

Підсистема – 3; 11; 50; 51; 54; 58; 60; 265.

Планування розслідування – 9; 34; 57; 222; 236; 239; 264; 269.

Потерпілий – 12; 14-20; 23; 25; 28; 31-34; 36; 40; 47-49; 51-57; 59; 61; 64; 65; 67-69; 71-78; 90; 92; 94-96; 98; 100-103; 105; 112; 115; 116; 121; 127; 132; 137-150; 152-155; 162-164; 169; 170; 172; 173; 175; 184; 187; 188; 191-194; 198-200; 210; 212-215; 217; 218; 223; 224; 237; 240-246; 256; 269.

Початковий етап розслідування – 31; 34; 222.

Пошук – 3; 10; 11; 13; 14; 20; 33; 34; 41; 45; 46; 52; 56; 57; 67; 69; 71; 76; 97; 99; 102; 105; 108; 110; 112; 115-120; 129; 132; 135; 161; 172; 182; 187-189; 241; 243; 245; 249; 266; 267.

Предмет злочинного посягання – 12.

Протокол – 43; 57; 91; 109; 111; 113; 124; 126; 128; 137; 148; 156; 176; 188; 190; 194; 195; 200; 210; 226; 228; 229;

231; 233; 234; 237; 238; 242;
243; 245; 248; 249; 250; 252;
254; 255; 268.

Р

Розбій — 10-15; 17; 23; 26-28;
31; 34; 47-49; 54-62; 69; 71; 72;
75; 76; 78; 79; 82; 85; 87; 88;
94; 108; 118; 120; 132; 135;
138; 142; 156; 139; 161; 162-
167; 170; 171; 187; 188; 198;
203; 218; 222-229; 231; 232;
234-237; 240; 241; 243; 246;
249; 250.

Розшук — 3-7; 9; 11; 30; 31;
34; 35; 37; 38-44; 46; 47; 49-57;
62; 63; 65; 69; 71; 89; 91; 93;
96; 101-104; 116; 126; 130; 132;
139; 155; 175; 182; 183; 188;
190; 203; 222-224; 237; 238;
241; 258; 259; 264; 266-270.

С

Система

*інформаційно-довідкового
забезпечення кримінальних про-
ваджень — 5; 228; 259; 260; 266.*

Ситуаційний підхід — 8; 35;
123; 210.

Сліди

*рук — 19; 20; 50; 55; 57;
60; 94; 95; 104; 109; 111; 112;
114; 117-120; 122; 123; 126;
128-130; 214; 231; 262.*

*транспортних засобів — 49;
50; 55; 95; 112; 127; 132; 187.*

*взуття — 20; 60; 95; 104;
109; 111; 112; 119; 121; 122;
130; 134; 135; 187; 231.*

*пострілу — 132; 134; 135
1494 204; 209; 210.*

Слідча ситуація — 5; 6; 8; 9;
11; 34-38; 47; 48; 52; 54; 56;
62-64; 66; 69; 220; 222-224;
236; 239; 264.

Слідчий експеримент — 5;
7; 11; 65; 66; 191; 192; 198;
200; 201; 210; 252; 269; 270.

Спеціаліст-криміналіст —
103; 109; 110; 118; 123; 194;
195; 196.

Судова експертиза — 5; 55;
56; 57; 65; 155; 188; 202; 203;
204; 209; 211; 214-216; 239;
240; 251; 256; 258; 260; 263.

Способи злочину — 13.

ЗМІСТ

Список умовних позначень	3
Передмова	4
Розділ 1. Криміналістична характеристика розбоїв, вчинених організованими групами	8
Підрозділ 1.1. Сутність та зміст криміналістичної характеристики розбоїв, вчинених організованими групами.....	8
Підрозділ 1.2. Предмет злочинного посягання.....	12
Підрозділ 1.3. Способи злочину та слідова картина	13
Підрозділ 1.4. Обстановка, місце та час вчинення злочину	23
Підрозділ 1.5. Особа потерпілого	25
Підрозділ 1.6. Особа злочинця	25
Розділ 2. Особливості досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами	30
Підрозділ 2.1. Особливості початку кримінального провадження та дій органів досудового розслідування на даному етапі	30
Підрозділ 2.2. Типові слідчі ситуації та основні напрями досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами на початковому етапі	33
Підрозділ 2.3. Типові слідчі ситуації та основні напрями досудового розслідування розбоїв, вчинених організованими групами на наступному етапі	62
Підрозділ 2.4. Обставини, що підлягають встановленню	69
Розділ 3. Тактичні основи проведення окремих слідчих (розшукових) дій при досудовому розслідуванні розбоїв, вчинених організованими групами	90
Підрозділ 3.1. Огляд місця події	92
Підрозділ 3.2. Допит потерпілого.....	137
Підрозділ 3.3. Допит свідків	148
Підрозділ 3.4. Допит підозрюваного.....	155
Підрозділ 3.5. Обшук.....	182
Підрозділ 3.6. Слідчий експеримент.....	191

Підрозділ 3.7. Підготовка матеріалів та призначення судових експертиз.....	202
Підрозділ 3.8. Пред'явлення для впізнання.....	217
Розділ 4. Методичні матеріали для проведення практичних занять.....	220
Підрозділ 4.1. Орієнтована структура курсу.....	220
Підрозділ 4.2. Методичні матеріали до змістового модулю I «Основи методики розслідування розбоїв, вчинених організованими групами»	222
Підрозділ 4.3. Відомості про учасників процесу.....	257
Бібліографічний список рекомендованої літератури	258
Основні поняття і терміни.....	264
Алфавітно-предметний покажчик.....	271

**Міністерство внутрішніх справ України
Луганський державний університет внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка**

Навчально-методичне видання

РОЗСЛІДУВАННЯ РОЗБОЇВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

**В. С. БОНДАР, А. Г. СОЛОДОВНИКОВ,
Є. В. ДЕХТЯРЬОВ**

За редакцією авторів
Комп'ютерна верстка – А. Денісюк
Дизайн – У. Дьоміна

Підписано до друку 09.02.2014
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 16,04.
Тираж 300 прим. Зам. № 429

Видавець і виготівник
ТОВ «Віртуальна реальність»
91011, м. Луганськ, вул. Челюскінців, 6/15.
Тел.: (0642) 71-81-40, 71-81-41.

Свідоцтво про внесення
до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК №1415 від 03.07.2003 р.